

Управління освіти і науки Кіровоградської
обласної державної адміністрації
Кіровоградський обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського

Володимир Босько

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР КІРОВОГРАДЩИНИ НА 2012 РІК

Люди. Події. Факти

**Кіровоград
2011**

ББК 63.3(4УКР-4КІР)Оя25
УДК 94(477) (059.3)
Б 85

**В.М. Босько. Історичний календар Кіровоградщини на 2012 рік.
Люди. Події. Факти.** Кіровоград: Центр.-Укр.вид-во, 2011. - 260 с.

Автор-упорядник: **Босько Володимир Миколайович**, методист з преси Кіровоградського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського; лауреат обласної краєзнавчої премії імені Володимира Ястребова, лауреат обласної премії у галузі образотворчого мистецтва імені Олександра Осмьоркіна.

Рецензенти: **Бик Адам Сергійович**, кандидат педагогічних наук, доцент, заступник директора з наукової роботи КОІППО імені Василя Сухомлинського, лауреат обласної педагогічної премії ім. В.О.Сухомлинського.

Бабенко Олег Олександрович, голова обласної організації Національної спілки краєзнавців України, лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В.М.Ястребова.

Відповідальна за випуск: **Корецька Людмила Вікторівна**, директор Кіровоградського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського.

7-й випуск „Історичного календаря”, як і попередні, містить відомості про ювілеї понад 300 визначних особистостей як минулих часів, так і сьогодення (від середини XVIII-го століття до наших часів), пов’язаних з Єлисаветградським і Олександрійським повітами та сучасною Кіровоградською областю. Історики-краєзнавчі нариси та розвідки розповідають про драматичні долі відомих людей Степової Еллади. Автор зосереджує увагу на унікальній історичній місії регіону: народжувати талановитих особистостей для всього світу.

Видання ілюстроване, розраховане на широке коло читачів.

ISBN 978-966-1588-52-2

© Босько В.М., 2011
© Центрально-Українське видавництво, 2011

По существу

*Проходит все навеки, навсегда.
Но тот солжет, кто скажет «без следа»!
Нет, кто-нибудь тот след отыщет,
Будь это прах, иль мусор, иль попух
(Об этом Гамлет рассуждает вслух –
Акт пятый, сцена на кладбище).*

*Бессмертные, трехмерные слова.
Им тленья нет, их плоть всегда жива,
Как вечность, как первооснова!
Так верю я, что кроме бранных тел
Есть то, чему бессмертие удел:*

*Дух, –
Вера, –
Разум, –
Образ, –
Слово!*

Арго (Абрам Гольденберг)

Жизнь, жизнь...

*Предчувствиям не верю и примет
Я не боюсь. Ни клеветы, ни яда
Я не бегу. На свете смерти нет.
Бессмертны все. Бессмертно всё. Не надо
Бояться смерти ни в семнадцать лет,
Ни в семьдесят. Есть только явь и свет,
Ни тьмы, ни смерти нет на этом свете.
Мы все уже на берегу морском,
И я из тех, кто выбирает сети,
Когда идет бессмертье косяком.
Живите в доме - и не рухнет дом.
Я вызову любое из столетий,
Войду в него и дом построю в нем.
Вот почему со мною ваши дети
И жены ваши за одним столом, -
А стол один и прадеду и внуку:*

*Грядущее свершается сейчас,
И если я приподымаю руку,
Все пять лучей останутся у вас.
Я каждый день минувшего, как крепью,
Ключицами своими подпирал,
Измерил время землемерной цепью
И сквозь него прошел, как сквозь Урал...*

Арсений Тарковский

Философические строки

*Возвращается ветер на круги своя,
Не шумят возмущенные воды.
Повторяется все, дорогая моя,
Повинуясь законам природы.*

*Расцветает сирень, чтоб осыпать свой цвет.
Гибнет плод, красотой отягченный.
И любимой – поэт посвящает сонет,
Уже трижды другим посвященный.*

*Все есть отблеск и свет. Все есть отзвук и звук,
И внимая речам якобинца,
Я предчувствую, как его собственный внук
Вожделает наследного принца.*

*Ибо все на земле, дорогая моя,
Происходит, как сказано в песне:
Возвращается ветер на круги своя,
Возвращается, дьявол! хоть тресни.*

Дон-Аминадо

“ВСЕСВІТНІЙ КЛУБ ЄЛИСАВЕТГРАДЦІВ”: ЄЛИСАВЕТГРАДЦІ ВСІХ КРАЇН, ЄДНАЙТЕСЯ!

Феномен Елисаветграда состоит, пожалуй, в том, что ни один уездный город Российской империи на рубеже 19-20 веков не дал миру столько выдающихся личностей.

Леонид Вернский

Єлисаветград сміливо можна називати „старшим братом міст „новоросійських” чи, як кому більше подобається, „новоукраїнських”. Він був заснований у 1754 році, Херсон – у 1778-му, Катеринослав – у 1776-му, Миколаїв – у 1789-му, а Одеса – аж у 1794 році. Зрозуміло, що цей особливий статус зобов’язував

єлисаветградців брати найактивнішу участь у розбудові цих міст.

Не випадково першим одеським міським головою був обраний єлисаветградський купець Андрій Железцов. Одним з перших переселився з Єлисаветграда в щойно засновану Одесу купець Євтихій Кльонов, неабияк посприявши облаштуванню молодого міста. У 1794 році за свої патріотичні подвиги під час війни з Туреччиною він був нагороджений золотою медаллю з написом: “...за исправление с особливым успехом важных препоручений в последней с Портою Оттоманскою войне (1787-1791)”. Єлисаветградець, виявляється, займався ще й розвідувальною діяльністю у турецькій фортеці Ізмаїл перед її знаменитим штурмом у 1790 році російською армією під командуванням О.В.Суворова. Купець, зокрема, повідомив про наявність та місцезнаходження у фортеці потаємних колодязів на випадок облоги. А в 1797 році Кльонов організував підйом предметів з суден, які затонули під час російсько-турецької війни.

Головним будівничим Миколаєва вважається Михайло Фалєєв, також купець з міста Єлисаветграда. Центральною вулицею Миколаєва деякий час була вулиця під назвою Єлисаветградська. На честь Єлисаветграда названі також вулиці у Херсоні та Катеринославі, провулок в Одесі.

Першими харківськими олігархами історики міста називають династію купців Карпових. Її родоначальники – уродженці Єлисаветграда, сини старообрядця, купця 3-ї гільдії Дорофія Карпова Федот і Артемій. У 1780 році вони переїхали до Харкова і уже через 19 років молодший брат Артемій Дорофійович Карпов серед харківських купців вважався найбагатшим. У 1808 році він був обраний міським головою Харкова. Карпови розвивали торгівлю й виробництво, заснували й облаштували два райони Харкова: Гончарівку і Москалівку. У 1837 році лише в центрі міста Сергій Федотович Карпов володів нерухомим майном вартістю 553 тис. рублів, а весь міський бюджет у той час складав 114 тис. 460 рублів – майже вп'ятеро менше. Навіть харківські актори у XIX столітті співали зі сцени: «Я вам, детушки, подмога, у Карпова денег много...».

Для розбудови столиці України напрочуд багато зробили брати Лазар і Лев Бродські. Уродженці Златополя, які займалися виробництвом цукру, спорудили в Києві Політехнічний і Бактеріологічний інститути, театр оперети, дві синагоги та багато інших будівель, а в нашому Єлисаветграді Лев Бродський у 1897 році став будівничим одного з перших у Російській імперії трамваїв.

З середини 19 століття, після скасування військових поселень, Єлисаветградський повіт стає найбільшим за територією у європейській частині Російської імперії. Єлисаветград називали столицею „провінційної Росії"! Він мав славу одного з визнаних науково-освітніх та культурно-мистецьких центрів російської держави. Місто регулярно, починаючи з Олександра I і закінчуючи Олександром III, відвідували російські імператори; на території повіту часто влаштовувалися великі військові маневри – найбільші в Європі. Українська стихія на території краю (які лише народи не брали участь у його заселенні!) зрештою виявилася настільки потужною, що зовсім не випадково Єлисаветграду судилося стати батьківщиною українського професійного театру.

То вже у радянські часи, коли він став Кіровоградом, Єлисаветграду горе-історики заднім числом приписали провінційну відсталість та мізерність. Можна наводити безліч доказів, які свідчать про особливу роль та місію нашого головного міста в історії.

Одесити цим займаються давно і напрочуд успішно. Вони, зокрема, підраховували, що 2% світових геніїв мають одеське походження. З шести тисяч видатних особистостей планети, вважають „одесознавці”, 128 “ то їхні люди! Це означає, що відсоток геніїв серед одеситів у 13 разів перевищує середньопланетний показник.

У 1990 році був створена неформальна громадська організація Всесвітній клуб одеситів (ВКО), який випускає свою газету «Всемирные одесские новости» та вже понад 10 років літературно-художній альманах «Дерибасовская – Ришельевская». В Інтернеті створений сайт ВКО, який користується колосальною популярністю; випущено десятки книг, здійснений унікальний електронний проект „Они оставили след в истории

Одессы”, який містить сотні біографічних нарисів; споруджуються пам’ятники видатним одеситам, влаштовано сотні виставок, зустрічей і вечорів.

Смію вас запевнити, що наш Єлисаветград – чи не єдине місто, яке може позмагатися з Одесою за кількістю талановитих людей. І це не черговий вияв „квасного патріотизму”! Надзвичайно приємний для нас висновок зробив відомий російський літератор та історик Леонід Вернський “ онук лауреата Нобелівської премії з фізики Ігоря Тамма, випускника Єлисаветградської гімназії, “досліджуючи єлисаветградський період життя і творчості діда.

Нині моя біографічна енциклопедія „Визначні постаті Степової Еллади” містить понад 3 тисячі персон, пов’язаних з Єлисаветградським та Олександрійським повітами і сучасною Кіровоградською областю! Геніїв серед них набереться не менше, ніж в одеситів. Тут ще слід врахувати, що чимало видатних одеситів народилися... в Єлисаветграді. Приміром, у знаменитій одеській літературній школі багато наших земляків (Юрій Олеша, Марк Тарловський, брати Гольденберги (Арго, Яків Галицький) та інші, так само переважають вони і в Одеській школі живопису. Та й, власне кажучи, Одеська літературна школа почалася з видання 4-х поетичних альманахів (1915-1917) з творами юних одеських літераторів, які фінансував уродженець Єлисаветграда Петро Ілліч Сторицин (справжнє прізвище Коган), якого сучасники називали „невероятнейшим человеком”.

А Одеська школа модернового живопису виникла в 1915 році з об’єднання „Товариство незалежних”, яких називали „одеськими парижанами”. Лідером одеських авангардистів був єлисаветградець Амшей Нюрнберг (1887-1979). До цього об’єднання входив ще один уродженець нашого міста Ізраїль Мексін.

Яскравий слід в історії Одеси залишив „найвидатніший діяч єлисаветградського земства” Павло Олександрович Зелений (1840-1912), який з 1898 по 1905 рік був одеським міським головою. Наш земляк відкривав народні школи й читальні, побудував приміщення Одеської публічної бібліотеки. З 1876 по 1884 рік Зелений “ редактор-видавець кращої провінційної газети Росії „Одесского вестника”, якій надав українофільського змісту. А в 1906 році Павло Олександрович заснував у Одесі „Просвіту”.

Що стосується Херсона, то найвидатнішим Херсонським губернатором історики називають єлисаветградця Олександра Ерделі (1826-1899). З його іменем пов’язують відкриття Єлисаветградської чоловічої гімназії (1879), заснування у місті нічного притулку на 150 чоловік (1885), спорудження водогону (1893). З 1865 по 1874 рік Ерделі був головою Херсонської губернської управи, а з 1874 по 1890 рік (16 років поспіль!) – Херсонським губернатором. Унікальний випадок: відразу два міста (Херсон і Єлисаветград) обрали в 1890 році Ерделі своїм почесним

громадянином. А після його смерті вулицю Старообрядницьку у Херсоні перейменували в Ерделівську.

Ще один єлисаветградець, громадський діяч, фольклорист та художник-аматор Андрій Конощенко (справжнє прізвище Грабенко Андрій Михайлович) (1857-1932) неабияк посприяв українізації губернського міста. Спочатку він редагував „Сборник Херсонского земства”, а в 1905 році був обраний Херсонський міським головою. Згодом заснував та очолював херсонську „Громаду”. За часів УНР (1919) Конощенко був головою Херсонської губерніяльної управи.

Мені вже доводилося писати (див. „Історичний календар Кіровоградщини на 2011 рік”) про уродженців Єлисаветграда, які стали видатними американцями; чимало наших земляків знаходимо серед творців держави Ізраїль. Письменники Ярослав Івашкевич і Міхал Хороманський, композитор Кароль Шимановський, формування яких проходило в Єлисаветграді, „гордість культури Польщі. Щодо Росії, то наших земляків там на провідних ролях так багато, що мимоволі замислишся: бути кадровим донором це добре чи погано? Досить лише згадати одного з найвидатніших учених ХХ століття, лауреата Нобелівської премії Ігоря Тамма!

Сьогодні популярні книги, в яких автори-упорядники роблять спроби визначити 100 найвидатніших діячів усіх часів і народів у якій-небудь галузі діяльності. У книзі одеського історика В.А.Савченка „100 знаменитых революционеров-анархистов” (2010) – шість (!) наших земляків: Сергій Степняк-Кравчинський, Лев Троцький, Григорій Зінов’єв, Володимир Винниченко, Іуда Гроссман-Рощин, Ольга Таратута.

Серед „100 великих музыкантов” (автор-упорядник книги Д.К.Самін) (2003) – двоє єлисаветградців: піаніст і педагог Генріх Нейгауз та арфістка Ксенія Ерделі. А в книзі „Сто великих вокалистов” (2004) представлений уродженець Єлисаветграда, співак Осип Петров. Геніальним російським поетом ХХ століття визнано єлисаветградця Арсенія Тарковського.

Нарешті, Єлисаветград фігурує або принаймні згадується у творах художньої (поезії та прозі), мемуарної та епістолярної літератури багатьох відомих письменників різних країн світу. З цих висловлювань можна укласти своєрідну ґрунтовну хрестоматію, яка засвідчить унікальність історичної долі міста святої Єлисавети.

То чому б і нам не створити щось на зразок Всесвітнього клубу єлисаветградців?!

Р.С. З 6 по 8 грудня 1913 року в Єлисаветграді з публічною лекцією „Искусство наших дней” виступав відомий російський письменник, прозаїк і поет Федір Сологуб (1863-1927). У листі до дружини Анастасії Чеботаревської, ділячись своїми єлисаветградськими враженнями, автор знаменитого роману „Мелкий бес” (1907)зазначив: **„Городок ничего себе, чистенький. Жители хвастают: вторая Одесса”.**

СІЧЕНЬ

1 – 135 років (1877) від дня народження (*м. Олександрівка Єлисаветградського повіту*) **Мацієвича Льва Макаровича** (1877-1910), конструктора, корабельного інженера, одного з перших вітчизняних льотчиків, українського громадсько-політичного діяча. Розробив ряд проектів підводних човнів, протимінних загороджень та ін. Автор проекту першого авіаносця. Працював над питаннями теорії і практики авіації, зокрема 1909 створив проект гідролітака. Українофіл. Один із фундаторів Революційної Української Партії (РУП), програму для якої під назвою „Самостійна Україна” (1901) написав М.Міхновський. Став першою жертвою російської авіації. **В Олександрівці встановлено меморіальну дошку, відкрито музей славетного земляка.** Література: **Володимир Панченко „Небо Левка Мацієвича” (К., 2009), Віктор Петраков «Лев Мацієвич. Памятная книжка. Биография, документы, публикации» (М., 2010).**

1 – 100 років (1912) від дня народження (Брянщина) **Скопенка Василя Федоровича** (1912-1945), військового діяча, педагога. Дитинство минуло у Кривому Розі (з 1912). Юнаком працював гірничим майстром на шахті рудника. Був зарахований на робітфак Одеського університету, де навчався до 1933. Закінчив фізико-математичний факультет Криворізького педагогічного інституту. **З 1935 учителював на Кіровоградщині (Новгородка, Верблюжка). Тут у родині Скопенків народилося троє дітей: сини Віктор (1935) та Георгій (1939) і дочка Ганна (1937). З 1937 по 1939 “ директор Верблюзької середньої школи Новгородківського району. За сумлінну працю нагороджений медаллю „За трудову відзнаку” (1939). Учасник радянсько-фінської війни (1939-1940). З перших днів ВВВ – на фронті. У 1943 закінчив Військову академію ім. М.В.Фрунзе, командував полком. Відзначився у Львівсько-Сандомирській військовій операції. За звільнення польського міста Сандомир присвоєно звання Героя Радянського Союзу (1944). Нагороджений орденами Леніна, Олександра Невського, Червоного Прапора, Червоної Зірки та ін. У м. Сандомир встановлено пам’ятник Герою, його іменем названо школу та вулицю. З 1957 дорогами України і Польщі проходить міжнародна велогонка пам’яті Героя Радянського Союзу В.Ф.Скопенка. **Ім’я Скопенка присвоєно Верблюзькій СШ, на його честь названо центральну вулицю села. Син Віктор Скопенко (1935-2010) став видатним ученим-хіміком, майже чверть****

століття був ректором Національного університету ім. Тараса Шевченка, Герой України (1999)

1 – 90 років (1922) від дня народження (с. Гришинці Канівського району Черкаської області) **Календюка Івана Хрисанфовича** (1922-1995, **сmt Олександрівка**), військового діяча, агронома. **У 1941 закінчив Бобринецький сільськогосподарський технікум.** За героїзм і мужність, виявлені у боях під час форсування Дністра, удостоєний звання Героя Радянського Союзу (1944). У 1953 закінчив Ленінградський інститут прикладної зоології і фітопатології та Вищу партійну школу при ЦК КПУ. **З 1947 по 1962 працював агрономом у бурякорадгоспах, був на керівній радянській і господарській роботі у Долинському, Олександрівському та Ульяновському районах.** Нагороджений орденами Леніна, Червоного Прапора, 12 медалями.

1 – 75 років (1937) від дня народження (с. Табурище Новогеоргіївського району, нині м. Світловодськ Баранця Миколи Максимовича, правознавця. Закінчив юридичний факультет Одеського державного університету ім. І.І.Мечникова. **Багато років працював у судових органах Кіровоградщини: голова Олександрівського районного суду, суддя Ленінського районного суду м.Кіровограда, заступник начальника управління юстиції Кіровоградської області. З 1987 по 1991 – головний державний арбітр державного арбітражу при облвиконкомі. З 1991 по 2001 – голова арбітражного суду Кіровоградської області. З 2001 по 2002 – перший голова господарського суду області.** Заслужений юрист України (1995), першим в області удостоєний цього звання.

1 – 70 років (1942) від дня народження (м. Новомиргород) **Коваля Юрія Андрійовича**, письменника. У 1965 закінчив факультет журналістики Львівського університету. Працював завідувачим відділом поезії журналу „Жовтень” (нині „Дзвін”), а з 1973 – відповідальним секретарем цього часопису. Автор книжок оповідань: „Віднайдена фея” (1965), „Зелена Україна” (1966), „Гармонія” (1969); документальної повісті „Село, а над ним – лелеки” (1979) та інших творів.

1 – 55 років (1957) від дня народження (с. Скородишків Іркліївського району Черкаської області) **Альошина Валерія Борисовича**, економіста, державного діяча. У 1979 закінчив Київський університет. У

Кіровоградському державному педагогічному інституті ім. О. С. Пушкіна працював з 1979 по 1994.

Був головою Кіровоградської обласної організації Всеукраїнського товариства „Просвіта”.

Кандидат економічних наук (1989), доцент (1993). Заслужений економіст України (1997). Автор багатьох наукових праць з проблем економіки. Народний депутат України з 1994.

Перший заступник голови профільного комітету Верховної Ради з питань пенсіонерів, ветеранів та інвалідів. З 1999

по 2006 – член ради Національного Банку України, заступник голови ради НБУ. З 2006 до 2009 – голова Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України. Заступник Міністра фінансів України (з березня 2009).

2 – 60 років (1952) від дня народження **(с. Грузьке Голованівського району) Свидюка Миколи Івановича**, композитора і співака. Закінчив Одеське музичне училище, у 1978 – Київський інститут культури по класу хорового диригування (учень **А. Авдієвського**). Живе і працює в Одесі. Керував естрадним колективом „Рідний край”. Автор музики до водевілю „Рожеве павутиння” (за п’єсою Я. Мамонтова); багатьох популярних пісень: „Рушники” (слова М. Сингаївського), „Зоре, моя зірочко” (слова В. Крищенка), „І люблю, і сміюсь” (слова А. Демиденка), **„Доне, моя донечко” (слова О. Кононенка)** та ін. Лауреат літературно-мистецької премії ім. І. С. Нечуя-Левицького Українського фонду культури (2004). Народний артист України (2001).

4 – 85 років (1927) від дня народження (м. Москва) **Сарнова Бенедикта Михайловича**, літературознавця, критика, мемуариста.

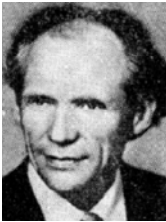

У 1951 закінчив Літературний інститут ім. М. Горького. Член Спілки письменників СРСР (1960). Автор багатьох книг, присвячених творчості російських письменників ХХ ст., та мемуарів. У спогадах „Єврей на необитаемому острові”, опублікованих журналом „Лехаим” (2001), розповідає про свій рід, який походить з містечка Златопіль (Новомиргород). У Златополі до 1942 жили дід і баба Сарнова.

Коли було оголошено про початок війни з Німеччиною, дядько Мирон, який гостював у Златополі: **„Ни с кем не советуясь, не колеблясь и минуты, в тот же день рванул на вокзал, добыл билеты, примчался в Златополь, без долгих разговоров взял жену и детей, втиснулся с ними в первый проходящий поезд и – не без некоторых трудностей, но в конечном счете вполне благополучно добрался с ними до Москвы. Само собой, он предлагал ехать с ним и деду с бабкой тоже. Но те об этом и слышать не хотели. Дед**

сказал, что помнит немцев по той, прежней войне: это культурные люди, и боятся их нечего. На все уговоры он отвечал: «Что я, немцев не знаю?» А бабка сказала, что никуда не поедет, потому что «Сталин не допустит, чтобы Гитлер взял Златополь». В сорок пятом году, как я уже сказал, их гибель стала для нас несомненным, точно установленным фактом. Более того: обрела жуткую конкретность. Весть эту привез нам Мирон. Он был там, на месте их гибели. Съездил туда и все узнал. Узнал, когда, где и как все это происходило. Куда согнали, как расстреливали...»

4 – 80 років (1932) від дня народження (с. Червоне Гайворонського району) Косяченка Віктора Трохимовича, літературознавця. Закінчив Чернівецький університет (1960) та аспірантуру. Вчителював. Працював лаборантом, вченим секретарем університету, відповідальним секретарем Чернівецької організації СПУ. Кандидат філологічних наук. Доцент кафедри української літератури Чернівецького університету. Автор літературно-критичного нарису „Українська радянська байка” (1972), збірки статей „Любов’ю окрилений сміх. Українська радянська сатирична поезія на шляхах становлення і розвитку” (1985). Упорядник трьох збірок сатири та гумору.

5 – 135 років (1877) від дня народження (м. Єлисаветград) Загорова Олександра (1877-1944) (справжнє прізвище **Фессінг Олександр Леонідович**), актора, режисера, педагога. **Мати - Юлія Павлівна Похитонова – рідна сестра видатного українського художника І. П. Похитонова. Батько Л. О. Фессінг викладає у Єлисаветградському кавалерійському училищі**, згодом (з 1898 до 1923) – інспектор МХТ, заснованого К. Станіславським і В. Немировичем-Данченком. Олександр закінчив Харківське реальне училище, навчався на біологічному факультеті Брюссельського університету. У 1895 вступив до Московського філармонійного училища у драматичний клас Немировича-Данченка. Як актор дебютував у МХТ (1898), з 1901 – викладач філармонійного училища. У 1917 здійснив першу постановку п'єси М. Горького „Діти сонця”, виконав головну роль ученого Протасова (у першому варіанті п'єси автор дав йому прізвище Загаров). З 1917 по 1921 працював в Україні. З 28.11.1918 очолював перший український театр незалежної України – Державний драматичний театр, який здійснив постановку майже всіх п'єс Лесі Українки. У 1919 – головний режисер Першого державного драматичного театру ім. Т. Г. Шевченка. У 1920-1921 – професор Київського музично-драматичного інституту ім. М. В. Лисенка, автор книги „Мистецтво актора”. У 1921-1927 перебуває в еміграції. Керував

Львівським театром „Руська бесіда” та Ужгородським театром „Просвіти”, викладав у Львівській драматичній школі, публікував листи на захист української мови у Західній Україні. У 1924 зіграв роль українського селянина у німецькому фільмі „Золотий вовк”. У 1926 повернувся в Україну, працював у Дніпропетровську. У 1924-1941 - у театрах РРФСР. Заслужений діяч мистецтв РРФСР (1940).

5 – 90 років (1922) від дня народження (м. Єлисаветград) Принцева

Юзефа Янушевича (справжнє прізвище **Пріцкер Йозеф**) (1922-1989), письменника, драматурга, сценариста. У 1948 закінчив театральний інститут. Автор пригодницьких романів, п'єс та сценаріїв до художніх кінофільмів: «Они были первыми» (1956), «Его звали Роберт» (1967), «За облаками – небо» (1973), «Там, за горизонтом» (1975), «Ветер странствий» (1978), «Сицилианская защита» (1980) та ін. Автор текстів пісень до фільму „Когда песня не кончается” (1964).

5 – 75 років (1937) від дня народження (с. Перегонівка Голованівського

району) Березовського Миколи Давидовича, зоотехніка. У 1962 закінчив Одеський сільськогосподарський інститут. Працював зоотехніком у Черкаській області (1962-1963), зоотехніком-селекціонером, директором держплемстанції у Миколаївській області (1963-1965), в Інституті свинарства УААН. З 1979 – завідувач відділу розведення і генетики. Одночасно, з 1995 – професор кафедри загального тваринництва Полтавського сільськогосподарського інституту. Доктор сільськогосподарських наук (1991), член-кореспондент УААН (1995). Розробив селекційно-технологічну систему виробництва свинини в Україні.

6 – 75 років (1937) від дня народження (с. Липняжка

Добровеличківського району) Ермоленка Василя Пилиповича, художника декоративно-ужиткового мистецтва, кераміста. У 1966 закінчив Московське вище художньо-промислове училище(колишнє Строганівське). Працює в галузі декоративно-прикладного мистецтва (фарфор). Учасник виставок з 1963. У 1966-1971 – художник Барановського фарфорового заводу, з 1973 – Сумського. Виготовляє порцелянові й фаянсові вироби: декоративні композиції – „Вітаю широко” (1984), „На концерті”, „Природа і художник” (обидві – 1988), „Таїнство Січі” (1991); скульптури – „Гончар” (1988), „Біда” (1989), „Про ідеал” (1991); монументальний рельєф „Т. Г. Шевченко та його герої” (1990) та ін. Член Національної спілки художників України (1971). Заслужений художник УРСР (1984).

7 – 100 років (1912) від дня народження (с. Березівка Долинського району) Проценка Івана Сергійовича (1912-1995, м. Долинська). Закінчив Олександрійську педагогічну школу та Запорізький учительський інститут (1940). Учасник ВВВ, член Руху Опору у Франції. Працював учителем, директором загальноосвітніх шкіл та інспектором Долинського району. Багато років віддав дослідженню історії Долинського району, перебуванню у ньому письменника А. Тесленка (1901), педагога А. С. Макаренка (1911-1914) та інших видатних особистостей. **Лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В.М.Ястребова (1995). У 1998 Долинська райдержадміністрація та райрада заснували районну краєзнавчу премію ім. І.С.Проценка.**

9 – 85 років (1927) від дня народження (с. Івангород Олександрівського району) Гуртового Василя Мусійовича (1927-2004), організатора сільськогосподарського виробництва. Закінчив Черкаський шляхово-будівельний технікум (1934). У 1952 екстерном - Білоцерківський сільгосптехнікум. Працював у бурякорядгоспах Кіровоградської і Черкаської областей. **З 1966 по 1995 - голова колгоспу с. Суботці Знам'янського району.** Відстале господарство вивів у число кращих в Україні. Герой Соціалістичної Праці (1979), депутат Верховної Ради УРСР, нагороджений трьома орденами Леніна. Заслужений працівник сільського господарства УРСР (1985).

10 – 90 років (1922) від дня народження (с. Мануйлівка Маловисківського району) Перебийноса Григорія Миколайовича (1922-2006), педагога, краєзнавця. **Закінчив Новомиргородське педагогічне училище (1941).** Учасник ВВВ. Після війни закінчив географічний факультет Одеського педінституту. **З 1960 по 1982 роки – директор Маловисківської СШ №3.** Заслужений учитель України, науковий кореспондент НДІ педагогіки України. Автор книг: „Школа над Виссю” (1994), „Мала Виска” (1996), „Сучасники В.О.Сухомлинського” (у співавт. 1998, 2003) та ін. **Лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В. М. Ястребова (2001). Після смерті вийшла книга „Відомі люди Маловисківщини” (2007).**

10 – 50 років (1962) від дня народження (м. Кіровоград) Штутмана Павла Леонідовича, підприємця, громадського діяча, благодійника. **У 1984 закінчив Кіровоградський інститут сільськогосподарського машинобудування. Після служби в армії працював на посаді інженера Кіровоградського заводу „Гідросила”. З 1994 –**

генеральний директор АТЗТ „Гідрокомплект”. У 1997 обраний головою ревізійної комісії ВАТ „Гідросила”, а через рік – головою наглядової ради. У 2000 отримав другу вищу освіту в Міжнародній школі бізнесу за фахом „економіст”. Нині – генеральний директор ЗАТ „Кіровоградська промислова група” та одночасно очолює наглядові ради ЗАТ „Гідросила Груп” та ЗАТ „Ельворті Груп” („Червона Зірка”). Заслужений працівник промисловості України (2005). Депутат Кіровоградської обласної ради. У 2011 удостоєний Почесної відзнаки „Честь і слава Кіровоградщини”.

11 – 85 років (1927) від дня народження (с. Любо-Надеждівка

Кіровоградського району) Непоменка Федора Івановича, письменника. Закінчив філологічний факультет Одеського університету (1951). Працював у школі викладачем музики. Пише російською мовою. Живе у Кіровограді. Член Національної Спілки письменників України. Автор збірок оповідань і повістей: „В ожидании” (1961), „Прекрасное мгновенье” (1963), „Дороже золота” (1977), „Во всей полынной горечи” (1980), „Без суеты” (1991) та ін.

11 – 50 років (1962) від дня народження (м. Харцизьк Донецької області)

Ларіна Сергія Миколайовича, державного діяча. У 1990 році закінчив Харківський інженерно-педагогічний інститут ім. І. Соколова, за спеціальністю інженер-електромеханік. Трудову біографію розпочав електромонтером на Харцизькому трубному заводі. У 1981-1983 роках проходив дійсну строкову службу у лавах Радянської Армії, а потім працював на Харцизькому трубному заводі. У 1990 був обраний депутатом Харцизької міської ради. У 1991-1998 роках пройшов шлях від голови комітету молодіжної політики Харцизького міськвиконкому та консультанта відділу з організаційного забезпечення діяльності Донецької облради до заступника начальника управління у справах сім'ї, молоді та туризму Донецької облдержадміністрації. З 1998 року чотири рази обирався до парламенту, народний депутат України III, IV, V і VI 4-х скликань. 6.04.2010 призначений головою Кіровоградської обласної державної адміністрації. Нагороджений орденом “За заслуги” II та III ступеня, Почесною грамотою Верховної ради, орденом Республіки Корея “Heungin” за заслуги на дипломатичній службі.

13 – 155 років (1857) від дня народження (м. Сімферополь) **Браунера**

Олександра Олександровича (1857-1941), зоолога, зоотехніка, археолога і літератора. З 1882 завідував статистичним відділенням Херсонського губернського земства, керував діяльністю повітових статистиків. Автор багатьох праць, зокрема: *„Некоторые данные по геологии Елисаветграда (1885)”, „Очерк рыболовства на р. Днестре и Днестровском лимане в пределах Одесского уезда (1886)”, „О происхождении лиманов” (1890)* та ін. Був управляючим Херсонським відділенням селянського банку.

Часто бував у Єлисаветграді (подарував ЄЗРУ кам'яну бабу, яка поповнила історико-географічний музей закладу); пробував себе у белетристиці, один з авторів Єлисаветградського літературного альманаху „Степ” (1886), в якому представлений трьома оповіданнями українською мовою. Один з фундаторів у 1918 Одеського сільськогосподарського інституту, в якому керував кафедрою тваринництва. Один з організаторів розвитку тваринництва в Україні, відродив у 1923 заповідник „Асканія-Нова”. Наукові праці присвячені головним чином вивченню ссавців, птахів, риб, комах України, походженню свійських тварин.

13 – 65 років (1947) від дня народження (м. Кіровоград) **Руденко** **Емілії**

Матвіївни, художниці декоративно-прикладного мистецтва. У 1968 закінчила Одеське художнє училище ім. М.Грекова (учитель В.Путецко). Учасниця обласних, республіканських та всесоюзних виставок. Член Національної Спілки художників України. Автор gobelenів: *„Богдан Хмельницький”, „Корифеї українського театру”, „Весна” (1979), „Думи, мої думи” (1984), „Перемога”, „Лев у клітці” (1980), „Світ книги” (1985), „Лісова пісня” (1989)* та ін. Твори зберігаються в обласному художньому музеї, ОУНБ ім. Д.І.Чижевського, театрі ім. М.Л.Кропивницького та інших мистецьких закладах.

Лауреат обласної премії у галузі декоративного мистецтва ім. Я.В.Паученка (2006). Заслужений художник України (2009).

14 – 60 років (1952) від дня народження (с. Головкивка

Олександрійського району) Моцного Василя Кузьмовича, державного діяча. *У 1980 закінчив Кіровоградський інститут сільськогосподарського машинобудування.* У 1982-1984 працював головним інженером Олександрійського підприємства „Міськвітло”, 1984-1985 – начальник Олександрійського комбінату комунальних підприємств, з 1988 по 1991 – директор Олександрійського підприємства „Міськвітло”. *У 1994-*

1998 – голова Олександрійської міськради, міський голова. З 1999 – голова Кіровоградської обласної державної адміністрації. Сприяв економічному розвитку області, відкриттю багатьох храмів, нагороджений Українською Православною Церквою орденом Святого Рівноапостольного князя Володимира II ступеня (2002). **Доклав значних зусиль для реконструкції стадіону „Зірка”, відкриття у Кіровограді обласного художнього музею.** З 2003 – заступник міністра промислової політики України. **З листопада 2007 до квітня 2010 – голова Кіровоградської обласної державної адміністрації. Почесний громадянин м. Олександрії (2009).**

14 – 70 років (1942) від дня народження (м. Кіровоград) Босого Василя

Сильвестровича, хореографа. Випускник СШ №10. У 1972 закінчив педагогічний факультет КДПІ ім. О.С.Пушкіна. У славнозвісному танцювальному ансамблі „Ятрань” з 1957. На професійній сцені як танцівник з 1962 (до 1968 працював у Буковинському народному ансамблі танцю). З 1970 був керівником народного танцювального ансамблю „Юність” КДПІ ім. О.С.Пушкіна. Згодом працював педагогом ансамблю „Ятрань”, був доцентом КДПУ ім. В.К.Винниченка.

Очолював „Ятрань” після виходу на пенсію його засновника А.Кривохижі з 1986 по 2002. Постановник танців: „Буковинська полька” „Буковинський козак” та ін. Заслужений працівник культури України (1974). Член Національної хореографічної спілки України (2005).

16 – 120 років (1892) від дня народження (Симбірська губернія)

Тюленсва Івана Володимировича (1892-1978), військового діяча. Учасник Першої світової війни, прапорщик. Повний Георгіївський кавалер. У Червоній Армії – з 1918. У 1922 закінчив Військову академію. **Викладав у 5-й Українській кавалерійській школі ім. С.М.Будьонного в Єлисаветграді (1919-1935), яка була відкрита на базі Єлисаветградського кавалерійського училища.** У 1939 очолював 12-у армію, що визволяла Західну Україну. Під час ВВВ командував

Південним (1941) та Закавказьким фронтами (з 1942). З 1958 – військовий інспектор-радник Групи генеральних інспекторів МО СРСР. Генерал армії (1940). Герой Радянського Союзу (1978). Мав унікальне поєднання бойових нагород: повний Георгіївський кавалер, кавалер трьох орденів Червоного Прапора, Герой Радянського Союзу. Автор мемуарів „Через три війни. Воспоминання командующего Южным и Закавказским фронтами. 1941-1945” (2007).

16 – 55 років (1957) від дня народження (с. *Хашувате Гайворонського району*) Шамрая Василя Олександровича,

правознавця. У 1987 закінчив Київську вищу школу МВС СРСР. З 1990 працює в Українській академії внутрішніх справ (тепер Національна академія внутрішніх справ України). Доктор наук з державного управління (1999), професор (2001), академік Міжнародної кадрової академії (2000), академік АН вищої школи України (2001). Від 1997

– заступник начальника факультету податкової міліції Академії державної податкової служби України. Науковий консультант Верховної Ради України, керівник робочої групи з підготовки та експертизи законопроектів, що стосуються організації діяльності правоохоронних органів і військових формувань Комітету ВР із законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності. Автор наукових праць, зокрема „Військова служба та нестатутні відносини”. Заслужений діяч науки і техніки України.

18 – 120 років (1892) від дня народження (м. *Новогеоргіївськ*)

Бондаренка Григорія Антоновича (1892-1969), графіка. Навчався у Віленській рисувальній школі (1909-1911), Одеському художньому училищі (1915, майстерня К. Костанді), АМ (1915-1917) у Г.Р.Залемана, І.І.Творожникова та ВХУТЕІНі у Ленінграді (1923-1927) у В.М.Конашевича, К.П.Петрова-Водкіна. Учасник виставок з 1924. Виконав автолітографії: „Т.Г.Шевченко в Орській фортеці”, „Т.Г.Шевченко читає селянам вірші”, „Кавказ” (видані в альбомі „Тарас Шевченко” К., 1939), „Маленький

Тарас слухає свого діда” (1961) та багато інших. Твори зберігаються в Музеї українського образотворчого мистецтва (Київ), Львівському музеї українського мистецтва, Бердянському художньому музеї та ін. Викладав у Харківському художньо-промисловому інституті (1945-1969). *Літ.:* В. Куликов. Бондаренко Г. А.: Альбом. Харків, 2002.

18 – 90 років (1922) від дня народження (с. *Надлак Новоархангельського району*) Пономаренка Григорія Яковича (1922-2009), історика, педагога. Учасник ВВВ.

Закінчив Кременчуцьку військову авіаційну школу. Після війни - історичний факультет Київського національного університету ім. Т.Г.Шевченка. З 1950 по 1973 викладав у Донецькому політехнічному інституті, професор (1972). Доктор історичних наук (1972). З 1975 по 1986 – ректор Донецького державного університету. Автор трьох та співавтор 12 колективних монографій, 150 наукових

праць. Засновник наукової школи «Проблеми індустріальної модернізації

Донбасу в 20-30 рр.». З цієї тематики ним підготовлено 5 докторів і 35 кандидатів наук. Заслужений працівник вищої школи України, заслужений професор Донецького національного університету, президентський стипендіат (1999).

18 – 100 років (1912) від дня народження (с. *Івангород*

Олександрівського району) Корнер Віктора Дмитровича, військового діяча. **Закінчив семирічну школу у Златополі та Олександрівський сільськогосподарський технікум (1931)**. Служив на флоті, учасник ВВВ. Відзначився у серпні 1945 при форсуванні Амуру і наступі на Харбін. Герой Радянського Союзу (1945). Після війни закінчив Військово-морську академію ім. К.Є.Ворошилова в Ленінграді (1949), з 1952 – на викладацькій роботі. У 1973 у званні контр-адмірала вийшов у відставку.

22 – 75 років (1937) від дня народження (м. Владивосток) **Сидоренка**

Володимира Володимировича, інженера, педагога. У 1964 закінчив Харківський політехнічний інститут. З 1964 по 1976 працював провідним інженером ЦКБ автоматики (м. Омськ). **З 1976 викладає у КСМі: завідувач кафедри програмного забезпечення, професор**. Доктор технічних наук (1990). Сфера наукових інтересів – системи керування об'єктами за допомогою електронно-обчислювальних машин. Академік Інженерної Академії

України. Заслужений працівник освіти України. Автор 150 наукових праць, 10 підручників та навчальних посібників.

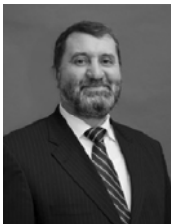
22 – 70 років (1942) від дня народження (с. *Бовтишка*

Олександрівського району) Піддубного Миколи Олеговича, правоохоронця. В органах внутрішніх справ – з 1966. У 1974 закінчив Київську Вищу партійну школу. У 1975-1991 – заступник начальника Васильківського РВВС Київської області. З 1991 по 1994 – начальник відділу по боротьбі з організованою злочинністю м. Києва. Протягом 1994-1996 – начальник Головного управління МВС України в м. Києві. Генерал-лейтенант міліції.

22 – 60 років (1952) від дня народження (м. Жданов, Маріуполь) **Гамалія**

Володимира Федоровича, фізика, педагога. У 1978 закінчив Московський фізико-технічний інститут, фахівець у галузі квантової радіофізики. **З 1980 до 1997 працював у КДПІ ім. О. С. Пушкіна (тепер КДПУ ім. В. К. Винниченка) завідувачем кафедри теоретичної фізики та загальних дисциплін**. Доктор фізико-математичних наук

(1997), професор (2001). **З лютого 1998 викладає у Кіровоградському національному технічному університеті, професор кафедри вищої математики та фізики; з 2003 – завідувач кафедри маркетингу та економічної кібернетики.** Сфера наукових інтересів – лазерна спектроскопія, історія науки, методика викладання. Автор понад 60 наукових та методичних праць. **Очолює благодійний фонд „Відродження православних святинь”, що діє при Кіровоградській єпархії УПЦ (з 2000).**

23 – 45 років (1967) від дня народження (**м. Олександрія**) **Шейка Сергія**

Сергійовича, військового діяча. У 1989 закінчив Далеко-східне вище загальновійськове училище ім. К.К.Рокосовського (взвод морської піхоти). Проходив службу в окремій 336-й гвардійській бригаді морської піхоти Балтійського флоту. Командував взводом і ротою. Учасник бойових дій на території Чеченської Республіки з січня по березень 1995 года, командував ротою морської піхоти у вуличних боях у Грозному. Відзначився особистим героїзмом та воїнською майстерністю, його рота навіть у найжорстокіших боях та найекстремальніших ситуаціях практично не мала втрат. Був представлений до звання „Герой Росії”, але нагороджений не був. У травні-червні 1995 заступник командира десантно-штурмового батальйону морської піхоти Балтійського флоту був у другому відрядженні у Чеченській Республіці. Знову проявив мужність у бойових діях у гірській частині Чечні. Його підрозділ завдав значних втрат бойовикам. Герой Російської Федерації (указ Президента Росії від 28.08.1995), нагороджений також орденом Мужності та медалями. У 2000 закінчив Загальновійськову академію, а в 2005 – Академію Генерального штабу ЗС РФ. Гвардії полковник.

24 – 45 років (1967) від дня народження (**с. Тишківка Кіровоградської області**) **Запорожця Володимира Петровича**, художника. Закінчив Південноукраїнський державний педагогічний університет ім. К.Д.Ушинського (1998). Педагог з фаху – М.І.Письмиченко. Художник декоративно-прикладного мистецтва. Основні твори: „Сувенірний набір „Тубівочка” (2001), „Орнаментальна скринька” (2003), „Орнаментальна таріль „Великодня” (2004), „Орнаментальна таріль” (2005), „Свічник „Святковий” (2007). Член Національної спілки художників України (2006).

25 – 150 років (1862) від дня народження (**м. Єлисаветград**) **Волохіна Григорія Йосиповича** (1862-?), землевласника, громадського діяча. **Мав будинок на вулиці Двірцевій у Єлисаветграді, понад 2 тисячі десятин землі у Братолівці (с. Волохіне) Долинського району.**

Багато років поспіль обирався гласним Єлисаветградської міської думи. У 1911-1917 та 1919 – Єлисаветградський міський голова. У характеристиці про нього сказано: „Моральні якості – бездоганні”. Товариш (заступник) голови Єлисаветградського Товариства сільського господарства, голова Ради старшин Єлисаветградського сільськогосподарського клубу. Член комітету попечителів Єлисаветградського

Благодійного Християнського Товариства. Почесний мировий суддя м. Єлисаветграда. Очолював опікунську раду Єлисаветградської громадської жіночої гімназії, входив до батьківського комітету закладу. У 1910 разом з іншими місцевими українофілами пожертвував кошти на спорудження пам'ятника Т. Шевченку у Києві.

25 – 70 років (1942) від дня народження (*м. Кіровоград*) **Омельченко**

Людмили Іванівни, лікаря. Закінчила Київський медичний інститут (1964). З 1980 – завідувача відділенням, з 1993 – заступник директора Інституту педіатрії, акушерства і гінекології АМН України. Доктор медичних наук (1986), професор (1994). Автор понад 200 публікацій, 4 монографій: „Антихолецистити у дітей” (1975), „Витамины в педиатрии” (1984), „Чернобыль: 10 лет после аварии” (1996), співавтор підручника для лікарів „Медицина дитини” (1997). Підготувала 12 кандидатів

наук. Член Міжнародної асоціації педіатрів (1971). Заслужений діяч науки і техніки України (1999).

26 – 130 років (1882) від дня народження (*м. Єлисаветград*)

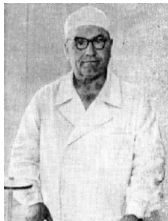

Екскузовича Івана Васильовича (1882-1942), театрального діяча, архітектора. *Батьки володіли в Олександрійському повіті селом Іванівкою (209 десятин).* Був тричі одружений, всі дружини були відомими співачками, причому дві з них **Леоніда Балановська та Марія Коваленко – уродженки Єлисаветградщини.** Третя дружина – Розалія Горська.

У 1909 закінчив архітектурний факультет Петербурзького інституту інженерів цивільного будівництва, працював архітектором Петербурга. У 1914-17 - викладач ПІІЦБ. У 1915 спільно з архітектором Постниковим побудував у давньоруському стилі з незвичним шоломоподібним куполом церкву на честь Алексія митрополита Московського в селищі Тайци (Гатчинський район) (на знімку). Після революції – управляючий державними академічними театрами Москви і Ленінграда. Автор проектів сценічного облаштування театрів Архангельська, Ашхабада, Мінська, Харкова, Ростова-на-Дону. У

співавторстві з Луначарським підготував книгу „Московский Большой театр. 1825-1925. Альбом.”(1925). **Автор першої в Росії книги, присвяченої техніці театральної сцени (1930).** Помер у блокадному Ленінграді. Похований на Смоленському православному кладовищі.

27 – 110 років (1902) від дня народження (с. *Іванівка Новоархангельського району*) **Гетьманця Феодосія**

Діомидовича, (1902-1988), лікаря і громадського діяча.

У 1918-1921 навчався у Єлисаветградській сільськогосподарській школі-технікумі. У 1929 закінчив Одеський медичний інститут. **З 1929 по 1941 – головний лікар Добрянської дільничної лікарні.** У 1941-1945 працював головним лікарем Урлейської лікарні Пензенської обл., зібрав з медперсоналом кошти на будівництво військового літака. Одночасно був головою військово-експертної ради. **У 1946 повернувся на Кіровоградщину, очолив Добрянську дільничну лікарню Вільшанського району (до 1982). Домігся її розширення до 100 ліжок, здійснив понад 10 тисяч операцій.** Заслужений лікар УРСР (1948). Делегат I Всесоюзної конференції прихильників миру (1949). Делегат Всесвітнього конгресу миролюбних сил у Москві (1973). Передав із власних заощаджень у Фонд миру СРСР 30 тис. руб. Член Республіканського комітету захисту миру, удостоєний золотої медалі „Борцєві за мир”. Нагороджений орденами Леніна (1945), Жовтневої Революції (1974), двома орденами „Знак Пошани”. **Почесний громадянин села Добрянки (1962).** У 1971 «Укртелефільм» зняв про Ф.Д.Гетьманця кінострічку «Почесний громадянин», у 1973 ЦТ СРСР – телефільм «Людина і її справа». Письменник В.О.Базилевський присвятив йому документальну книгу „Делегат конгресу” (1975). У Державному архіві Кіровоградської області створено його особовий архів.

28 – 125 років (1887) від дня народження (м. Лодзь, Польща)

Рубінштейна Артура (1887-1982), геніального піаніста.

З 8 років почав вивчати теоретичні дисципліни і техніку фортепіанної гри у Берліні. Дебют вундеркінда відбувся у 1908: виступав з Берлінським симфонічним оркестром. США вперше відвідав 1906. **Приятелював з єлисаветградцями Каролем Шимановським і Генріхом Нейгаузом. Зокрема влітку 1911 п'ять тижнів гостював у маєтку Шимановського Тимошівці на Черкащині, відвідував також Єлисаветград. Шимановський познайомив Рубінштейна зі своєю Другою симфонією для фортепіано. У Тимошівці народився план зарубіжних турне з концертами, повністю присвяченими музиці Шимановського. Цей твір з величезним успіхом виконувався Рубінштейном у Відні, Дрездені, Лейпцизі. Разом з**

Л.Годовським у жовтні-листопаді 1913 дав кілька концертів в Єлисаветграді. З 1941 жив у США. Вершини своєї майстерності демонстрував при виконанні шедеврів великих композиторів-романтиків Шопена, Ліста, Шумана, Брамса. Зробив багато записів на платівки, написав автобіографічну книгу „Роки моєї юності” (1973).

28 – 115 років (1897) від дня народження (Латвія) Неймана Костянтина

Августовича (1897-1937, розстріляний), військового діяча. Учасник Першої світової війни, прапорщик. У Червоній Армії – з липня 1918 у складі Латиського кавалерійського полку. Герой громадянської війни на південному Уралі, кавалер двох орденів Червоного Прапора (1919, 1921), комкор (1935). Очолював експедиційний корпус у Монгольській операції (1921).

Потім “ начальник 5-ї Української кавалерійської школи в Єлисаветграді, звідки був переведений на викладацьку роботу у Військову академію імені М.В.Фрунзе, де з березня 1929 був членом бюро з координації науково-дослідної роботи закладу. Незаконно репресований. Реабілітований посмертно.

28 – 60 років (1952) від дня народження (м. Євпаторія) Кир'янової

Любові Григорівни, живописця і педагога. У 1972 закінчила Кримське художнє училище (викладачі Л. Лабенок, І. Харабаріна). **З 1977 працює у Кіровоградській дитячій художній школі (нині заступник директора). Перевагу віддає жанру репрезентативного портрета. Виконала близько 30 портретів представників творчої інтелігенції Кіровограда. Пише ікони для місцевих храмів.**

Учасниця багатьох виставок. Автор картин: „Друзі” (1978), „Автопортрет з сином” (1984), „Сімейний портрет” (1986), „Листопад” (1992), „Свійські тварини” (1993) та ін. Член Національної спілки художників України

28 – 50 років (1962) від дня народження (м. Житомир) Охупкіна

Олександра Ігоровича, іконописця, педагога. Нар. 28.01.1962 у Житомирі. **Закінчив Олександрійську дитячу художню школу,** Дніпропетровське художнє училище та Київський художній інститут (майстерня В. Шаталіна). **З 1993 – викладач Олександрійської ДХШ.** У Києві влаштовано 10 персональних виставок, учасник 35 колективних вернісажів. **Персональна виставка відбулася в обласному краєзнавчому музеї (2001).** Написав ікони для Собору Св. Юра (Львів), Свято-Миколаївської церкви на Аскольдовій могилі, української

церкви Св. Володимира (Париж) та ін. **Академік Д. Степовик:** „Дуже миле мистецтво, повне любові до Бога і України, ніжного почуття віри. Використовуючи елементи ікони, Охупкін вводить вічне і неземне випромінювання Духу на сучасність”.

29 – 110 років (1902) від дня народження (с. Красногірка Голованівського району) Свірненка Петра Степановича (1902–1962), полярного дослідника. *Навчався в агрошколі-технікумі у с. Межирічці Голованівського району, працював у ній метеоспостерігачем підсобного господарства.* Найстаріший радянський полярник (27 років провів у Арктиці). Заповів поховати себе на Таймирському півострові, у зоні вічної мерзлоти, що й було виконано. Відомий російський письменник І.С.Соколов-Микитов присвятив йому нарис у книзі „Давние встречи” (1976). Про долю полярника розповідає також документальна повість журналіста В.Г.Чопенка „Полярний Робінзон”. Герой Соціалістичної Праці.

Найстаріший радянський полярник (27 років провів у Арктиці). Заповів поховати себе на Таймирському півострові, у зоні вічної мерзлоти, що й було виконано. Відомий російський письменник І.С.Соколов-Микитов присвятив йому нарис у книзі „Давние встречи” (1976). Про долю полярника розповідає також документальна повість журналіста В.Г.Чопенка „Полярний Робінзон”. Герой Соціалістичної Праці.

29 – 70 років (1942) від дня народження (м. Кіровоград) Майданюка

Петра Аркадійовича, літературознавця. У 1970 закінчив Самаркандський університет. Кандидат філологічних наук, доцент. З 1970 по 1998 викладав у Самаркандському університеті. З 1991 – завідувач кафедри журналістики Тверського університету. Друкується з 1972. Автор книг: „Современная советская литература”. Самарканд, 1981; „Жанр романа в творчестве П. Проскурина и В. Шукшина”. Ташкент, “Укитувчи”, 1988 (совм. с П. Ольвовским); „Средства художественной экспрессии в детской литературе”. Изд-во Самаркандского ун-та, 1994; „Философско-публицистические аспекты в творчестве Петра Проскурина”. Изд-во Тверского ун-та, 1998. Друкувався в журналі “Новый мир” (1986, № 2). Твори перекладалися на татарську та узбецьку мови.

31 – 80 років (1932) від дня народження (м. Златопіль) Нечуйвітра

Володимира Івановича, скульптора. У 1958 закінчив Київський художній інститут, де навчався у майстерні М. Лисенка. Працює в галузі станкової та монументальної пластики. Автор творів: „Нескорена” (оргскло, 1958), „Монтажники”, „На панщині” (1964, обидві – гіпс тон.), пам’ятників: на місці розстрілу мирних жителів, хутір Довжик біля Житомира (1983); О. Пархоменку, м. Житомир (1987), Т. Шевченку, с. Кодня (1990), меморіальної дошки на будинку-музеї С. П. Корольова у Житомирі (граніт, 1971) та ін. Живе і працює у Житомирі. Член НСХУ (1964). Заслужений художник України (1997).

АРГОНАВТ РАДЯНСЬКОЇ САТИРИ

Бути сатириком – справа ризикована й невдячна увсі часи, а в радянські – й поготив. Радянський сатирик – це дійсно істота посправжньому чудернацька й трагічна. Спробуй-но щось висміяти, засудити якісь негативні явища дійсності чи, боронь Боже, когось із представників влади зачепити – неприємності забезпечені, негайно ж опинишся у місцях досить віддалених.

Викорінення сатириків у СРСР зайшло настільки далеко, що на XIX з'їзді КПРС Георгій Маленков бідкався, що у радянській літературі зовсім немає сатиричних творів. Мовляв, неправильно думати, що радянська дійсність не дає матеріалу для сатири. Нам, заявив він, потрібні радянські

Гоголі й Щедріни, які б вогнем сатири випалювали із життя все негативне, прогниле, все, що гальмує рух вперед. Зрозуміло, що це була чистісінької води демагогія. Насправді будь-яка спроба критики розглядалась як „очорнительство”, „шкідництво”, „наклеп”.

І все ж, попри все, сатирики не переводилися ніколи. Невдовзі після промови Маленкова, коли Сталін, щоправда, був мертвий, сатирик Юрій Благов відгукнувся на „заклик партії” епіграмою:

***Мы за смех, но нам нужны
Подобнее Щедрины
И такие Гоголи,
Чтобы нас не трогали.***

Одним із найвизначніших поетів-сатириків радянської доби вважається Абрам Маркович Гольденберг (1897-1968). Народився він 2(14) лютого 1897 року в Єлисаветграді. Батько Марко Абрамович Гольденберг (1862-1912) – власник однієї з кращих у місті друкарень на вулиці Іванівській. Гімназію юнак закінчив у 1914 році. Перший вірш був надрукований газетою „Єлисаветградские новости” (1915). В історію радянської літератури Гольденберг увійшов під вишуканим і багатозначним псевдонімом Арго, утвореним із літер свого імені та прізвища. Водночас „Арго” – це і жаргон, і назва корабля, на якому міфічний Ясон вирушив у небезпечну, сповнену неймовірних пригод подорож за золотим руном. Певно, й наш земляк почував себе своєрідним аргонавтом радянської сатири.

У дитячі та юнацькі роки А.Гольдєберг, як і багато юних елісаветградців, захоплювався живописом і театром. Він відвідував Вечірні Рисувальні Класи (ВРК) при Єлісаветградському земському реальному училищі (ЄЗРУ). Згодом написав теплі спогади про художника-педагога Феодосія Козачинського та друга дитинства Олександра Осмьоркіна, який став відомим живописцем. Любов до театру привела Абрама Марковича в аматорський драматичний гурток, що створив у клубі заводу Ельворті Сергій Марцинковський. І на сцені поруч з ним був Осмьоркін, який, переінакшивши своє прізвище, називав себе „Кіном Осмим”.

Прикметно, два брати Арго, які також відвідували театральний гурток Марцинковського, стали досить відомими у театальному світі людьми. Один – під псевдонімом Куба Галицький був лібретистом та автором тексту знаменитої пісні „Синий платочек”. Третій із братів Гольдєбергів – це популярний свого часу артист театру й кіно Леонід Гранський. Видатним поетом став і двоюрідний брат Гольдєбергів – Марк Тарловський

Незабутнє враження на юного поета Абрама Гольдєберга справив поезоконцерт Ігоря Северяніна (1887-1941) в Єлісаветграді в 1914 році, про який він залишив цікаві спогади: „Большими аршинными шагами в долгом черном сюртуке выходил на эстраду высокий мужчина с лошадиному вытянутым лицом. Заложив руки за спину, ножницами расставив ноги и крепко-крепко упираясь ими в землю, он смотрел перед собой, но никого не видел и начинал скандирование своих распевно-цзурованных строк. Публику он не замечал, не обращал на нее никакого внимания, но именно этот стиль исполнения приводил публику в экстаз...»

А потім була Москва. У 1917 році Арго з братом Яковом Галицьким навіть знялися у головних ролях у художній кінострічці „К народной власти”. Це був агітаційний меншовицько-есерівський фільм, знятий до виборів в Установчі збори. Вперше в історії російського кіно картина демонструвалась безштовно і не в приміщенні, а на Скобелевській площі на полотні, натягнутому між двома стовпами.

Арго – один із авторів (разом з М.Адуєвим) тексту популярної оперети „Жирофля-Жирофле” на музику Лекока. Спільно з братом Я.Галицьким створив лібрето однієї з перших радянських оперет „Полярні прикраси” (1931). А загалом він писав твори для театру (комедії), естради, цирку, тексти пісень; був постійним автором радянського сатиричного журналу „Крокодил” з 1923 року і до самої смерті. Проте в історію російської літератури увійшов передусім як поет-сатирик та перекладач на російську мову класиків європейської поезії (Ф.Війона, В.Гюго, О.Барб’є, П.-Ж.Беранже, А.Міцкевича та ін.), поетів союзних республік.

Арго – автор багатьох книг: „Старая Англия” (1919), „Литература и окрестности” (1933), „Сатирические очерки из истории русской литературы” (1939), „Подлинники и переводы” (1957), „Из зарубежных

поэтов" (1958), „Звучит слово. Очерки и воспоминания" (1962), „Своими глазами. Книга воспоминаний" (1965), „За много лет. Стихи" (1969) та ін.

Арго – неперевершений майстер веселого й дошкульного куплету, пародії, віршованого фейлетону, сатиричної байки. Сучасники називали його „самым остроумным человеком XX столетия". Він зокрема придумав вислів „инцидент исперчен". Не випадково у мемуарній книзі Валентина Катаєва «Алмазный мой венец» Арго введений під прізвиськом „Большой Остряк".

Зрозуміло, що сатира Арго носила переважно абстрактний характер, викривав він переважно загальнолюдські пороки, об'єкти для висміювання шукав у минулому. Критики відзначають в Арго „неймовірну, рідкісну у професіональних гумористів ерудицію, безкорисливе служіння мистецтву, захопленість тим, що є справді художнім, талановитим, самобутнім".

ХРЕН И РЕДЬКА

*Я взглядом пробежал
По книжному прилавку,
Но книгу Фолкнера отнюдь не приобрел –
Он слишком мне напоминает Кафку,
Которого я тоже не прочел*

ГЕРОСТРАТ

*Жил в Древней Греции безумец Герострат,
Желаньем славы обуянный,
Он, не жалея никаких затрат,
Поджег Эфесский храм Дианы.
Он своего достиг, он гениям сродни.
Спросите всех, хотя б и в наши дни:
„Каким глупцом, каким дегенератом
Сожжен был дивный храм 5 тысяч лет назад?"
И вы услышите в ответ:
„Безумцем Геростратом!"
Но если спросите потом:
„А кто его построил, интересно?"
Все будут вспоминать с трудом
И наконец ответят: „Неизвестно!"
Не потому ль у нас порой
Написан ярко тот, кто мерзостен и вреден,
И в то же время слишком бледен
Наш положительный герой!*

ПЕТРО ГАБЕ – ПАТРІОТ БОЛГАРІЇ

Является ли наказанием судьба русских изгнанников, или в ней скрывается какой-то глубокий смысл... Великое не наказывается, а подвергается испытанию: чтобы вырасти еще больше, перешагнуть границы своей родины, чтобы Господь взял его в свои ладони и как золотое зерно посеял повсюду...

Дора Габє

У радянські часи небувалою популярністю користувалася така форма спілкування і співробітництва та дружби між народами як поріднені міста або міста-побратими. У 1957 році була навіть створена Всесвітня федерація поріднених міст, яка у 1963 році ухвалила постанову про відзначення в останню неділю квітня Всесвітнього дня поріднених міст.

Хто і за якими критеріями „парував” міста, з’ясувати не вдалося. Але, приміром, як-от у нашому випадку, коли Кіровоград звели з болгарським містом Толбухіним, то „свати” не помилилися: вибір був напрощуд вдалим і обґрунтованим. По-перше, Кіровоградська область і Толбухінський округ вважалися житницями своїх країн, а, по-друге, у нашому Вільшанському

районі під час російсько-турецької війни у 1774 році поселилося близько 400 болгарських родин з с. Алфатар поблизу Сілістрії, з-під Рущука, Відіна й Добруджі. Їхніх нащадків на території Кіровоградщини сьогодні налічується понад півтори тисячі.

Зв’язки Кіровограда з Толбухіним у найрізноманітніших галузях були доволі інтенсивними і регулярними. Міста обмінювалися делегаціями, художніми колективами тощо. Уже в 1969 році був заснований клуб молодих механізаторів „Кіровоград – Толбухін”, яким опікувався наш ушлявлений хлібороб О.В.Гіталов. У Кіровоградській картинній галереї експонувалася велика виставка творів живопису (понад 70 картин) провідних болгарських художників ХХ століття із зібрання Толбухінського художнього музею, яку супроводжував директор музею, відомий живописець Микола Даскалов. Не менший інтерес у кіровоградців

викликала й етнографічна виставка (болгарський національний одяг, предмети побуту тощо) з Толбухінського історичного музею. Багато разів грали між собою у футбол кіровоградська „Зірка” і толбухінська „Добруджа”.

Після 1991 року щось не пригадується якихось контактів між містами-побратимами Толбухінем і Кіровоградом. Та й міста з назвою „Толбухін” (на честь радянського маршала Федора Толбухіна), більше немає. Указом президента Болгарії йому у 1991 році повернули одну з давніх назв – Добрич. Тут ми безнадійно відстаємо від міста-побратима.

У Болгарії, як і в Україні, після падіння комуністичного режиму почався інтенсивний перегляд національної історії, повернення із забуття діячів минулого.

Однією з таких знакових постатей для Болгарії і міста Добрич зокрема є наш земляк Петро Ізраїльович Габе (1857-1927). Його називають першим болгарським фермером, видатним громадським діячем, патріотом і просвітителем. Це він створив перше і найбільше в країні у провінції Добруджа (неподалік від нашого порідненого міста) фермерське господарство американського зразка.

Використовуючи болгарські джерела, я спробував скласти коротку біографічну довідку земляка. Петро Габе народився 18 лютого 1857 року в Єлисаветграді в родині єврейсько-німецького походження. До 3-го класу хлопець навчався у рідному місті, а потім родина переїхала в Одесу, де Петро й закінчив гімназію. Був він високоосвіченою людиною: захоплювався математикою, музикою і літературою; досконало володів англійською, французькою, німецькою та кількома слов'янськими мовами.

Юнак починає викладати математику і навчати дітей грі на скрипці в одній з єврейських землеробських колоній на Херсонщині. Та головною справою життя Петра Габе стало сільське господарство, бажання полегшити за допомогою машин і досягнень аграрної науки селянську працю.

У фатальному для євреїв 1881 році Петро Габе одружується з Катериною Дуель – дочкою багатого купця, яка мріє стати лікарем. Тоді, після вбивства імператора Олександра II, Росію охопила перша у новітній історії хвиля антисемітизму, яка розпочалася 15-16 квітня єврейським погромом в Єлисаветграді. Про навчання в університеті молодому подружжю годі було й мріяти. У деяких джерелах зазначається, що Петро Габе навіть був народовольцем. І тому, рятуючись від переслідувань, емігрував у 1884

році до Болгарії на вільні землі у провінції Південна Добруджа, куди урядом країни запрошувалися бажаючі займатися сільським господарством.

Досить швидко Петро Габе з дружиною, закупивши найновішу сільськогосподарську техніку, найсучасніше обладнання, швейцарських корів тощо, перетворили своє господарство у зразкове, отримуючи небачені в Болгарії врожаї. У вільний від роботи час Петро читає вслух твори улюбленого Чехова, а Катерина грає на гітарі, виконуючи ностальгійні романси.

У 1894 році Петро Ізраїльович дебютує у болгарській пресі як журналіст низкою статей з аграрних проблем, які привернули увагу широкої громадськості, допомагає підготувати економічну програму для уряду Константина Стоїлова і навіть обирається депутатом до болгарського парламенту. Однак затвердженням Габе не був, оскільки на той час ще не мав болгарського громадянства.

Петро Ізраїльович багато пише про вадиекономічної модернізації Болгарії, зокрема доводить необхідність будівництва залізниці Добрич-Софія-Варна для ефективного експорту зернових культур. З 1910 по 1913 рік Габе жив у місті Добрич. Після того, як Румунія у 1913 році загарбала Південну Добруджу, яку Петро Ізраїльович називав „болгарською Каліфорнією”, переїздить у Софію. Після публікації книги „Румунія в Добруджі” румунська влада конфіскує господарство Габе, а його самого суд заочно засуджує до страти. Та Петро Ізраїльович не вгамовується. Він пише історико-публіцистичні книги і статті, в яких доводить необґрунтованість румунських зазіхань на болгарські землі, нещадно критикує окупантів. Його твори перекладаються на французьку мову.

На початку 1927 року Габе, який перебував у вкрай важкому

матеріальному становищі, відвідав прес-аташе посольства Румунії з пропозицією: Петро Ізраїльович припиняє писати антирумунські статті, натомість румунська влада повертає йому всі маєтності, відновлює його права на землю і навіть компенсує всі грошові втрати. Габе відповів як справжній патріот Болгарії: „Коли повернете болгарам Добруджу, тоді повернусь і я!”. Через три місяці 28 березня 1927 року уродженець Єлисаветграда, який став „великим добруджанином”, помер.

До 150-річчя Петра Ізраїльовича, яке відзначалося у 2007 році, у місті Добрич було влаштовано велику виставку, присвячену його пам'яті. Вдячні добруджанці мають намір найближчим часом спорудити у селі Дубовик пам'ятник Габе у вигляді барельєфа.

Прикметно й те, що символом 15-го Міжнародного фестивалю театрального мистецтва „Варненське літо”, що проходив у 2007 році, болгари обрали локомотив „Лінкольн” 1902 року випуску, який належав Петру Габе.

Локомотивами – чудо техніки початку ХХ століття – називали у ті часи пересувний паровий двигун для сільськогосподарських потреб, який виробляв електроенергію у польових умовах.

А ще уродженець Єлисаветграда – батько знаменитої болгарської поетеси, есеїстки і перекладачки, класика болгарської літератури ХХ століття Дори Габе (1886-1983). Ця тема заслуговує окремої розмови. Не випадково, роль і значення творчості Дори Габе для болгарської культури порівнюють з тим, що зробила для російської літератури Анна Ахматова.

...На згадку про колишнє побратимство в Кіровограді залишились дві назви: „Добрич” – кав'ярня болгарських страв у центрі міста і „Добруджа” – обласний центр ранньої соціальної реабілітації дітей-інвалідів поблизу обласної лікарні.

ЛЮТИЙ

1 – 75 років (1937) від дня народження (*с. Лозуватка Ульяновського району*) **Геркіяла Олександра Михайловича**, агронома.

У 1964 з відзнакою закінчив Уманський сільськогосподарський інститут, працював агрономом. Кандидат сільськогосподарських наук (1970), професор (1993). Був ректором Уманського сільськогосподарського інституту (1995-2002). Проводить наукові дослідження по темі: «Динаміка родючості чорнозему опідзоленого важкосуглинкового у польовій сівозміні з тривалим застосуванням різних систем удобрення». Автор 140 наукових праць; співавтор 7 підручників, посібників та довідників.

2 – 200 років (1812) від дня народження **Гребінки Євгена Павловича** (1812-1848), письменника. **Батько служив у Єлисаветградському гусарському полку.** Вихованець Ніжинської гімназії вищих наук. З 1834 жив у Петербурзі,

викладав у Другому кадетському корпусі та Дворянському полку. У себе вдома організував літературно-мистецький гурток, завсідником якого став юний Т. Шевченко. Сприяв його самоосвіті, був причетний до викупу з неволі. Залучив Шевченка до участі у своєму альманасі „Ластівка” (1841), допомагав йому видавати „Кобзар” (1840). Поет присвятив Гребінці вірш „Перебендя”. Євген Гребінка – автор всесвітньовідомого романсу „Очи черные”. **У Єлисаветграді побував навесні 1843: гостював у брата Аполлона, який служив тут у Кірасирському Олени Павлівни полку. Родичі письменника (тітка з родиною) були поміщиками у Бобринецькому повіті. Неодноразово бував у Єлисаветграді батько письменника Гребінка Павло Іванович.**

2 – 170 років (1842) від дня народження (*м. Новомиргород*) **Молотова Олександра Карловича** (справжнє прізвище **Детенгоф**) (1842-1907), прозаїка і журналіста, педагога. Закінчив Павловський кадетський корпус (1862). З 1865 став друкувати статті, хроніку, рецензії у газеті „Киевлянин”. Брав участь у придушенні польського повстання (1863), російсько-турецькій війні (1877-1878). З 1870 - вихователь Володимирської військової гімназії у Києві, згодом служив вихователем в Оренбурзькому та 1-му Московському кадетських корпусах. Як журналіст, висвітлював події війни балканських народів з турками (1876). У 1890 полковником залишив військову службу, присвятив себе літературній творчості. На поч. 90-х рр. опублікував низку нарисів і статей на теми виховання, в яких виклав теорію „розумного егоїзму”, котра, на його думку, має стати

основою для виховання моралі та діловитості у підлітків. У 1893 випустив два томи своїх художніх творів: „Отголоски 60-х гг. Очерки и рассказы А. Молотова” (друге видання вийшло у 1906). Сюди увійшли повісті „Из записок русского офицера”, „На новую дорогу (Из признаний уставшего человека)”.

2 – 105 років (1897) від дня народження (м. Єлисаветград) Рибак

Іссахар-Бера (Захара) (1897-1935), живописця і графіка.

З 1907 навчався у Ф.С.Козачинського, відвідуючи ВРК

при ЄЗРУ. З 1911 “ у Київській художній школі, досліджував

єврейську культуру та фольклор. У 1917-1919 працював

декоратором єврейського театру в Києві, опублікував у

журналі „Ойфінг” („Схід”) програмну статтю „Шляхи

єврейського живопису”. Створив серію картин на тему

єврейських погромів в Україні. З 1921 працює у Берліні, пише портрети,

пейзажі, жанрові сценки з життя єврейської провінції. З 1926 – у Парижі,

регулярно виставляється у Салонах (1927-1935). Влаштував п'ять

персональних виставок у паризьких галереях (1928-1933), у Лондоні та

Кембріджі (1935). Виконав декілька скульптур для музею кераміки у Севрі.

Меморіальний комітет заснував шість стипендій його імені для творчих

поїздок єврейських художників. У 1962 вдова відкрила в Ізраїлі у місті

Батям художній музей „Дім Рибак” (живопис і кераміка).

2 – 105 років (1897) від дня народження (м. Новоархангельськ)

Маланюка Євгена Філімоновича (1897-1968), поета,

культуролога, історіософа. Закінчив ЄЗРУ (1914),

Київське військове училище (1916). Учасник визвольних

змагань доби УНР. З 1921 – в еміграції (Польща,

Чехословаччина, Німеччина, США). Закінчив

Полемістську Господарську Академію (1928). В юності

займався репетиторством, викладав словесність у

Варшавській православній семінарії, читав лекції в

Українській Папській Малій семінарії. Автор 20 поетичних книг, есе та

літературно-критичних праць. У Новоархангельську споруджено

пам'ятник, у Кіровограді названо вулицю, обласною радою та

облдержадміністрацією засновано премію ім. Є. Ф. Маланюка.

Рідний край називав Степовою Елладою. Представлений в антології

„Украина. Русская поэзия. XX век” (2007).

2 – 60 років (1952) від дня народження (с. Бірки Олександрівського

району) Пересунька Сергія Івановича, правознавця, політичного та

громадського діяча. Закінчив Харківський юридичний інститут (1980).

Працював на будівництві БАМу юрисконсультантом, народним суддею м.

Кіровограда, головою Компаніївського районного суду, Братського

міського суду Іркутської області. З 1994 – президент благодійного

фонду „Елисавет” у Кіровограді. Був референтом народних депутатів України В.І.Желіби та В.Є.Панченка. У 1998-2002 – народний депутат України, член Комітету Верховної ради України з питань правової політики. Кандидат юридичних наук (1998), заслужений юрист України (2000). Ініціатор створення в Україні Національного законотворчого центру. Автор книг: монографії „Право державної власності в Україні (Історія, сучасність, перспективи)” (1998), навчального посібника „Право власності в Україні” (2000), підручника „Цивільне право України” (2000).

5 – 90 років (1922) від дня народження (с. Попельнасте Олександрійського району) Аврахова Григорія Герасимовича (1922-2007), літературознавця, текстолога. Учасник ВВВ. У 1951 закінчив Криворізький педагогічний інститут. Кандидат педагогічних наук (1958).

Працював у Черкаському (1956-1964) та Ніжинському (1965-1969) педінститутах: завідувач кафедри української літератури, декан філологічного факультету. У 1971-1973 “проректор Київського інституту культури. З 1992 викладав літературу в Київському інституті удосконалення учителів. За передачу до Чехословаччини фотокопії праці І. Дзюби „Інтернаціоналізм чи русифікація?” звільнений з посади із заборобою викладати у вищих навчальних закладах та друкуватися; було відхилено вже рекомендовану до захисту докторську дисертацію про творчість Лесі Українки. Редактор і автор коментарів 2-томного видання „Леся Українка. Твори” (1970) та багатьох інших праць про геніальну українську письменницю.

6 – 100 років (1912) від дня народження (с. Сосниця Чернігівської області)

Ципіна Семена Йосиповича, мовознавця, педагога. Закінчив Київський інститут соціального виховання (1933) та Запорізький педагогічний інститут (1940). Кандидат філологічних наук (1949). Володів українською, німецькою, польською та чеською мовами. У 1945-1958 – доцент кафедри російської мови Дніпропетровського університету, з 1958 до 1965 – завідувач кафедри російської мови Усть-Каменогорського педагогічного інституту (Казахстан). **У КДПІ ім. О. С. Пушкіна працював з 1965 по 1978.** Автор понад 30 наукових робіт, більшість з яких присвячена дослідженню особливостей мови п'єс О. М. Островського. Вимогливий, дотепний, саркастичний, майстер парадоксів – таким він залишився в пам'яті своїх вихованців. **Син Віталій (1939-2004) – поет, заслужений журналіст України; онук Артем – відомий московський актор, заслужений артист Росії.**

7 – 165 років (1847) від дня народження (м. Київ) **Русова Олександра**

Олександровича (1847-1915), етнографа, фольклориста, громадського діяча, статистика. Закінчив історико-філологічний факультет Київського університету (1868). **Вчителював у Златопільській гімназії**; займався фольклором, етнографією та видавничою справою. Започаткував земську статистику в Україні, створив українську школу статистики. З 1882 – член Херсонського губернського статистичного комітету. **У 1883 з дружиною**

Софією Русовою поселився в Єлисаветграді для проведення оціночно-статистичної роботи. Брав участь у гуртку Єлисаветградської Громади О. Михалевича. Для літературно-мистецького та громадсько-політичного альманаху „Степ”, підготовленого єлисаветградськими літераторами-громадівцями, підготував статтю „Обласні начала земської статистики” (1885). Автор „Описания Черниговської губернии” (у 2-х томах, 1898-1899) та інших, зокрема, самобутньої праці „Кобзарь Вересай, его музыка, песни и думы, исполняемые им”. Спільно з М. Лисенком поставив оперу „Різдвяна ніч”, де зіграв роль Вакули.

7 – 95 років (1917) від дня народження (с. **Стара Осота**

Олександрівського району) Євтушенка Никифора Тимофійовича, військового льотчика. У 1937 закінчив Канівський сільгосподарський технікум, у 1940 - Мелітопольське військове авіаційне училище. На фронтах ВВВ з липня 1941. Штурман ескадрильї 99-го гвардійського розвідувального авіаційного полку (15-а повітряна армія, 2-й Прибалтійський фронт), капітан. Здійснив 247 бойових вильотів на розвідку стратегічних об'єктів, аеродромів і скупчень військ ворога. Брав участь у повітряних боях. Герой Радянського Союзу (1944).

Підполковник запасу (1946). До 1957 служив у органах МВС у Ризі. Закінчив Всесоюзний лісотехнічний технікум. З 1958 (понад чверть століття) працював на Московському деревообробному комбінаті.

9 – 290 років (1722) від дня народження **Мельгунова Олексія Петровича**

(1722-1788), військового і державного діяча, генерал-поручика. **У 1763-1765 – головний командир Нової Сербії, губернатор Новоросійської губернії.** Створив пікінерські полки на півдні України. **7.11.1763 відкрив при фортеці Св. Єлисавети першу школу для офіцерських дітей-сиріт обох статей.** Німецьку мову викладав Іван Федорович Корнеліус, наглядач школи – поручик Чорновіл. 1766 у школі навчалося 53 учні. **За його**

дорученням у 1763 на території нашого краю розпочато археологічні розкопки, у Литій могилі (кургані) біля села Кучерівки Знам'янського району було знайдено найбагатше поховання скіфського вождя – так званий „Мельгуновський скарб”. Його датують 1-ю пол. VI століття до нашої ери. У ньому виявлено залізний меч у золотих піхвах, золоті діадеми, срібні оздоби та інші ювелірні вироби. Скарб вивезено до Петербурга, зберігається він в Ермітажі. **Організував у 1768 п'ять експедицій Академії наук для вивчення нашого краю під керівництвом професорів Палласа, Єліліна, Фалька, Лейпхіна і Гріденгірда. У 1764 домігся передачі фортеці Св. Єлисавети першої в Україні друкарні з гражданським шрифтом, в якій 1765 надруковані „Азбука” та п'єса Ж. - Б. Руссо „Кав'ярня”.** Згодом – сенатор, президент Камер-колегії. З 1777 – генерал-губернатор Ярославської і Вологодської губерній.

9 – 190 років (1822) від дня народження Дубельта Михайла Леонтійовича (1822-1900), військового діяча. Син управляючого III віділенням, генерала від кавалерії Л.В.Дубельта. Був одружений з **Н.О.Пушкіною (донькою поета), з якою майже 9 років жив у Єлисаветграді, коли у чині полковника займав посаду начальника штабу 2-го резервного кавалерійського корпусу.**

10 – 80 років (1932) від дня народження (с. Братолюбівка Долинського району) Бурейка Георгія Семеновича, журналіста. **Закінчив Кіровоградський педагогічний інститут (1957)** та Академію суспільних наук у Москві (1983). Працював заступником редактора газети “На соціалістичних ланах” (1957-58), кореспондентом Радіотелеграфного агентства України по Кривбасу (1961-1972), заступником редактора газети “Днепровская правда” (1972-76), головним редактором дніпропетровської газети “Зоря” (1976-2000). Голова правління Дніпропетровської організації Спілки журналістів України (1977-1990). Заслужений журналіст України (1987). Нагороджений орденом “За заслуги” 3-го ступеня (1997).

10 – 80 років (1932) від дня народження (с. Гурівка Долинського району) Буяна Івана Васильовича, економіста. У 1954 закінчив Львівський торговельно-економічний інститут. З 1954 по 1962 викладав політекономію у Кіровоградському кооперативному технікумі. Від 1965 працює у Київському університеті. З

1970 до 1974 – в Інституті економіки АН УРСР. У 1976-1987 – завідувач кафедри політекономії Київського інституту харчової промисловості. Від 1987 – завідувач кафедри економічної теорії Тернопільської академії народного господарства. Доктор економічних наук (1978), професор (1979). Автор монографій і підручників: „Суспільно-економічні основи праці при соціалізмі” (1973), „Праця стає творчістю” (1987), „Ринок праці” (2000), „Загальна економічна теорія” (2002) та ін. Заслужений діяч науки і техніки України (2000).

10 – 55 років (1957) від дня народження (*м. Кіровоград*) **Вікулова Віктора Аркадійовича**, державного діяча. *У 1977 закінчив Кіровоградське льотно-штурманське училище*, у 1984 – історичний факультет Удмуртського державного університету, у 1997 – Інститут державного управління Московського державного інституту міжнародних відносин МЗС РФ. З 1977 по 1983 працював у Іжевському Об'єднаному авіазагоні диспетчером служби руху. У 1983-1989 – у правоохоронних органах. З 1989 по 1991 – старший експерт у Міністерстві цивільної авіації СРСР. У 1992-1995 - помічник голови Ради Міністрів Удмуртської Республіки, заступник голови Державного комітету Удмуртської Республіки з міжнародних та зовнішньоекономічних зв'язків. З 1995 – міністр Удмуртської Республіки.

11 – 45 років (1967) від дня народження (*м. Мала Виска*) **Андрушко Тетяни Володимирівни**, поетеси, журналістки. *Після закінчення Маловисківської ЗШ № 3* навчалася у Новобузькому педагогічному училищі та на факультеті журналістики Київського університету ім. Т.Г.Шевченка. *Працює відповідальними секретарем районної газети „Маловисківські вісті”*. Дипломант міжнародного поетичного конкурсу „Гранослов” (1997). Автор збірок поезій: „На перехресті потаємних зим” (2001), „Провінційний блюз” (2002), „Вогнище спасіння”, „Весни навідувався птах” та ін. Член Національної Спілки письменників України (2003). Лауреат обласної літературної премії ім. Є.Ф.Маланюка (2009).

12 – 80 років (1932) від дня народження (м. Київ) **Кібкала Євгена Гавриловича** (1932-2003), оперного співака (баритона). *Дитинство пройшло у Знам'янці. Закінчив Знам'янську середню школу № 3; виступав у шкільному хорі, де у хлопця й виявили унікальний голос (як тоді думали – бас)*. Вокальну освіту здобув у Московській консерваторії (1956). У 1956-1976 - соліст Великого театру СРСР, народний артист РРФСР (1970). У 1963 стажувався у міланському театрі „Ла Скала”. Володів голосом м'якого і теплого тембру, відзначався

драматичним талантом. Озвучував роль Онегіна у фільмі-опері режисера Тихомирова. Виконував головні партії А. Болконського та О. Маресьєва в операх Прокоф'єва „Війна і мир” та „Повість про справжню людину”. Багато працював у жанрі радянської пісні, де досяг величезної популярності; романси у його виконанні дотепер вважаються еталонними для співаків. Після втрати у 1976 голосу керував оперною трупю Московського музичного театру ім. Станіславського і Немировича-Данченка. З 1979 по 2003 викладав у Московській консерваторії. Народний артист СРСР.

12 – 65 років (1947) від дня народження (м. Лієпая, Латвія) **Сараскіної**

Людмили Іванівни, літературознавця, письменника. **У 1965 із золотою медаллю закінчила Кіровоградську СШ № 24, 1969 – з відзнакою філологічний факультет Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О. С. Пушкіна. З 1969 по 1972 працювала на кафедрі російської літератури КДПІ.** У 1973-1976 викладала у Московському педагогічному інституті.

Кандидат філологічних наук (1976). З 1976 працює в Інституті Художньої освіти Російської Академії Освіти (раніше Інститут художнього виховання АПН СРСР). З 1996 – провідний науковий співробітник. Член Спільки російських письменників (1992). Доктор філологічних наук (1993). Автор книг : „Бесы: роман-предупреждение” (1990), „Возлюбленная Достоевского Аполлинария Суслова: Биография в письмах, документах, материалах” (1994), „Граф Румянцев и его время” (2003), „Достоевский в созвучиях и притяжениях: от Пушкина до Солженицына” (2006), „Солженицын” (в серії ЖЗЛ, 2008) та ін. З 1986 по 2004 читала курс лекцій про творчість Ф. Достоевського в університетах США, Польщі, Данії, Японії. Член журі літературної премії Олександра Солженіцина (з 1997).

13 – 105 років (1907) від дня народження (**с. Петроострів**

Новомиргородського району) Поповкіна Євгена Юхимовича (1907-1968), письменника. Жив і працював у Новомиргороді, з 1923 по 1928 “ у Зінов'євському окружкомі комсомолу, друкувався у місцевих газетах. Закінчив Московський університет (1931). Очолював Кримську письменницьку організацію, був головним редактором журналу „Москва” (1958-1968). Саме у цьому часописі (1966, №12 і 1967, №1) вперше був надрукований знаменитий роман М. Булгакова „Майстер і Маргарита”.

Завдяки передусім цьому мужньому вчинку Поповкін назавжди залишиться в історії літератури. Автор книг: „Висока вода” (1940), диалогії „Сім'я Рубанюків” (1947-1951), роману „Таврида” та інших творів. Лауреат Державної премії СРСР (1952). Твори виходили у 3-х томах у Москві (1976-1977). На його честь названо вулицю у Сімферополі.

13 – 105 років від дня народження **(с. Завадівка поблизу**

Єлисаветграда) Савіна Віктора Маркіяновича (1907-1971), живописця. У 1924-1927 навчався у Харківському художньому інституті у С. Проскурова та О. Кокеля. Твори: „Кармалюк” (1937), „Т. Г. Шевченко” (1939), „У рабство” (1947), „Наші дівчата” (1967) та ін. Заслужений діяч мистецтв УРСР (1964). *Декілька творів зберігається у Кіровоградському меморіальному музеї М. Л. Кропивницького. На знімку:* Надгробок Віктора Савіна на Личаківському цвинтарі у Львові

14 – 75 років (1937) від дня народження (м. Новоград-Волинський

Житомирської області) **Кохана Анатолія Ілліча**, лікаря, краєзнавця. У 1960 закінчив Харківський медичний інститут. **З 1963 працює в Олександрії педіатром 3-ї міської лікарні, викладачем медичного училища (1970-1972), заступником головного лікаря дитячої лікарні (1972-1981). З 1981 працює у Центральній районній лікарні – районним педіатром, заступником головного лікаря з охорони материнства і дитинства, лікарем-методистом.** Кандидат педагогічних наук (1980). Дослідник історії Олександрійського району, автор багатьох статей краєзнавчої тематики, путівника „Александрия” (1986), книги-реквієма „Євреї Александрии” (2004), „Стара Олександрія в листівках і фотографіях” (у співавтор. 2007). Лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В.М.Ястребова (2007). У Державному архіві Кіровоградської області сформовано особовий фонд А.І.Кохана. Почесний громадянин м. Олександрії (2010).

14 – 60 років (1952) від дня народження (м. Горлівка Донецької області)

Дронової Валентини Іванівни, актриси. Закінчила Дніпропетровське театральне училище (1970). **У Кіровоградському обласному українському музично-драматичному театрі ім. М. Л. Кропивницького працювала з 1970 до 1989.** Кращі ролі: Аза („Лиха доля” М. Старицького), Галинка („Срібна павутина” О. Коломійця), Адела („Дім Бернарди Альби” Ф. Гарсія-Лорки), Титарівна (однойменна п'єса М. Кропивницького), Клава („Дикий ангел” О. Коломійця), Варка („Дума про Британку” Ю. Яновського) та ін. З 1990 працює у Херсонському театрі. Заслужена артистка УРСР (1979).

14 – 60 років (1952) від дня народження (Львівщина) **Федоренко Наталії**

Павлівни, художниці декоративно-прикладного мистецтва. Закінчила відділ художнього текстилю Львівського інституту прикладного та декоративного мистецтва (учителі М. Токар, І. Боднар). **Працює у галузі монументально-декоративного текстилю у Кіровограді**, дружина художника **А.М.Дворського**. Визнаний майстер батика. Учасниця багатьох обласних та республіканських виставок. **Персональні виставки влаштовувалися у Львові, Кіровограді та Києві**. Член

Національної Спілки художників України. Твори зберігаються у багатьох музеях України та приватних збірках України, Росії, Польщі, Великої Британії, Канади. Основні роботи: „Сонячна енергія” (1986), „Чумацьким шляхом” (1986), „Пробудження” (1988), „Над містом” (1986), „Відлуння часу” (серія „Епос богів”, 1992) та ін. **Лауреат обласної премії ім. Я.В.Паученка в галузі декоративно-ужиткового мистецтва (2003)**. Заслужений художник України (2001).

15 – 135 років (1877) від дня народження (м.Санкт-Петербург)

Гайдебурова Павла Павловича (1877-1960), актора, режисера, театрального діяча. Батько був відомим літератором, видавцем популярного часопису «Неделя». Ще гімназистом брав уроки сценічної майстерності в чудового актора, друга А. Чехова – Павла Свободіна. У 1896 вступив на юридичний факультет Петербурзького університету, поєднуючи відвідування лекцій з виступами у напівпрофесійних спектаклях. Після виключення з

університету за участь у студентських демонстраціях присвячує себе театру. У 1899 вперше вийшов на професійну сцену. **У 1901 Гайдебуров з своєю дружиною Н.Ф.Скарською (молодшою сестрою В.Ф.Комісаржевської) створив у Єлисаветграді власну драматичну трупу, першою постановкою якої стала п'єса «Дядя Ваня» А. Чехова. Трупа грала у Зимовому театрі Кузьмицького з 20.09.1901 по 24.02.1902. За час перебування в Єлисаветграді Гайдебуров зіграв у 87 спектаклях. 21.12.1901 у бенефіс актриси Н.Ф.Скарської відбулася прем'єра спектаклю „Ганнеле” за п'єсою Г.Гауптмана (друга в Росії після постановки у театрі Суворіна в Петербурзі). На знімку: Гайдебуров у Єлисаветграді (січень 1902)**. Загалом зіграв понад 500 ролей, здійснив близько 300 постановок. Лауреат Державної премії СРСР (1952). Народний артист РРФСР (1940). **Автор спогадів „На сцені і в житті” (окрема глава присвячена Єлисаветграду) у книзі „Павел Павлович Гайдебуров. Литературное наследие” (1977).**

15 – 100 років (1912) від дня народження (с. Суботці Знам'янського

району) Грузина Трифона Івановича, актора, педагога. Навчався у молдавській драматичній студії при Одеському інституті музично-драматичного мистецтва. У 1933-1941 грав у театрах Тирасполя, Житомира, Дніпропетровська. Під час ВВВ працював у фронтових бригадах. З 1943 – артист Молдавського музично-драматичного театру ім. О.С.Пушкіна. З 1958 по 1964 викладав у Кишинівському інституті мистецтв. Кращі ролі: Шмага („Без вини винні” О. Островського), Добчинський („Ревізор” М. Гоголя),

Димов („Людина з рушницею” М. Погодіна), Поштар („Інтерв'ю в Буенос-Айресі” Г. Боровика) та ін. Знявся більш як у 30 художніх фільмах. Народний артист Молдавської РСР (1962).

15 – 60 років (1952) від дня народження (с. Кальниболота

Новоархангельського району) М'ятовича Валерія Павловича, журналіста. У 1975 закінчив юридичний факультет Одеського університету. Працював редактором газети Кіровоградського району „Червона зоря”, власним кореспондентом „Кіровоградської правди”. **З листопада 1991 по 2010 – головний редактор газети обласної державної адміністрації та обласної ради “Народне слово”.** Видавав додатки до неї: історико-краєзнавчий „Єлисавет”, для жінок „Наталі”,

інформаційно-розважальний та пізнавальний тижневик “Чому?”. Заснував щорічну премію ім. В. К. Винниченка газети “Народне слово” за кращі публікації державницького спрямування, за особистий внесок у розбудову Української держави. Організував друкарню газети “Народне слово”, в якій видано десятки книг місцевих авторів. Заслужений журналіст України (1997). **З 2006 – головний редактор Всеукраїнського часопису „Хобі”. Лауреат обласної журналістської премії (2009).**

16 – 145 років (1867) від дня народження (м. Одеса) Зарницької

Єфросинії Пилипівни (справжнє прізвище **Азгуріді**) (1867-1936), актриси та співачки (сопрано). Закінчила музичну школу витончених мистецтв в Одесі (1886). З 1889 виступала в українських трупах (М. Кропивницького та ін.). **Неодноразово грала в Єлисаветграді. Газета „Єлисаветградский вестник” (17.01.1889) схвально відгукнулася про її дебют на театральній сцені, назвавши „зірочкою, яка незабаром спалахне яскравим промінням”.** У 1919-1924 – актриса

Петроградського українського драматичного театру ім. Т. Г. Шевченка, з 1927 по 1930 – Харківського українського червонозаводського театру.

16 – 70 років (1942) від дня народження (Черкащина) *Топольного*

Федора Пилиповича, біолога, педагога. У 1970 закінчив Українську сільськогосподарську академію у Києві. Багато років працював завідувачем кафедри Кам'янець-Подільської агротехнічної академії. Доктор біологічних наук (1991). **З 2002 – професор кафедри екології та охорони навколишнього середовища Кіровоградського державного технічного університету.** Автор понад 100 наукових праць у галузі агрохімії, ґрунтознавства, екології рослин, геоботаніки, землеробства та рослинництва.

16 – 60 років (1952) від дня народження (м. Кіровоград) *Мощинського*

Володимира Миколайовича, режисера, фотографа, журналіста, громадського діяча. **Закінчив Кіровоградське музичне училище**, захопився фото- та кіномистецтвом. Був режисером народної самодіяльної кіностудії „Обрій” з 1981. Лауреат трьох Всесоюзних фестивалів народної творчості за документальні фільми про визначних людей та визначні події на території нашого краю. Закінчив кінематографічний факультет Ленінградського державного інституту культури (1989). **З 1986 до 2010 працював на Кіровоградському обласному телебаченні, де створив низку художньо-публіцистичних фільмів історико-краєзнавчої тематики: „Голгофа Володимира Винниченка” (1994, за сценарієм В.Є.Панченка), „Місто над сивим Інгулом” (2004), „Незгасимий вогонь Холодного Яру” (у співавторстві з М.В.Хомандюком), стрічки про С. Климовського, А. Тарковського та ін. Лауреат премії ім. В.К.Винниченка Українського фонду культури (1995). Лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В.М.Ястребова (2003). Організував та очолював об'єднання поляків області ім. К.Шимановського, один з ініціаторів спорудження у Кіровограді костюлу на честь Святого Духа. Мас урядову відзнаку Польщі – за заслуги перед польською культурою.**

17 – 100 років (1912) від дня народження (с. Михайлівка Ульяновського району) *Лебедовського Федора Васильовича* (1912-

1943), військового діяча. У 1933 закінчив Одеську артилерійську школу ім. М. В. Фрунзе, у 1941 - Військову академію ім. Ф. Е. Дзержинського. На фронті з липня 1941, командир артилерійського полку. Учасник боїв під Сталінградом, на Курській дузі. Тільки під час боїв з 11 по 22.07.1943 артилеристи під його командуванням розбили 43 дзоти та бліндажі, 42 автомашини, знищили 11

артилерійських і 16 мінометних батарей, убили й поранили 500 гітлерівців. Загинув у бою. Похований у м.Гомелі, його іменем названо одну з вулиць міста.

18 – 130 років (1882) від дня народження (Полтавщина) **Тесленка**

Архипа Юхимовича (1882-1911), письменника. Навчався у Харківській церковно-учительській школі. *У 1901-1902 був учнем однорічного училища телеграфістів на ст. Долинська.* За участь у революції 1905-1907 засланий у Вятську губернію. Почав друкуватися з 1906. Найвідоміші твори: повість „Страчене життя” (1911), оповідання „За пашпортом”, „Школяр”, „У схимника”. *Навчання у Долинській, а потім служба на залізниці знайшли своє відображення у творчості письменника. Про цей період його життя розповідає повість Семена Сумного „Молодість Тесленка” (Київ, 1949).*

19 – 40 років (1972) від дня народження (м. Мала Виска) **Балана Ігоря**,

музиканта (композитор і співак). *Навчався у музичній школі, закінчив Кіровоградське музичне училище. На третьому курсі КМУ створив рок-гурт “Галактичні новини”, згодом – “Гурт імені Вакули”.* Пізніше у піснях Ігоря хард- і арт-рок поступилися місцем техно-поп-стилістиці. *Брав участь у 1993 у регіональному турі фестивалю “Червона Рута”. З того ж часу працював на професійній студії звукозапису “Елема” у Кіровограді, де й народився новий проект – дуєт*

“Aqua Vita” (липень 1994). З матеріалом альбому “Несказані слова” гурт бере участь у фестивалі “Червона Рута - 95”, виходить до його фінальної частини. . Після запису альбому “Технотронутий” колектив був запрошений до Києва Мистецькою агенцією “Територія А”. Гурт з солісткою Іриною Філатовою став найпопулярнішим танцювальним проектом кінця дев’яностих. З 2001 працює самостійно як композитор, випускає свій найвдаліший диск “Вьюга”, пише пісні для відомих українських виконавців.

20 – 305 років (1707) від дня народження **Глєбова Івана Федоровича** (1707-1774), військового діяча. На військову службу вступив у 1721. *4.01.1751 у званні генерал-майора займався поселенням сербів у верхів’ях річок Інгул та Інгулець, тобто стояв біля витоків утворення Нової Сербії; керував спорудженням у тих місцях земляного укріплення, названого фортецею Св. Єлисавети. Став її першим комендантом. У 1755 приймав турецького пашу Девлет-Алі-Сент-Агу, який прибув для оглядин новозбудованої фортеці. Влаштував йому такий гарний прийом, що турецький посол написав*

султанові заспокійливе донесення. За клопотанням Глебова у 1755 була збудована перша церква – в ім'я Св. Трійці. 25.02.1755 отримав чин генерал-лейтенанта. З 1762 – Київський генерал-губернатор, **якому підпорядковувалась Нова Сербія. У 1763 очолював комісію у справі зловживань І. Хорвата, яка працювала у фортеці Св. Єлисавети.** Покровительствував Києво-Могилянській академії. У 1764 виділив державні кошти на будівництво нового приміщення бурси для КМА. У 1766 склав записку Катерині II, в якій обґрунтував необхідність збереження КМА як важливого центру освіти й науки. З 1766 – сенатор, генерал-аншеф. Нагороджений орденом Св. Андрія Первозванного.

20 – 120 років (1892) від дня народження (с. Ординці Базалійського

району Хмельницької області) Королюка Сидора Карповича (1892-1983), педагога. Закінчив Одеський інститут професійної освіти (1931) та Аспірантуру при Одеському історико-археологічному музеї (1933). Кандидат економічних наук (1952), доцент Кіровоградського державного педагогічного інституту. З 1936 по 1941 та з 1943 до 1957 – ректор Кіровоградського державного педагогічного інституту. Викладав на кафедрі географії. Автор статті в БСЕ „Кіровоградська область”, дисертації „Кіровоградська область (економіко-географічна характеристика)”. Наукових праць з історії краю, зокрема „До питання про заселення та господарське освоєння Кіровоградської області” („Наукові записки”, т.1, К., 1951). Учасник громадянської та Великої Вітчизняної воєн.

20 – 110 років (1902) від дня народження (с. Дмитрівка Знам'янського району) Дашевського Якова Веніаміновича (1902-

1987), інженера-металурга. Один із засновників вітчизняної промисловості ферросплавів. Керівник будівництва і перший директор Запорізького заводу ферросплавів (ЗЗФ). До війни працював головним інженером ЗЗФ. Під час ВВВ – на Новокузнецькому металургійному комбінаті, на який була евакуйована значна частина обладнання із Запоріжжя. Після звільнення Запоріжжя у 1944 повернувся на завод директором, у 1950 за „ігнорування лінії партії” був знятий з посади і репресований. Покарання відбував на Кузнецькому заводі ферросплавів у Сибіру, до виходу на пенсію працював начальником металургійної лабораторії. Нагороджений орденами Леніна (1935), Трудового Червоного Прапора (1943), „Знак пошани” (1948). На прохідній Запорізького заводу ферросплавів встановлено меморіальну дошку. Син Веніамін Якович Дашевський за прикладом батька став відомим ученим-металургом: доктор технічних наук, професор Інституту металургії і матеріалознавства ім. Байкова РАН.

20 – 50 років (1962) від дня народження (*м. Кіровоград*) **Гребньова**

Геннадія Вікторовича (псевдонім **Віктор Орлі**), французького художника українського походження (живопис, кераміка). **У 1983 закінчив філологічний факультет Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О.С.Пушкіна. Друкувався у часописі місцевих літераторів „Вежа”, зокрема автор есе про творчість кіровоградського живописця „Дивоквіти Сергія Шаповалова” (1996).** З

2004 живе і працює у Франції (м. Марсель), де втілює в життя авторський проект „Під сонцем Прованса”: серії картин „Альпи”, „Старий порт”, „Квіти Прованса”, „Марсель під снігом” та ін. Творчість Віктора Орлі вражає розмаїттям тематики і стильових планів: декоратив, натюрморт, пейзаж, романтичні, символічно-абстрактні сюжети. Роботи митця експонувалися на багатьох виставках (понад 30) у Франції, Україні, Росії. Зберігаються у приватних колекціях Франції, Італії, Голландії, України, Росії, Польщі.

21 – 135 років (1877) від дня народження (*м. Єлисаветград*) **Прусліна**

Наума Ісааковича (1877-1943), композитора, диригента. У 1919 закінчив Київську консерваторію по класу композиції у Р.Глієра. Був завідувачем музичної частини Першого театру Української Радянської Республіки ім. Т.Г.Шевченка, театру „Березіль”. З 1924 працював в Українському драматичному театрі ім. І.Я.Франка. Твори: оперета „Вій”; для симфонічного оркестру – сюїта, скерцо; соната для скрипки з фортепіано, соната для фортепіано; романси, музика до театральних вистав та. Автор музики до фільму „Украдене щастя” (1952). Заслужений артист УРСР (1940).

21 – 100 років (1912) від дня народження (*м. Єлисаветград*) **Корнєва**

Федора Миновича (1912-1993), кінооператора. У 1934 закінчив операторський факультет Київського інституту кінематографії. У 1934-1939 працював на Київській студії художніх фільмів, де зняв кінокартини „Наталка-Полтавка”(1936, у співавтор. з Г. Хімченком), „Українські пісні на екрані” (1936). Учасник ВВВ. З 1944 працював на студії „Київнаукфільм”, де зняв близько 50 науково-популярних та навчальних стрічок.

21 – 75 років (1937) від дня народження (*м. Кіровоград*) **Чижова Бориса**

Гнатовича, авіатора і парашутиста. Понад півстоліття віддає авіації, його життя пов'язане з історією Кіровоградських льотних навчальних закладів (військове авіаційне училище льотчиків, школа вищої льотної підготовки, вище льотне училище цивільної авіації, державна льотна академія України). Автор книг: „Воспоминания пилота”, „В небе Кировоградщины” (у 3-х частинах, 2006-2008). З 2005 – директор музею КДЛАУ.

23 – 115 (1897) років від дня народження (м. Братоліувка

Олександрійського повіту, нині село Долинського району) Наміра (Немировського) Мордехая (1897-1975), ізраїльського політичного і громадського діяча. Був активним членом Сіоністської соціалістичної робітничої партії, за що був заарештований і виключений з Одеського університету. У 1924 прибув у Єрець-Ізраїль. З 1936 по 1943 – генеральний секретар Робітничої ради Тель-Авіва. Після створення держави Ізраїль перебував на дипломатичній роботі в Болгарії, Чехословаччині, Румунії та СРСР, зокрема у 1949-1950 – другий посол Ізраїлю в СРСР. З 1951 – депутат Кнесета. У 1951-1956 – генеральний секретар Хістадрута, з 1956 по 1959 – міністр праці. З 1959 по 1969 був мером Тель-Авіва.

24 – 95 років (1917) від дня народження (с. Гаївка Кіровоградського

району) Доленка Григорія Назаровича (1917-1990), геолога. Закінчив Харківський університет (1940), працював у виробничих геологічних установах. З 1952 – співробітник Інституту геології і геохімії горючих копалин АН УРСР, з 1963 – директор цього інституту, очолював його 18 років. Член-кореспондент АН УРСР (з 1964). Основний напрям наукової роботи – геологія нафти і газу. Сформулював одне з найважливіших положень нафтової геології – про генетичний зв'язок між процесами

геотектонічного розвитку нафтогазових провінцій, мінерального синтезу нафтових вуглеводів у мантиї Землі, міграції їх до поверхні земної кори глибинними тектонічними розломами і формування нафтових і газових родовищ в осадній товщі. Премія АН СРСР ім. В. І. Вернадського (1977), Державна премія СРСР (1971). Автор монографії „Геологія нафти і газу Криму”.

24 – 75 років (1937) від дня народження (м. Єнакієве Донецької області)

Різниківа Олексі Сергійовича, поета, прозаїка. мовознавця. Закінчив Одеське театральне художньо-технічне училище (1958), філологічний факультет Одеського університету (1968). З 1959 розмовляє винятково українською мовою. **Працював освітлювачем у Кіровоградському музично-драматичному театрі ім. М. Л. Кропивницького. За розповсюдження у місті антипартійних листівок 7-8.11.1958 був засуджений**

на 1,5 року виправних робіт. Потім працював редактором багатотиражки, педагогом, електриком, вантажником. У 1971 за „антирадянську діяльність” позбавлений волі на 5,5 року. Друкуватися почав з 1987. **У повісті „Тиждень укромови” події відбуваються у**

Кіровограді. Автор унікальної праці, першої у європейському мовознавстві - „Складівниця української мови” (містить близько 10 тисяч складів), яку видано у 2003; книг поезій „Озон” (1990), „Терновий вогонь” (1993), „Наодинці з Богом” (1998), збірки 170 сонетів „Двострунне грало” (2004), віршованого епосу „Билини Давньої Русі” (2004).

24 – 65 років (1947) від дня народження (*м. Кіровоград*) **Кальченка**

Валерія Михайловича, державного і громадського діяча.

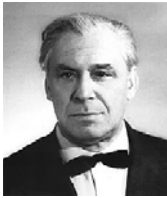
Навчався у Кіровоградській СШ № 7. Закінчив будівельний технікум у Кіровограді (1967) та Одеський інженерно-будівельний інститут (1976). З 1970 до 1990 працював у будівельних організаціях області та півночі Росії. **У 1986-1990 – головний інженер об'єднання „Кіровоградагробуд”.** **З 1994 по 1996 - заступник голови Кіровоградського облвиконкому та заступник голови обласної ради.** Був першим керівником Міністерства з надзвичайних ситуацій України (з 1996), створеного на основі штабу цивільної оборони та Мінчорнобиля.

Очолював Кіровоградську обласну державну адміністрацію, обирався міським головою м. Кіровограда. Народний депутат України.

25 – 110 років (1902) від дня народження (*с. Хашувате Гайворонського району*) **Повстенка Олексія Івановича** (1902-1973),

мистецтвознавця, архітектора. Навчався у Волинському індустріальному політехнікумі, закінчив аспірантуру при НДІ промислового будівництва в Харкові. Викладав у Харківському інженерно-будівельному інституті. За його проектами побудовано багато закладів освіти і культури в 10 містах України. У 1935 був запрошений до Києва у Наркомат освіти України; завідував кабінетом архітектури, відділом підвищення кваліфікації архітекторів при творчій спілці, був директором Софіївського архітектурно-історичного музею. Видав низку праць: „Будівельна справа” (1931), „Проекти шкіл” (1932), „Архітектурні роботи Т. Г. Шевченка” (1939), „Словник архітектурних термінів” та ін. Після Другої світової війни - в еміграції, діяч української діаспори: професор, академік Української Вільної Академії в США. Працював в архітектурному відділі Капітолія у Вашингтоні. Виконав проект будови Капітолія, зокрема центральної ротонди першого поверху, виставкових стендів Бібліотеки Конгресу США та ін. У Парижі в 1956 спроектував храм св. Симона, співавтор проекту собору Пресвятої Трійці у Вінніпезі. У США видав книгу „Золотоверхий Київ”, монографію про собор Св. Софії та ін. **У 2006 в с. Хашуватому на приміщенні сільського будинку культури відкрито меморіально дошку на честь земляка.**

25 – 105 років (1907) від дня народження (м. Знам'янка) Писаренка

Леоніда Опанасовича (1907-1979), театрального художника. *В юні роки працював помічником слюсаря, а перші мистецькі кроки були пов'язані з малюванням плакатів для клубів.* У 1931-1936 навчався у Харківському художньому інституті у професорів О.В.Хвостенка-Хвостова і Б.В.Косарева. Оформляв вистави у Харківському театрі юного глядача.

Учасник ВВВ. Гвардії майор бронетанкових військ, брав участь у звільненні Прибалтики, Манчжурії і Кореї, його воєнний шлях закінчився у Порт-Артурі (Китай). З 1947 по 1967 - головний художник Республіканського театру юного глядача, працював також у Київському театрі ім. Лесі Українки, у Київському театрі опери та балету ім. Т. Г. Шевченка та Київському українському драматичному театрі ім. І. Франка. Заслужений художник УРСР (1977). Його художні і сценографічні роботи зберігаються у фондах Музею театального, музичного та кіномистецтва України, Музеї-архіві Алберті в м. Едмонтоні (Канада), у приватних колекціях та фондах.

26 – 180 років (1832) від дня народження (Херсонська губернія)

Петровського Олександра Федоровича (1832-1908), військового діяча. Початкову військову освіду здобув у Полтавському кадетському корпусі. На службі – з 1849. Учасник Східної війни із союзниками (1854-1856) у складі Лейб-гвардії кірасирському полку. *У 1863 за власним бажанням вступив екстерном до Єлисаветградського офіцерського кавалерійського училища, яке закінчив у 1865, уже будучи полковником (1864).* З 1868 до 1875 – командир 12 уланського Белгородського полку. Генерал-майор (1875). Потім був призначений командиром бригади Кавалерійської дивізії. Особливо відзначився під час російсько-турецької війни 1877-1878, за що був нагороджений орденами Св. Станіслава 1 ст. з мечами та Св. Анни 1 ст. з мечами. Генерал-лейтенант (1884). Генерал від кавалерії (1897). Остання нагорода – діамантові знаки до ордена Св. Олександра Невського.

1868 до 1875 – командир 12 уланського Белгородського полку. Генерал-майор (1875). Потім був призначений командиром бригади Кавалерійської дивізії. Особливо відзначився під час російсько-турецької війни 1877-1878, за що був нагороджений орденами Св. Станіслава 1 ст. з мечами та Св. Анни 1 ст. з мечами. Генерал-лейтенант (1884). Генерал від кавалерії (1897). Остання нагорода – діамантові знаки до ордена Св. Олександра Невського.

26 – 85 років (1927) від дня народження (смт Голованівськ) Аптекаря

Семена Ілліча (1927-2007), морського інженера. В 1951 закінчив Одеський інститут інженерів морського транспорту. Отримав направлення на суднобудівний завод ім. К. Маркса м. Астрахані, де працював 10 років. З 1962 по 1970 – головний інженер суднобудівельно-судноремонтного заводу імені III Інтернаціоналу, з 1970 (понад 30 років!) – директор цього підприємства. Згодом

– голова Ради директорів ВАТ „Суднобудівельно-судноремонтний завод імені III Інтернаціоналу”. Лауреат премії Ради Міністрів СРСР. Заслужений працівник транспорту РРФСР. Заслужений працівник пароплавства. Почесний громадянин м. Астрахані (1993). Занесений у Книгу Пам'яті міста Астрахань (2007).

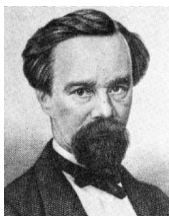
26 – 65 років (1947) від дня народження (м. Кіровоград) **Равського**

Семена Леонідовича, художника. *Навчався у Кіровоградській середній школі № 6*. У 1968 закінчив Краснодарське художнє училище. Працює в галузі художнього проектування і станкового живопису (переважно в техніці акварелі). Улюблені жанри – пейзаж і натюрморт. Більше 30 років працював художником у Комбінаті монументально-декоративного мистецтва. Автор ескізних проектів та експозицій багатьох музеїв. Член Національної спілки художників України (1999).

Працює *головним художником Музею історії міста Києва*. Лауреат першої та третьої премій Міжнародного благодійного фонду «Україна 3000» за художній проект та оформлення історико-меморіального музею М.Грушевського та музею мистецтв ім. Богдана і Варвари Ханенків. Роботи зберігаються в колекціях багатьох музеїв України, а також у приватних зібраннях України, Росії, Німеччини, США, Франції та інших країн. *У вересні 2010 в Кіровоградському обласному художньому музеї влаштована персональна виставка.*

28 – 195 років (1817) від дня народження (м. Лубни на Полтавщині)

Афанасьєва-Чужбинського Олександра Степановича (справжнє прізвище **Афанасьєв**) (1817-1875), поета, етнографа, публіциста, приятеля Т. Г. Шевченка. Враження від етнографічної експедиції Російського географічного товариства у 1856 лягли в основу книг „Быт малороссийского крестьянства” (1858) та „Поездка в Южную Россию” (1861), *в яких знайшло відображення й життя людей Єлисаветградського повіту. Під час перебування в Єлисаветграді навесні 1856 відвідав Успенський собор та Покровську церкву на Ковалівці. Свої враження від єлисаветградських храмів виклав у „Подорожной записке” (надрукована у газеті „Єлисавет”, № 4, 1992).*

ЄЛИСАВЕТГРАДСЬКІ КРАСУНІ: МУЗИ ТА ДРУЖИНИ ВИДАТНИХ ЧОЛОВІКІВ

*Давно красавицями славен
Елисаветы Первой град.
Мужчина каждый обезглавен
Сердцами их, как говорят.
Брюнетки, рослые, смуглянки,
С белками синими слегка —
Вас, южные израильтянки,
Я узнаю издалека.*

Ігорь Северянин

Игорь Северянин

Приємне, але досить-таки дивне й несподіване, на перший погляд, сприйняття видатним російським поетом єлисаветградських красунь (у нашому місті Ігор Северянін виступав з поезоконцертом 5 лютого 1914 року). Виходить, що у нас переважав єврейський тип жіночої вроди?

Ніхто, звичайно, не збирається спростовувати того факту, що євреї в Єлисаветграді до більшовицької революції 1917 року за чисельністю конкурували з українцями та росіянами, а тим паче – дискутувати з приводу єврейської вроди. Проте не слід забувати історію заселення нашого краю, в якому, крім українців, євреїв та росіян, найактивнішу участь брали молдавани та вихідці з Балкан:

серби, хорвати, болгари, румуни, угорці та багато інших. А серед цих народів, як відомо, переважають брюнети. Не випадково територія, на якій живемо, спочатку називалася Новою Сербією. І прибульці нікуди не зникли, а досить швидко розчинились в українському етносі внаслідок змішаних шлюбів, які сприяють появі на світ здорових, красивих і розумних людей. Не випадково видатний французький географ та соціолог Ж.Реклю (1830-1905) відзначив, що „Єлисаветград розвивався з суто американською швидкістю”.

Отож, назвавши елисаветградок „южными израильтянками”, Ігор Северянін, очевидно, мав на увазі не лише красунь євреєнок. Принаймні, іншого коментаря до поетичного компліменту на адресу наших жінок запропонувати не можу. І спробую це проілюструвати.

З часом хтось обов'язково напише захоплююче дослідження про роль знаменитих елисаветградських жінок у житті й творчості видатних митців, чиїми музами вони стали. І першим тут згадується, звісно ж, неперевершений лірик російської поезії Афанасій Фет (1820-1892). Наприкінці життя,

відповідаючи на запитання, чи він закохувався і скільки разів, поет відповів, що закохувався двічі. Коли б на життєвому шляху Фета під час військової служби на території нашого краю (1845-1854) не зустрілися дві елисаветградські красуні, то невідомо, як би склалася творча доля поета. Певно, мали б зовсім іншого Фета. Його віршів, навіяних елисаветградськими враженнями, вистачить на цілу книгу! А завдячувати маємо Марії Лазич (1825-1851) та Олександрі Бржеській (1821-1901). Не будемо переповідати історію їхніх взаємин з поетом – про це вже стільки написано! Зосередимо увагу на зовнішності цих незвичайних жінок, які надихали Фета на творення шедеврів інтимної лірики. Марію Лазич, дівчину сербсько-українського походження, поет змальовує як **„...стройную брюнетку, которая выделялась среди других своим высоким ростом и природной грацией. Смуглая кожа, нежный румянец, необычайная роскошь черных, с сизым отливом волос. Она не была ослепительной красавицей”**. Чесно кажучи, не знаю, наскільки достовірний цей портрет Марії Лазич, знайдений мною в Інтернеті (на знімку).

Ще гірша справа із зображеннями юної Олександри Бржеської (до заміжжя Добровольської, жінки польсько-українського походження, маєток батьків був у селі Сасівці, нині Компаніївського району) – їх просто немає. Перший і найавторитетніший дослідник „фетівських романів” Георгій Петрович Блок (1888-1962) (до речі, двоюрідний брат поета Олександра Блока) ще у 1922 році писав: „...Удалось отыскать фотографию

Александры Львовны Бржеской, к сожалению, позднюю “ 1871 года. **Глядя на эту полную пятидесятилетнюю женщину, трудно угадать былую, воспетую Фетом «несравненную» красоту, о которой до сих пор еще не умерли предания. Но под темными волосами, разделенными прямым пробором, глаза остались прежние. Были они голубые, длинные, с тяжелыми, вниз оттянутыми веками. И сохранился маленький, безупречно очерченный рот с молодой, девичьей улыбкой”.**

Як не дивно, досі не знайдено жодного зображення Катерини Олександрівни Самсонової, дружини колишнього начальника Єлисаветградського кавалерійського начальника з 1896 по 1904 рік, а потім генерала, командуючого 2-російською армією під час Першої світової війни Олександра Васильовича Самсонова (1859-1914). Кажу дивно, оскільки про трагічну долю генерала та подвиг його дружини можна прочитати в епопеї Олександра Солженіцина „Серпень 14-го”, у новелі Валентина Пікуля „Зате Париж було врятовано”, а сучасний російський письменник Святослав Рибас присвятив їм захоплюючий роман під назвою „Жертва” (1991). Та й відбувалися описані події, коли фотографія досі гла розквіту і зніматися було модно.

В Єлисаветграді вони познайомилися, побралися, жили 8 років. Тут розпочалася і закінчилася одна з найдивовижніших історій кохання: **„Образ светлого Елисаветграда, где Александр Васильевич был в согласии с собой, со своим долгом и личным счастьем, навеялся вдруг. Вот зашелестели тополя и зацвели белые акации на городском бульваре, заиграла военная музыка в саду, зазвонили колокола всех десяти православных храмов, на Большой Перспективной улице - он с молодой женой...”** (С. Рибас).

Вихованець єлисаветградської гімназії Дон-Амінадо в своїх знаменитих мемуарах „Поезд на третьем пути” відзначає, що кумиром їхнього покоління був геніальний англійський поет Байрон. „Байронізмом” перехворіли всі підлітки, його намагались наслідувати у всьому: **„Даже в наши гимназические времена, когда монографии Андре Моруа (про Байрона.- В.Б.) и в помине еще не было, весь четвертый класс, влюбленный в пышную генеральшу Самсонову, едва завидев предмет любви и обожания, как по команде подымал воротники шинелей, и, с выражением решительных самоубийц на розовых мордах, начинал хромать, припадая направо».**

Катерина Олександрівна (до заміжжя – Писарєва, дочка власника села Якимівки Маловисківського району) була молодшою від чоловіка на 25 років. Попри таку різницю у віці – це був щасливий шлюб. Подружжя мало двох дітей – сина Володимира і дочку Віру. Після загибелі чоловіка у Східній Пруссії в серпні 1914 року Катерина Олександрівна поставила собі за мету будь-що розшукати прах чоловіка і поховати його на батьківщині. Вона влаштувалась працювати сестрою милосердя у шпиталі

Єлисаветградського комітету Російського Червоного Хреста. Через рік у розпал війни (!) вдова Самсонова домоглась дозволу виїхати на місце трагедії і, здолавши неймовірні труднощі, здійснила задумане. Впізнати чоловіка Катерині Олександрівні допоміг медальйон з написом „Помни о нас”, який генерал носив на грудях і з яким ніколи не розлучався. Його вона сама замовила у ювеліра, проводжаючи чоловіка на війну. 22 листопада 1915 року прах генерала О.В.Самсонова з великими почесностями зустріли в Єлисаветграді й провели в останню путь у с. Якимівку Маловисківського району, де й поховали в сімейній усипальні. Після 1917 року Катерині Олександрівні з дітьми вдалося емігрувати.

Я свідомо уникаю подробиць, оскільки про велике кохання Лазич, Бржеської та Самсонової відомо давно і додати щось до їхніх історій уявляється неможливим. Інша справа – Віра Августівна Гмиря (1914-1996), дружина геніального українського співака Бориса Гмирі (1903-1969). От цю уродженку Єлисаветграда на батьківщині, здається, ще не згадували.

За походженням Віра Нові (таке її дівоче прізвище) – напівчешка та німкеня по лінії батька) та українка за матір'ю. У 1929 році дівчина на відмінно закінчила Голованівську середню школу, у 1932-му – з відзнакою Первомайське медичне училище, у 1937-му – також з відзнакою Київський медичний інститут. Під час Другої світової війни

Віра Августівна – військовий лікар. Потім вона працювала в Інституті гігієни праці та професійних захворювань (1937-1939), Київському стоматологічному інституті (1946-1949). З 1949 по 1970 рік – старший науковий співробітник Інституту фізіології АН УРСР ім. О.Богомольця. Захоплювалась Віра Августівна вишиванням і малюванням. Борис Романович на концертах виступав у її вишиванках. Про історію кохання цього подружжя розповідає телевізійний документальний фільм „Зоря вечірня”. Епістолярний роман співака Бориса Гмирі і його дружини Віри Августівни, п'єса „Борис Гмиря: геній і кохання”.

Коли вони познайомилися, Борису Гмирі було 47 років (для нього це був другий шлюб), а Вірі Августівні – 36 (перший чоловік загинув під час війни). А звела їх... перша дружина співака Анна Іванівна. Безнадійно хвора (злоякісна пухлина мозку), вона перед

смертю сама побажала, щоб наша землячка зайняла її місце. Дивовижна жіноча прозорливість! Разом вони прожили 19 років. На цей час припадає розквіт таланту Гмирі; дружина, у свою чергу, стала відомим фізіологом, доктором біологічних наук, дослідником кори головного мозку. Їхнє кохання, що оживає у сотнях листів Бориса Романовича і Віри Августівни, яку він боготворив, яка була для нього втіленням жіночності, сьогодні називають легендою.

Обмінювались вони листами, коли співак перебував на гастролях. От, приміром, фрагмент листа Віри Августівни 1955 року в Чехословаччину, де гастролював Борис Романович: **„Мій любий, дорогий! Всі бажання і думки мої з тобою! Я і працюю неповнокровно, бо весь час думаю про тебе, моє дороге дитя! Колись, ще студенткою, я завжди хвилювалася більше за інших тому, що просто скласти іспити для мене було замало, а хотілося краще. Ось і зараз. Коли б просто проспівати – і турбот не було б. Хороше – мало. Я хочу, щоб там, за межами нашої країни, знали, що у нас вміють співати стильно, музикально і голоси мають хороші. Я хочу, щоб вони теж знали, що у нас є такі співаки, як ти. Я вірю, що ти найкращий співак у світі, і мені хочеться, щоб це відчували всі, всі...”**

А епіграфом до історії цього великого кохання можна поставити надзвичайно глибоку думку Віри Августівни, висловлену в щоденнику: **„Коли те, що було – прекрасне, – тоді спогадів нема, бо немає того, що буде, є тільки те, що – було. І те, що було – єдине справжнє життя”**. Племінниця Віри Августівни Ганна Принц – хранителька архіву та спадщини подружжя – так змальовує свою тітку, музу Гмирі: **„Вера Августовна не была красивой, но от нее невозможно было оторвать взгляд. Шатенка, с синими глазами, она обладала особой, магнетической, привлекательностью. Была очень женственна и в то же время непрístupна”**.

...До революції Єлисаветград мав один з найелітарніших військових закладів – Єлисаветградське кавалерійське училище. Ніхто, певно, вже не підрахує, скільки місцевих красунь зірди вивезли з собою у якості дружин його випускники!

У радянські часи місце ЄКУ посіло Кіровоградське вище училище льотчиків ВПС (1951-1960), потім – школа вищої льотної підготовки (1960-1978), згодом – вище льотне училище цивільної авіації (1978-1993). Відомий російський бард, випускник училища 1988 року Сергій Коричев згадує:

„...Кировоград – идеальное место для того, чтобы проводить там свою юность (зрелость и старость не пробовал, поэтому врать не буду). Южные, знойные сады, спелые, красивые и, не побоюсь этого слова, вкусные, душистые девушки, которых активно развозили по всей стране новиспечённые молодые лётки, и – что поразительно – их нисколько от этого не убывало”.

ПАРАСКА ЛУПОЛОВА І ОЛЬГА ЕРДЕЛІ – РЯТІВНИЦІ СВОЇХ БАТЬКІВ

*Родители никогда не могут быть виновны в
глазах детей.*

П. Луполова

Дроти бриніли арфою Ерделі...

Ліна Костенко

Досі, здається, ніхто не робив спроб визначити найвідомішу жінку – уродженку Єлисаветграда. Справа взагалі уявляється безнадійною – так їх багато. Нам є ким пишатися, адже не тільки вродою уславилися жінки Єлисаветградщини. Коли мова заходить про ХІХ століття, то першою, звісно ж, згадується Марія Раєвська (Волконська), яка разом з декількома іншими відданими дружинами, долаючи всі перешкоди, дісталася до чоловіка-декабриста в Сибір і розділила його долю каторжанина. Їхній подвиг, як відомо, увічнив М. Некрасов у поемі «Русские женщины».

Та все ж не Марія Раєвська, принаймні у першій половині ХІХ століття, стала однією з найпопулярніших жінок в Європі. Нею була інша єлисаветградка.

Незбагненна річ – історична пам'ять людства. Особистості, котрими сучасники якихось 150-200 років тому захоплювалися, згодом виявляються повністю забутими. Ось і тут: лише його Величність Випадок допоміг нам дізнатися про дійсно дивовижну жінку, нашу землячку. Років десять тому до обласного краєзнавчого музею з міста Ішима Тюменської області надійшов історико-краєзнавчий альманах «Коркина слобода» зі статтю Т.Савченкової «Прасковья Луполова:

реальность и художественный вымысел». У супровідному листі автор просила наших краєзнавців повідомити хоча б які-небудь подробиці про родину Луполових.

Річ у тім, що Параска Луполова народилася 1784 року в Єлисаветграді. Її історія надзвичайно проста – і настільки ж зворушлива.

Батько дівчини Григорій Луполов (молдавською мовою Лупул означає Вовк) належав до знатного, але збіднілого роду молдавсько-українського походження, вихідців із Австро-Угорщини. Він брав участь у багатьох походах проти турків, виявляв хоробрість і був шанованою людиною у чині драгунського поручика. Та в 1798 році, коли Парасці виповнилося чотирнадцять, з батьком трапилося нещастя. Залишилося невідомим, чи його оббрехали, чи він дійсно розтратив казенні гроші, але Луполова було покарано суворо: позбавлено чинів та дворянства і заслано до Сибіру. Так він опинився з родиною в селі Жиліяківці Ішимського округу, де й служив у канцелярії земського суду.

Трагедія, яка спіткала батька, глибоко вразила серце дівчини, і вона вирішила будь-що домогтися відновлення справедливості. У Параски визріла думка, як це зробити: дістатися до столиці і виклопотати прощення для батька у самого імператора. Ідея, що й казати, на ті часи – фантастична. Проте у 1803 році дев'ятнадцятирічна дівчина, такі умовивши батьків, вирушає в далеку дорогу, маючи за душою один рубль та ікону Божої Матері. Долаючи численні перешкоди, розраховуючи лише на те, що світ не без добрих людей, пішки Параска дісталася до Єкатеринбурга, де на деякий час зупинилася, щоб навчитися писати. 5 серпня 1804 року після півторарічного перебування в дорозі дівчина прибула до Санкт-Петербурга. Позаду – чотири тисячі верст! Та як домогтися аудієнції у царя, як написати клопотання за батька, щоб переконати государя?

Незвичайний вчинок дівчини був на ті часи настільки вражаючим, що трапилося чудо. Дівчиною зацікавилися високопоставлені чиновники, влаштували їй зустріч з Олександром І. Зворушений подвигом Параски, імператор помилював батька, дозволивши Луполову повернутися в Україну, а дівчину нагородив двома тисячами рублів.

Досягши заповітної мети, дівчина несподівано для всіх присвячує себе Богові: стає черницею Новгородського монастиря, де й помирає від сухот 9 грудня 1809 року. Далі починається друге життя Луполової – уже як героїні літературних творів.

Першою до незвичайної долі нашої землячки звернулася «модна» французька письменниця Марі-Софі Коттен (1770-1807). Її роман, в основу якого покладено життя Парасі Луполової, було надруковано в Парижі 1806 року у двох томах під назвою «Єлизавета, або Заслані до Сибіру». Певно ж, не випадково Параска стала Єлизаветою (чи не натяк на місто, в якому вона народилася?). Роман був перекладений на багато європейських мов, перевидався до 1840 року.

Та більш вдалою в художньому сенсі вважається обробка історії

Луполової французом Ксав'є де Местра (1760-1852) в повісті «Парася Луполова» (1815), яку за «особливу драматичну силу» високо оцінив сам Стендаль. Образ головної героїні, створений Ксав'є де Местром, сприймався як **«чудесное явление в нравственном мире, возвышающее собой душу женщины»**.

У 1840 році відомий російський драматург М. Полевой (1796-1846) написав п'єсу «Параска Сибірячка», яка мала великий успіх на сцені. Сюжет п'єси М. Полевого ліг в основу лібрето однойменної опери Д. Струйського. Надзвичайною популярністю у Франції користувалася лірична драма, створена за мотивами роману С.-М. Коттен, музику до якої написав знаменитий композитор Г. Доніцетті. С. Глінка в своєму хронографі «Русская история» (1818) відзначає **серед найзнаменніших подій європейського життя 1804 року «подвиг бедной и неизвестной Россиянки, по имени Прасковья Григорьевна Луполова»**. «Зразкова дочка» опиняється в одному ряду з Людовиком XVIII і Наполеоном, Олександром I та імператрицею Марією Федорівною. Біографію П. Луполової включає до свого «Словаря достопамятных людей русской земли» (1836) історик Д. Бантиш-Каменський. Відомо, що матеріалами цього «Словаря...» користувався О. Пушкін, коли писав повість «Капітанська дочка». Спорідненість образів Маші Миронової в «Капітанській дочці» та Параски Луполової – факт незаперечний. Дивовижно й те, що в повісті Ксав'є де Местра, створеній значно раніше, ніж твір Пушкіна, Парася Луполова помилково названа... «капітанською дочкою».

Віднесена вітрами безпам'ятства, Параска Луполова повертається в нашу пам'ять, повертається на батьківщину. Хочеться вірити, що назавжди. Будемо сподіватися також, що вдасться знайти якісь сліди перебування Луполових на Єлисаветградщині. **Можливо, з цією родиною пов'язана історія села Лупалівки (згодом хутора), у радянські часи приєднаного до с. Морозівки Олександрійського району. Володів Лупалівкою з 1804 року прапорщик Матвій Самійлович Лупалов. Є, що правда, на території сучасної Кіровоградщини ще й село Луполове в Ульяновському районі.**

А в Росії нашу землячку уже визнано (поки не офіційно) святою благочестивою дівою. **7 серпня 2004 року в м. Ішимі Тюменської області відкрито бронзовий триметровий пам'ятник з написом на гранітному постаменті: „Прасковье Луполовой, явившей миру подвиг дочерней любви”. Готуються матеріали до її канонізації.** Єпископом Зарубіжної РПЦ Євтихієм написано молитвослов на відкриття пам'ятника, який по суті вже є акафістом (церковним піснеспівом на честь святої), малюються ікони з її зображенням. У 2008 році режисером Костянтином Артюховим знято документальний фільм „Параша сибірячка”, а письменник Юрий Харламов написав навіть казку для дітей „Девочка и царь”.

Ще на початку XX століття уродженку Єлисаветграда мали причислити до лику святих – завадила більшовицька революція. Зрозуміло, що радянській ідеології Параска Луполова була зовсім не потрібна. Діти виховувались на зовсім протилежних прикладах. Батьків, задля відданості комуністичним ідеалам, можна й зрадити. Повним антиподом Парасці уявляється Павлик Морозов та йому подібні діти-герої.

Прикметно, що автором пам'ятника Парасці Луполовій став один з найвидатніших російських скульпторів XX століття, народний художник Росії В'ячеслав Кликов (1939-2006). Захоплений подвигом дівчини, він виконав монумент всього за 9 місяців, немов передчуваючи, що його власне життя закінчується.

Звісно ж, ніхто й ніколи вже не повторить подвигу Параски Луполової. Втім, маємо ще один дивовижний приклад, коли дочка врятувала батька від загибелі. Вціліти у сталінські часи в уродженця Єлисаветграда Георгія Яковича Ерделі (1883-1954) шансів майже не було. Батько Яків Єгорович Еделі (1856-1919) – знаний державний та земський діяч, член Державної Ради, мінський губернатор (1906-1912) – був замордований червоноармійцями в Єлисаветграді. Дядько – Іван Георгійович Ерделі (1870-1939) – генерал від кавалерії, один із засновників Добровольчої армії. Сам Георгій Якович – вихованець Єлисаветградського земського реального училища – закінчив Московське вище технічне училище. Під час Першої світової війни вступив добровольцем в авіаційні війська. За успішні повітряні розвідки нагороджений Георгіївськими хрестами 3-го і 4-го ступенів та іншими орденами. Революцію 1917 року Георгій Якович прийняв і намагався чесно служити новій владі. Займав спочатку (1918-1921) досить

високі посади: завідувач технічного відділу авіачастини ВРНГ, командував авіачастиною, був начальником майстерень Центрального аерофотографічного парку Червоного повітряного флоту. Потім йому пригадали походження та родичів – ворогів радянської влади, неодноразово заарештовували. А в 1941 році майже 60-річного Георгія Яковича засудили на 5-річне заслання до Сибіру з подальшою забороною жити у Москві. У 1949 році його донька 20-річна Ольга Георгіївна Ерделі – першою з радянських арфісток – перемогла на Міжнародному конкурсі у Будапешті. Після концерту лауреатів у Москві її запросили на прийом до самого Сталіна. Зачарований грою арфістки, вождь запитав, що він може для неї зробити. Ольга Георгіївна попросила повернути батька у Москву, щоб він міг з'єднатися з родиною.

Жити Якову Ерделі залишалося 5 років, і він поринає у спогади (надруковані у 2009 році) про дитинство, про свій славетний рід та рідне місто. Це справжнє освідчення в любові до Єлисаветграда! Якщо не вірите, то переконайтесь самі: „...**Сам по себе город был хорошенький: много зелени, ресторанов, дома все кирпичные двух-трехэтажные, тротуары вымощены цветными плитками; прямые улицы густо обсажены акациями, липами и кленами; особенно хороша была высокая (нагорная) часть Большой улицы, обсаженная громадными акациями - их ветви сходились наверху и образовывали зеленый свод, под которым сверкала ряд электрических фонарей. Мог город похвастать и тем, что в нем еще в 1897 году был пущен электрический трамвай - второй в России. Имелись загородный сад с летним театром, зимний театр и два клуба: Общественный и Дворянский, оба с громадными залами, в которых приезжие артисты давали концерты. Город помещичий, военный, купеческий, то есть город богатейший, деловой, а потому и веселый, живой!**”

Прикметно, що Ольга Ерделі мистецтвом гри на арфі оволодівала під керівництвом своєї тітки геніальної Ксенії Олександрівни Ерделі (1878-1971), яка вважається основоположницею російської школи гри на цьому музичному інструменті. Виникла унікальна династія арфісток, визнаних одними з кращих у ХХ столітті. Ксенія Олександрівна (народилася у селі Мироліувці Єлисаветградського повіту) навіть включена в енциклопедію (автор-упорядник Самін Д.К.) „Сто великих музыкантов” (2003).

БЕРЕЗЕНЬ

1 – 90 років (1922) від дня народження (Вологодська область)

Барболіна Миколи Степановича (1922-1944), військового діяча. У Червоній Армії – з 1940. Учасник ВВВ – з червня 1941. Командир гармати 115-го гвардійського винищувально-протитанкового артилерійського полку 7-ї гвардійської армії Степового фронту, гвардії старший сержант. Одним з перших форсував Дніпро у районі села Бородаївки Верхньодніпровського району. *Учасник визволення Кіровоградської області від окупантів. В одному з боїв знищив три танки. Герой Радянського Союзу*

(1943). Помер від ран у кіровоградському шпиталі 12.01.1944. Його ім'ям названо вулицю в обласному центрі.

1 – 80 років (1932) від дня народження (с. Сільце Славутського району

Хмельницької області) **Марона Івана Едуардовича**, будівельника. Закінчив Ростовський інженерно-будівельний інститут. *Голова ради ЗАТ „Об'єднання Дніпроенергобудпром”.* Понад 30 років очолює колектив 8 промислових підприємств різного профілю. Заслужений енергетик СРСР (1982), заслужений будівельник України (1989). Занесений до Золотої книги української еліти та книги „500 впливових особистостей України”. Нагороджений срібною медаллю „Честь. Слава. Труд” Міжнародного відкритого рейтингу

популярності та якості „Золота фортуна”. Депутат Кіровоградської обласної ради. *Почесний громадянин м. Світловодська (2004).*

3 – 155 років (1857) від дня народження (*м. Єлисаветград*)

Достоевського Олександра Андрійовича (1857-1894), лікаря, сина Андрія Достоевського, племінника Ф.М.Достоевського. У 1881 закінчив медико-хірургічну академію в Петербурзі. Учень відомого медика, професора Ф.І.Заварикіна; приват-доцент кафедри гістології та ембріології Військово-медичної академії (з 1888). З 1884 – доктор медицини. У 1885 перебував у відрядженні в Німеччині. Автор багатьох наукових праць, що публікувались у „Вестнике медицины” та збірниках

Військово-медичної академії. Студентом Олександр часто бував у будинку дяді, про що повідомляв у листах до батьків. Федір Михайлович

подарував йому 13.12.1879 нове видання «Униженных и оскорбленных» з теплим написом: «Любезному племяннику Александру Андреевичу от любящего его дяди». Похований на Смоленському православному кладовищі, могила збереглась (на знімку).

3 – 135 років (1877) від дня народження (м. Златопіль) Віткоп Міллі (справжнє прізвище **Вітковська Емілія**) (1877-1955), політичної і громадської діячки (анархо-синдикалістки та феміністки, яка стояла біля витоків гендерного руху) **(детальніше в „Історичному календарі Кіровоградщини на 2011 рік”)**.

3 – 65 років (1947) від дня народження (м. Кіровоград) Кацмана Олексія Йосиповича, спортсмена (футболіста). Амплуа – нападник. Футболом почав займатися у кіровоградській ДЮСШ №2 (перший тренер – В. П. Резнік). У кіровоградській „Зірці” грав у 1965-1966 та 1971-1976: 219 матчів, 44 голи. Двічі, у 1973 та 1975, у складі „Зірки” ставав володарем Кубка України. Майстер спорту СРСР. Крім „Зірки”, виступав за команди “Чорноморець” Одеса, СКА Одесса, “Суднобудівник” Миколаїв та “Динамо” Хмельницький. У 1989 та 1990 був головним тренером „Зірки”. Арбітр республіканської категорії. Включений до другої символічної збірної „Зірки”, складеної вболівальниками з нагоди 80-річчя кіровоградського клубу.

5 – 185 років (1827) від дня народження Глібова Леоніда Івановича (1827-1893), поета, байкаря, громадського і культурно-освітнього діяча. Класик української літератури XIX ст. **Неодноразово відвідував наприкінці XIX ст. с. Власівку (нині Світловодський район)**, яка славилась своїми ярмарками. Про це йдеться у вірші „Ярмарок” (1890):

*Городище стоїть вище, а Власівка нижче;
Чого мені в Городище? У Власівку ближче.
В Городищі спотикачі, тини й перелазы,
А Власівка ярмаркує на рік по три рази.*

7 – 130 років (1882) від дня народження (м. Дрогобич) Коссака Григорія Йосиповича (1882-1939), військового діяча, педагога. До 1914 працював учителем в с. Ясенівці біля Дрогобича. Один з організаторів українських

збройних сил в Галичині. Командир полку січових стрільців, згодом командувач корпусу Української Галицької Армії. **Улітку 1918 (протягом чотирьох місяців) перебував на Єлисаветградщині. Вишкіл УСС, який він очолював, дислокувався у с. Грузькому.**

Після поразки національно-визвольних змагань учителював у Прикарпатті. 1924 виїхав до Радянської України, де викладав українознавство у школі червоних старшин. Після першого арешту й заслання (1931) викладав німецьку мову робітникам московської фабрики ім. К. Цеткін. Вдруге арештований 22.02.1938 і після допитів страчений.

7 – 130 років (1882) від дня народження (м. Єлисаветград) Крамаренка

Олексія Івановича (1882-1943), українського громадського діяча. Здобув вищу освіту, інженер-технолог. З 1910 по 1931 працював головним інженером на підприємствах силікатної, газової та вугільної промисловості. З 1931 по 1941 – на викладацькій роботі, був професором Харківського технологічного інституту. Бургомістр та обер-бургомістр Харкова часів німецько-фашистської окупації (1941-1942). Брав участь у масовому виселенні євреїв, квартири яких надавались прибічникам українських націоналістів. Сприяв заснуванню у Харкові української автокефальної церкви на чолі з митрополитом Феофілом. Покровительствував українським письменникам, зокрема А.Любченку і В.Домонтовичу (останній виявився радянським розвідником). На думку німців, Крамаренко не впорався з управлінням містом, та і його націоналістичні погляди окупантів більше не влаштовували, тому в січні 1943 він був заарештований і розстріляний. **А на місце Крамаренка був призначений його заступник, адвокат і також уродженець Єлисаветграда Олександр Платонович Семененко.**

8 – 120 років (1892) від дня народження (м. Єлисаветград) Мікуліна

Володимира Йосиповича (1892-1961), військового діяча (кавалериста і льотчика). **У 1912 закінчив Єлисаветградське юнкерське кавалерійське училище** був направлений в 15-й Уманський кавалерійський полк. Навесні 1914 про Мікуліна писали всі газети Росії. Він здійснив пробіг на коні без єдиної денної зупинки від польського міста Плоцька до Петербурга, подолавши за 11 днів 1209 верст. Після цього захопився авіацією. Закінчив авіаційну школу, очолював

авіаційний загін. Після Жовтня 1917 працював у авіаційних частинах Червоної Армії. У 1919 повернувся в кавалерію, був призначений інспектором 13-ї армії. У квітні 1920 напередодні штурму Перекопа - командир 13-ї Окремої кавалерійської бригади, яка влітку під час війни з

Польщею увійшла до складу легендарної 8-ї дивізії Червоного козацтва під № 3. У жовтні 1920 бригаду укомплектовали кубанськими козаками, і вона стала 17-ю кавалерійською дивізією під командуванням Мікуліна. Нагороджений орденом Червоного Прапора і почесною революційною зброєю (1921). Весною 1921 здав командування дивізією Григорію Котовському. У 1924-1926 – начальник штабу 3-го кавалерійського корпусу, потім викладав на кафедрі кінноти у Військовій академії ім. М.В.Фрунзе. У 1935 Мікуліна перевели в інспекцію кавалерії помічником С. М. Будьонного, а у 1936 призначили начальником Вищої кавалерійської школи. Брав участь у створенні Бойового статуту кавалерії, розробив основи військової розвідки, був одним з творців художнього фільму про кавалеристів “В тылу врага”, мав намір створити кінострічку про Червоне козацтво. **Неодноразово як інспектор кавалерії бував у Єлисаветграді, зустрічався з курсантами та викладачами місцевого кавалерійського училища.** У 1937 репресований. Полковник, генерал-майор. Похований на березі Оки у місті Тарусі Калузької області поруч з письменником К.Паустовським.

8 – 100 років (1912) від дня народження (с. Йосипівка Ульяновського району) Кулика Йосипа Опанасовича, військового діяча.

У рідному селі закінчив 5 класів, працював у колгоспі. На фронтах ВВВ – з грудня 1941. Закінчив саперні курси в Житомирі, командир взводу. Воював на Південно-Західному, Південному, Північно-Кавказькому та 1-му Українському фронтах. Разом із своїми саперами забезпечив форсування рік Дону, Дніпра, Вісли, Бугу та Одера. Особливо відзначився в липні 1944 на Віслі, де керував десантною переправою. Герой Радянського Союзу (1944). **Після демобілізації був директором**

тваринницького радгоспу, головою сільської ради в Ульяновському районі. З 1954 жив у м. Йошкар-Ола (Росія).

8 – 60 років (1952) від дня народження (м. Олександрія) Рудака

Миколи Володимировича, державного діяча. У 1974 закінчив Дніпропетровський інститут інженерів залізничного транспорту, у 1984 – Військову академію тилу і транспорту, у 2001 – Юридичний інститут МВС РФ. З 1974 по 1998 служив у залізничних військах РФ: пройшов шлях від командира взводу до першого заступника начальника штабу Федеральної служби залізничних військ РФ. Генерал-лейтенант. У 1988 -1990 був депутатом крайової Ради народних депутатів Алтайського краю. У 1998-2000 – Радник Управління кадрової політики Президента Російської Федерації, радник відділу інспектування і контролю роботи з кадрами Управління кадрової політики Президента РФ. Академік транспорту. З

2000 - Головний федеральний інспектор у Смоленській області апарату повноважного представника Президента Російської Федерації в Центральному федеральному окрузі.

10 – 235 років (1787) від дня народження (с. Головчинці, тепер Хмельницької

області) **Кармалюка Устима Яковича** (1787-1835), керівника селянського руху на Поділлі, героя українського народу. **У юності за непослух був відданий у солдати до Єлисаветграда, звідки, прихопивши зброю, втік.** Знав декілька іноземних мов. Його портрет з натури намалював художник В. Тропінін. Керовані ним повстанські загони (20 тисяч селян) вчинили понад 1000 нападів на поміщицькі маєтки. Відзначався благородними вчинками та розумом. Йому приписується авторство пісні „За Сибіром сонце сходить”.

10 – 125 років (1887) від дня народження (**м. Єлисаветград**) **Захарової**

Дарини Федорівни (1887-1963), оперної співачки (меццо-сопрано), педагога. **Народилась у селянській родині, хрещена у Володимирській церкві. Випускниця Єлисаветградської громадської жіночої гімназії (1905). 4.06.1906 в актовому залі гімназії дала сольний концерт. Місцева преса відзначила: „Вона володіє**

голосом меццо-сопрано, котрий має тенденцію до переходу в драматичне контральто. Тембр м'який, гнучкий і оксамитовий... Юній артистці можна пророкувати популярність”. Закінчила у 1910 Петербурзьку консерваторію. Працювала у Петрограді (солістка Маріїнського театру у 1910-1918), Москві, Одесі, Парижі, Баку, Ташкенті. Співала з геніальним Ф.Шаляпіним. Солістка Київського і Харківського оперних театрів (1919-1933). У 1912 записала дві грамплатівки. Кращі партії: Настя („Тарас Бульба” М.Лисенка), Любов („Мазепа” П.Чайковського), Марфа („Хованщина” М.Мусоргського), Ерда („Зіґфрід” Р.Вагнера) та ін. Викладач Горьківського музичного училища (1928-1952).

10 – 105 (1907) років від дня народження (с. Калантаїв

Світловодського району) **Панченка Олексія Яковича** (1907-1943), військового діяча. Після закінчення школи працював у колгоспі. У лавах Червоної Армії з 1930 по 1933. До початку ВВВ працював на меблевій фабриці м. Прилуки Чернігівської області. На фронті з вересня 1943. 11.09.1943 при форсуванні Дніпра першим увірвався в с. Гута-Межигірська на Київщині і, знищивши двох вартових, захопив склад з боеприпасами. Наступного дня, відбиваючи контратаку, знищив вогневу точку ворога. Загинув 15.09.1943. Герой Радянського Союзу (указ від 29.10.1943).

10 – 170 років (1842) від дня народження (с. Гриньки на Полтавщині)

Лисенка Миколи Віталійовича (1842-1912), композитора, фундатора української класичної музики, педагога. *Перші 6 років жив у Крилові, де батько служив у Кірасирському полку разом з поетом А. Фетом, який навчав малюка російській абетці. Хлопчика у полку називали „карандашиком”, бо він просив у всіх офіцерів олівці, якими навчався писати літери й малювати.* Музичну освіту здобув у

Лейпцизькій консерваторії (1867-1869). У 1874-1876 навчався у Петербурзькій консерваторії у М. Римського-Корсакова. У 1904 заснував у Києві Музично-драматичну школу. *Неодноразово гостював у брата Андрія у Знам'янці та навколишніх селах. 1890 влаштував великий концерт в Єлисаветграді. У 1892 у с. Орлова Балка прослухав юного музиканта К. Шимановського, напророкував йому велике майбутнє; працював над оркестровкою опери „Тарас Бульба”. Автор 11 опер: „Різдвяна ніч” (1884), „Наталка Полтавка” (1889), „Тарас Бульба” (1890), „Енеїда” (1911), „Коза-дереза” (1888), „Пан Коцький” (1891) та ін.*

10 – 65 років (1947) від дня народження (с. *Перегонівка Новоархангельського району*) **Мостового Володимира Павловича**, журналіста. У 1972 закінчив факультет журналістики Київського державного університету ім. Т.Г.Шевченка. З 1970 по 1975 працював завідувачем відділу журналу „Радянська школа”. У 1976-

1977 – ст. кореспондент газети „Вечірній Київ”. З 1978 по 1990 – завідувач відділу газети „Прапор комунізму”. У 1990-1994 – заступник головного редактора, головний редактор газети „Хрещатик”. **З 1994 – головний редактор популярного тижневика „Дзеркало тижня”.** Заслужений журналіст України.

13 – 160 років (1852) від дня народження (с. *Тимофіївка Єлисаветградського повіту, нині Миколаївка Кіровоградського району*) **Тарковської Надії Карлівни** (1852-1882, похована на *Хуторі Надія*), *громадської діячки, першої дружини І.К.Карпенка-Карого.* Батько Карл Матвійович Тарковський – відставний штабс-ротмістр Новоархангельського уланського полку. Мати – Марія Каетанівна Кардасевич, дочка поміщика, колишнього штабс-ротмістра принца Альберта полку.

Освіту отримала в Єлисаветграді. Брала участь у роботі місцевого благодійного товариства: під керівництвом пані Рогальської дівчата-дворянки шили білизну для сирітського притулку, лікарні тощо.

Надія також займалася комплектуванням бібліотеки на громадських засадах. **Познайомилась з Іваном Карповичем Тобілевичем у 1868, він запросив її грати у своєму аматорському театральному гуртку. У 1869 вийшла за нього заміж всупереч незгоді батьків. У 1870 після смерті батьків, які померли від холери, її молодший брат Олександр Тарковський (батько поета Арсенія Тарковського і відповідно дід кінорежисера Арсенія Тарковського) перейшов жити у її сім'ю.** До неї у спадок перейшли землі, на яких пізніше (1871) з'явиться перший будинок (його побудував батько чоловіка Карпо Адамович Тобілевич), згодом хутір, названий на її честь Надією. У 1872 народила дочку Галю, у 1874 - сина Назара, у 1876 - сина Юрія, у 1879 - дочку Ірину (Орисю). **Продовжувала виступати у благодійних виставах Єлисаветградського аматорського гуртка. Брала участь у першій постановці знаменитих «Вечорниць» П.І Ніщинського у приміщенні Єлисаветградського Громадського Зібрання (1875). У 1880 році разом з чоловіком та іншими єлисаветградськими прогресивними діячами підписала листа російському вченому Пипіну на захист існування української мови.** У 1881 поїхала на лиман під Одесу лікувати дочку Галю, але застудилася і померла від туберкульозу легенів. **20.10.2007 у залпівнику-музеї І.Тобілевича (Карпенка-Карого) Хутір Надія, на центральній алеї відкрито стелу, присвячену Надії Карлівні Тарковській (скульптор В.В.Френчко).**

13 – 105 років (1907) від дня народження (м. Єлисаветград) Ойфи

Петра Наумовича (1907-1985), поета. Перші вірші опубліковані у 1924 в журналах „Звезда” і „Ленинград”. Автор збірок віршів: „Сейсмограф” (1931), „Спичечный коробок” (1931), „Пионерская почта” (1931). Вірші воєнних років зібрані у книзі „Память сердца” (1956). У 1962 опублікував збірники „Время любви”, у 1967 – збірник „Служба песни”. Остання книга „Баллады переднего края” побачила світ у 1985. Перекладав на російську мову твори українських письменників І. Ле, Марка Вороного,

М. Пригари. Представлений в антології „Украина. Русская поэзия. XX век» (2007).

13 – 75 років (1937) від дня народження (м. Кіровоград) Отяна Анатолія

Васильовича, письменника. За фахом – інженер-будівельник. Захоплювався парашутним спортом, майстер спорту СРСР, був членом збірної команди УРСР. У 1993 емігрував. Нині живе у Франкфурті-на Майні (Німеччина), де відбувся як мемуарист та письменник.

14 – 60 років (1952) від дня народження (*сmt Онуфріївка*) **Машинського**

Ігоря Купріяновича, художника. Закінчив Московський текстильний інститут (1975). Педагоги з фаху – О.Дубінчик, Г.Манізер, В.Мухін. Працює в галузі декоративно-прикладного мистецтва (текстиль). Основні твори: gobелени – „Протистояння” (1990), „Весна”, батики – „Засніжена вершина” (1996), „Море”, „Захід сонця” (2001). Член Національної спілки художників України (1990).

15 – 160 років (1852) від дня народження (с. Флоровське Новгородського

повіту) **Флоровського Василя Антоновича** (1852-1928), священника. Закінчив Новгородську духовну семінарію (1873) та Московську Духовну Академію (1877). **З 1882 – смотритель Єлисаветградського духовного училища. Батько Антоніна, Георгія і Клавдії Флоровських. Влаштував при училищі церкву, служив у ній, спорудив нову будівлю для училища (1894). Законоучитель ЄЗРУ (1886-1894) та чоловічої гімназії (1890-1894), священник церкви Різдва Пресвятої Богородиці при ній.** З 1894 живе в Одесі.

Ректор Одеської духовної семінарії, редактор „Херсонских Епархиальных Ведомостей” та голова Свято- Андріївського братства Херсонської єпархії (1909). З 1905 по 1920 – настоятель Одеського Кафедрального Преображенського собору. У 1914 нагороджений Золотим Хрестом з прикрасами. З 1924 служив священником храму Св. Олександра Невського у Софії, отримав від болгарського уряду Хрест IV ступеня „За громадські заслуги”.

15 – 120 років (1892) від дня народження (Тернопільщина) **Гайворонського Михайла** (1892-1949), композитора і диригента. Навчався у Вищому музичному інституті ім. М. Лисенка у Львові. З 1915 очолював духовий оркестр УСС. **Під час перебування на Єлисаветградщині у 1918 був диригентом оркестру та хору Українських Січових Стрільців. Писав та аранжував тут музику до театральних вистав, створив пісні „Доля” та „Сон і доля”. Наприкінці літа 1918 захворів на тиф у Єлисаветграді. Його**

виходила одна місцева родина, якій він присвятив „Пісню без слів”, написану відразу після одужання. Згодом (у 1919) – головний капельмейстер військ УНР. З 1920 – учитель жіночої гімназії, диригент хорів „Бандурист” і Львівського товариства „Боян”. Після поразки національно-визвольних змагань емігрував. З 1923 викладав у Колумбійському університеті. Організатор музичного життя української громади в США. Створив музичну консерваторію та смичковий оркестр,

якими керував до 1936. Автор близько 40 творів (сюїт, рапсодій, обробок народних пісень).

15 – 75 років (1937) від дня народження (с. Сазонівка Кіровоградського району) Архангельського Юрія Семеновича, економіста. У 1959 закінчив Харківський інженерно-економічний інститут. З 1959 до 1962 працював інженером у Запоріжжі. З 1962 – на науковій роботі: науковий співробітник Інституту економіки АН УРСР (1962-1967), завідувач сектору Українського філіалу НДІ планування і нормативів (1967-1974), завідувач лабораторії Інституту кібернетики (1975-1989), завідувач сектору обчислювального центру Держплану. Доктор економічних наук (1986), фахівець у галузі математичного моделювання економіки. У 1994-1996 – завідувач відділу Центру розвитку й реконструкції. З 1997 – головний науковий співробітник Академії державного управління при Президентові України. Автор кількох монографій (у співавторстві): „Моделирование народного хозяйства” (1972), „Межотраслевой баланс (1988) та ін.

15 – 65 років (1947) від дня народження (с. Дмитрівка Знам'янського району) Скоромної Любові Іванівни, концертно-камерної співачки (сопрано). **Закінчила Кіровоградське музичне училище** та Київську консерваторію (1977). З 1981 – солістка Київської філармонії. Лауреат республіканського конкурсу камерних вокалістів (1983). Заслужена артистка України (1994).

16 – 115 років (1897) від дня народження (с. Кошарки-Юзефівка Златопільської волості, нині с. Йосипівка Новомиргородського району) Загороднього (Загороднього) Ларіона Захаровича (1897-1923, загинув під час повстання у Лук'янівській в'язниці), отамана „Холодноярської республіки”. Учасник Першої світової війни, прапорщик. Восени 1917 після отруєння газами на фронті демобілізований за станом здоров'я. **Наприкінці 1918 створив повстанський загін (500 селян), який неподалік станції Помічна зупинив три ешелони з німецьким військом і обеззброїв його. У серпні 1919 воював проти денікінців у районі Златополя. Згодом влився до складу 1-ї Олександрійської (Степової) дивізії К. Блакитного, потім служив у загоні отамана П. Хмари. У 1921 – командир 1-го Холодноярського кінного полку, діяв переважно в Олександрійському та Єлисаветградському повітах.** Навіть більшовики, з якими він воював, з повагою називали його „лицарем лісів”. Мав 220 козаків, озброєних 13 кулеметами. Здійснив понад 100 нальотів на червоні частини. У 1922 керував Другою Холодноярською округою (Чигиринсько-Звенигородський регіон, Чорний ліс на Єлисаветградщині).

16 – 85 (1927) років від дня народження (с. Шевченкове, нині с.

Травневе Компаніївського району) Ключа Василя Семеновича, агронома-економіста. **Закінчив Бобринецький сільськогосподарський технікум, після війни – Вищу партійну школу.** Учасник ВВВ, моряк-підводник. **Працював головою колгоспу в Компаніївському районі, заступником директора МТС у с. Червоновершці, головою Устинівського райвиконкому, 15 років очолював відділ сільського господарства Кіровоградського облвиконкому.** З

кінця 70-х працював у Раді Міністрів УРСР. Кандидат економічних наук. Проректор Інституту післядипломної освіти НАУ, професор. Лауреат Державної премії України у галузі науки і техніки (1983). Заслужений працівник сільського господарства України. Почесний академік Академії аграрних наук. **У 2007 удостоєний Почесної відзнаки „Честь і слава Кіровоградщини”.**

16 – 65 років (1947) від дня народження (м. Ленінакан, Вірменія) **Пунгіна**

Анатолія Андрійовича, художника. У 1968 закінчив Одеське художнє училище (майстерня В.Г.Путейка). **У 1971-1994 – художник-оформлювач у Кіровограді.**

Учасник виставок з 1972. Основні твори: gobelen „Осінь” (1978), серія вітражів „Пори року” (1979-1980), вітражі для обласного краєзнавчого музею (1988-1989), серія вітражів „Козацька слава” (1990-1991). Автор картин: „На Україні” (1972), „Де це я?” (1975), „Хазяїн” (1977), „Мамина помічниця” (1978), „Горішки” (1987) та ін. Член

Національної Співки художників України (1994). Твори зберігаються в обласному художньому музеї, інших музеях України, приватних збірках. Лауреат обласної премії в галузі декоративно-ужиткового мистецтва ім. Я.В.Пауценка (2008).

17 – 165 років (1847) від дня народження (Полтавщина) **Вовка (Волкова)**

Федора Кіндратовича (1847-1918), етнографа, археолога, антрополога. Навчався в університетах Одеси і Києва. У 1879 емігрував у Францію, де перебував до 1905. **Під час перебування в Парижі жваво листувався з викладачем ЄЗРУ В.М.Ястребовим (в Науковому архіві Інституту археології НАН України збереглось 14 листів Ястребова до Волкова за 1894 рік, які містять цікаві етнографічні та фольклорні матеріали) та своїми давніми приятелями-**

українофілами Є.Борисовим, О.Михалевичем та Я.Шульгиним, що мешкали тоді в Єлисаветграді. У 1904 організував етнографічну

експедицію по Галичині та Буковині, в якій брав участь **єлисаветградець П.З.Рябков**. У 1906 повертається в Росію, працює над українським розділом Етнографічного музею в Петербурзі. **Друкував статті у газеті „Елисаветградский вестник”**. У 1908 відвідав у **Єлисаветграді свого давнього знайомого часів еміграції П.З.Рябкова, якого залучив до формування колекцій цього музею. Допоміг видати у Петербурзі працю Рябкова „Чумацтво”** (1914). З 1917 – професор Петроградського університету. Головна праця – „Український народ в його минулому і сучасному” (1916), в якій доводив, що українці за антропологічним типом відмінні від росіян. Учнем Ф.К.Вовка був уродженець нашого краю **О.Г.Алешо**, який перевіз в Україну архів і бібліотеку учителя.

17 – 125 років (1887) від дня народження (м. Смоленськ) **Гмирьова**

Олексія Михайловича (1887-1911), поета. Закінчив початкову школу та три класи міського шестикласного училища. З 1902 працює на Миколаївському суднобудівному заводі, бере участь у революційному русі, вступає в РСДРП (1904). Друкує та розповсюджує листівки. Вперше був арештований 13.02.1905, засуджений до чотирьох місяців ув'язнення та заслання. **Вдруге після втечі його арештовують 9.01.1906 у Єлисаветграді. Більшість віршів написав у єлисаветградській та**

херсонській в'язницях. Помер від сухот у тюремній лікарні. Творча спадщина поета – 96 віршів і 57 листів. П'ять романсів на його слова написала композитор Маргарита Кусс, один з віршів поклав на музику Дмитро Шостакович. Твори друкувалися у книгах: „Гори, мое сердце” (1957), „Колос молодой” (1958), „Стихи” (1961), „Грома гордые раскаты” (1970).

18 – 55 років (1957) від дня народження (м. Гайворон) **Анциферова**

Володимира Васильовича, військового діяча. **Навчався у СШ № 5 („школі Рєзніка”)**. У 1979 з відзнакою закінчив Харківське вище командне училище радіоелектроніки, у 1989 – Військову академію ім. Ф.Е.Дзержинського та Академію Генерального штабу. Служив у ракетних військах. Заступник начальника озброєння Ракетних військ стратегічного призначення Росії (2006-2008). З 2008 – командувач 27-ї гвардійської ракетної армії. Генерал-лейтенант. Нагороджений орденами Почета і “За военные заслуги”.

21 – 145 років (1867) від дня народження (**Ананьєвський повіт Херсонської губернії**) **Ганського Петра Павловича** (1867-1942), живописця. **Навчався у Єлисаветградському земському реальному**

училищі(1880-1885), відвідував Вечірні рисувальні класи П. О. Крестоносцева. Був вільнослухачем Петербурзької Академії мистецтв (1885-1889), потім удосконалювався у Парижі. На виставках Товариства південно-російських художників та АМ з 1890 експонувались його твори: 1893 – „За читанням”; 1895 – „Відлив”; 1897 – „Берег біля Ялти”; 1899 – „Курильщики”; 1902 – „Кав'ярня у Парижі”; 1903 – „Місячна ніч”; 1909 – „Купальщиці” та ін. В Одеському художньому музеї

зберігаються картини „В очікуванні улову” (1892), „Бретань” (1900), „Гра в кеглі” (1908) та інші. Після 1919 – в еміграції (Франція), де у 1920 постригся у ченці.

21 – 100 років (1912) від дня народження **(с. Баштине Петрівського району) Галугана Олексія Івановича** (1912-1948 у

Києві, похований на Байковому кладовищі), військового діяча. **Працював у баштиській комуні імені Леніна, очолював виконком сільради.** У Червоній Армії – з 1935. Гвардії старший лейтенант, командир роти стрілецької дивізії. Відзначився при форсуванні Одера. Герой Радянського Союзу (1945). **Після війни деякий час працював у Долинському районі.** Іменем Героя названо вулицю в м. Миргород Полтавської області.

23 – 100 років (1912) від дня народження (м. Одеса) **Момджі Георгія Сергійовича** (1912-1988), геолога. **З 1921 по 1931 разом з батьками жив у Малій Висці, де закінчив семирічну**

школу, працював на місцевому цукровому заводі, почав писати вірші російською та українською мовами. У 1937 закінчив Дніпропетровський гірничий інститут. Працював у Кривому Розі, брав участь в експедиціях наркомату чорної металургії. Під час війни здійснив розвідку та оцінку Атасуйських покладів залізо-

марганцевих руд, за що був удостоєний Державної (Сталінської) премії. У 1948 запрошений в апарат Міністерства геології СРСР. З 1954 працює у Всесоюзному інституті мінеральної сировини (ВІМС). Сприяв створенню в СРСР сировинної бази титанової промисловості. З 1963 по 1970 – директор ВІМС. Куратор Міністерства геології СРСР по залізних рудах, був експертом геолого-розвідувальних робіт у країнах РЕВ, Афганістані, Індонезії та Індії. Доктор геолого-мінералогічних наук, професор кафедри корисних копалин Московського геолого-розвідувального інституту. Автор багатьох наукових праць.

24 – 75 років (1937) від дня народження **(с. Панчеве Новомиргородського району) Маткевича Валентина Трохимовича,**

рослинознавця, письменника, педагога. У 1968 закінчив агрономічний факультет Білоцерківського сільськогосподарського інституту. **З 1968 по 1970 працював агрономом у господарствах Кіровоградщини. З 1971 – ст. науковий співробітник лабораторії кормовиробництва Кіровоградської державної сільськогосподарської дослідної станції, з 1988 – її завідувач.** Доктор сільськогосподарських наук

(1999). **Професор кафедри загального землеробства Кіровоградського державного технічного університету.** Член Республіканської координаційної ради з питань кормовиробництва. Автор понад 250 наукових праць, 7 підручників та навчальних посібників, однієї монографії. Видав 4 книги прози та збірку віршів.

25 – 115 років (1897) від дня народження Подушкіна Костянтина

Миколайовича (1897-1969), військового діяча, художника-мініатюриста. Син генерал-майора. Навчався у Київському кадетському корпусі. **У 1916 закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище.** Учасник Першої світової війни. Служив у 18-му Гусарському Ніжинському полку. Після Лютневої революції 1917 відмовився присягати Тимчасовому уряду. Під час Громадянської війни з червня 1918 служив у Дроздовському кінному дивізіоні Добровольчої армії, тричі був поранений. У Російській Армії воював до евакуації з Криму, ротмістр

(1919). Галліполієць. Потім жив у Югославії. Закінчив вищі військово-наукові курси в Белграді. Служив у Російському корпусі. Після 1945 – у США. **Один із засновників Об'єднання колишніх юнкерів Єлисаветградського кавалерійського училища і його секретар (1959). Видавець історичного нарису, присвяченого ЄКУ (1965).** Написав спогади. **В еміграції малював поштові листівки, тематика яких пов'язана з історією ЄКУ.** Писав також аналітичні статті про кавалерію, її роль і місце в тодішніх арміях.

28 – 215 років (1797) від дня народження Фітінгофа Івана Андрійовича

(1797-1871), військового діяча, барона. Службу почав 1815 юнкером Кавалергардського полку. За участь у штурмі Варшави у 1831 отримав чин полковника і у 1833 призначений командиром Новгородського кірасирського полку. З 1839 – генерал-майор, командир Кавалергардського полку. У 1842 зарахований у свиту Його Величності, командував 2-ю кірасирською дивізією з 1847. Генерал-лейтенант з 1848. З 1857 – командир зведеної кірасирської дивізії. Потім був помічником командуючого

військами Одеського військового округу. Генерал від кавалерії (1861). **У**

ті роки часто бував у Єлисаветграді. Один з головних фундаторів німецької церкви-кірхи у нашому місті. На спорудження у Єлисаветграді кам'яного лютеранського храму, збудованого у 1854, пожертвував 6000 рублів.

30 – 105 років (1907) від дня народження (м. Єлисаветград) Липи Олексія Лаврентійовича (1907-1991), ботаніка. До 1907 навчався у Єлисаветградській гімназії, потім – у профтехшколі. Закінчив біологічний факультет Дніпропетровського університету. Працював завідувачем дендрології Ботанічного саду АН УРСР, завідувачем сектору озеленення міст і промислових комплексів Академії архітектури УРСР, викладав у київських ВНЗ. Доктор біологічних наук (1952), професор (1952). Автор 80 монографій, 150 навчальних посібників та науково-популярних брошур. Створив свою школу ботаніків (20 кандидатів і 5 докторів наук). Розробив і впровадив у 1952 єдину українську термінологію з ботаніки та дендрології.

30 – 100 років (1912) від дня народження (с. Надєждівка Голованівського району) Лановенка Марка Трохимовича (1912-2005), військового діяча. Закінчив школу в рідному селі.

Заочно навчався у Комуністичному університеті. З 1934 – в авіації. Закінчив Ворошиловградське авіаційне училище імені Пролетаріату Донбасу, служив у полку важких бомбардувальників. Учасник радянсько-фінської війни 1940. На фронті з 22.06.1941. Всього здійснив 387 нічних бойових вильотів (10 – з посадкою у ворожому тилу до чехословацьких партизанів). Командував ескадрильєю бомбардувальників, гвардії майор. Герой Радянського Союзу (1945). Після війни у 1949 закінчив Військово-повітряну академію. З 1955 по 1959 – викладач кафедри тактики ВПС та загальновійськових дисциплін Київського вищого військового авіаційного інженерного училища. Полковник у відставці (1959). Нагороджений: 2 орденами Леніна, 3 орденами Червоного Прапора, орденом Вітчизняної війни I ст., 2 орденами Червоної Зірки, багатьма медалями.

„ЛЕНІН – ЗАВЖДИ ЖИВИЙ!?” ЯК НАШІ ЗЕМЛЯКИ ЗНІМАЛИ ПОХОРОНИ ВОЖДЯ, І ПЕРЕТВОРЮВАЛИ ЙОГО НА... МУМІЮ

Нинішнього року виповнилось би 90 років від дня утворення держави СРСР (1922-1991), і в Росії, напевне, знову спалахне дискусія, що робити із забальзамованою мумією В.І.Леніна (1870-1924). Адже ця людина належить до тих, що змінили хід історії у XX столітті. Ленін – один з організаторів і керівників Жовтневої революції 1917 року та засновник радянської держави, якого називали вождем світового пролетаріату. Тому день народження „комуністичного бога” („радянське різдво”), який відзначався 22 квітня, був однією з найшанованіших дат у Радянському Союзі.

За 20 років, що минули після розпаду СРСР, все більше стає прихильників того, щоб винести тіло Леніна з Мавзолею і поховати вождя по-людському на цвинтарі поруч з матір'ю. Покоління, що виросло в незалежній Україні, навіть не уявляє масштабів культу особи цієї людини в СРСР. Досить сказати, що з 1924 по 1989 рік Мавзолей Леніна відвідало понад 117 мільйонів людей!

Кількість ленінців (жовтенят, піонерів та комсомольців), а ними послідовно були всі, хто народився і жив у СРСР, за 74 роки існування радянської влади, мабуть, і підрахувати неможливо! За логікою, так само дружно й масово всі радянські люди мали б стати комуністами. Та де там! Вступити до лав КПРС бажала переважна більшість радянських людей – і не з ідейних переконань, а з суто прагматичною метою: майже всі, навіть дрібні керівні посади мали займати комуністи. До того ж, партія, зберігаючи своє „пролетарське” походження, понад половину своїх членів волила мати з представників робітничого класу.

Найбільша чисельність Комуністичної партії СРСР зафіксована у 1986 році: 19 мільйонів чоловіків!

Прикметно, що уродженці Єлисаветграда були серед найголовніших дійових осіб, які робили Леніна безсмертним засобами мистецтва і науки.

Про це детально розповідалось в „Історичному календарі Кіровоградщини на 2011 рік“).

Нагадаю лише, що наш земляк Олександр Разумний (1891-1972) був призначений оператором і режисером-керівником зйомок документального фільму «Похорон В.І.Леніна» (1924). У почесному караулі біля труни Леніна стояло багато «вірних ленінців», оголошених згодом «ворогами народу». Через те фільм був майже відразу заборонений, побачили ми його тільки на початку горбачовської перебудови (1985). А тим часом стрічка вважається одним із шедеврів світової кінодокументалістики.

Мертвого Ілліча довірили знімати ще двом операторам, які також народилися в Єлисаветграді: Григорію Лембергу (1873-1945) та його сину Олександрю Лембергу (1898-1974).

Утрюх наші земляки на зйомки похорону Леніна використали понад 1600 метрів кіноплівки.

Після похорону вождь потрапив до рук лікарів, яким було доручено бальзамування тіла з метою його тривалого збереження. Серед них був уродженець Єлисаветграда, патологоанатом Арнольд Леонтійович Шабаш (1898-1978). Випускник медичного факультету Харківського університету, кращий учень академіка В.П.Воробйова, він з 25 березня 1924 року разом зі своїм учителем, який керував роботами, брав участь у виконанні цього надскладного й відповідального завдання. Наш земляк – автор всесвітньо відомого методу забарвлення глікогена в тканинах, прижиттєвого забарвлення елементів вегетативної нервової системи метиленою синькою, цитохімічного виявлення нуклеотидів. Шабаш – доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри морфології Горьковського медичного інституту з 1929 по 1935 рік. Ним написані глави в класичних підручниках з анатомії (1931, 1932). Під керівництвом Арнольда Леонтійовича засновано анатомічний музей кафедри Горьковського медичного інституту.

Р.С. Син уродженця Єлисаветграда Володимир Олександрович Разумний (1924-2011) – видатний російський філософ та педагог – незадовго до смерті завершив книгу „Мой отец“, в якій глибоко проаналізував творчий шлях батька, визначивши його як „трагізм нереалізованих возможностей“; доповнив та прокоментував деякі епізоди батькової біографії, викладені у книзі мемуарів „У истоков...“.

Виявляється, одна з кращих кінострічок Олександра Разумного „Кара-Бугаз“ не потрапила на екрани лише через те, що її першим глядачем

був французький письменник Анрі Барбюс, а не... Йосип Сталін. Після появи в газеті рецензії про перегляд щойно зробленого фільму, ображений вождь, який був першим глядачем всіх радянських фільмів, зажадав пояснень від голови Держкіно. А той, рятуючи власну шкуру, збрехав, що газета припустилася прикрої помилки – такого фільму просто не існує!

Після цього курйозного випадку в творчості Олександра Разумного настала чорна смуга. Йому спочатку доручали відповідальні постановки, а потім у вирішальний момент без будь-яких пояснень відбирали їх. Зокрема, саме наш земляк мав знімати знаменитий фільм „Чапаєв”, він навіть встиг зробити розкадровку стрічки, яку потім використали інші режисери.

А.А. Шабдаш

Разумний починав роботу над першим радянським стереоскопічним фільмом „Робінзон Крузо”, в останній момент йому заборонили зйомки фільмів „Залізний потік” за романом Серафимовича та „Пржевальський”.

У 1936 році нашого земляка навіть виключили з партії. Хтось із колег написав донос, що актор Московського художнього театру Михайло Разумний, який у 1935 році під час гастролей у США попросив політичного притулку, є рідним братом Олександра Юхимовича. Хоча насправді, як з'ясувалося згодом, уродженець Одеси Михайло Разумний (1890-1956) та уродженець Єлисаветграда Олександр Разумний (1891-1972) – лише однофамільці.

Та все ж книгу про батька Володимир Разумний закінчує на оптимістичній ноті: „...Трагизм индивидуальной судьбы отнюдь не помеха человеческому счастью, если жизнь базируется не на приспособлениях к ней, а на неискоренимом внутреннем убеждении в тех социальных ценностях, которые сам для себя избрал незыблемыми ориентирами действия. В этом отношении Александр Разумный был бескомпромиссен. Наверное, именно поэтому он был счастливым человеком, поднявшимся выше трагедии нереализованных возможностей”

ЦЯ НЕЙМОВІРНА ЛЮДИНА – ПЕТРО СТОРИЦИН! ЄЛИСАВЕТГРАДЦІ Й ОДЕСЬКА ЛІТЕРАТУРНА ШКОЛА

В литературной и окололитературной жизни редко, но встречаются люди, которые сами, быть может, ничего и не написали, но без которых жизнь эта самая была бы намного скучнее и скуднее.

Алена Яворская

Одесити по праву пишаються тим, що в їхньому місті народилась славнозвісна південнозахідна літературна школа. Прикметно, що її представляють письменники різних національностей: росіяни Валентин Катаєв (1897-1986) і його брат Євген Катаєв (псевдонім Петров) (1903-1942), Борис Житков (1882-1938); євреї Ілля Ільф (справжнє прізвище Файнзільберг) (1897-1937), Ісаак Бабель (1894-1940), Едуард Багрицький (справжнє прізвище Дзюбін) (1895-1934), Віра Інбер (дівоче прізвище Шпенцер, до речі, двоюрідна сестра Льва Троцького) (1890-1972), Семен Кірсанов (справжнє прізвище Кортчик) (1906-1972); грузин Георгій Цагарелі (1893-1953), грек Перикл Ставров (справжнє прізвище Ставропуло) (1895-1955) та багато інших. Прикметно, що серед найвідоміших письменників одеської школи майже нарівні з корінними одеситами представлені й уродженці Єлисаветграда.

Класиками української та російської літератур ХХ століття визнані наші земляки Іван Микитенко (1897-1937), Юрій Яновський (1902-1954) та Юрій Олеша (1899-1960). Все більше визнання здобуває сьогодні поезія елисаветградця Марка Тарловського (1902-1952), якого називають „найвіртуознішим поетом” російської літератури минулого століття. Вдячності заслуговують чудові поети та перекладачі брати Гольденберги – Абрам (псевдонім Арго) і Яків (псевдонім Галицький). Арго, до речі, – автор слів пісні „Служили два товарища” (звучить у знаменитому однойменному фільмі, в якому головні ролі виконали видатні актори Володимир Висоцький, Юрія Янковський, Ролан Биков).

Про імпровізаторський поетичний дар Галицького взагалі ходили легенди. Віршував він буквально з ходу та з будь-якого приводу. Одного разу навіть заяву про затримку театром К.С.Станіславського і В.І.Немировича-Данченка зарплати склав у віршах з такою кінцівкою:

*На знімках (зліва направо): Ю.Яновський, І.Микитенко,
М.Тарловський, Арго, Я.Галицький, Ю.Олеша.*

***Прошу горючего (дензнаков),
Без них ни рифм, ни жизни нет.
С почтеньем Галицкий Иаков,
Ваш голодающий поэт.***

Не випадково, письменник Борис Житков (яскравий представник одеської школи) у своєму головному романі „Виктор Вавич” про події революції 1905 року (написаний у 1941-му, а вперше виданий у 1999 році) одного з головних персонажів Семена Башкіна зробив „мещанином города Елисаветграда”.

Та є серед наших земляків – творців одеської літературної школи – постать по-справжньому унікальна і водночас найзагадковіша. Це – Петро Ілліч Сторицин (справжнє прізвище Коган) – журналіст, поет, рецензент. Блискучий оповідач-імпровізатор, авантюрист за вдачею, він залишається людиною... без біографії. Його життєпис дослідники намагаються написати не за документальними джерелами (їх просто не збереглося),

а за спогадами сучасників (а їх-то якраз вдосталь, на цілу книгу вистачить!).

За псевдонім Коган обрав ім'я героя п'єси Леоніда Андреева. Оскільки п'єса „Профессор Сторицын” вперше була опублікована у 1912 році, то відповідно тоді й Коган став Сторициним. Точно невідомо, коли наш герой народився, хто були його батьки (явно дуже багаті люди!), де навчався. Лише з 1914 року, коли Сторицин з'являється в Одесі, про нього вже можна говорити щось конкретне. Одеський поет Исидор Бобович згадує: **„...Человек, увлеченный поэзией, он скоро стал центром и меценатом небольшой группы поэтов... По возрасту он был старше нас, ему было тогда лет 30-33”.**

Найчастіше щодо дати народження Сторицина називається 1894 рік. Це суперечить не лише спогадам сучасників. Дослідникам вдалося знайти запис у домовій книзі будинку в Ленінграді, де мешкав Сторицин, з якого випливає, що у квітні 1926 року Сторицину було 49 років. Нехитрі підрахунки свідчать, що Коган народився у 1877 році. Більшість мемуаристів називає Когана-Сторицина **„уроженцем города Елисаветграда”**. Навчався він в університетах Берліна і Женеві, де здобув фах хіміка і мав свою лабораторію. Одні називають його толстовцем, інші – анархістом і навіть терористом.

Видатний літературознавець Віктор Шкловський (1893-1984), до речі, син уродженця Єлисаветграда Бориса Шкловського, сам неабиякий оригінал і дивак, дав таку характеристику Когану-Сторицину: **«...Бывший химик, он же толстовец, он же рассказчик невероятных анекдотов, он же человек, оскорбивший герцога Баденского и явившийся потом на суд из Швейцарии, чтобы поддержать свое обвинение (но признанный ненормальным и наказанный только конфискацией лаборатории), он же плохой поэт и неважный рецензент, невероятнейший человек Петр Сторицын!»**. Важко погодитися лише з нищівною оцінкою творчого потенціалу цієї людини.

В Одесі „невероятнейший человек” жив з 1914 по 1917 рік, фінансував випуск 4-х літературних альманахів: «Серебряные трубы» (1915), «Авто в облаках» (1915), «Седьмое покрывало» (1916), «Чудо в пустыне» (1917). В них друкувалися не лише юні одеські поети, а й літератори з інших міст і навіть Москви й Петербурга. Сучасні дослідники відзначають: **„Только сумасшедший мог в это военное время затеять издание поэтических альманахов, да еще со стихами никому не известной группы поэтов. Эти альманахи положили начало знаменитой одесской южнорусской литературной школе”**. Сам Сторицин опублікував у них 15 віршів, які графоманськими назвати важко. Деяке уявлення про

Сторицина-поета можна скласти з віршованого послання, адресованого одеським злодіям, які поцупили з його квартири речі і гаманець з паспортом та грошима (1000 рублів):

***О граждане воры! Верните
Часы мне и паспорт скорей,
Ведь вас в «Новостях»
под защиту
Поэзии взял я своей.
На что вам мой паспорт,
скажите,
Ответьте хотя бы письмом,
Затем как друзья приходите
Пить чай
в мой безрадостный дом.***

Поет Олександр Біск (батько відомого французького письменника, уродженця Одеси Алена Боске) згадує такий епізод: „... ***У него была большая едкость в суждениях и умел он зло посмеяться и над самим собой. Он сам рассказывал про себя следующий случай: однажды он всю ночь пропьянствовал с Александром Куприным и уже на последнем этапе, часов в 8 утра, Куприн обратился к нему свой мутный взгляд и спросил: «А как, собственно, Ваша фамилия?» И когда тот ответил: «Коган», Куприн сокрушенно заметил: «Я так и думал».***

Про свою останню зустріч з умираючим батьком-мільйонером, який ніяк не міг змиритися з тим, що єдиний син подався в поети, Петро Ілліч розповів таке. Мати умовила його з'явитися до старого Когана зі словами каяття: „Отец, я пришел рыдать на твоей груди...” Зробивши, як велено, у відповідь почув: „Рыдай в отдалении!” Ця вбивчо-єхидна фраза згодом стала дуже популярною приказкою у письменницькому середовищі. Згодом, уже в Ленінграді, Сторицин написав цикл оповідань про свого батька, мільйонера-самодура, який через неосвіченість так і не зумів до самої смерті порахувати власні багатства. Оповідання прочитав Горький, якому сподобались жвавість та своєрідність інтонацій автора, але друкувати їх не радив.

Іншому своєму приятелю Ісааку Бабелю Сторицин подарував сюжет оповідання „Мой первый гонорар”. Фабула його проста: 20-річний юнак, який мріє стати письменником, вирішує нарешті пізнати жіноче кохання. За 10 рублів він знімає повію. Але у вирішальний момент у хлопця пропадає будь-яке бажання, і він з переляку починає розповідати жінці вигадану „душещипательную” історію свого життя. Зворушена повія жаліє юнака – дарує йому ніч кохання і навіть повертає гроші. А ще Петро Сторицин написав спогади про поета Багрицького, які визнані найтрагічнішими і найправдивішими.

Подальше життя Сторицина пов'язане з Ленінградом. Він був співробітником „Красной газеты” і часопису „Жизнь искусства”, жив самотньо. Мемуаристи називають його найкolorитнішою постаттю ленінградського літературного середовища 1920-1930-х років – „неповторимо оригинальным чудакom”. Більше того, Сторицин послужив одним із прототипів персонажа на прізвище Психачов („советского Калиостро, собирателя гадостей”) у романі Костянтина Вагінова „Труды и дни Свистонова” (1929).

Обізнаність цієї людини вражала. Сторицин буквально знав усе про всіх. Про таких говорять – занадто багато знав, однак наш герой якимось дивом уцілів під час масових репресій, попри те, що був розстріляний його кращий друг Ісаак Бабель. У серпні 1921 року Сторицин через знайомого попередив Миколу Гумільова, що за ним стежить ЧК і що йому слід зникнути з міста. Але поет, на жаль, не скористався порадою; невдовзі був заарештований і розстріляний.

Від дружби до ворожнечі – така історія взаємин Сторицина і Маяковського. Це з подачі Петра Ілліча в одеському альманасі «Чудо в пустыне» (1917) друкується четверта глава поеми «Война и мир» Маяковського. Більше того, саме Сторицин знайшов кошти для видання однієї з перших книг поета, а згодом позичив йому тисячу рублів. У 1921 році Петро Ілліч, опинившись без засобів до існування, звернувся до Володимира Володимировича з проханням повернути борг. Пролетарський поет надіслав Сторичину конверт з тисячею... радянських рублів, на які можна було купити хіба що пачку махорки.

Чомусь Маяковського так розлютило нагадування про борг, що він під іменем Петро Іванович Сорокін увічнив Сторицина у вірші «Сплетник»:

Петр Иванович Сорокин
В страсти – холоден, как лед.
Все ему чужды пороки:
и не курит, и не пьет.
Лишь одна любовь рекою
залила и в бездну клонит:
любит этакой серъгою
повисеть на телефоне.
Фарширован сплетен кормом,
он вприпрыжку, как коза,
к первым вспомненным знакомым
мчится новость рассказать.
Когда у такого спросим мы
желание самое важное –
он скажет: «Желаю, чтоб был мир
огромной замочной скважиной.
Чтоб в скважину в эту влезши на треть,
слюну подбирая еле,

***смотреть без конца, без края смотреть
в чужие дела и постели.***

Натомість дуже тепло ставились до Сторицина прозаїк Михайло Зошенко, історик Євген Тарле, літературознавець Василь Десницький та інші видатні особистості. Зокрема, поет Михайло Кузмін за схожість з німецьким актором Вернером Краусом, виконавцем головної ролі у знаменитому німецькому фільмі жахів „Кабінет доктора Калігарі”, називав Сторицина Калігарі.

Літературознавець Олександр Димшиць відзначає, що свої рецензії Петро Ілліч „...писал не только в отличной стилистической форме, но и с такой основательной подготовкой, каковая свойственна только настоящим знатокам своего дела. Чтобы написать небольшую рецензию, он мог неделями сидеть в библиотеках, изучать обильную литературу предмета и сделать из нее самобытные выводы”.

Помер Петро Сторицин (Коган) у 1941 році від голоду у блокадному Ленінграді. Його багатющий архів і бібліотеку спалили сусіди, рятуючись від холоду. Поки що не знайдено жодної фотографії „неймовірної людини”. Єдине зображення Сторицина – це портрет-шарж, виконаний у 1917 році одеським художником Сандро Фазіні (псевдонім Саула Файнзільберга, 1892-1942, старшого брата письменника Ільї Ільфа, що загинув у концтаборі Освенцим), до якого поет Георгій Цагареллі написав чудовий вірш:

***Как месяц лысый, грузный телом,
Он острых сплетен любит зодчество –
Поэт-чудак в костюме белом,
Чей вечный спутник одиночество...***

КВІТЕНЬ

- 1 – 85 років** (1927) від дня народження (*с. Новооситняжка Олександрівського району*) **Шліфера Леоніда Йосиповича** (1927-2007), організатора сільськогосподарського виробництва, видатного хлібороба. Учасник ВВВ з 1943, служив у військовій авіації. Двічі Герой Соціалістичної праці (1965, 1988). *Жив і працював у с. Надлак Новоархангельського району, понад 55 років очолював місцевий колгосп (у новітні часи – генеральний директор ТОВ „Добробут”). Нагороджений обласною відзнакою „Честь і слава Кіровоградщини”(2007).*

- 1 – 80 років** (1932) від дня народження (*м. Зінов'євськ*) **Кривичького Леоніда Гершовича**, художника і педагога. Після Великої Вітчизняної війни родина переїхала в Ленінград. У 1953 закінчив Таврійське художнє училище, а в 1959 – з відзнакою Ленінградську Академію Мистецтв (майстерня професора Й.О.Серебряного). У 1962 закінчив аспірантуру при Академії мистецтв. У 1970 году отримав срібну медаль Академії Мистецтв за кращу картину року з наступним стажуванням в Італії. Заслужений художник Росії (1970). Протягом 25 років викладав живопис на факультеті живопису і графіки в Санкт-Петербурзькому педагогічному університеті ім. О. Герцена. Підготував понад 60 молодих художників. Учасник Всеросійських і міжнародних виставок (більше 40). Створив близько 50 композицій великого формату історичної тематики; значну кількість картин присвятив Італії, її архітектурі та мистецтву, велику галерею портретів своїх друзів і сучасників. Твори зберігаються у багатьох російських та зарубіжних музеях, у приватних колекціях Москви, Санкт-Петербурга, Лондона, Парижа, Стокгольма, Тель-Авіва.

- 3 – 75 років** (1937) від дня народження (*смт Олександрівка*) **Куманського Броніслава Петровича**, журналіста, мистецтвознавця. У 1972 закінчив факультет теорії і історії мистецтва Ленінградського інституту живопису, скульптури і архітектури ім. І.Ю.Рєпіна. На журналістській роботі з 1968. *Працював у газетах „Кіровоградська правда”, „Народне слово” та ін. Заслужений журналіст України (1988). Лауреат обласної премії в галузі журналістики (2006). Лауреат обласної премії в галузі образотворчого мистецтва ім. О. О. Осмьоркіна (2006). Автор книги „Повертаючись до надрукованого” (2010).*

4 – 240 років (1772) від дня народження (м Меджибож у Польщі) **Нахмана** (1772-1810), брацлавського цадика, видатного діяча хасидського руху, засновника брацлавського напрямку. У 1798 здійснив паломництво у Святу Землю “Палестину”. **Декілька років (з 1799 до 1802) жив і проповідував у Златополі.** У 1802 поселився у Брацлаві на Вінничині, де й написав свої найвідоміші праці. Автор казкових притч „Сіпуреї маасійос”. Його могила в Умані – місце паломництва євреїв-хасидів з усього світу.

12 – 115 років (1897) від дня народження (**м. Єлисаветград**)

Побережського Йосипа Ізраїльовича (1897-1938), інженера. **Батько Ізраїль Йосипович Побережський був старостою Єлисаветградської синагоги „Бес-Гакснес”.** Учасник громадянської війни на Туркестанському фронті. З 1922 працював у Москві на заводі ім. М. В. Фрунзе, у Центральному інституті авіамашинобудування. У 1928 закінчив Військово-повітряну академію ім. Жуковського. З 1934 – директор Пермського моторобудівного заводу. Забезпечив розробку та освоєння нових модифікацій авіаційних двигунів, у тому числі й американського ліцензійного мотора „Циклон”, визнаного у 1936 кращим радянським двигуном на Всесоюзному конкурсі. Нагороджений орденом Леніна, двома орденами Червоної Зірки. Репресований і розстріляний. Відомості про Побережського містяться у книгах: „Высокое небо» (1969), «Пермский моторостроительный завод» (1978).

12 – 75 років (1937) від дня народження (м. Зміїв, тепер Готвальдов

Харківської області) **Волка Ігоря Петровича**, льотчика-космонавта. **У 1956 році закінчив Кіровоградське авіаційне училище льотчиків ВПС,** школу льотчиків-випробувачів (1965) і Московський авіаційний інститут (1969). В загоні космонавтів – з 1978. Разом з В. Джанібековим і С. Савицькою в 1984 здійснив політ на космічному кораблі „Союз Т-12”. Заслужений льотчик-випробувач СРСР. Герой Радянського Союзу. Голова Федерації шанувальників авіації СРСР. **Кіровоград та рідне училище відвідав 12.10.1990.**

13 – 65 років (1947) від дня народження (**с. Станкувате Вільшанського**

району) Величка Степана Петровича, педагога. У 1965 закінчив Добрівську середню школу, в 1970 – Одеський державний педагогічний інститут імені К.Д.Ушинського. **З 1973 працює в Кіровоградському державному педагогічному університеті імені В. Винниченка.** Займається розробкою сучасних проблем дидактики фізики в середніх та вищих навчальних закладах, проблемами створення засобів навчання відповідно до

сучасних наукових досягнень, а також поліпшення підготовки вчителів фізики стосовно вимог диференційованого вивчення фізики. Розробив ефективну систему навчальних дослідів для ознайомлення школярів і студентів з основами спектроекології, голографії та квантової фізики, створив оригінальні нові комплекти навчального обладнання. Доктор педагогічних наук, **професор кафедри фізики та методики її викладання КДПУ ім. В.К.Винниченка**, керівник Наукового центру розробки засобів навчання. Розробив і запровадив у навчальний процес серію спецкурсів. Ініціатор та організатор проведення Всеукраїнської науково-практичної конференції «Методичні особливості викладання фізики на сучасному етапі» (1994, 1996–1998, 2000, 2002) й Всеукраїнських студентських конференцій «Фізика. Математика. Нові технології і навчання» (1999), «Засоби реалізації сучасних технологій навчання» (2001). Має понад 180 наукових публікацій. Підготував 11 навчальних посібників та монографій.

13 – 65 років (1947) від дня народження (*с. Злинка Маловисківського району*) **Пращур Валентини Семенівни**, працівника

культури. **У 1967 закінчила Олександрійське культосвітнє училище**, за фахом хормейстер; у 1987 – Ленінградську вищу профспілкову школу культури, організатор-методист культурноосвітньої роботи. **У 1969-1976 – директор клубу заводу ім. В.К.Таратути у Кіровограді. З 1976 по 1991 – методист та завідувача музично-хоровим відділом Будинку художньої самодіяльності обласної ради профспілок. З 1991**

працює в обласному Центрі народної творчості, з 2004 - директор Центру. Автор кількох культурологічних проєктів: Всеукраїнський фестиваль-конкурс вокально-хорового мистецтва «Калиновий спів» (з 1992), який щорічно проходить у приміщенні обласної філармонії у травні; об'єднання майстрів декоративно-ужиткового мистецтва та самодіяльних художників області «Дивосвіт» (2007) та ін. Нагороджена орденами Св. рівноапостольної княгині Ольги та Св. Великомучениці Варвари. Депутат Кіровоградської обласної ради. Заслужений працівник культури України.

13 – 55 років (1957) від дня народження (*с. Доніно-Кам'янка*

Знам'янського району) **Косенка Олександра Івановича**, поета. **У 1986 з відзнакою закінчив Кіровоградський інститут сільськогосподарського машинобудування (КИСМ)** за фахом «Будівельні, шляхові машини та обладнання». У 2006 отримав диплом Кіровоградського інституту комерції за фахом «Приватне підприємництво». З 2005 – приватний підприємець: директор ПП «Кіровоградська школа водійської майстерності». Друкується з 1988 у місцевих періодичних

виданнях та збірниках «Євшан», «Золоте поле» та ін. На вірші Косенка написано чимало ліричних пісень. Член бюро Кіровоградського літературного об'єднання «Степ», переможець літературного конкурсу літоб'єднання «Сокіл степів» 2009 року. Автор поетичної книги «На сьомий день» (2010). **Лауреат обласної літературної премії ім. Є.Ф.Маланюка (2010).**

14 – 105 років (1907) від дня народження (с. Клинове Голованівського району) Петровського Костянтина Опанасовича (1907-

1992), військового діяча. Навчався у рідному селі. З 1929 – в Червоній Армії. Закінчив військове училище та Академію бронетанкових і механізованих військ. Брав участь у героїчній обороні Києва, у битвах під Москвою і на Волзі. У 1944 його бригада першою перетнула кордон Східної Пруссії, знищила 12 танків, 6 самохідних гармат, близько 300 гітлерівців. Брав участь у штурмі Кенігсберга. Герой Радянського Союзу (1945). Після війни – на

командних посадах у Прикарпатському військовому окрузі. З 1961 – член Радянського комітету ветеранів війни, генерал-майор. Ініціатор створення військово-наукового товариства при окружному Будинку офіцерів у Львові, укладач книг з військово-патріотичної тематики: „Отчизны звезды золотые“, „Бродовский котел“, „Прикарпатский военный округ“ та ін.

17 – 125 років (1887) від дня народження (м. Єлисаветград)

Нюрнберга Амшея Марковича (1887-1979), живописця, графіка, мистецтвознавця. За сприяння мецената О.А.Беренса закінчив Одеське художнє училище, удосконалював майстерність у Парижі (1911-1913), приятелював з М. Шагалом, П. Пікассо, А. Модільяні, Х. Сутіном та ін., виставляв свої твори у Салоні. В юності його називали „російським Ван Гогом“. В Єлисаветград повернувся у 1912, давав приватні уроки малювання, один з ініціаторів влаштування Першої міської

художньої виставки (1913). Після революції 1917 був першим комісаром мистецтв в Одесі, редактором першої радянської газети в Єлисаветграді „Красное село“, художнім рецензентом газети „Правда“, працював з В.В.Маяковським в „Окнах РОСТА“. У 1927 за завданням А.В.Луначарського читав у Парижі лекції про радянське образотворче мистецтво. Наприкінці життя працював над мемуарами. Їх дуже скорочена версія під назвою „Воспоминания, встречи, размышления об искусстве“ була видана в Москві (1969). Повний текст книги «Одесса – Париж – Москва. Воспоминания художника», підготовлений онукою Нюрнберга Ольгою Танган, вийшов у видавництві «Мосты культуры». Нюрнберг – прототип образів художників у низці творів Юрія Трифонова (повість „Інше життя“, оповідання „Легше не стане“,

новела „Відвідини Марка Шагала” та ін.), який доводився йому зятем. **Кіровоградській картинній галереї подарував близько 200 творів, у тому числі серію графічних портретів Маяковського, виконаних з натури у 20-ті роки XX століття. У 2009 Кіровоград відвідала онука Нюрнберга Ольга Тянгян, яка мешкає у Дюссельдорфі (Німеччина). В обласному художньому музеї презентувала створений нею електронний музей свого діда.**

19 – 90 років (1922) від дня народження Хартмана Еріха (1922-1993),

німецького військового льотчика. Визнаний кращим асом Другої світової війни: 1400 бойових вильотів, 800 повітряних боїв, 352 збитих літаки. **Авіаційна частина, в якій він служив, з 19.10. по 31.10.1943 дислокувалась у Кіровограді; з 7.01. по 9.01.1944 – у Малій Висці; з 10.01. по 22.02.1944 – у с. Новокрасне Маловисківського району. У небі Кіровоградщини збив 20 радянських літаків. 2.03.1944 впродовж дня встановив особистий рекорд: 10 літаків. За це досягнення був нагороджений Лицарським Хрестом з дубовими листками.** Радянські пілоти прозвали Хартмана „Чорним дияволом” (за колір літака), за його голову була призначена нагорода – 10 тисяч рублів. У сталінських концтаборах поневірявся 10,5 року, але воєнним злочинцем себе не визнав. Звільнений за особистим клопотанням канцлера ФРН Аденауера. Крім німецької, досконало володів китайською, англійською, французькою та російською мовами.

20 – 70 років (1942) від дня народження (с. Новогригорівка Перша

Долинського району) Пастухової Людмили Тихонівни, актриси. У 1963 закінчила Дніпропетровське театральне училище. До 1970 працювала у Хмельницькому музично-драматичному театрі. Потім стала диктором Хмельницького обласного комітету радіомовлення і телебачення, нині – ведуча передач Хмельницької телерадіомовної компанії „Поділля-центр”. Заслужена артистка України (1995).

21 – 70 років (1942) від дня народження (с. Лелеківка, передмістя

Кіровограда). Шитрі Олексія Івановича, економіста. Закінчив Київський інститут народного господарства та спецакадемію Московського фінансового інституту. Працював у фінансових органах м. Києва, Міністерстві фінансів СРСР (старшим експертом Головного валютно-експертного управління), радником-консультантом міністерства фінансів Афганістану. З 1984 – заступник

начальника, начальник управління Мінфіну УРСР. З 1990 по 2004 – заступник начальника Державної Податкової Адміністрації України. Заслужений економіст України. Почесний працівник податкової служби України. Як відзначає журнал „Бизнес” (№ 3, 2004), „...является одним из немногих госслужащих высшего ранга, который может похвастаться уважением как коллег, так и налогоплательщиков, а также незапятнанной репутацией”.

22 – 85 років (1927) від дня народження (с. Хащувате Гайворонського району) Ставчанського Еммануїла Михайловича (1927-

1994), педагога. У 1950-1952 навчався у Моршанському учительському інституті (Росія), учителював у с. Ракша Тамбовської області (1953). **У 1953-1960 – директор Солгунівської СШ Гайворонського району. З лютого 1960 до вересня 1962 – учитель історії у Гайвороні. У 1962-1987 – завідуючий міжшкільними майстернями, міжшкільним навчально-виробничим комбінатом, міжшкільним центром трудового**

навчання і профорієнтації у Гайвороні, визнаного одним з кращих в СРСР. Професійне навчання проводилося за 15 спеціальностями. Прибутки щороку складали 175-200 тис. рублів. Досвід роботи узагальнений у колективній монографії НДІ педагогіки України під керівництвом доктора педагогічних наук В.М.Мадзігона „Навчально-виховна робота у міжшкільному навчально-виробничому комбінаті” (К., 1985). Нагороджений Почесною Грамотою Президії Верховної Ради УРСР (1978), орденом Трудового Червоного Прапора (1978), почесними знаками „Відмінник народної освіти УРСР” та „Отличник просвещения СССР”.

23 – 70 років (1942) від дня народження (Луганщина) Гончаренка Валерія

Васильовича (1942-2000), поета. **Закінчив філологічний факультет Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О. С. Пушкіна (1967). Працював у редакціях газет Кіровограда та Миколаєва. Фундатор і керівник міської літературної студії “Сівач”.** Автор п'яти поетичних книжок, 12 поем, роману-гротеску „Парад химер у Кіровограді”, поеми-пародії „Кіровоградська Енеїда”, оповідань, повісті і трьох п'єс. Обласною організацією

НСПУ та ПВЦ „Мавік” у 2000 започатковано обласний літературний конкурс ім. В. Гончаренка для молодих авторів.

27 – 65 років (1947) від дня народження (с. Восток Макаровського району в Башкирії) Кобзаря Володимира Федоровича, письменника, громадського діяча. **Середню освіту здобув у смт Олександрівці.**

Закінчив Київський університет (1974). У 1974-1981 – редактор у Сімферопольському видавництві „Таврія”. **З 1981 працював у Кіровограді журналістом, завідувачим літературною частиною обласного музично-драматичного театру ім. М. Л. Кропивницького; очолював обласну організацію Спілки письменників України (1991-1996). У часи горбачовської перебудови (1985-1989) активно працював у Народному Русі України, редагував нелегальний рухівський часопис „Думка”. У 1995-1997 – заступник директора Кіровоградського регіонального центру сертифікатних аукціонів. З 1997 – помічник президента Національного університету „Києво-Могилянська академія”. Голова правління кредитної спілки „Поміч” при „Могилянці”, виконавчий директор Міжнародного благодійного фонду відродження Києво-Могилянської академії. Автор книг: „Провулок гвардійський” (1981), „На отчому порозі” (1988), „Сіль Чумацького шляху” (1989), „Буваличі” (1993), „Словник фондового ринку” (1997) та ін.**

30 – 85 років (1927) від дня народження (м. Зінов’євськ) Фільварова

Генріха Йосиповича, архітектора, громадського діяча. Учасник ВВВ. Закінчив Київський інститут цивільних інженерів, за фахом – інженер-архітектор. Кандидат архітектури (1983). Доктор архітектури (1990). Проектував будівлі в м. Кемерово, був головним архітектором проектів громадських та промислових будівель у Києві та інших містах України, Казахстану і Сибіру, працював заступником директора Київського науково-дослідного проектного інституту містобудування, керував розробкою Генеральної схеми розвитку міст на Кубі. З 1991 очолює Інститут урбаністики. Автор чотирьох монографій і близько 150 наукових публікацій. Професор факультету міського будівництва Київського національного університету будівництва і архітектури. Дійсний член Української Академії архітектури, почесний член Міжнародної Академії архітектури. Член Президії Єврейської Конфедерації України, співголова Правління благодійного фонду “Турбота – Хесед – Авот”. Комітет збереження єврейської спадщини в Україні, яким він керує, підготував опис 450 будівель колишньої єврейської власності і створив великий банк даних.

„ЗБРОЯ ПЕРЕМОГИ” УРОДЖЕНЦІВ ЄЛИСАВЕТГРАДА: „КАТЮШІ” “ ВІД ЛАНГЕМАКА, МІНИ Й ТОРПЕДИ “ ВІД ГЕЙРО

Г.Э.Лангемак руководил разработкой ракетных двигателей на твердом топливе, на основе которых были созданы реактивные минометы “Катюша”.

Энциклопедия космонавтики, 2005

...Если достижения нашего государства в ракетостроении и освоении космического пространства связывают с именем С.П.Королева, то очень многое в создании качественно новых образцов морского оружия связано с именем А.Б.Гейро.

Контр-адмирал В.Н.Щербаков

У цьому році виповнюється 70 років від початку найтрагічнішої події ХХ століття: 22 червня 1941 року нацистська Німеччина напала на Радянський Союз, розв'язавши найкровопролитнішу в історії людства війну. Внесок наших земляків у Велику Перемогу виміряється не лише кількістю жертв, подвигами на фронті і в тилу. Уродженці Єлисаветграда особливо прославилися тим, що були талановитими винахідниками та конструкторами військового озброєння і техніки, які перевершили ворожі зразки. І звісно ж, тривалий час вони були засекреченими особами.

Донедавна ми могли пишатися лише тим, що одним з головних розробників реактивних мінометів – славнозвісних „Катюш” – є військовий інженер Георгій Еріхович Лангемак (1898-1938). На рідкість примхливою і трагічною виявилася доля випускника Єлисаветградської громадської гімназії 1916 року. Батько Георгія Еріх Францевич був німцем за походженням, мати Марія Костянтинівна – швейцаркою; вони викладали в гімназіях іноземні мови. Хлопець з дитинства досконало володів німецькою й французькою мовами, але

захоплювався культурою і мистецтвом Японії – навіть вступив на східне відділення філологічного факультету Петербурзького університету. Але навчатися не довелося – стати японістом перешкодила революція 1917 року. Повернувшись додому, Лангемак у 1918 році разом з братом Валерієм вступає на історико-філологічний факультет Новоросійського університету в Одесі. Та яке могло бути навчання під час громадянської війни! Зрештою, наш земляк у 1928 році закінчив Артилерійський інститут ім. Ф.Е.Дзержинського. Працював керівником сектору зі створення реактивних снарядів Ленінградської газодинамічної лабораторії, згодом – Реактивного науково-дослідного інституту (1928-1937). Після арешту С.П.Корольова – головний інженер РНДІ. У 1935 році у співавторстві з В.П.Глушком написав книгу „Ракети, їхня конструкція та застосування”, увів в обіг термін „космонавтика”. Розстріляли Лангемака у 1938 році як... „німецького шпигуна”. До „сумнівного” походження Лангемак додав ще й одруження в 1922 році з Оленою Камневою, дочкою колишнього начальника Єлисаветградського кавалерійського училища, генерал-майора Володимира Петерса. Під час Першої світової війни він переклав своє німецьке прізвище на російську мову і став Камневим. Однак від репресій у радянські часи цей крок родину не врятував. Реабілітували нашого земляка в 1955 році, але офіційне визнання прийшло лише у 1991 році, коли Георгія Еріховича посмертно удостоїли звання Героя Соціалістичної Праці.

Де кілька років тому Кіровоград відвідував Олександр Глушко (син академіка Валентина Глушка), який досліджує життя і діяльність Лангемака, з пропозицією спорудити пам'ятник видатному військовому конструктору. А тим часом кращого пам'ятника, який у нас уже є на вулиці Короленка (поблизу автовокзалу №1), годі й уявити. Це „Катюша” – головне творіння Лангемака, яку після капітальної реконструкції відкрили рік тому як...пам'ятник радянським артилеристам. Аби перетворити його у „пам'ятник Лангемаку” досить лише встановити меморіальну дошку з відповідним текстом. Дивно, що це й досі не зроблено.

Не менш драматично, але не так трагічно, склалася доля ще одного уродженця Єлисаветграда, військового конструктора Абрама Борисовича Гейро (1903-1989). Публікації про нього з'явилися в Інтернеті лише у новітні часи, уже після смерті нашого земляка. Абрама Борисовича сьогодні називають видатним винахідником і конструктором мінометно-торпедної та протимінної морської зброї, творцем наукової школи флотських мінерів СРСР та Росії, а ще „кращим викладачем усіх часів і

народів" з бойових засобів флоту, „легендарним євреєм" Військово-морського флоту Радянського Союзу і Росії.

Народився Гейро 12 липня 1903 року в Єлисаветграді у багатодітній родині дрібного службовця. В Інтернеті вдалося розшукати деякі відомості про трьох братів Абрама Борисовича. Еммануїл був делегатом IX з'їзду ВЛКСМ 1931 року, обирався членом Центральної ревізійної комісії. Ной (1896 року народження) працював інженером на заводі „Електросталь". Обидва були репресовані. Більш-менш благополучно склалось життя у Семена Гейро (1905-1965), військового лікаря, підполковника медичної служби. Після закінчення Військово-медичної академії він захистив дисертацію, викладав у ВМА. Під час ВВВ служив армійським терапевтом на різних фронтах. Після війни займався викладацькою діяльністю, доцент, автор 20 наукових праць.

Абрам Борисович закінчив у рідному місті 6-у трудову школу, яка була створена на базі Єлисаветградського комерційного училища. З 1920 по 1923 рік працював у Єлисаветградському повітовому бюро профспілки „Совработник", звідки був направлений на навчання до Київського політехнічного інституту з персональною стипендією від закладу. Ще під час навчання (з 1924 року) підпрацьовує: був завідувачем дослідної станції Київського відділу комунального господарства, потім головним механіком Київського водогону. У 1931 році Абрам Борисович закінчує Київський машинобудівний інститут. Відряджається на навчання до Військово-промислового відділення для перепідготовки цивільних інженерів при Військово-морській академії ім. К.Є.Ворошилова, де обирає мінну справу. За час навчання (з листопада 1931 по грудень 1932) Гейро настільки успішно оволодіває новою спеціальністю, що його залишають при кафедрі Мінної зброї науково-випробувального мінно-торпедного інституту ВМФ, аби він міг реалізувати ідею своєї дипломної роботи: виготовлення першої у світі авіаційної безпарашутної морської міни, яка отримала шифр АМГ (авіаційна міна Гейро). Випробовування міни пройшли успішно у 1934 році. З 1934-го після закінчення ад'юнктури наш земляк призначається викладачем кафедри Мінної зброї академії, з 1937-го він – начальник кафедри Мінної зброї. У 1937 році Гейро запрошують на засідання Політбюро ЦК ВКП (б) з доповіддю „Стан мінної зброї та перспективи її розвитку", яка дуже зацікавила Сталіна, і Абраму Борисовичу було доручено розробити „нову політику розвитку мінної зброї".

У 1938 році він переходить на роботу в Центральне конструкторське бюро, отримує звання капітана 2 рангу, посаду головного інженера ЦКБ.

У 1939 році міна АМГ була прийнята на озброєння ВМФ і надійшла в серійне виробництво. У 1941 році за цей винахід Гейро став Лауреатом Державної (Сталінської) премії СРСР. У роки ВВВ міна АМГ використовувалась авіацією флотів на всіх морських театрах. У березні 1942 році Абрам Борисович знешкоджує 102 німецькі морські міни, скинуті на півострів Рибачий у Північному морі. Розгадавши секрет їх детонаторів, Гейро створив льодові електромагнітні та акустичні трали для знищення неконтактних мін ворога. Цей драматичний епізод з життя Гейро ліг в основу сюжету одного з кращих фільмів про Велику Вітчизняну війну „Аллегро з вогнем”, знятого на кіностудії „Мосфільм” у 1979 році. Відповідно Абрам Борисович став прототипом головного героя цієї стрічки. У 1944 році йому присвоєється звання капітана 1 рангу.

Після війни Гейро керує всіма новітніми розробками мінного, торпедного і трального озброєння; стає ініціатором і натхненником робіт зі створення самонавідної в 2-х площинах електричної торпеди. З 1952 по 1960 рік наш земляк – начальник кафедри Мінної зброї Вищого військово-морського училища інженерів зброї, кандидат технічних наук, професор. З 1960 по 1967 він очолював кафедру Мінної і протичовної зброї Вищого військово-морського училища підводного плавання імені Ленінського комсомолу. Підготував сотні спеціалістів-мінерів, кандидатів і докторів наук. Автор 83 наукових праць, 11 винаходів, 110 раціоналізаторських пропозицій.

Це, так би мовити, офіційна біографія нашого земляка. Масмо щасливу нагоду, завдяки спогадам учнів Абрама Борисовича (Юрія Дьяконова, Валентина Мішеніна, Миколи Гульнева, Ігоря Караваєва та ін.) доповнити її цікавими подробицями. Про Гейро-викладача казали, що він пам'ятає поіменно всіх своїх учнів! Вони, у свою чергу, пишуть і згадують його з любов'ю та величезною повагою.

Попри дефекти мови (звук „р” Гейро вимовляв як „г”: приміром, „уравнение” у його виконанні сприймалось як „угавнение”), лектором він був чудовим, із чудовим та своєрідним почуттям гумору. Ось деякі улюблені вислови Абрама Борисовича: „Родина ждет героев, а рождаются дураки”, „Вы мне, молодой человек, мозги не компостируйте - я эту мину сам изобрел!”, „В СССР мины знают три человека: академик Денисов - на отлично, Ваш покорный слуга - на хорошо, начальник кафедры мінного оружия Красников - на троечку... И Вы хотите мне сказать, что этот курсант знает предмет лучше начальника кафедры?”, „Батенька, меня Сталин трижды к стенке ставил, а вы меня строевым взглядом пугаете...”

А сталося ось що. У Гейро, коли той перебував у будинку відпочинку, агенти німецької розвідки викрали надсекретні креслення гідродинамічного детонатора для неконтактної міни, над яким він працював. Про цю надзвичайну подію, напевне, ніхто й ніколи б не дізнався, коли б сам Абрам Борисович – кришталево-чесна й наївна людина – не інформував ...відповідні органи. Від розстрілу його врятував унікальний хист винахідника мін, який визнавав сам Сталін. Розлютований

вождь дав Гейро декілька місяців на те, щоб удосконалити свою міну: інакше – розстріл! Зрозуміло, що той блискуче впорався із завданням, від якого залежало власне життя.

Абрам Борисович носив одну й ту саму військову форму протягом багатьох років. Якось начальник училища не стерпів і зробив йому зауваження: „Если вы носите военную форму, соизвольте привести ее в соответствие с современными требованиями!” На що Гейро відповів: „Сынок, я в этом кителе еще на приеме у Сталина стоял”.

Всі в училищі знали, що Абрам Борисович „заради спортивного інтересу”, як він сам пояснював, написав багатьом колегам докторські дисертації. І це була правда – про його непідкупність та байдужість до грошей знали всі. Він навіть великі грошові премії, які отримував за винаходи, переводив на рахунки дитячих будинків. Коли ж Гейро запитували, а чому він сам і досі не доктор наук, Абрам Борисович відповідав: „А зачем мне все это надо?”

Працював Абрам Борисович буквально до останніх днів життя. Коли йому перевалило за 80 років, і він кілька разів падав біля дошки під час занять, начальник училища віце-адмірал Єгор Томко на прохання дружини відібрав у Гейро перепустку і наказав не пропускати через КПП. Тоді курсанти перенесли старого через огорожу, попередньо змотавши колючий дріт. Зустрівши Гейро, здивований начальник запитав, як йому вдалося потрапити на територію училища. „По тропе Хошимина, сынок, по тропе Хошимина”, – відповів Абрам Борисович (так курсанти називали спосіб повернення із „самоволок” в обхід КПП).

На честь 100-річчя від дня народження А.Б.Гейро у 2003 році його ім'я присвоєно навчальній лабораторії мінної зброї Вищого військово-морського училища підводного плавання (нині це філіал Морського корпусу Петра Великого – Санкт-Петербурзького військового інституту). 6 травня 2010 року син Гейро Арон Абрамович передав у фонди Центрального військово-морського музею Росії у Санкт-Петербурзі особисті речі та архівні документи батька. В одному із залів музею відкрилася виставка, присвячена життю й діяльності видатного військового конструктора, уродженця Єлисаветграда.

Один з учнів Гейро, морський офіцер Микола Гульнев став досить відомим письменником-мариністом. Пам'яті улюбленого наставника і вчителя він присвятив вірш „Минеру Флота” з такими рядками:

**...Судьбы лихая круговерть
Годами тенью шла по следу -
Он видел горе, боль и смерть,
И встретил главную Победу!
Времён немеркнувших пролог
Уйдёт в историю с веками!
Учитель наш - минёрский Бог,
На флоте жив учениками!**

ОДНУ З КРАЩИХ ПІСЕНЬ ПРО ОДЕСУ ТА ОДЕСИТІВ НАПИСАВ НАШ ЗЕМЛЯК

*Ты одессит, Мишка, а это значит,
Что не страшны тебе ни горе, ни беда,
Ведь ты моряк, Мишка, моряк не плачет,
И не теряет бодрость духа никогда.*

Серед видатних одеситів так багато уродженців Єлисаветграда та Єлисаветградського повіту, що ці два міста немов пов'язані між собою однією пуповиною. Мені вже доводилося звертати увагу на цей незаперечний факт, коли писав нарис про одеські літературну та живописну школи. На черзі розповідь про композитора, якого одесити також вважають своїм. Це – Михайло Петрович Воловац. Автор знаменитої пісні „Одессит Мишка” народився 10 листопада 1910 року в селі Тишківка Єлисаветградського повіту (нині Добровеличківського району) у родині аптекаря. Слід визнати, що Тишківка, як і значна частина сучасної Кіровоградської області, деякий час (з 1932 по 1937 рік) таки входила до складу Одеської області. Однак сталося це, як бачимо, значно пізніше після народження композитора.

У рідному селі на Єлисаветградщині минуло раннє дитинство Михайла Воловаца. Коли йому виповнилося 8 років, родина втратила батька, і мати – музично обдарована жінка – з трьома дітьми (Михайло мав брата і сестру) переїздить до післяреволюційного Петрограда (з 1914 по 1924 рік Санкт-Петербург був перейменований з німецької мови на російський манер).

У 1932 році Михайло Воловац закінчив Ленінградську консерваторію по класу фортепіано професора Черногорова. Під час навчання підробляв тапером (акомпаніатором) на сеансах німого кіно разом зі старшим братом скрипаєм Наумом. У 1930-1932 роках Михайло Петрович – завідувач музичної частини, піаніст, диригент і композитор Ленінградського театру акторської майстерності. З 1932 по 1937 рік – диригент ансамблю Ленінградської оперети. У 1939-1941 році Воловац – головний диригент естрадного театру „Ермітаж”.

З 1939 по 1943 рік наш земляк працював піаністом-концертмейстером, а потім і диригентом легендарного джаз-оркестру під

управлінням знаменитого Леоніда Утьосова у Москві. У цей період Воловац написав музику до низки популярних пісень, які виконувались Утьосовим і його дружиною Едіт, Клавдією Шульженко, Георгієм Виноградовим та ін.: „Му-му” (1939), „Одессит Мишка” (1942), „Песенка о мужьях”, „Партизанская тихая” (1943), „На этом свете”, „Молчаливый моряк”, романс „Пара гнедых” (на вірші поета Апухтіна).

Пісня „Одессит-Мишка” на слова Володимира Диховичного народилася у трагічні часи початку Великої Вітчизняної війни, коли, попри героїчну оборону, Одесу окупували фашистські війська. Причому, музику до пісні спочатку написав композитор Модест Табачников. Але вона не сподобалася Утьосову, і Леонід Осипович запропонував Воловацу написати іншу мелодію. З цим дорученням Михайло Петрович впорався блискуче. Тривалий час серед музикознавців точились суперечки, хто ж справжній автор музики до пісні „Одессит-Мишка”: Модест Табачников чи Михайло Воловац? Мовляв, Воловац виступив у цій історії не композитором, а тільки аранжувальником.

Лише недавно провідний науковий співробітник Одеського літературного музею Лілія Мельниченко довела, що музику до пісні написав таки Михайло Воловац. Вона відразу стала своєрідною візитівкою Леоніда Утьосова. Текст пісні на початку 1942 року був навіть надрукований на квитках-запрошеннях на концерти джаз-оркестру Леоніда Утьосова. У своїх мемуарах Леонід Осипович пише: **„Мы гордились Ленинградом, гордились Москвой и оплакивали Одессу, сраженную в неравной борьбе. Поэт Владимир Дыховичный написал тогда же песню „Мишка-одессит”, композитор Михаил Воловац сочинил музыку, а я, взволнованный событиями, запел:**

*Широкие лиманы, зеленые каштаны,
Качается шаланда на рейде голубом.
В красавице Одессе мальчишка голоштанней
С ребячьих лет считался заправским моряком.
И если горькая обида мальчишку станет донимать,
Мальчишка не покажет вида,
а коль покажет, скажет ему – «мать».*

Припев:

*Ты одессит, Мишка, а это значит,
Что не страшны тебе ни горе, ни беда,
Ведь ты моряк, Мишка, моряк не плачет,
И не теряет бодрость духа никогда.*

*Изрытые лиманы, поникшие каштаны,
Красавица Одесса под вражеским огнем.
С горячим пулеметом на вахте неустанной
Молоденький парнишка в бушлатике морском.
И эта ночь, как день вчерашний, несется в крике и пальбе,
Парнишке не бывает страшно,
а станет страшно – скажет он себе...*

Натомість надзвичайно популярна пісня геть не сподобалася Спілці радянських композиторів. На засіданні президії оргкомітету Спілки, що відбувся 27-29 квітня 1942 року і звіт про який був надрукований у газеті „Правда”, критики-ідеологи вказали на „...идейно-эмоциональную ограниченность песни, ...отражавшую очень узкие, порою мещанские представления о жизни, на использование интонаций бытовой музыки мещанского характера (фокстрота “ „Мишка-одессит” М. Воловаца)”.

Партійна критика спонукала поета В.Диховичного після визволення Одеси у 1944 році написати на музику Воловаца інший текст пісні під назвою „Мишка вернувся в Одесу”. Однак ідеологічно правильну пісню народ не сприйняв і не заспівав, як її „міщанську” попередницю.

З 1943 до 1970 року Михайло Петрович працював головним диригентом Ленінградського театру музичної комедії. Поставив близько 60 спектаклів. У 1947 разом з поетом Арго (уродженцем Єлисаветграда) написав оркестрову фантазію „Москва” для оркестру Леоніда Утьосова з нагоди 800-річчя столиці СРСР. Він – автор музики до оперет „Золотий фонтан” (1948) і „До зірок” (1959); балету „Чарівна стріла” (1957); концерту для труби з оркестром (1950) та інших творів.

Сучасники відзначають, що Михайло Воловац був у післявоєнні роки „...одним из редких музыкантов в стране, который джаз знал и играл профессионально”. Зокрема, у 1949 році наш земляк створив джаз-секстет, який дав кілька напівлегальних концертів у Будинку Червоної Армії. Не випадково Михайло Воловац включений в „Українську енциклопедію джазу”, яка побачила світ у 2004 році. **Автор-упорядник цього унікального видання Володимир Степанович Симоненко (1940-1998) – також наш земляк** (народився у Кіровограді). В історію української музики він увійшов як видатний джазмен: джазовий піаніст, засновник першого в Україні джазового клубу, музикознавець, дослідник джазу – автор антології „Мелодії джазу”, довідника „Лексикон джазу” та ін. „Українська енциклопедія джазу” побачила світ через 6 років після смерті автора. Відредагувати її Володимир Симоненко, на жаль, не встиг. А тому у біографічній довідці про Михайла Воловаца щодо місця його народження – справжня абракадабра: „с. Тишківка Тишковського повіту Єлисаветградської губернії”.

ТРАВЕНЬ

1 – 95 років (1917) від дня народження (м. Новогеорґіївськ, Світловодськ) Капканець Тамари Микитівни, художниці. До війни (1939-1941) навчалася у Харківському художньому інституті. У 1946 закінчила Київський художній інститут (майстерня М.Дерегуса та К.Слеви). Бере участь у виставках з 1952. Працює у галузі станкового живопису (натюрморти, тематичні картини, пейзажі). Основні твори: „Літо” (1960), „Жіноча доля” (1964), „Ранок” (1966), „Чекають перевозу” (1967) та ін. Жила і працювала у Ворошиловграді, з 1948 викладала у Ворошиловградському художньому училищі. Твори зберігаються у Луганському художньому музеї.

1 – 70 років (1942) від дня народження (с. Пустельникове Олександрійського району) Колесник Євдокії Василівни, співачки (сопрано). У 1968 закінчила Київську консерваторію, відтоді працює у Київському театрі опери та балету ім. Т.Г.Шевченка. Яскрава представниця української вокальної школи. Кращі партії – Катерина Ізмайлова з однойменної опери Д.Шостаковича, Оксана („Запорожець за Дунаєм” Гулака-Артемовського) та ін. Брала участь у виконанні реквієму Д.Верді та інших вокально-симфонічних творів. У 1978 виступала в Берлінській „Коміше опер” у спектаклі „Іфігенія в Тавриді” Глюка. Лауреат Всесоюзного конкурсу вокалістів ім. М.І.Глінки (1968), 4-го Міжнародного конкурсу ім. П.І.Чайковського (1970), Міжнародного конкурсу молодих оперних співаків у Софії (1973) та фестивалю Каті Попової у Плевені (Болгарія, 1974; Велика золота медаль). З 1986 – викладач Київської консерваторії. Народна артистка УРСР (1978). **Лауреат Державної премії УРСР ім. Т.Г.Шевченка (1976). Переможниця Національного рейтингу успішних жінок України „Королева успіху – 2009”.**

2 – 235 років (1777) від дня народження Нікітіна Олексія Петровича (1777-1858), військового діяча. Граф, генерал від кавалерії. Був інспектором резервної кавалерії Новоросійського військового поселення у середині XIX ст. **Жив у Єлисаветграді та Кременчуці. У 1847 супроводжував імператора Миколу I на військових маневрах під Єлисаветградом як командир всієї поселенської кавалерії. А.М.Достоевський у своїх мемуарах пише: „Графское достоинство сей муж получил в 1847 году, когда**

во время больших маневров в Елисаветграде, на которых находился император Николай I, Никитин, как инспектор кавалерии, парадировал на коне, но по старости упал с него. Тогда император сказал приблизительно: "Поднимите скорее графа", и тут же поздравил его с этим достоинством." Тоді імператор пробує у Єлисаветграді 7 днів, живе у будинку купця Дружиніна; особисто здійснив закладку палацу, штабних будівель та кавалерійського училища. Нікітін підтримував клопотання про відкриття в Єлисаветграді міського банку в 1851. Розпорядився розводити у саду при богадільні шовковичні дерева (1843), сприяв влаштуванню в Єлисаветграді школи шовківництва. Перший місцевий шовк високої якості було отримано у 1849. А.М.Достоевський у своїх спогадах зазначає: „Это был умный, очень симпатичный и добрый старик. Серьезного зла он никому из подчиненных не сделал. Но он был очень уж стар и часто попадал под влияние лиц, которых прежде избрал себе в советники и помощники».

2 – 55 років (1957) від дня народження (с. Любимівка Софіївського району на Дніпропетровщині) **Шепеля Федора Олександровича**, журналіста і краєзнавця. У 1979 закінчив історичний факультет Дніпропетровського університету (учень відомого історика Ю.Мицика). **З 1982 по 1984 викладав на історичному факультеті КДПІ ім. О.С.Пушкіна, був заступником редактора журналу „Поріг”, кореспондентом обласної газети „Народне слово”.** Як співробітник прес-підрозділу Кіровоградського обласного управління СБУ багато зробив для реабілітації жертв політичних репресій в Україні. Автор сотень нарисів історико-краєзнавчої тематики, написаних на основі розсекречених архівів КДБ СРСР. Використовував псевдоніми: *Н.Читальник, А.Василько, В.Куриполе та ін.* Автор-упорядник довідника „Україна 1917-1992” (1992). При обласному управлінні СБУ створив музей історії діяльності спецслужб на території краю. Лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В.М.Ястребова (1995).

3 – 95 років (1917) від дня народження *с. Підгайці Кіровоградського району*) **Литвинова Миколи Юхимовича** (1917-1977 у Кіровограді), військового діяча. **З 1935 працював на заводі „Червона Зірка”.** У Червоній Армії з 1937. Учасник радянсько-фінської війни, нагороджений орденом Червоної Зірки. Під час ВВВ командував взводом 45-міліметрових гармат. В одному з боїв артдивізіон під його командуванням знищив близько 150 гітлерівців, 3 дзоти, 14 кулеметів, 34 міномети, 2 гармати. **Герой Радянського Союзу (1943).**

4 – 125 років (1887) від дня народження (Санкт-Петербург) **Сєвєрянiна Ігоря** (справжнє прізвище **Лотарьов Ігор Васильович**) (1887-1941), поета. Навчався у Череповецькому реальному училищі. Найпопулярніший російський поет початку ХХ століття, якого оголосили у 1918 „королем поетів”. Започаткував читання віршів перед масовою аудиторією, так звані „поезоконцерти”. ***Один із поезоконцертів разом із Ф. Сологубом провів у Єлисаветграді 5.02.1914. Про свої враження від міста та його красунь розповів у автобіографічному віршованому романі „Колокола собора чувств” (1925): “Давно красавицями славен Єлисаветы Первой град”...***

5 – 95 років (1917) від дня народження (с. **Костянтинівка Новоукраїнського району**) **Алексєєва Георгія Олександровича** (1917-1943), військового діяча. Працював у радгоспі на батьківщині, на Макіївському металургійному заводі. Навчався в аероклубі, у 1938 закінчив Ворошиловградську військову авіаційну школу пілотів. З перших днів ВВВ брав участь у бойових діях, командир ланки 50-ї бомбардувальної авіаційної дивізії, старший лейтенант. Воював на Північному Кавказі і Кубані. Здійснив 110 бойових вильотів. В одному з боїв його ланка знищила майже 70 літаків, три зенітні батареї, багато живої сили ворога. ***Герой Радянського Союзу (1942).*** Загинув у бою над Армавіром.

6 – 120 років (1892) від дня народження (м. **Єлисаветград**) **Нежного Ігоря Володимировича** (1892-1968), театрального діяча. ***Випускник Єлисаветградського земського реального училища. Перші кроки на сцені зробив у драматичному гурткові при клубі заводу Ельворті, яким керував С. Марцинковський.*** Закінчив Одеську театральну школу. У 1910-1919 – актор у театрах Одеси, Кам'янця-Подільського та ін. У роки громадянської війни – організатор перших фронтових агітбригад. Був директором московських театрів Революції, Сатири, Оперети, Мюзік-холу. У 1940-1952 – заступник директора МХАТу, директор-розпорядник Театру кіноактора та Центрального театру ляльок. В. І. Немирович-Данченко називав його „талантищем”. Корифеї МХАТу нагородили почесним знаком „Чайка”. ***Автор книги спогадів „Былое перед глазами”. Театральные воспоминания” (М. 1963).***

8 – 35 років (1977) від дня народження (сmt **Новоархангельськ**) **Завадського Володимира Володимировича**, музиканта. У 2000

закінчив Криворізьке музичне училище. У 1998 брав участь у джазовому фестивалі у м. Донецьку в складі біг-бенду Анатолія Шумейка та квінтету тромбоністів Віктора Басюка. У 2002-2004 працював артистом ансамблю пісні і танцю прикордонних військ України в Києві; у 2004 – 2005 – у колективі Іво Бобула. Нині виступає в одному з кращих джазових оркестрів світу – Державному академічному оркестрі “Радіо Бенд Олександра Фокіна”, грає на бас-гітарі.

9 – 145 років (1867) від дня народження (м. Прилуки на

Чернігівщині) Тираспольської Надії Львівни (1867-1962), актриси, драматурга, мемуаристки. Батько був власником фотоательє. **У 1874 сім'я переїздить до Єлисаветграда, де дівчина навчається в гімназії, виступає на гімназичних вечорах з читанням віршів, бере участь в аматорських спектаклях. У 1892 закінчила Музично-драматичне училище Московського філармонічного товариства. З 1895 по 1902 - актриса Малого театру. Потім (до 1956, з невеликими перервами) працювала в Александринському театрі. Загалом сцені віддала 65 років життя. Особливо прославилася виконанням ролей у п'єсах О.М.Островського. Її називали „окрасою російських театрів”. Заслужений діяч мистецтв РРФСР (1931). Автор п'єси «Среди живых» (1905); театральних мемуарів: „Из прошлого русской сцены” (1950), „Жизнь актрисы” (1962).**

10 – 165 років (1847) від дня народження (Німеччина) Нейгауза Густава

Вільгельмовича (1847-1938), музиканта, батька Генріха Нейгауза. Закінчив консерваторію у Кельні (1870). Працював домашнім учителем музики у сім'ї княгині Шихматової у маєтку „Мануйлівка” поблизу Кременчука. **Переїздить до Єлисаветграда і одружується з О.М.Блуменфельд. У 1898 за сприяння Ф.М.Блуменфельда і О.К.Глазунова відкриває в місті музичну школу, яка стала визначним осередком музичної культури на півдні України. Серед**

вихованців: Кароль Шимановський, Юлій Мейтус, Зінаїда Єремєєва (дружина Генріха Нейгауза, потім Бориса Пастернака) та ін. У 1906 видав брошуру „Натуральная нотная система”, підготував збірник романсів. У 2007 в Москві побачила світ книга «Нейгаузы: Густав, Генрих, Станислав».

11 – 145 років (1867) від дня народження (м. Єлисаветград)

Добровольського Костянтина Ерастовича (1867-1946), ученого-гігієніста. У 1886 вступив до Петербурзького гірничого Корпусу, 1889-го перевівся на фізико-математичний, а у 1891 – на медичний факультет Московського університету, де став учнем відомого ученого-гігієніста

Ф. Ерісмана. У 1896-1900 працював у клініках Санкт-Петербурга та земським лікарем у Катеринославській губернії. Після стажування у гігієнічній лабораторії Берлінського університету (1903) захистив докторську дисертацію (1904). Багато років викладав у Київському медичному інституті. Автор 41 наукової праці. Під час ВВВ працював у Київській фельдшерсько-акушерській школі (1941-1942). У віці 79 років був призначений завідуючим кафедрою шкільної гігієни Київського медичного інституту.

Більшість наукових праць присвячена питанням гігієни водопостачання. Зокрема першим запропонував виявляти кількість кишкових паличок для оцінки рівня забруднення води.

12 – 130 років (1882) від дня народження (с. Квітки на Черкащині)

Стеценка Кирила Григоровича (1882-1922), композитора, громадського діяча, педагога. З 1892 навчався у Софіївській духовній школі та художній школі М. Мурашка у Києві. З 1899 бере участь у фольклорних експедиціях М.В.Лисенка, якого вважав першим учителем і головним наставником. За своє життя створив не менше 30 хороших колективів. У 1917 очолив музичний відділ міністерства освіти Української Народної Республіки. У 1919 разом із О. Кошицем організував славнозвісну

Республіканську хорову капелу, яка об'їздила з концертами всю Америку і Європу. Ініціатор створення оркестру народних інструментів України, Національного симфонічного оркестру, Національної книгозбірні, Першої та Другої мандрівних капел. З Другою капелою у 1920 здійснив тур Україною від Києва до Одеси. **Наприкінці липня-на початку серпня 1920 побував з капелою у Єлисаветграді, Новомиргороді, Златополі, Листопадовому. Як один з фундаторів УАПЦ та її священик, обвінчав у Грецькій церкві Єлисаветграда своїх капелян.**

12 – 75 років (1937) від дня народження (м. Долинська) Савельєва Віталія Семеновича (1937-2005), педагога, поета і прозаїка. **Закінчив Долинську СШ № 2 ім. А.С.Макаренка (1954)**, Криворізьке технічне училище (1957), факультет журналістики Київського університету (1963). Працював у школі-інтернаті № 1 на Криворіжжі (1964-1972). З 1973 по 1997 – на Харківському державному телебаченні. Друкувався в літературних часописах Кривого Рога, Дніпропетровська, Харкова („Березіль”, 1997). Автор збірки мініатюр „Чайний крик” (1997) та ін. творів. Лауреат літературної премії НСПУ ім. Роберта Третьякова (1997).

13 – 220 років (1792) від дня народження Оффенберга Івана Петровича (1792-1870), військового діяча, барона. На військову службу вступив у 1807 юнкером у Псковський драгунський полк. Учасник Вітчизняної війни

1812. Зробив блискучу військову кар'єру, попри те, що, як відзначають мемуаристи, російську мову знав погано. Став генералом від кавалерії (1851), членом Військової Ради Росії, інспектором кавалерії. **У 1849 Оффенберг був призначений командиром 2-го резервного кавалерійського корпусу. Часто у ці роки відвідував Єлисаветград. Будучи лютеранином за віросповіданням, відстоював необхідність спорудження в місті кірхи, яку збудували у 1854.** Зарекомендував себе видатним адміністратором, військовим педагогом, теоретиком і практиком військової справи, зразковим кавалерійським начальником. Надзвичайно турбуючись про комплектування кавалерії підготовленими для служби в ній офіцерами, **заснував у 1858 в Єлисаветграді офіцерську кавалерійську школу; підготував для неї детальну “Інструкцію для ведення занять в кавалерії” і “Наставление для резервних ескадронов”. У 1859 виступив ініціатором заснування в Єлисаветграді Благородного зібрання. Автор книги „Генерал от кавалерии барон И.П.Оффенберг и наша армейская кавалерия под его начальством с 1856 по 1862 год. Из воспоминаний старого кавалериста” (1891).**

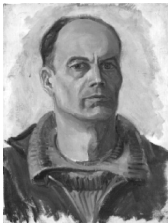
14 – 100 років (1912) від дня народження (м. Олександрія) Цівчинські Алли, педагога, мемуаристки. Її дід Панас Бачинський проучителював у шахтарському містечку 50 років. В Олександрії закінчила середню школу. Навчалася в Одеському інституті профосвіти (1930-1933) та Київському університеті. Там познайомилася з Миколою Зеровим, з яким листувалася до його арешту. Деякий час учителювала в рідних краях. Під час другої світової війни була вивезена до Німеччини як остарбайтер. З 1950 жила в Австралії, з 1959 – в США. Працювала у дитячих притулках і шпиталях. Наприкінці 1940-х рр. опублікувала повість-спогад про незабутнього М. Зерова. У 1962 видала власним коштом книжечку „Незабутнє, немеркнуче...”, де також розповідається про улюбленого Учителя. **Відомий шевченкознавець Павло Зайцев порівнював мемуари Цівчинської зі сповіддю Варвари Рєпніної про Тараса Шевченка.**

14 – 65 років (1947) від дня народження (Черкащина) Кравченка Миколи Івановича, діяча культури. Закінчив Челябінський інститут культури. З квітня 1984 – директор Кіровоградської обласної філармонії. Стояв біля витоків створення славнозвісного колективу „Зоряни”. Ініціатор музичних проєктів: „Травневі музичні зустрічі”, „Вечори духовної музики”, „Різдвяні передзвони” та ін.; культурно-мистецької програми „Наші земляки – майстри мистецтв”. Піклується про

Кіровоградську дитячу філармонію, що понад 15 років проводить роботу з естетичного виховання дітей і молоді. Заслужений працівник культури України (1993). Лауреат обласної премії в галузі культури „Духовний скарб Кіровоградщини” (2010).

15 – 90 років (1922) від дня народження (**м. Єлисаветград**) **Корнєєва**

Леоніда Яковича (1922-2009), художника. Учасник ВВВ.

У 1942 закінчив Миколаївське військово-морське авіаційне училище. Нагороджений бойовими орденами й медалями.

У 1963 закінчив Київський державний художній інститут.

З 1967 по 1982 працював у Кіровоградських художньо-виробничих майстернях Художнього фонду УРСР. У 90-х роках викладав на кафедрі педагогіки факультету початкового навчання КДПІ ім. О.С.Пушкіна. Учасник обласних та республіканських виставок. В його доробку

багато краєвидів тих міст, де йому пощастило побувати: «Прага. Карлів міст», «Мукачеве. Замок», «Псков. Собор у Кремлі» та ін. Малював пам'ятки місцевої архітектури та історії: «Театр ім. М.Кропивницького до реконструкції», «Фонтан на площі Кірова». Автор великої серії портретів «Наші земляки» та численних натюрмортів. Посмертна персональна виставка була влаштована у березні 2010 в обласному художньому музеї.

16 – 110 років (1902) від дня народження (м. Конотоп Сумської області)

Воловика Григорія Володимировича (1902-1967), режисера. У 1923

закінчив Київський музично-драматичний інститут ім. М. В. Лисенка. **У**

середині 20-х років ХХ століття заснував у Зінов'євську робітничо-селянський театр ім. Т. Шевченка, який у 1933

відряджається Наркомосом УРСР для обслуговування трудящих новоутвореної Чернігівської області. Один із засновників українських музично-драматичних театрів у Чернігові (1926-1941) та Ужгороді (1948-1953). **У 1945-1948 працював головним режисером Кіровоградського обласного музично-драматичного театру ім. М. Л. Кропивницького.**

Кращі вистави: «Без вини винні» О. Островського (1946), «В степах України» О. Корнійчука (1946), «Загибель ескадри» О. Корнійчука (1947), «Севільський цирульник» О. Бомарше (1947), «Дві сім'ї» М. Кропивницького (1948) та ін. Заслужений артист УРСР (1946).

16 – 80 років (1932) від дня народження (м. Біла Церква Київської області)

Мартінової Світлани Андріївни, актриси. Батько починав сценічну діяльність у Леся Курбаса під псевдонімом „Андрійко”. Закінчила Київський театральний інститут ім. І. Карпенка-Карого (1954). **У**

Кіровоградському театрі ім. М.Л.Кропивницького працювала у 1958-1962 та 1968-2003. Дружина І.В.Казнадія. Заслужена артистка УРСР (1973).

16 – 75 років (1937) від дня народження **Кравченка Анатолія Івановича** (1937-1994), спортсмена, футболіста, тренера. **На пам'ятнику на могилі напис: „Легенда Кіровоградського футболу”. Грав за кіровоградську „Зірку” з 1958 по 1970: 366 матчів, 43 голи.** Виступав також за команду вищої ліги харківський „Авангард” (1962). Після завершення футбольної кар'єри плідно працював дитячим тренером. **Щороку в Кіровограді влаштовуються футбольні турніри для дитячих або ветеранських команд пам'яті А. Кравченка. Включений до першої символічної збірної ФК „Зірка”, складеної вболівальниками з нагоди 80-річчя клубу.**

17 – 100 років (1912) від дня народження (м. Париж) **Таратути Євгенії Олександрівни** (1912-2005), письменниці, літературознавця. Батько – відомий революціонер, **уродженець м. Новомиргорода О.Г.Таратута.** У 1932 закінчила Редакційно-видавничий інститут. Працювала в журналі „Смена”. У 1937 репресована. До 1954 перебувала у таборах та на засланні. Після звільнення по 1970 – науковий співробітник Інституту світової літератури ім. М. Горького. У 1955 налагодила зв'язки із забутою усіма письменницею Е.Л.Войнич, внаслідок чого з'явилися книги „Етель Лилиан Войнич. Судьба писателя и судьба книги» (1960), «По следам «Овода» (1962) та ін. Дослідник життя і творчості С.М.Степняка-Кравчинського. **Ініціатор створення у с. Новий Стародуб Петрівського району музею видатного народовольця і письменника, відкритого у липні 1976. Двоюрідна сестра відомого театрального діяча, уродженця Єлисаветграда І.В.Нежного.**

17 – 75 років (1937) від дня народження (м. Бобринець) **Тікуша Вадима Лук'яновича**, математика. У 1955 закінчив середню школу, захоплювався спортом. Навчався у Київському державному університеті ім. Т. Г. Шевченка. Майстер спорту СРСР з легкої атлетики. Працював інженером, навчався в аспірантурі при НДІ проблем матеріалознавства АН УРСР. Доктор фізико-математичних наук (1990), професор НДІ проблем матеріалознавства АН УРСР. **У 2003 на будівлі Бобринецької СШ №2 встановлено меморіальну дошку.**

19 – 70 років (1942) від дня народження (с. Кассан Кашкадар'їнської області в Узбекистані) **Камінського Юрія Михайловича**, поета. **Закінчив Кіровоградський державний педагогічний інститут**

ім. О. С. Пушкіна (1969). Був на журналістській роботі у газеті „Кіровоградська правда”. З 1967 – кореспондент-організатор Бюро пропаганди художньої літератури СПУ. До виїзду в Ізраїль (1995) редагував у Кіровограді газету „Без таємниць”. Автор поетичних збірок: „Пора ледохода” (1976), „Ранний свет” (1979), „Неторопливая звезда” (1984), „Речь” (1987), „Минутная стоянка” (1990), „Песок” (1994); книги художньої прози „Самое время” (1989), нарисів „Земля на ладонях друзей” та ін. Представлений в антології „Украина. Русская поэзия. XX ст. (2007).

19 – 60 років (1952) від дня народження (**м. Ульяновка**) **Рибалкіна**

Валерія Сергійовича, ученого-арабіста, поліглота (знає 27 мов). **Середню школу закінчив із золотою медаллю.** Навчався у Київському інституті іноземних мов, Московському Військовому інституті іноземних мов, з відзнакою закінчив факультет сходознавства Ленінградського університету. У 1996-1999 був на дипломатичній роботі: радник із політичних питань Посольства України в ОАЕ. Доктор філологічних наук, професор, завідувач Відділу класичного Сходу Інституту Сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України. Автор 8 книг. Переклав українською мовою арабські казки „Тисяча і одна ніч”, працює над перекладом Корану. Живе у Києві та **селі Кошаро-Олександрівці Ульяновського району. Відповідальний секретар літературно-мистецького і громадсько-політичного часопису „Ятрань” (видається у смт Голованівську з 2002).**

20 – 100 років (1912) від дня народження (**с. Новоподимка Новоукраїнського району**) **Іщенко Івана**

Митрофановича (1912-1979), військового діяча. На фронтах ВВВ з 1941. Як командир відділення автоматників прославився під час визволення Білорусії. Зі своїм підрозділом замкнув кільце оточення значного угруповання противника, перерізав дорогу на Вітебськ, де було знищено близько 4000 автомашин. **Герой Радянського Союзу (1944).**

„20 – 85 років (1927) від дня народження (**м. Зінов'євськ**) **Нагорного Олександра Федоровича**, історика, архівіста. Учасник ВВВ, військовий льотчик. Закінчив Одеський державний університет ім. І.І.Мечникова. **Майже 40 років (до 1998) був директором Державного архіву Кіровоградської області.** Брав безпосередню участь у підготовці до видання книг „Кіровоградщина в роки ВВВ” (1965), „Історія міст і сіл УРСР. Кіровоградська область” (1972) та ін. Був старшим редактором робочої

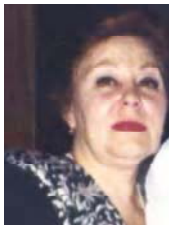
групи та відповідальним за випуск „Книги Пам'яті Кіровоградської області” (7 томів), „Реабілітовані історією” та ін.

20 – 65 років (1947) від дня народження (*с. Попівка Маловисківського району*) **Фірсової Нелі Федорівни**, художника-кераміста.

У 1974 закінчила живописне відділення Одеського художнього училища. Творчу діяльність розпочала у 1977. Член Національної Спілки художників України. Основні твори: „Господарочка” (2002), „Ваза” (2003), „Осінь” (2004), „Кицька” (2003) та ін. Лауреат обласної премії в галузі декоративно-ужиткового мистецтва ім. Я. В. Паученка (2007).

21 – 70 років (1942) від дня народження (с. Суровікіно Сталінградської області) **Корнієць Тетяни Йосипівни**, актриси і режисера.

У 1968 закінчила акторський факультет Київського державного інституту театрального мистецтва ім. І. Карпенка-Карого, згодом – режисерський факультет. **Акторський дебют відбувся у 1969 на сцені Кіровоградського обласного музично-драматичного театру ім. М.Л.Кропивницького** в ролі Наталки у спектаклі за п'єсою О.Коломійця „Горлиця”. **З 1970 по 1982 – режисер Народного театру Палацу культури ім.**

Жовтня заводу „Червона Зірка”, поставила 11 спектаклів. Колектив театру був нагороджений Почесною Грамотою Президії Верховної Ради УРСР, двічі ставав лауреатом Всесоюзних фестивалів народної творчості. **Одну з найуспішніших постановок за п'єсою Ф.Г.Лорки „Дім Бернарди Альби” здійснила у 1976 на сцені театру ім. М.Л.Кропивницького. У 1989 в Народному театрі музичної комедії Палацу культури ім. Калініна заводу „Гідросила” здійснила поставила оперету І.Кальмана „Фіалка Монмартру”.**

21 – 60 років (1952) від дня народження (*м. Кіровоград*) **Романовського**

Павла Михайловича, церковного діяча, **єпископа Кіровоградського і Олександрійського Пантелеїмона** Української Православної Церкви. У 1976 після закінчення Ленінградської Духовної семінарії рукопокладений у диякони. У 1989 пострижений у чернецтво з іменем Пантелеїмон. Служив у парафіях Сумської єпархії, секретарем Кримського єпархіального управління і благочинним Керченського округу. У 1994 закінчив Київську Духовну Академію. **З 1988 до 2010 – керуючий**

Кіровоградською єпархією УПЦ. Архієпископ Кіровоградський і Новомиргородський (з 2009).

23 – 175 років (1837) від дня народження (м. Єлисаветград)

Анастасєва Олександр Костянтиновича (1837-1900), державного діяча. У молодості служив в армії, брав участь в обороні Севастополя (1854-1855). Таємний радник, віце-губернатор у Полоцьку й Тамбові; губернатор у Пермі та Чернігові. Член Державної Ради Російської імперії з 1891. Серед нагород – ордени Святих Володимира 2 ст., Анни 1 ст., Станіслава 1 ст. Прибічник сильної виконавчої влади, ідеї якої рішуче втілював у життя, не зупиняючись перед необхідністю застосування тілесних покарань. Був особисто відомим трьом останнім російським імператорам.

23 – 85 років (1927) від дня народження (м. Зінов'євськ) Стависького

Ізяслава Михайловича (1927-1994), кінорежисера-документаліста. У 1953 закінчив Київський педагогічний інститут ім. М. Горького. 1959 – режисерські курси ВДІКу. З 1959 працював на Київській кіностудії науково-популярних фільмів. Поставив картини: „Людина і хліб” (1967), „Думи про хліб” (1972), „Економіка – головна політика” (1975), „Чи відповідає своїй посаді” (1979) та ін. Заслужений діяч мистецтв УРСР (1983).

23 – 85 років (1927) від дня народження (с. Листопадове

Новомиргородського району, там же й похований) Калашника Якова Петровича (1927-1967), живописця, педагога. Навчався в Одеському художньому училищі (1946-51) та Латвійській Академії мистецтв у Ризі (1952-59) у Л. Скулме та В. Калніня. 1952-1962 викладав у Дніпропетровському художньому училищі, виховав відомих українських митців ХХ століття: Ф. Гуменюка, В. Макарова, М. Надєждіна, В. Волохова та інших. **Картини „Українська кераміка” (1962), “У блакитному краї”, численні етюди та ескізи зберігаються в обласному художньому музеї.**

23 – 85 років (1927) від дня народження (м. Зінов'євськ) Третьякова

Віктора Михайловича (1927-2010), спортсмена, футболіста, тренера. **Грав за кіровоградські команди „Трактор”, „Торпедо” та „Зірка” (1948-1962), був їхнім капітаном. Виграв Кубок України (1953), Кубок Центральної ради „Торпедо” (у фіналі перемогли московське „Торпедо” 1:0). Один з кращих дитячих тренерів України.** Серед його вихованців заслужені майстри спорту В. Поркуян, В. Веремєєв, М. Михайлов та

багато інших відомих футболістів. Заслужений тренер УРСР. **Щороку у Кіровограді влаштовується футбольний турнір дитячо-юнацьких команд на призи імені В. Третякова. Включений до першої символічної збірної ФК „Зірка”, складеної вболівальниками з нагоди 80-річчя клубу.**

23 – 75 років (1937) від дня народження (с. Олялине на межі Черкаської і Кіровоградської областей) Желєзняка Миколи Микитовича (1937-2003), філософа, педагога, фахівця у галузі історії соціально-політичного вчення. **Навчався у Новомиргородському педагогічному училищі, закінчив Олександрійське педагогічне училище.** У 1965 закінчив історико-філологічний факультет Калінінградського педагогічного інституту та аспірантуру філософського факультету МДУ ім. М.В.Ломоносова (1974). Кандидат філософських наук. З 1982 працював доцентом філософського факультету МДУ ім. М.В.Ломоносова. Представлений у книзі „Философы России XIX-XX столетий” (Москва, 1995, с. 201).

24 – 100 років (1912) від дня народження (м. Бердичів) Галицького Василя Івановича (1912-1990), географа, фізикогеографа. Закінчив Київський педагогічний інститут (1939) і Ленінградський університет (1941). **Працював на географічному факультеті Кіровоградського педагогічного інституту (1944-1949), був доцентом кафедри фізичної географії.** Доктор географічних наук (1971), професор (1971). У 1977-1984 очолював відділ фізичної географії Інституту геофізики Академії Наук України. Основні праці: „Основи палегеоморфології” (1980), „Географічні відкриття, дослідження і дослідники. Календар дослідника” (1988), «Оптимизация природной среды» (1989).

25 – 190 років (1822) від дня народження (с. Миколаївка Олександрійського повіту, помер у Єлизаветполі, що в Азербайджані) Гулака Миколи Івановича (1822-1899), педагога, вченого-енциклопедиста. У 1843 закінчив Дерптський університет (юридичний факультет). У 1845-1847 – чиновник канцелярії Київського, Подільського і Волинського генерал-губернатора. У грудні 1845 – січні 1846 разом з М.І.Костомаровим і В.М.Білозерським заснував Кирило-Мефодіївське товариство. Після повернення із заслання працював педагогом в Одесі (1859-1861), Тбілісі (1863-1887). Автор наукових праць з історії, філософії, філології, літератури (зокрема перекладів з грузинської та азербайджанської літератури). Один з перших послідовників геометрії М.І.Лобачевського. **У романі Р. Іваничука „Четвертий вимір” містом, у якому помер і похований М. Гулак, помилково названо Єлисаветград.**

25 – 100 років (1912) від дня народження (Татарстан) **Габдрахманова Барі Галійовича** (1912-1944), військового діяча. **Загинув під час визволення с. Грузького Кіровоградського району.** Герой Радянського Союзу. **Похований у Кіровограді. Його ім'ям названо вулицю в місті.**

25 – 95 років (1917) від дня народження (с. Бузникувате Вільшанського району) **Балицького Леоніда Марковича** (1917-1990), військового діяча. Гвардії старший лейтенант, танкіст. Відзначився у боях за визволення Києва. В районі Святошино його танк знищив три протитанкові гармати, дві автомашини, три міномети і близько 150 фашистів. **Герой Радянського Союзу (1944).** Перемогу зустрів у Празі 9 травня 1945. Після війни закінчив Одеський сільськогосподарський інститут, працював директором радгоспу в Одеській області.

26 – 140 років (1872) від дня народження (м. Рига) **Собінова Леоніда Віталійовича** (1872-1934), співака (ліричний тенор). У 1894 закінчив юридичний факультет Московського університету. Музичну освіту здобув у Московському філармонічному училищі (1892-1895). З 1897 – соліст Великого театру СРСР. Творчість тісно пов'язана з Україною. Перші виступи на сцені Собінова відбулися в українській трупі М. Заньковецької, до якої він вступив 15.01.1891. В Україні виступав з 1901, коли працював у Київській російській опері. **Тоді ж відвідав і наш Єлисаветград. 31.05.1915 дав у Єлисаветграді благодійний концерт „в пользу больных и раненых воинов”, який приніс 2 тисячі 317 руб. 55 коп.** У 1919 був обраний головою Всеукраїнського музичного комітету та керівником Київської російської опери. У ті часи в операх „Лоенгрін”, „Майська ніч” та „Євгеній Онегін” виконував партії українською мовою. Гастролював в Україні у 1925, 1926, 1927. **Востаннє відвідав наше місто 2.05.1929, співав на сцені міського театру.** Народний артист Республіки (1923). Його ім'я присвоєно Саратовській консерваторії та Ярославському музичному училищу.

26 – 65 років (1947) від дня народження (с. Захарівка Новоукраїнського району) **Максюти Миколи Кириловича**, державного діяча. У 1965 з відзнакою закінчив Миколаївський кораблебудівний інститут за фахом

„інженер-механік”. З 1971 по 1995 працював на Волгоградському суднобудівному заводі. Пройшов шлях від помічника майстра до директора заводу. Заслужений машинобудівник РФ (1997). У 1995 обраний головою Волгоградської міської думи. У 1996 переміг на губернаторських виборах у Волгоградській області, входив у Раду Федерації Федеральних Зборів Російської Федерації 2-го скликання. У 2000 вдруге обраний губернатором. У 2002 отримав чин полковника Війська Донського. За підсумками 2003 став лауреатом премії „Обличчя року” у номінації „Губернаторський стиль”. Академік Академії проблем якості РФ (1996).

28 – 140 років (1872) від дня народження (Грузія) **Марджанішвілі Коте**

(**Марджанова Костянтина**) (1872-1933), театрального діяча: режисер, актор, педагог. Сценічну діяльність починав у Кутаїському театрі. **3 1897 – на сцені російській, як актор дебютував у Єлисаветграді.** Постановник легендарного спектаклю „Фуенте Овехуна” за п’єсою Лопе де Вега (1919, Київ) на сцені колишнього театру Соловцова. У 1922 повернувся до Грузії. 1926 заснував у Кутаїсі драматичний театр, нині Тбіліський театр ім. К. Марджанішвілі.

28 – 95 років (1907) від дня народження (**м. Єлисаветград**) **Еліасберга**

Карла Ілліча (1907-1978), диригента. **Навчався у Музичній студії ім. Отакара Шевичка в Єлисаветграді у скрипаля Й. А. Гольденберга.** У 1929 закінчив Ленінградську консерваторію по класу скрипки. Диригентське мистецтво вивчав самостійно. У 1928-1931 – диригент Ленінградського театру оперети. З 1937 по 1950 – головний диригент Великого симфонічного оркестру Ленінградського радіокомітету. Відомий передовсім як диригент – виконавець Сьомої симфонії Д. Шостаковича у блокадному Ленінграді (9.08.1942). Заслужений діяч мистецтв РРФСР (1944).

28 – 75 років (1937) від дня народження (селище Краснокутськ на

Харківщині) **Самілика Миколи Гнатовича**, партійного діяча. У 1959 закінчив Дніпропетровський сільськогосподарський інститут. Працював завідувачем ремонтно-механічної майстерні, головним інженером, головою колгоспу у Новомосковському районі Дніпропетровської області. З 1968 – на партійній роботі. З 1973 до 1982 – секретар Дніпропетровського обкому КПУ. **3 лютого 1982 до 1990 – перший секретар**

Кіровоградського обкому КПУ. Обирався депутатом Верховної Ради СРСР (1984).

28 – 45 років (1967) від дня народження (м. Ізмаїл Одеської області)

Коричева Сергія Деліверовича, авіатора і барда. Навчався у музичній школі по класу фортепіано. **У 1988 закінчив Кіровоградське вище льотне училище** (штурман літака ТУ-154). З 1988 по 2000 працював у різних авіакомпаніях. Грає на 6-струнній гітарі та фортепіано. Пише пісні на власні вірші. Лауреат і член журі багатьох фестивалів авторської пісні. Жив у Іркутську, Казані, нині - у Москві. Написав теплі спогади про перебування у

Кіровограді, які розмістив на своєму сайті в Інтернеті: **„О Кировограде можно было бы рассказывать очень долго и много: этот украинский городок крепко врезался мне в память. Пожалуй, это было самое счастливое время моей жизни, несмотря на казарму, тупизм военных и на удивление плохую кормёжку..”**

29 – 140 років (1872) від дня народження (м. Кам'янець-Подільський)

Смідовича Антона Людвіговича (1872-1916), земського лікаря і громадського діяча. Двоюрідний брат відомого російського письменника В.В.Вересаєва (Смідовича). У 1898 закінчив медичний факультет Київського університету. До 1906 працював земським дільничним лікарем в Одеському повіті та санітарним лікарем у Богучарському повіті Воронежської губернії. **В Олександрійському повітовому земстві служив з 1906 по 1908: санітарний лікар м. Олександрії. Укладач щорічних оглядів „Земская медицина и заболеваемость населения Александрийского уезда Херсонской губернии” (1906, 1907, 1908; видавались окремими брошурами в олександрійській друкарні Ф. Х. Райхельсона).** З 1908 по 1916 роках працював завідувачем санітарного бюро Катеринославського губернського земства. Редагував журнал «Врачебно-санитарная хроника Екатеринославского губернского земства». Автор низки праць з питань санітарії. Учасник боротьби з епідемією холери на Катеринославщині, від якої й помер. Видатний український вчений-гігієніст О.Н.Марзєєв згадує: **«Это был талантливый санитарный врач, отличный организатор, видный общественный деятель, человек высокой культуры. Все мы, санитарные врачи, без колебаний признавали его авторитет. Работать под его руководством было легко и интересно».**

29 – 105 (1907) років від дня народження (с. Орлова Балка, тепер с.

Петрове Знаменського району) Осадчого Олександра Петровича (1907-1981), військового діяча (льотчика). У 1931 закінчив Борисоглебську військово-авіаційну школу льотчиків. Служив у Київському військовому окрузі командиром ескадрильї. З січня по жовтень 1937 воював у Іспанії,

збив 5 ворожих літаків. З 1939 – полковник. Учасник ВВВ (1941-1945). Воював на 1-му Українському фронті. Бойовий шлях проліг від Дону до Берліна. Командир 11-ї гвардійської винищувальної дивізії, генерал-майор авіації. **Герой Радянського Союзу (1945).**

30 – 90 років (1922) від дня народження (сmt Новгородка) Елькінбарда

Михайла Наумовича (1922-1980), військового льотчика-випробувача. У Червоній Армії з 1940. До травня 1941 года навчався у Конотопській військовій школі льотчиків (ВАШЛ), у 1941-1943 – в Сталінградській ВАШЛ. Учасник ВВВ, старший льотчик 812-го винищувального авіаційного полку. Здійснив 65 бойових вильотів на винищувачах Як-7 і Як-9, брав участь у 10 повітряних боях. У 1947 закінчив Краснодарську вищу офіцерську школу штурманів ВПС, у 1950 – Тамбовські вищі курси сліпої і нічної підготовки. З 1951 по 1960 – льотчик-випробувач Новосибірського авіазаводу.

Випробовував серійні реактивні винищувачі МіГ-15 (1950-1953), МіГ-17 (1954-1955), МіГ-19 (1955-1959), Су-9 (1959-1960) та їхні модифікації. У 1961-1975 – льотчик-випробувач Горьковського авіазаводу. Підняв у небо (20.03.1971) і провів випробування першого серійного МіГ-25РУ. Літав на серійних реактивних винищувачах МіГ-21 (1961-1968), МіГ-25 (1967-1975) та ін. З 1975 по 1979 – керівник польотів Горьковського авіазаводу. Нагороджений орденом Червоного Прапора, двома орденами Червоної Зірки та ін. Заслужений льотчик-випробувач СРСР (1972), полковник авіації (1975).

НАШ ЗЕМЛЯК ІГОР ЩОРС – ГІРНИЧИЙ ІНЖЕНЕР І...КОНТРРОЗВІДНИК

Безумовно, радянська розвідка у ХХ столітті була найпотужнішою та найефективнішою у світі. Та оскільки її куратором у 40-50-ті роки був сумнозвісний Лаврентій Берія, то після його розстрілу у 1953 році за звинуваченням „у шпигунстві з метою захоплення влади” (отака іронія долі!) багато співробітників радянських спецслужб були репресовані як його поплічники, а деякі навіть розстріляні.

Приміром, українець за походженням (народився у Мелітополі) Павло Олександрович Судоплатов (1907-1996), який, по суті й очолював таємну службу СРСР, відсидів 15 років і був реабілітований лише у 1992 році. Легендарний розвідник і терорист Наум Ейтінгон (1899-1984) був засуджений на 12 років. Не уник репресій (5 років ув'язнення) навіть розвідник Михайло Михалков (1922-2006), рідний брат радянського і російського гімнописця Сергія Михалкова.

Тому свої таємниці, імена розвідників, ретельно заховані в архівах, ця структура розкриває неохоче навіть через десятки років після проведення таємних операцій. „Бійці невидимого фронту” здебільшого й не доживають до визнання своїх заслуг, до якоїсь вдячності від держави. Втім, очевидно, й дивуватися не слід: професія розвідника – дійсно найневдячніша! Так, зокрема склалася доля одного з найуспішніших резидентів радянської розвідки „містера Томсона”, уродженця Єлисаветграда Стефана Мрочковського (1885-1967). Вражаючи подробиці його діяльності та подальшої трагічної долі після повернення на Батьківщину ми дізналися через 43 (!) роки після смерті.

Поталанило у цьому сенсі нашому іншому землякові (уродженцю Новоархангельська) Ігорю Олександровичу Щорсу (1915-2006). Він дожив до тих часів, коли його розсекретили. Для цього знадобився напрочуд довгий вік – понад 90 років!

Читачів, очевидно, заінтригувало досить-таки рідкісне прізвище контррозвідника. Ще б пак! Хто із старшого покоління не чув про легендарного героя громадянської війни в Україні Миколу Олександровича Щорса (1895-1918), увічненого в кіношедеврї Олександра Довженка? Так-от, виявляється, Микола Щорс доводиться троюрідним братом нашому Ігорю Щорсу!

Коротенька довідка про нього міститься у книзі „Разведка и контрразведка в лицах. Энциклопедический словарь российских спецслужб” (автор-упорядник А. Дієнко. М., 2002). Ігор Щорс – один з персонажів захоплюючої документальної книги полковника у відставці, кандидата історичних наук Едуарда Шарапова „Судоплатов против Канариса”, яка побачила світ у Москві в 2004 році.

У 2006 році про кохання Ігоря Олександровича та його дружини Наталії Вікторівни (також розвідниці) в Росії було знято документальний фільм „Службовий шлюб” (із циклу стрічок під промовистою назвою “Засекречене кохання”). А в цьому році контррозвідника Ігоря Щорса згадали нарешті і в Україні. Нещодавно у всеукраїнському журналі „Камуфляж” (2011, №7) надруковано статтю прес-секретаря Голови Служби Зовнішньої розвідки України Олександра Скрипника під назвою „Брат командарма Щорса”.

Щодо походження прізвища, то воно досить туманне. Одні мовознавці вважають, що слово Щорс утворене від одного з двох польських слів і так могли називати як щиру людину, так і насмішкувату, зубоскала. Інші доводять, що в основі цього прізвища лежить російське діалектне слово „щора” – „найкрупніший пісок”. Існує звісно й українська версія: прізвище Щорс може бути пов'язаним з українським словом „шорсткий”.

Та хоч як там було, батьки Ігоря Щорса на початку ХХ століття жили у містечку Новоархангельськ Єлисаветградського повіту (нині смт Новоархангельськ, райцентр Кіровоградської області). Тут 4 вересня 1915 року і народився майбутній контррозвідник. Ким були його батьки, чим займалися і скільки прожили у Новоархангельську, встановити поки що не вдалося. Можливо, якісь подробиці про дитинство розповів сам Ігор Олександрович (відомо, що в останні роки він працював над спогадами, які готуються до друку).

Після закінчення школи юнак навчається у Житомирському гірничому технікумі, а в 1940 році вступає до Ленінградського гірничого інституту. Отримавши диплом гірничого інженера, Ігор Щорс був відібраний органами держбезпеки для навчання у розвідувальній школі, яка називалася Школою особливого призначення. Так сталося, що Ігор Олександрович оволодів основами диверсійно-розвідувальної роботи 21 червня 1941 року, „а завтра була війна”.

Щорс відразу потрапляє до спеціального підрозділу 4-го управління НКВС, яким керував сам Павло Судоплатов. Уже в липні 1941 року він

отримує важливе й відповідальне завдання: очолити одну з оперативних груп (псевдонім „Лісник”), створених для розвідувально-диверсійної роботи в окупованій німцями... Москві (передбачалася й така ситуація!). За три дні Щорс прошудював підручники та посібники з комунального господарства і був призначений начальником управління водогонів, яке здійснювало постачання питною водою Москви з Рубльовського і Черепковського водосховищ. До складу групи входили: два помічника Щорса, водій та радистка Наталія Арістова, яка мала грати роль дружини Ігора Олександровича і працювала в лабораторії з аналізу води.

Завдання у групи „Лісника” було таке: підірвати за наказом задалегідь заміновану водонасосну станцію, вивести з ладу систему водоводів і каналізації, забезпечити переховування агентури у підземному господарстві. Арістова і Щорс мали жити разом і зображувати подружню пару. Фіктивна „дружина”, про що вона розповіла чоловікові значно пізніше, коли вони покохали один одного і одружилися по-справжньому (сталося це у 1946 році), отримала ще й таку інструкцію. У випадку, коли „чоловік” злякається і не виконає наказу, ліквідувати його, самій очолити групу і здійснити підрив станції.

Як начальник управління московських водогонів, Щорс працював під вигаданим прізвищем, тому й не отримав орден „Знак Пошани”, до якого був представлений. Внаслідок бомбардувань була пошкоджена система водопостачання, до якої належала... дача Сталіна. У неймовірно стислі строки (за три години!) під керівництвом Щорса були замінені труби і здійснений весь комплекс ремонтних робіт.

Чи не найяскравішою сторінкою біографії Щорса-контррозвідника, уже як начальника відділення 4-го управління НКВС, стала участь у геніальних спецопераціях радянської розвідки „Монастир” і „Березіно” (1942-1945), розроблених Павлом Судоплатовим. З метою дезінформації абвера (німецької військової розвідки) у Москві було створена фальшива антирадянська підпільна організація, а потім почалася захоплююча радіогра, яка суттєво вплинула на хід Другої світової війни.

У Берлін регулярно надсилалися надзвичайно цінні донесення про плани радянського командування, які насправді були ретельно продуманною дезінформацією і готувалися для німців у 4-му управлінні НКВС у Москві. Ігор Щорс був одним з небагатьох, хто знав і спілкувався з головним героєм спецоперації Олександром Дем'яновим (це був радянський суперагент „Гейне” та за сумісництвом найцінніший агент абвера „Макс”). Майже одночасно Дем'янов був нагороджений орденом Червоної Зірки і... Залізним Хрестом!

З 1946 по 1948 рік Щорс – активний учасник реалізації радянського атомного проекту. Перед радянською розвідкою після того, як американці бомбардували Хіросіму і Нагасакі було поставлено завдання за будь-яку ціну забезпечити СРСР всім необхідним для виготовлення першої вітчизняної ядерної зброї. Виявилось, що навіть своєї розвіданої уранової

руди в країні тоді не було. Щорса, як гірничого інженера, посилають у Болгарію, де німці знайшли поклади урану, але не встигли ними скористатись. Ігор Олександрович швидко налагодив видобуток, переробку і транспортування основного компоненту для атомної бомби.

У 1954 році Щорса у званні підполковника звільняють з органів. Ігор Олександрович просить надати йому роботу за спеціальністю і направити на найвідсталішу та найвіддаленішу шахту в країні. Його призначають директором вугільної шахти „Беринговская” на... Чукотці, яку він досить швидко виводить у передові. У добровільному засланні на Крайній Півночі Ігор Олександрович

перебував майже 23 роки. Очевидно, завдяки такому несподіваному кроку його не зачепили репресії, яких зазнали розвідники, що працювали під керівництвом Лаврентії Берії.

Помер наш земляк у 2006 році. Похований на Введенському кладовищі у Москві поруч із сином Ігорем.

ЧЕРВЕНЬ

1 – 105 років (1907) від дня народження (м. Єлисаветград)

Золотарьова Олександра Михайловича (1907-1943), етнолог. Батько Михайло Осипович Золотар'ов – інженер, мати Генрієтта Яківна (у дівочтві Гаркаві) була родичкою Ю.Тинянова та І.Еренбурга. У 1921 Золотар'ови переїхали у Москву, де хлопець закінчив школу і у 1926 вступив на технологічний факультет Інституту народного господарства імені Плеханова. Захопившись історією найдавніших безписьменних культур, на 4-му курсі полишає навчання в інституті. У 1930

вступає в аспірантуру Державної академії матеріальної культури в Ленінграді, надавши на конкурс монографію „Происхождение экзогамии”, яка заслужила високу оцінку й невдовзі була опублікована у фаховому журналі. Брав участь у Волзькій палеолітичній (1930) та Амурській етнографічній (1931) експедиціях. У 1934, 1936 та 1940 був керівником етнографо-археологічних експедицій на Амур і в Ханти-Мансійський національний округ. Паралельно інтенсивно викладав у ВНЗ Москви і Ленінграда. Читав лекції з етнографії народів світу та СРСР, вів спецкурси і семінари з етнографії Австралії, Океанії, Східної та Південно-Східної Азії, а також Америки. Кандидат історичних наук (1937). Автор понад 30 наукових праць. Встиг підготувати докторську дисертацію, але захистити її перешкодила війна. Добровольцем пішов на фронт, потрапив у полон, звідки йому вдалося втекти. Встиг написати спогади про своє 35-денне перебування у пеклі. Однак був звинувачений „в измене Родине” і у вересні 1942 засуджений на 10 років таборів, де й загинув. Головна праця – монографія „Родовой строй и первобытная мифология” – була видана через багато років після смерті Золотар'ова (1964) і визнана класичною.

1 – 60 років (1907) від дня народження Агліуліна Равіля Мінгязовича,

гірничого інженера. З 16 років почав працювати у геологорозвідувальній партії на Памірі. У Таджикистані закінчив Середньоазіатський політехнікум за спеціальністю „Підземна розробка рудних і нерудних родовищ”. Працював на Уралі. **З 1985 – начальник підземної дільниці шахти Інгульського рудоуправління Східного гірничозбагачувального комбінату у Кіровограді. Після закриття шахти – технічний директор ЗАТ „Кіровоградграніт”. З 1999**

– голова правління ЗАТ „Капустянський граніт”. Нині – директор Інгульської шахти ДП „СхідГЗК”. У 2006 закінчив Київський

національний університет будівництва і архітектури. Нагороджений Почесним знаком „Шахтарська Слава” 3-го ст., Почесною грамотою Кабінету міністрів України, Почесним знаком Росії „Горняцкая Слава”. Лауреат міжнародної премії „Лідер національної економіки – 2007”. **Депутат Кіровоградської обласної ради 6-го скликання (з 2010).** Голова постійної комісії з питань промисловості, інноваційно-інвестиційного розвитку, енергоефективності, транспорту та комунікацій.

2 – 75 років (1937) від дня народження (с. Созонівка Кіровоградського району) Остапенка Василя Макаровича, театального

художника. У 1963 закінчив Одеське театральне художньо-технічне училище. З 1963 по 1970 працював художником П'ятигорської крайової та Кіровоградської обласної студій телебачення. **З 1970 – головний художник Кіровоградського обласного театру ляльок.** Здійснив постановку більше 100 вистав у театрах України і Росії (Чернівці, Хмельницький, Ростов-на-Дону). Учасник виставок театального мистецтва у Києві, Москві,

Празі, Ташкенті, Тбілісі. Твори придбані Українським музеєм театального мистецтва, Центральним музеєм УНІМА, Національним музеєм Чехії та ін. Член Міжнародної організації діячів театру ляльок УНІМА (1984). Заслужений працівник культури УРСР (1980). Лауреат обласної премії у галузі образотворчого мистецтва ім. О.О.Осмерькіна (2010).

2 – 60 років (1952) від дня народження (м. Кіровоград) Сердюченка

Юрія Миколайовича, журналіста. У 1973 закінчив **Кіровоградський державний педагогічний інститут ім. О.С.Пушкіна,** згодом навчався на відділенні журналістики ВПШ при ЦК КПУ. Працював у районній, обласній та всеукраїнській пресі. **Власний кореспондент УНІАН по Кіровоградській області. З 1996 – голова**

Кіровоградської обласної організації Національної спілки журналістів України. Заслужений журналіст України (2009).

4 – 145 років (1867) від дня народження (с. Гумнищі Шуйського повіту

Володимирської губ.) **Бальмонта Костянтина Дмитровича** (1867-1942), поета, перекладача. Один із найвизначніших представників символізму в російській поезії „срібного віку”. Після відрахування з Московського університету за участь у студентських заворушеннях займався самоосвітою. Перша збірка віршів з'явилась у 1890. Побував у багатьох країнах світу. У 1912 здійснив навколосвітню мандрівку. Уже в 1914 виходило повне на

той час зібрання його творів у 10 томах. З лекціями-концертами об'їздив

майже всю Росію. **У 1913 з лекцією про символізм у російській літературі та читанням власних віршів виступав у Єлисаветграді.** З 1921 – в еміграції. Творча спадщина величезна: власні поезії, переклади з англійської (Шеллі, По, Уайльд та ін.), есе, статті. Перший переклав російською мовою поему Ш. Руставелі „Витязь у тигровій шкурі”.

4 – 145 років (1867) від дня народження Маннергейма Карла Густава

Еміля (1867-1951), російського та фінського військового і державного діяча, барона. Походив із старовинного шведського роду. З 1889 по 1890 служив у 15-у драгунському Олександрійському полку. Про цей епізод своєї біографії Маннергейм згадав у знаменитих „Мемуарах” (російський переклад вийшов у 1999): „Я был вынужден начать свою службу корнетом в 15-м Александрийском

драгунском полку, размещавшемся далеко на границе с Германией — в польском городе Калиш. Кавалеристы полка, где все лошади были черными, назывались «гусарами-смертниками» — в память о том времени, когда этот полк был гусарским и офицеры носили доломаны черного цвета с посеребренными галунами. Это было привлекательно для молодого человека...” Дивовижною була доля цієї людини, якій судилося відіграти важливу роль в історії ХХ століття (хто не знає, приміром, про „лінію Маннергейма” часів радянсько-фінської війни 1940?): генерал-лейтенант російської армії (1917), генерал від кавалерії Фінляндської армії (1918), маршал Фінляндії (1942), президент Фінляндії (1944-1946).

9 – 115 років (1897) від дня народження (м. Полтава) Кондратюка Юрія

Васильовича (справжнє прізвище Шаргей Олександр Гнатович) (1897-1942), вченого-винахідника, одного з піонерів ракетної техніки й теорії космічних польотів. У 1916 закінчив Полтавську гімназію, навчався у Петроградському політехнічному інституті. Під час громадянської війни заробляв на життя приватними уроками. У 1921-1925 жив у родичів у Малій Висці на Єлисаветградщині, де й став Юрієм Кондратюком. Працював помічником машиніста, машиністом, електротехнологом на місцевому цукровому заводі.

У Малій Висці працював над книгою „Завоювання міжпланетних просторів” (надрукована у 1929). Ідеї Кондратюка використали американці при підготовці польоту на Місяць космічного корабля „Аполлон” (1969). У Малій Висці його ім'ям названо вулицю, встановлено меморіальну дошку на одному з фасадів цукрового заводу.

12 – 110 років (1902) від дня народження **(м. Єлисаветград)** **Голоти**

Петра (справжнє прізвище **Мельник Петро Іванович**) (1902-1949), письменник (поета і прозаїка), художника. З першою збіркою поезій „Тернистий шлях до волі й освіти” виступив 1921. Належав до літературних організацій „Плуг” і „Молодняк”. Автор збірки віршів „Пісні під гармонію” (1928), поеми „Будні” (1928), збірки повістей і оповідань „Бруд” (1929), роману „Сходило сонце” та ін.

12 – 105 років (1907) від дня народження **(м. Єлисаветград)**

Тарковського Арсенія Олександровича (1907-1989), поета, прозаїка, перекладача. **Син О.К.Тарковського. Навчався у приватній гімназії М. Крижановського в Єлисаветграді з 1916. У 1924 закінчив Єлисаветградську профтехшколу №1, яка розміщувалась у приміщенні реального училища. На все життя запам’ятав поезоконцерт І. Сєвєряніна та Ф. Сологуба в Єлисаветграді (1914), часто бував**

на Хуторі Надія (Надія Карлівна Тарковська – перша дружина І. Карпенка-Карого – доводилась йому рідною тіткою). Навчався на Вищих літературних курсах у Москві (1925-1929). Друкуватися почав 1926. Автор поетичних збірок: „Перед снігом” (1962), „Гонець” (1969), „Вірші” (1974), „Чарівні гори” (1978), „Зимовий день” (1980). Перекладав з багатьох мов світу. Посмертне зібрання творів виходило у 4 томах. Багато поетичних творів нав’яли спогади про Єлисаветград та його мешканців. У Кіровоградському колеґіумі (приміщення гімназії Крижановського) відкрито музей родини Тарковських. Лауреат Державної премії СРСР. Батько всесвітньо відомого кінорежисера Андрія Тарковського (4.04.1932 – 29.12.1986). Представлений в антології „Украина. Русская поэзия. XX век” (2007). З 2011 року його ім’я носить одна з вулиць Кіровограда.

15 – 205 років (1807) від дня народження **Печеріна Володимира**

Сергійовича (1807-1885), поета та філософа. **У юності (1823-1825) жив у с. Комісарівці Новомиргородського району та Новомиргороді, що знайшло відображення у книзі „Оправдание моей жизни”** Автор трагедії „Вольдемар” (1833, поеми-містерії „Торжество смерти” (1833), мемуарів „Замогильные записки” (1882).

16 – 125 років (1887) від дня народження (м. Єлисаветград) Венгера

Джона (справжнє ім'я **Яків**) (1887-1976), американського художника (сценограф, живописець, графік). Був художнім керівником провідних бродвейських театрів. Багато працював у Метрополітен-Опера, Бостонській опері та інших театрах. Впродовж життя було влаштовано 25(!) персональних виставок у США, Канаді та багатьох країнах Європи (див. „Історичний календар Кіровоградщини на 2011 рік”).

17 – 100 років (1912) від дня народження (сmt Олександрівка)

Клименка Якова Дмитровича (1912-1984), письменника. Закінчив Київський університет (1964). Працював у редакції газети „Радянська Україна”. Автор повісті „Ваша перепустка?” (1931); книжок нарисів: „Баранівка” (1944), „Земля чудес” (1960), „Суцвіття весни” (1962), „Роди нам, прекрасне” (1964), „Григорій Верьовка” (1972). Заслужений працівник культури УРСР.

18 – 90 років (1922) від дня народження (м. Долинська) Косенка Петра

Дмитровича, поета. Навчався на історичному факультеті Дніпропетровського університету (до 1941). З 1942 – у німецькій неволі („остарбайтер”). Після другої світової війни жив у Венесуелі, Бразилії, Колумбії. Працював будівельником, землеробом. Досконало оволодів англійською, німецькою та іспанською мовами. Вчителював, викладав рідну мову й літературу в україномовних школах. Останні три десятиліття (з 1963) працював ретушером і художником у США. Автор збірки сонетів „Пізні грона” (Едмонтон, 1989), „Любов і туга, туга і любов” (1992), книги поезій „Трунок євшану” (1995).

20 – 95 років (1917) від дня народження (с. Нова Слобода Брянської області)

Худякової Антоніни Федорівни (1917-1998 **в Олександрії**), військового діяча, краєзнавця Закінчила Бежицький машинобудівний технікум, Херсонську авіаційну школу (1940), курси вдосконалення командного складу (1942). Працювала льотчиком-інструктором в Орловському аероклубі. 3 травня 1942 – заступник командира ескадрильї авіаполку нічних бомбардувальників. Здійснила 926 бойових вильотів, провела у повітрі 3189 годин, скинула на ворога 116 тонн бомб. **Герой Радянського Союзу (1946). Після війни**

жила в Олександрії, працювала директором міського народного краєзнавчого музею, якому у 2003 присвоєно її ім'я. Почесний громадянин міст Олександрії і Карачева на Брянщині.

20 – 75 років (1937) від дня народження (с. Новомиколаївка Запорізької

обл.) **Бокій Нінелі Михайлівни** (1937-2008), історика, археолога, педагога. Закінчила історичний факультет Київського університету. **З 1976 – завідувач відділу археології Кіровоградського обласного краєзнавчого музею. Після захисту дисертації працювала в КДПІ ім. О.С.Пушкіна.** Кандидат історичних наук, доцент. **Археологічні дослідження проводила майже у всіх районах області.** Видала низку наукових та науково-популярних праць з історії та археології краю, зокрема (в

співавторстві) збірку „Центральна Україна за доби класичного середньовіччя: студії з історії XIV століття”. Лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В. М. Ястребова (1999). **У 2011 в КДПУ ім. В.К.Винниченка відкрито археологічний музей імені Н.М.Бокій.**

21 – 95 (1917) років від дня народження (**м. Олександрія**) **Єдкіна Віктора**

Дмитровича (1917-1993), військового діяча (льотчика). У 1937 закінчив Ждановський металургійний технікум, навчався у Чугуївському авіаційному училищі (до 1940). Воював з перших днів ВВВ. У 350 бойових вильотах провів 150 повітряних боїв, збив 21 літак. **Герой Радянського Союзу (1945).** До 1951 служив у реактивній авіації Групи радянських військ у Німеччині. З 1955 – полковник запасу. До 1974 – механік гідрографічної лабораторії кафедри гідрології Одеського метеорологічного інституту.

21 – 55 років (1957) від дня народження (**с. Чемерпіль Гайворонського району**) **Гринчака Валерія Івановича**, військового діяча.

З відзнакою закінчив Київське вище загальновійськове командне училище. Служив у Далекосхідному військовому окрузі і Центральній групі військ. У 1983 направлений в складі обмеженого контингенту радянських військ до Афганістану. В одному з боїв продемонстрував виняткові мужність і героїзм. Дістав тяжкі поранення, внаслідок чого залишився без обох ніг. **Герой Радянського Союзу (1984).** Після лікування знайшов у собі сили продовжити військову службу.

У відставку вийшов у 1992 у званні полковника.

22 – 60 років (1952) від дня народження (**м. Кіровоград**) **Сотникова Володимира Броніславовича**, контррозвідника. У 1969 вступив до Вищого військово-морського училища ім. М.В.Фрунзе. За фахом - інженер-

гідрограф зі спеціалізацією “геофізика”. Після закінчення училища 4 роки служив у 1-й Тихоокеанській океанографічній експедиції. Потім був переведений на службу в органи КДБ СРСР, працював на Далекому Сході. Дослужився до заступника начальника УФСБ на Тихоокеанському флоті. Згодом працював у Москві в центральному апараті ФСБ Росії. З 1999 по 2002 – начальник Управління ФСБ по Балтійському флоту та військах у Калінінградській області. Контр-адмірал. З 2002 - начальником УФСБ по Калінінградській області.

24 – 65 років (1947) від дня народження (м. Кіровоград) Штейнберга

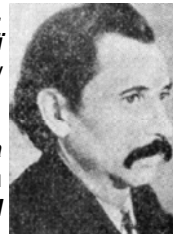
Миколи Олексійовича, фахівця з атомної енергетики. У 1971 закінчив Московський енергетичний інститут за спеціальністю „атомні електростанції”. З 1971 по 1983 працював на Чорнобильській АЕС *старшим інженером і начальником цеху*. У 1983-1986 – на Балаківській АЕС заступником головного інженера. З травня 1986 по листопад 1987 (під час аварії) – головний інженер ЧАЕС. З квітня 1987 – заступник голови Держатоменергонагляду СРСР. У серпні 1991 призначений головою Державного комітету України з ядерної і радіаційної безпеки. У 2002-2006 працював заступником Міністра палива та енергетики України. Нині – голова Ради з реакторної безпеки при Голові Державного комітету України з ядерного регулювання. У співавторстві з Г. Копчинським написав книгу „Чернобыль. Как это было. Предупреждение” (2011).

24 – 55 років (1957) від дня народження (м. Свердловськ у Росії) Неділька

Сергія Миколайовича, авіатора, педагога. **З 1959 живе в Кіровограді, навчався у СШ №14. У 1974-1976 – у Кіровоградському льотно-штурманському училищі, два роки працював авіадиспетчером.** У 1982 закінчив командний факультет Ленінградської Академії цивільної авіації, у 1985 – аспірантуру. Кандидат технічних наук. **З 1987 працює у Кіровоградському вищому льотному училищі цивільної авіації, спочатку завідувачем кафебри, а з 1994 - проректором. У 2004-2005 – заступник голови обласної державної адміністрації.**

У 2009 обраний ректором Кіровоградської Державної льотної академії України. У 2011 захистив докторську дисертацію.

26 – 75 років (1937) від дня народження (с. Лозуватка Новоукраїнського району) Юр'єва Валерія Олексійовича (1937-1980), поета. Навчався у КДПІ

ім. О. С. Пушкіна. Працював у Кіровоградському обласному Будинку народної творчості, редакціях газет. Автор збірок: „Монологи землі” (1965), „Доля” (1967), „Орбіта дня” (1974), „Силует матері” (1981); п'єси „Залізна троянда” (1972), повістей „Отой Вітька Паливода!” (1975), „Золота неділя” (1983).

26 – 65 років (1947) від дня народження (сmt Салькове Гайворонського району) Аркуші Юрія Васильовича,

фізика. У 1974 закінчив Харківський університет, за фахом – радіофізик. Працював на кафедрі напівпровідникової та вакуумної електроніки радіофізичного факультету. Доктор фізико-математичних наук (1998), професор кафедри фізичної та біомедичної електроніки радіофізичного факультету Харківського Національного університету ім В.Н.Каразіна. Автор 126 наукових праць, 4 наукових посібників.

27 – 85 років (1927) від дня народження (м. Мала Виска)

Кирпатовського Ігоря Дмитровича, лікаря. У 1951 закінчив 1-й Московський медичний інститут ім. І.М.Сеченова. Доктор медичних наук (1961), професор (1964). З 1963 працює в Російському університеті Дружби народів (РУДН) завідувачем кафедри оперативної хірургії і топографічної анатомії. Фахівець у галузі клінічної та експериментальної трансплантології, андрології, еспериментальної хірургії. Першим увів у навчальний процес клінічну андрологію. Автор 10 монографій, 11 авторських свідоцтв на винаходи. Член-кореспондент РАМН (1991), академік РМТА. Заслужений діяч науки РФ (1997). Почесний професор РУДН.

28 – 75 років (1937) від дня народження (с. Осички Вільшанського району) Кердіваренка Олександра Федоровича,

журналіста і письменника. У 1966 закінчив КДПІ ім. О. С. Пушкіна, у 1979 – Вищу партійну школу при ЦК КПУ. Працював у партійних органах та районній пресі. **З 1985 по 1991 – головний редактор обласної газети „Кіровоградська правда”. Потім (до 2003) – завідувач відділу цієї газети. З 1985 по 1992 очолював обласну організацію Спілки журналістів** України. Пише гумор і сатиру, ліричні вірші, детективні твори, публіцистику. Автор книг: „Йдучи в незвідані краї”, „Дні білих камінців”, „А жито половіло...”, „Відпочинок з бараном”, „Візит до Президента”, „Село – мій ревний біль”, „Дірка в космоплані”. Заслужений журналіст України (1998). Член Національної спілки письменників України (2008) Лауреат обласної літературної премії ім. Є.Ф.Маланюка (2009).

29 – 125 років (1887) від дня народження *(с. Никонорівка, тепер у*

межах Кіровограда) Журавленка Павла Максимовича (1887-1948), оперного співака (бас). Закінчив Єлисаветградське трикласне народне училище. Початкову вокальну освіту здобув у місцевого педагога І.Я.Долинського. Працював писарем в Єлисаветградському окружному суді. Допомогає торувати юнакові шлях у велике мистецтво єлисаветградський нотаріус Антон Федорович Якубовський. З 1906 жив і навчався вокалу в Москві.

Дебютував на оперній сцені м. Казані (1911). У 1912-1916 – соліст Петербурзького театру музичної драми, з 1918 – Малого оперного та Петроградського театру опери та балету. З 1918 по 1920 співав разом з **Ф. Шаляпіним**. Протягом сценічного життя виконав понад 100 ролей. Автор спогадів „Записки артиста” (журнал „За советское искусство”, №5, 7, 10, 14, 17 за 1945 та №4 за 1946). Народний артист РРФСР (1938). Племінник – відомий історик опери **Максим Мальков**, автор книги „Мастера советской оперной сцены. Очерки”.

29 – 75 років (1937) від дня народження *(м. Кіровоград) Сприкута*

Юхима, футболіста, тренера. **Легенда кіровоградського футболу**. За фахом – перукар, через що й отримав у вболівальників прізвисько „Фима-парикмахер”. Футбольний самородок. **У команді майстрів дебютував у 24 роки. У товариському матчі з київським „Динамо” (1961) забив два голи знаменитому воротареві Олегу Макарову.** У 1962-1963 грав за команди „Авангард” Жовті Води та „Шахтар” Олександрія. **За кіровоградську „Зірку” виступав 4**

сезони – 1964, 1965, 1966, 1970: 125 матчів, 33 голи. Грав також за команди „Дніпро” Кременчук та „Кривбас” Кривий Ріг. Закінчив факультет фізвиховання КДПІ ім. О.С.Пушкіна. **У 1971-1974 – граючий тренер аматорської команди „Колос” Новомиргород та „Локомотив” Знам’янка.** Працював адміністратором „Зірки”, тренував аматорські футбольні команди.

АННА БИЛИНСЬКА- БОГДАНОВИЧ – ЗІРКА ПОЛЬСЬКОГО ЖИВОПISY

Нікого в наш час не дивує, коли обдарована жінка обирає професію художника і добивається визнання. Зовсім інша ситуація спостерігалася у ХІХ столітті. Тоді представницям прекрасної статі на шляху до мистецтва доводилося долати різноманітні перешкоди та упередження. Жінка-художник сприймалася як щось екзотичне. Її поява на вулиці з етюдником викликала подив перехожих, а робота з натури збирала натовп, нерідко супроводжувалася глузуванням. Через це тернистий шлях до вершин майстерності витримували далеко не всі жінки.

Дев'ятнадцяте століття, як вважають, дало світовому мистецтву лише трьох великих художниць. Це, передусім, уродженка України Марія Башкирцева (1860-1884), яка, крім живописних творів, прославилася ще й своїм знаменитим „Щоденником”, написаним французькою мовою і перекладеним згодом на багато інших мов. Це полька Анна Билинська (1857-1893) та Луїза Катерина Бреслау (1856-1927) із Швейцарії. Їхні долі, починаючи з прізвищ на одну літеру, мають багато спільного. Зокрема всі три, щоправда не водночас, здобували художню освіту в Академії Жульєна в Парижі.

Щодо популярності в нашій країні, то поза конкуренцією тут перебуває винятково і всебічно обдарована Марія Башкирцева, яка народилася на Полтавщині. Відомий український письменник Михайло Слабошпицький присвятив їй роман-есе, написаний у 1984 році. А от іншій уродженці України Анні Билинській у цьому сенсі не пощастило.

Марно шукати на сучасних географічних картах нашої області містечко Златопіль. У 1959 році його об'єднали в одне місто з розташованим поруч Новомиргородом, і відтак воно втратило свою назву. Згадати ж Златопіль необхідно, бо саме в ньому в родині лікаря 155 років тому народилася Анна Билинська – одна з найвизначніших польських художниць.

Сучасники дуже високо цінували творчість Билинської, ставляче її на друге після геніального Яна Матейка місце в польському мистецтві. А деякі зарубіжні рецензенти навіть порівнювали портрети Анни з картинами художника Франса Хальса, вважаючи, що прийоми голандського майстра

вона уміє поєднувати з вишуканістю і шляхетністю іспанського генія Веласкеса.

Про дитячі роки, проведені в Златополі, біографія художниці не містить, на жаль, ніяких відомостей. Очевидно, перебування Билинської тут було надто короткочасним, щоб накласти якийсь чіткий відбиток на її подальше життя. Деякий час Билинські жили в Києві, а з 1869 по 1871 рік – у Вятці. Тут дівчина почала навчатися малюванню у відомого польського рисувальника М.Е.Андріоллі, який відбував заслання за участь у польському повстанні 1863 року. Коли сім'я переїхала до Варшави, Анна продовжила навчання у приватній рисувальній школі художника В.Герсона. Одночасно всерйоз захоплювалася музикою, багато часу віддавала грі на фортепіано, відвідуючи варшавську консерваторію (1875-1877).

Здійсненню мрії про вдосконалення майстерності у мистецьких студіях Парижа посприяв щасливий випадок. Заможна, але хвороблива подруга художниці, яка потребувала лікування в Західній Європі, запропонувала Анні супроводжувати її до Франції, Італії та Швейцарії, беручи всі витрати на себе. В Італії Анна познайомилася із співвітчизником художником В.Грабовським. Любов стала могутнім стимулом для удосконалення майстерності Анни. В щоденнику вона записує, що тільки мистецтво може торувати їй дорогу до слави, багатства, становища в суспільстві, а відтак до шлюбу з коханим. Аби лише витримало її слабке серце.

Незабаром вона відзначається медаллю на шкільному конкурсі. 1885 рік займає особливе місце в житті Билинської. Вона вперше з успіхом виставляється у славнозвісному Салоні, приймає пропозицію свого вчителя Жульєна керувати однією з майстерень його студії. І...назавжди втрачає найдорожчих для неї людей. Один за одним помирають батько, найближча подруга і коханий. Ставка на мистецтво, як на засіб досягнення особистого щастя, зазнає краху. Витримати такий нищівний удар долі, здається, неможливо, і Анна декілька разів поривається піти з життя. Від самогубства її рятує знову ж таки мистецтво.

„Коли правда, – пише польська дослідниця життя і творчості Билинської Аліція Оконська, – що велике терпіння і страждання видобувають з митця іскру геніальності, то з Анною це трапилося тоді, коли вона малювала в стані болю і розпачу за втраченим коханням”. За цей „Автопортрет” (1887), що привернув увагу всього мистецького світу, Билинська отримує срібну медаль паризького Салону. З тріумфом картина експонується в Англії, Польщі, Німеччині та США, ледве встигаючи збирати нагороди і компліменти. Відтоді репутація Билинської на світовій художній арені залишається незмінно високою.

Досить сказати, що за 5 років вона отримує 9 медалей на найпрестижніших виставках та від Академій мистецтв різних країн світу. Твори художниці придбали галереї Гренобля, Руана, Лондона, Монако та США.

Діапазон художніх інтересів Билинської великий і різноманітний. В її

творчому доробку, крім портретів, – пейзажі, морські краєвиди, натюрморти, побутові сценки, виконані олією, аквареллю, пастеллю. У 1891 році була відкрита Міжнародна виставка в Берліні. Твори Билинської посіли чільне місце в польському відділі. Вона єдина із запрошених на виставку художниць отримала золоту медаль. А через рік за свою художню діяльність була нагороджена орденом Почесного легіону. Один із сучасників писав про Анну: „Щоб домогтись таких результатів, потрібно було поєднання великого таланту з сильною волею і гартованим духом, що рідко трапляється серед жінок. Водночас, вона залишалася лагідною і жіночною...”

Більшу частину свого короткого життя Билинська провела у Франції. У зрілому віці художниця неодноразово відвідувала Україну, однак відомостей, що вона була при цьому в Златополі, немає. Свої симпатії і повагу до народу, серед якого народилась, Билинська розкрила в автопортреті, на якому зобразила себе в українському вбранні. Його написано в техніці пастелі в щасливу для Анни пору, коли ніщо не віщувало лиха.

Історію народження задуму цього твору розкривають спогади сучасників: „Щоб якось розвеселити хвору подругу, вирішено було розіграти її гостей. Анна переодяглась в селянку і настільки органічно увійшла в роль, що ніхто із присутніх, крім письменника І.Крашевського, не впізнав її, так пасувало Анні те вбрання, підкреслюючи скромну вроду молодої польки”. У 1888 році „Автопортрет в українському вбранні” придбала Лондонська галерея. Є згадка про ще один автопортрет художниці в українському одязі, який зберігається у Мюнхенській картинній галереї.

Після семи років смутку і печалі Анна вирішила якось влаштувати своє особисте життя і 1892 року вийшла заміж за лікаря А.Богдановича. Віднині стала носити подвійне прізвище – Билинська-Богданович. Їй – 36 років. Вона в розквіті таланту, сповнена творчих планів, але з українським виснаженим серцем. У супроводі чоловіка Анна повертається до Варшави, щоб відкрити школу для жінок, які прагнуть стати художницями. Здійснити задумане перешкодила раптова смерть на 37-му році життя. У заміжжі Анна пробула всього кілька місяців. Життя Билинської склалося так: доля, даючи їй великий талант, натомість безжально відбирала все, що не мало стосунку до творчості.

Кіровоградщині, як відомо, судилося відіграти винятково важливу роль у житті і творчості видатних діячів польської культури – композитора Кароля Шимановського, письменників Ярослава Івашкевича та Міхала Хороманського. Приєднаємо ж до цих славетних імен не менш славне ім'я їхньої співвітчизниці і нашої землячки, зірки польського живопису Анни Билинської.

„ТУДИ ХОДИВ ТРАМВАЙ...”: МИХАЙЛО ШПОЛЯНСЬКИЙ – НАЙВИДАТНІШИЙ РАДЯНСЬКИЙ ІНЖЕНЕР-ТРАНСПОРТНИК

*Еще в ушах стоит и звон и гром,
У, как трезвонил вагоновожатый!
Туда ходил трамвай, и там была
Неспешиная и мелкая река,
Вся в камыше и ряске.*

Арсений Тарковский

*Инженер-транспортник, Михаил
Шполянский непосредственно участвовал в
создании первых советских электровозов,
электропоездов, троллейбусов, вагонов
метрополитена, систем управления движения
транспортом.*

Константин Черкасский

Невідомо, як склалась би доля Михайла Шполянського, коли б він не народився в Єлисаветграді – місті, мешканці якого неабияк пишалися тим, що в них з’явився один з перших у Російській імперії електричних трамваїв. Він був третім за ліком (Єлисаветград випередили лише губерньські Київ і Нижній Новгород, відповідно у 1892

та 1895 роках), та й згодом у компанії міст, які обзавелися першим офіційним громадським транспортом, наше місто залишалося єдиним повітовим! Відкриття трамвайного руху в Єлисаветграді сталося 13 липня 1897 року у надзвичайно урочистій обстановці. А через 10 років у місті народився Михайло Наумович Шполянський (1907-1977), якому судилося відіграти винятково важливу роль в історії громадського транспорту Радянського Союзу.

Прикметно й те, що будівничим єлисаветградського трамваю виступив уродженець Златополя Лев Бродський (1852-1923). На урочистостях з нагоди відкриття міський голова О.М.Пашутін підкреслив: **„Благодаря Л.И.Бродскому, принявшему на себя концессию... на устройство в г. Елисаветграде электрического трамвая, наш город в довольно короткий промежуток времени, в каких-нибудь 10 месяцев, обогатился новым приобретением – дешевым и удобным сообщением... Все сооружение трамвая сделано хорошо, так как Лев Израильевич, насколько мне известно, не жалел на это материальных затрат”**.

Ця єврейська родина, що поселилася в Златополі наприкінці XVIII століття, – вихідці з міста Броди на Львівщині (звідки й походить їхнє прізвище). Це імператор Олександр I наказав євреям, які переселялися в інші регіони, обирати прізвища або за місцем проживання (уманські, вінницькі, чигиринські, златопольські і т.п.), або за родом занять (резнік, портной, кравець і т.д.).

Людей на прізвище Шполянський в Єлисаветграді мешкало чимало. Зокрема купець Ізраїль Шполянський виступив замовником будівництва в Єлисаветграді пасажу (1908) – чудової пам'ятки архітектури, в якій нині розмістився обласний художній музей. Прикро, навіть дивно, що й досі не встановлено прізвище зодчого, який розробив проект будівлі. Адже не в якійсь сивій давнині він творив, а на початку XX століття. Брати Шполянські наприкінці XIX століття були власниками літо-друкарні, в якій у 1897 році був надрукований „Исторический очерк г. Елисаветграда” О.М.Пашутіна. Одним з найактивніших ініціаторів спорудження в місті водогону, що був урочисто відкритий 1 травня 1893 року, був член управи М.М.Шполянський.

Однак найвідомішим з-поміж єлисаветградських Шполянських став поет-сатирик і мемуарист Амінад Петрович Шполянський (1888-1957), який, щоправда, прославився не під своїм прізвищем, а під псевдонімом Дон-Амінадо. Нині його називають одним з найвидатніших російських поетів минулого століття, ясновидцем і пророком. А ще Дон-Амінадо – автор сотень блискучих афоризмів і крилатих висловів. Згадаймо хоча б такий, цілком доречний у нашому випадку: **„После родственников самое неприятное – это однофамильцы”**.

А й справді, ким доводяться один одному згадані Шполянські – родичами чи однофамільцями, – встановити поки що не вдалося. Адже прізвище походить від назви міста Шпола, що на Черкащині, і тому зовсім не обов'язково його носії перебувають у родинних зв'язках.

Інтуїція підказує, що родичем героя нашої розповіді міг бути інший уродженець Єлисаветграда Шполянський Ісай Якович (1895-1937). До арешту і розстрілу за надуманим звинуваченням в контрреволюційній діяльності і навіть здійсненні терактів (реабілітований у 1958 році) цей Шполянський був директором Харківського... трамвайного тресту.

Та хоч як там було, після закінчення у 1924 році в Єлисаветграді середньої школи Михайло Шполянський вступає до Московського електромашинобудівного інституту. Молодий талановитий інженер, отримавши диплом, у 1930 році починає працювати практикантом на Московському заводі „Динамо”. А вже через два роки на виконання доручення радянського уряду керівництво заводу призначає Михайла Наумовича відповідальним за створення принципово нового міського виду електричного транспорту – тролейбуса. У надзвичайно стислі строки (близько року!) під керівництвом Шполянського весь комплекс робіт був успішно завершений: перша тролейбусна лінія у Москві запрацювала у 1933 році.

Після цього Михайлу Наумовичу доручили організувати розробку і виготовлення на заводі „Динамо” всього електрообладнання для перших вагонів Московського метрополітена. Для виконання цього надзвичайно складного і відповідального завдання дали...лише рік. І Шполянський блискуче з ним впорався! Більше того, в історію уродженець Єлисаветграда увійшов як підземний першопроходець: перший машиніст Московського метрополітена! 15 жовтня 1934 року о 20.15 від станції „Комсомольская” до станції „Сокольники” він провів перший пробний рейс поїзда Московського метрополітена (на знімку), пасажирами якого у першому вагоні були керівники Москви Лазар Каганович, Микита Хрущов, Микола Булганін та інші, а в другому вагоні розмістилися кращі метробудівники.

Насправді того дня Шполянський здійснив не один, а декілька рейсів, поступово збільшуючи швидкість поїзда – від 25 до 60 км на год. Це був доволі ризикований експеримент. Адже ніхто тоді не знав, як швидко можна їздити під землею!

Пасажири були в захваті: “Однозначно именно так быстро и должны ходить подземные экспрессы в нашем метро! Действительность превзошла все наши ожидания”.

У травні 1935 року за наказом Л.Кагановича, призначеного наркомом шляхів сполучення, Шполянського переводять на роботу в Московський метрополітен, де він впродовж двох років закладає основи технічного обслуговування та ремонту вагонів метро для всіх метрополітенів СРСР.

З 1937 по 1949 рік Михайло Наумович надзвичайно плідно працює в Управлінні тролейбусного транспорту Москви, його внесок у створення найбільшого в світі тролейбусного господарства важко переоцінити.

Під його керівництвом була здійснена розробка повного зводу нормативної документації, яка регламентує правила технічної експлуатації тролейбусів, проектування тролейбусних ліній і депо з метою широкого запровадження тролейбусного транспорту в містах Радянського Союзу. До речі, в Кіровограді тролейбусний рух було започатковано 2 листопада 1967 року.

У 1949-1952 роках Шполянський перебував у відрядженні на заводі ім. Урицького в місті Енгельс Саратовської області. Він очолював конструкторсько-технологічну групу, яка мала забезпечити серійний випуск вітчизняних тролейбусів. За два роки і це завдання було виконано: завод став найбільшим у світі виробником тролейбусів.

У 1953 році Михайла Наумовича призначають директором проектно-контори Моселектротранспроект, на основі якої пізніше був створений науково-дослідницький і проектний інститут міського пасажирського транспорту „МосміськтрансНДІпроект”. Цю поважну наукову установу Шполянський очолював 22 роки. Під його керівництвом та за безпосередньої участі в 1966 році в Москві була створена унікальна єдина система телеавтоматичного управління рухом транспорту „Старт”, яка діє дотепер.

На пенсію Михайло Наумович вийшов у 68 років. Жити без улюбленої справи, якій самовіддано служив півстоліття, він не міг. Заслужений відпочинок закінчився раптовою смертю через два роки.

До 100-річчя від дня народження Шполянського, яке відзначалося у 2007 році, у московській пресі з'явилася низка публікацій, присвячених уродженцю Єлисаветграда, видатному інженеру-транспортнику енциклопедичного розмаху. Даремно я шукав перелік нагород від радянської держави, яких за логікою мав бути удостоєний Михайло Наумович. Адже звання Героя Соціалістичної Праці наш земляк безумовно заслужив. Та де там! Згадувалось лише про те, що у 1947 році він був нагороджений орденом Вітчизняної війни I ступеня. І все! Чи не винні у цьому єлисаветградські родичі чи однофамільці Михайла Шполянського? Підозра, звісно ж, передусім падає на того Шполянського, який став Доном-Амінадо. Горький називав його „белым бардом” и

„развеселым негодяем”. А кремлівська верхівка небезпідставно вважала цього Шполянського своїм найлютішим ворогом хоча б за такий вірш:

*Калинин, сторож огородный,
Крыленко, сверх-Юстиниан,
Буденный, унтер всенародный,
И, красноречия фонтан –
Зиновьев, бурный, многоводный,
И, “счастья баловень безродный”,
Какой-то смутный Микоян,
Бухарин, жуткая кликуша,
И Сталин пастырь волчьих стай,
И оплывающая туша
Веселой дамы Коллонтай,
Матрос Дыбенко, мудрый Стучка,
Стеклов, святой анахорет,
И Луначарский - Мусажет, -
И эта, мягко скажем, кучка...
Зовется - русский кабинет!*

ЛИПЕНЬ

1 – 110 років (1902) від дня народження (**м. Єлисаветград**) **Зайденшнур**

Евеліни Юхимівни (1902-1985), літературознавця, текстолога, бібліографа. Навчалась на фізико-математичному факультеті МДУ ім. М.В.Ломоносова (закінчила 3 курси). З 1924 – науковий співробітник Музею Л.М.Толстого у Москві, де пропрацювала 60 років. Кандидат філологічних наук (1945). Автор праць: „Дни и годы П. И. Чайковского. Летопись жизни и творчества” (1940), „Библиография произведений Л. Н. Толстого” (1955), „Описание рукописей и статей Л. Н. Толстого” (1961), „Толстой – редактор” (1965), „Война и мир” Л. Н. Толстого. Создание великой книги” (1966) та ін. Редактор Повного зібрання творів Л.М.Толстого у 90 томах (1924-1985).

3 – 85 років (1927) від дня народження (**м. Бобринець**) **Смоленчука**

Миколи Кузьмовича (1927-1993), письменника, літературознавця. **Закінчив філологічний факультет Кіровоградського педінституту.** Працював учителем, директором школи, викладачем Луцького та Кіровоградського педінститутів. Зазнав переслідувань „за націоналізм”. Кандидат філологічних наук, доцент. Автор романів: „Сиве покоління” (1965), „Ой літав орел” (1969), „Білі бланкети” (1985); повістей „Степи полинові”(1961), „Степівчани” (1963), „Родня” (1968); нарисів та наукових

розвідок, присвячених театру корифеїв та його діячам. **Дослідник життя і творчості Смоленчука – кіровоградський літературознавець О.О.Бабенко. Він – автор 2-х книг про письменника: „Із степів полинових: фольклорні записи М. Смоленчука” та „Із сивого покоління: Микола Смоленчук “людина, письменник, учений”**

3 – 75 років (1937) від дня народження (**с. Шевченкове, м. Долинська**)

Павлікова Анатолія Михайловича (1937-2010), інженера, економіста. У 1960 закінчив Українську сільськогосподарську академію, у 1982 – Московську академію зовнішньої торгівлі. Працював на відповідальних посадах у Міністерстві сільського господарства СРСР, провідним експертом з координації національних і міжнародних випробувань сільськогосподарської техніки міжнародної організації „Агромаш”, займався консалтинговою діяльністю в галузі інновацій, інвестицій та лізингу. Заступник директора АТ „Теплостен” (Москва). Дійсний член Російської

академії природничих наук, Міжнародної академії інформації. Лауреат Державної премії СРСР у галузі науки і техніки. Активний діяч української діаспори в Москві.

3 – 65 років (1947) від дня народження Риндак Валентини Григорівни,

педагога. *Випускниця Павлівської середньої школи 1964, учениця В. О. Сухомлинського. Закінчила Кіровоградський державний педагогічний інститут ім. О. С. Пушкіна (1972).* Живе і працює в Оренбурзі (Росія). Доктор педагогічних наук, професор, директор Інституту педагогіки і менеджменту Оренбурзького державного педагогічного університету, голова Уральської асоціації В. О. Сухомлинського. Підготувала п'ятьох

докторів і 33 кандидатів педагогічних наук. У 2000 Кембріджський університет назвав її „Людиною року”, у 2001 визнана „Ученим року” Оренбурзької області. Автор понад 120 наукових праць та книг: „Школа в условиях обновления” (М., 1993), „Уроки Сухомлинского” (М., 1998), „Личность, творчество, развитие” (2001), „Краткий педагогический словарь” (Оренбург, 2001). Написала збірку віршів українською мовою, видану в Оренбурзі (2002). Ініціатор проведення науково-практичної конференції „В. О. Сухомлинський і сучасна школа Уралу і Сибіру” (2003), в якій взяло участь 52 регіони Росії. Академік Академії творчої педагогіки.

4 – 75 років (1937) від дня народження (с. Петрове Кіровоградського

району) Решетова Олександра Олексійовича, педагога, композитора. Закінчив філософський факультет Ленінградського університету. Кандидат філософських наук. ***Працює завідувачем кафедри філософії Кіровоградського Національного технічного університету.*** Член-кореспондент Міжнародної Кадрової Академії. ***Автор музики до понад 400 пісень на вірші кіровоградських та київських поетів, що увійшли до 5 збірок*** (пісенників): „Мелодії зоряного дощу”, „Мелодії душі” та ін. Його пісні виконують відомі співаки, зокрема

А. Червінська, С. Дьомін. Вийшов диск з 19 піснями.

4 – 50 років (1962) від дня народження (сmt Олександрівка) Русул

Ірини Василівни, танцівниці, хореографа і педагога. У 1983 з відзнакою закінчила КДПІ ім. О.С.Пушкіна. З 1977 по 1988 була солісткою заслуженого ансамблю народного танцю України „Ятрань”. У 1982 на базі середньої школи № 10 (селище Нове) створила танцювальний гурток „В гостях у сказки”, який через 5 років отримав звання „сразковий”. У 1988 Кіровоградський ливарний завод збудував для колективу двоповерхове приміщення з

трьома просторими залами та необхідними допоміжними кімнатами. У 1997 колектив отримав статус школи естетичного виховання „В гостях у казки”. За 30 років існування народний дитячий театр танцю перемагав на міжнародних конкурсах і фестивалях у Росії, Білорусії, Грузії, Латвії, Болгарії, Польщі, Македонії, Італії, Чехії, Німеччині, Франції. У 1992, 1995, 1997, 2002 Ірина Русул організувала і провела в Кіровограді міжнародні фольклорні фестивалі „Діти планети – посланці миру”, в яких взяло участь понад 1000 дітей з 9 країн світу. Заслужений працівник культури України (1999). З 1985 працює в колективі разом з чоловіком Миколою Русолом, також заслуженим працівником культури України.

5 – 200 років (1802) від дня народження (с. Городок Смоленської області)

Нахімова Петра Степановича (1802-1855), флотоводця. З 1818 служив на Балтійському флоті, з 1834 – на Чорноморському. **Вперше побував у Єлисаветграді у вересні 1834, коли добирався до Севастополя. Про свої враження про перебування в Єлисаветграді розповів знаменитому хірургу М.І.Пирогову, який оприлюднив їх у „Севастопольских письмах и воспоминаниях”. Тут майбутній адмірал затримався на дві доби: оглянув фортецю Св. Єлисавети, побував на великосвітському балу. Вдруге це сталося навесні 1839, коли Нахімов два місяці лікувався у Єлисаветградському фортечному шпиталі.** Контр-адмірал (1845), віце-адмірал (1852). Під час Кримської війни 1853-1856 командував російською ескадрою у Сінопській битві 1853. Керував обороною Севастополя після загибелі В.О.Корнілова. Помер від поранення. На честь адмірала в СРСР засновані Нахімовські училища – середні військові навчальні заклади для підготовки вихованців до вступу у вищі військово-морські училища.

5 – 120 років (1892) від дня народження (м. Олександрія) Морозовського Ноя Самуїловича (1892-1953), лікаря-фтизіатра. Навчався в Олександрійській гімназії. У 1911-1913 був членом просвітницького гуртка, створеного Д. Чижевським; керував його літературною секцією, одружився з його сестрою. Навчався у Петербурзькому психо-неврологічному інституті, у 1919 перевівся на 5-й курс медичного факультету Київського університету. З 1920 по 1925 завідував у Наркоматі охорони здоров'я підвідділом загальної та спеціальної медичної допомоги, очолював секцію боротьби з туберкульозом. З 1925 - завідувач відділу соціальної патології і профілактики Харківського туберкульозного інституту. Під його керівництвом створилась цілісна науково-обґрунтована система протитуберкульозної служби України, яка вважалась кращою в СРСР. З 1932 – професор, з 1939 до 1946 – директор Київського туберкульозного інституту. З 1944 по 1949 – головний фтизіатр Міністерства охорони

здоров'я УРСР. Автор 110 наукових праць, підготував 10 кандидатів медичних наук.

7 – 95 років (1917) від дня народження (с. Ленінка Устинівського району) Мазуренка Олексія Юхимовича (1917-2004),

військового діяча. Навчався в Устинівській школі. З 1932 по 1938 працював на шахті у Ростовській області (м. Шахти). У 1940 закінчив Єйську школу морських льотчиків. Воював у штурмовій авіації Чорноморського та Балтійського флотів. Здійснив 315 бойових вильотів, особисто потопив 8 і в складі групи 22 ворожі кораблі. Полк під його командуванням знищив у водах Балтійського моря 100 бойових кораблів і транспортних суден. **Двічі**

(23.10.1942 і 5.11.1944) удостоєний звання Героя Радянського Союзу.

Після війни закінчив Військово-морську академію. Командував авіаційним з'єднанням, працював у центральному апараті ВМФ та на керівних посадах у вузах ВМФ. **У селищі Устинівці встановлено бронзовий бюст.**

7 – 75 років (1937) від дня народження (м. Токмак Запорізької області)

Журавського Владислава Васильовича, журналіста, краєзнавця, поета. Закінчив середню школу №10 в Олександрії, факультет української філології КДПІ ім. О. С. Пушкіна (1962) та відділення журналістики ВПШ при ЦК КПУ. Вчителював на Дніпропетровщині і Кіровоградщині. З 1972 по 1999 – редактор Світловодської міськрайонної газети „Наддніпрянська правда”. Автор поетичних книг: „На добридень”, „Собор”, „Берег любові”; краєзнавчих розвідок: „Іванівка (Янів)”, „Світловодськ: місто і люди”, „Скарби Чорного лісу” (2003), „Степ і ліс” (2004) та ін. Лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В. М. Ястребова (2005).

8 – 170 років (1842) від дня народження (с. Бенардосівка

Єлисаветградського повіту, тепер с. Мостове Миколаївської області) Бенардоса Миколи Миколайовича (1842-1905), ученого-винахідника, фізика. Дитинство пройшло у маєтку батьків у Новоукраїнці. Початкову освіту отримав домашню. Улюбленими заняттями були слюсарна й ковальська справи у майстернях батька, створених для обслуговування потреб садиби. Навчався у Київському

університеті та в Петровській землеробській і лісовій академії у Москві. У 1881 винайшов спосіб з'єднання і розз'єднання металів дією електричного струму (електрогефест). Вважається творцем дугового

електрозварювання металів (1882), конструктором електричного акумулятора, розробив один з перших проектів будівництва гідроелектростанції. **У 1902 керував роботами з електрифікації Єлисаветграда.** 100-річчя з нагоди винаходу електрозварювання відзначалося за рішенням ЮНЕСКО у всьому світі. У м. Фастові на Київщині, де він похований, встановлено пам'ятник.

11 – 70 років (1942) від дня народження (Оренбурзька область)

Златопольського Федора Йосиповича, інженера, педагога. **У 1966 закінчив Кіровоградський філіал Харківського політехнічного інституту. Заступник декана загальнотехнічного факультету КІСМу (1970-1980). З 1996 – начальник виробничо-комерційного відділу, завідувач кафедри деталей машин та прикладної механіки КІСМу.** Кандидат технічних наук (1989). Автор 45 наукових праць, навчального посібника, 5 винаходів. Заслужений працівник освіти України (2003).

12 – 110 років (1902) від дня народження **Шепетова Івана Михайловича**

(1902-1943), військового діяча. **У 1924 закінчив Єлисаветградську кавалерійську школу ім. С.М.Будьонного, одружився на місцевій жительці. На початку ВВВ командував 96-ю гірсько-стрілецькою дивізією, яка відзначилася у боях під Голованівськом. 9.11.1041 йому присвоєно звання Героя Радянського Союзу.** Генерал, нагороджений орденом Червоного Прапора". 26.05.1942 після контузії потрапив у полон,

перебував у концтаборі неподалік Нюрберга. За спробу втечі та непокору був розстріляний. **Його Золоту Зірку Героя Радянського Союзу абвер використав під час проведення надсекретної операції „Цепелін”, метою якої було фізичне знищення Й. Сталіна восени 1944.** У 1967 І. Шепетов (посмертно) обраний почесним громадянином м. Дніпродзержинська. **У 2008 на будівлі ЄКУ в Кіровограді встановлено меморіальну дошку.**

12 – 100 років (1912) від дня народження (**м. Знам'янка**) **Філоненка Петра Євдокимовича** (1912-1971), військового діяча. **Працював на залізниці у Знам'янці та Кіровограді**, звідки у 1933 призваний до лав Червоної Армії. Учасник радянсько-фінської війни. Закінчив військово-піхотне училище. На фронтах ВВВ – з червня 1941. Особливо відзначився під час форсування Дніпра в районі Вишгорода в жовтні 1943, коли командував саперним батальйоном, який забезпечив переправу військ. **Герой Радянського Союзу (1944).**

12 – 80 років (1932) від дня народження (*м. Кіровоград*) **Носова**

Григорія Романовича (1932-1997), інженера, педагога. У 1960 закінчив Дніпропетровський гірничий інститут, фахівець у галузі автоматичних процесів. Доктор технічних наук (1972), професор (1973). **З 1969 по 1979 – ректор Кіровоградського інституту сільськогосподарського машинобудування. Засновник вітчизняної наукової школи з автоматичного контролю технологічних процесів сільськогосподарського виробництва.** Голова Координаційної Ради

Придніпровського наукового центру АН України, голова Кіровоградського обласного відділення інженерної Академії України. Підготував 5 докторів та 27 кандидатів наук. Академік інженерної Академії України (1992) та Міжнародної інженерної академії (1994). Автор понад 200 наукових праць, 10 монографій та навчальних посібників, 30 винаходів. **Заслужений діяч науки і техніки України (1992).**

12 – 65 років (1947) від дня народження (*с. Волохине, нині м. Долинська*)

Сологуба Анатолія Івановича, педагога. У 1974 закінчив Криворізький педагогічний інститут. Працював учителем хімії у криворізьких СШ № 35 та № 68 (1975-1990). З 1990 – директор Саксаганського природничо-наукового ліцею в Кривому Розі. Кандидат педагогічних наук, член-кореспондент АПН України (1997). Організатор щорічного Всеукраїнського екологічного фестивалю та науково-практичної конференції „Педагогіка творчості”. Автор

40 наукових праць, у т.ч. монографії „Талант і здоров'я”, методичного посібника „Відкрити хіміка-дослідника” та ін.

20 – 110 років (1902) від дня народження (*м. Єлисаветград*)

Тарловського Марка Арійовича (1902-1952), поета і перекладача. **Батько працював в одній з єлисаветградських друкарень. Двоюрідний брат відомого поета-сатирика, також уродженця Єлисаветграда Арга (Абрама Гольденберга). Вірші почав писати з 8 років.** Закінчив філологічний факультет Московського університету (1924). Перша книга поезій „Иронический сад” (1928), що була позначена впливом

акмеїзму, принесла визнання у літературних колах. У 1930 другу книгу віршів „Почтовый голубь” не пропустила цензура, і автор змушений був їхати у Фергану на перевиховання. Там вийшов цикл віршів „про соціалістичне будівництво в Туркестані” – більша частина книги „Бумеранг” (1931). Третя книга „Рождение родины” (1935) стала останньою. Визнаний одним з найблисучіших віртуозів російської поезії ХХ ст. Один з героїв балади Г. Шенгелі „Замок Альманах”. Перекладав з

європейських мов та мов народів СРСР. Фігурує у спогадах С. Ліпкіна як один з переможців конкурсу на кращий переклад киргизького епосу „Манас”. Перекладав також акина Джамбула, класиків давньоримської літератури. В умовах радянської дійсності не зміг реалізувати сповна свій могутній творчий потенціал. Портрет Тарловського виконав відомий фотомайстер М.С.Наппельбаум. У 2009 в Москві вийшла книга Тарловського „Молчаливый полет. Стихотворения. Поэма.”

21 – 55 років (1957) від дня народження (*м. Кіровоград*) **Цуканова**

Миколи Миколайовича, підприємця, державного діяча, колекціонера, мецената. З 2002 по 2010 – депутат Кіровоградської міської ради. У 2006-2010 – секретар міської ради. Виступив одним з ініціаторів спорудження в обласному центрі храму на честь святого апостола Андрія Первозванного. Упорядкував та видав власним коштом книгу спогадів учасників ВВВ „Пам’ятай минуле в ім’я майбутнього” (2007). ***У березні 2011 року відкрив у місті першу приватну художню галерею „Єлисаветград”***,

в якій представив значну частину своєї колекції творів живопису та графіки переважно місцевих художників.

21 – 55 років (1957) від дня народження (м. Полтава) **Лушина Павла**

Володимировича, психолога. ***У 1978 закінчив КДПІ ім. О.С.Пушкіна*** за спеціальністю „англійська мова”, навчався в аспірантурі при НДІ психології АПН України. Доктор психологічних наук (2002), професор (2005). ***З 2003 по 2005 - завідувач кафедри психології КДПУ ім. В. К. Виниченка, організував один з перших в Україні факультатив з підготовки практичних психологів (1991).*** Неодноразово стажувався і викладав в

університетах США. З 2001 – редактор-консультант американського журналу „Мислення”. Має понад 100 наукових праць з питань психотерапії та психології. Автор монографії „Личностные изменения как процесс: теория и практика” (2005). З 2005 - завідувач кафедри педагогіки вищої школи та прикладної психології ЦІППО АПН України.

22 – 90 років (1922) від дня народження (*с. Подорожне*

Світловодського району) **Висікана Панаса Захаровича** (1922-1963), письменника. Учасник ВВВ. Закінчив Київське училище прикладних мистецтв (1952). Почав друкуватися у 1952. Був літпрацівником газети „Молодь України”. Автор книжок прози для дітей: „Ігорьок Мережка” (1956), „Дві топольки” (1960), „В печері святої Магдалини” (1963), „Подорож на Вогняну Землю” (1967), „Страховисько з однією зяброю” (1968) та ін.

22 – 65 років (1947) від дня народження (Миколаївська область)

Кривульченко Анатолія Івановича, географа, педагога. У 1970 закінчив Одеський університет ім. І.І.Мечникова. Вчителював у школах Херсонської та Миколаївської областей. З 1977 по 1985 - гідрогеолог, ґрунтознавець Каховської гідрогеолого-меліоративної експедиції. **З 1985 викладає в КДПУ ім. В.К.Винниченка. У 1993-2003 - завідувач, доцент кафедри природничо-географічних дисциплін, кафедри географії; з 2003 – завідувач кафедри географії та геоєкології. Доктор географічних наук, професор, автор багатьох наукових праць.**

23 – 65 років (1947) від дня народження (м. Воркута) **Юрченка Анатолія**

Петровича, журналіста, письменника. У 1970 закінчив Пермське вище командно-інженерне училище. З 1970 по 1984 служив у Радянській Армії, підполковник. **Після демобілізації закінчив відділення журналістики Кіровоградського університету марксизму-ленінізму. З 1994 працює у кіровоградському тижневику “Україна - Центр”.** Дебютував як поет у 1964 у воркутинській газеті “Заполярье”, як письменник-гуморист у 1974 в удмуртській газеті “Вперед”. Автор книг гумористичої прози: „Тени комнаты смеха” (Дніпропетровськ, 1989), „... И все, что хотите. Юмор, сатира”(Кіровоград, 1996), „Лекарство от... Сатира. Юмор”(Кіровоград, 1998). **Надрукував п'єсу „Комедия без расписания”(Кіровоград, 2000). Лауреат обласної премії в галузі журналістики (2008).**

24 – 60 років (1952) від дня народження (с. **Осикувате Бобринецького району**) **Косяченка Анатолія Олексійовича**, актора. У 1972 закінчив Дніпропетровське театральне училище. **З 1972 по 2003 працював у Кіровоградському музично-драматичному театрі ім. М.Л.Кропивницького.** Ролі: Дончук („У неділю рано зілля копала” О. Кобилянської), Хома („Назар Стодоля” Т. Шевченка), Ларивон („97” М. Куліша), Прокіп („Сватання на Гончарівці” Г. Квітки-Основ'яненка), Хлестаков („Ревізор” М. Гоголя) та ін. Заслужений артист УРСР (1982).

25 – 85 років (1927) від дня народження (с. **Обознівка Кіровоградського району**) **Вінтенка Бориса Михайловича** (1927-2002), живописця. Закінчив Одеське художнє училище ім. М.Грекова. Вчителі Є.Буковецький, Т.Фраєрман, М.Павлюк. Учасник багатьох всесоюзних та республіканських виставок. Вів гурток образотворчого мистецтва у Кіровоградському Палаці піонерів. Твори зберігаються у Кіровоградському художньому музеї та

інших. Серед вихованців відомий український живописець В.П.Луцкевич. Заслужений художник України. У 2009 на будинку, в якому жив художник, встановлено меморіальну дошку.

27 – 90 років (1922) від дня народження (*с. Полонисте Голованівського району*) **Сиволапа Дмитра Спиридоновича**, радянського і партійного діяча, журналіста. У 1939 вступив до Одеського інституту інженерів морського флоту. Учасник ВВВ. За оборону Севастополя нагороджений орденом Слави. *Після війни працював у Підвисоцькій районній газеті, райкомі партії.* У 1955 закінчив ВПШ, *працював в апараті Кіровоградського обкому партії. З 1964 – заступник голови облвиконкому, з 1970 – секретар обкому КПУ.*

Очолював редколегію тому „Історія міст і сіл УРСР. Кіровоградська область” (1972). З серпня 1973 працював першим заступником голови комітету Ради Міністрів УРСР по кінематографії – начальником головного управління кіновиробництва.

28 – 50 років (1962) від дня народження (м. Жданов, Маріуполь) **Тітішева Сергія Анатолійовича**, музиканта. У 1986 закінчив Донецький державний музично-педагогічний інститут за спеціальністю – духові інструменти (кларнет), концертний виконавець, соліст оркестру, викладач. *Понад 20 років – соліст-інструменталіст театру музики, пісні і танцю „Зоряни” Кіровоградської обласної філармонії.* Дипломант Всесоюзного джаз-фестивалю у Москві (1982), лауреат відкритого Всеукраїнського фестивалю-конкурсу єврейської музики „Шолом, Україно” в Луцьку (1997), володар Гран-прі Всеукраїнського фестивалю родинної творчості „Мелодія двох сердець” у Києві (2000). *З 2006 – головний диригент Академічного театру музики, пісні і танцю „Зоряни”.* Заслужений артист України (2009).

29 – 100 років (1912) від дня народження (*с. Аджамка Кіровоградського району*) **Маринського Івана Антоновича**, військового льотчика. *Навчався у початковій школі, закінчив курси трактористів, з 1935 працював у МТС.* На фронті з 1943. Визволяв Молдавію, Румунію, Югославію, Угорщину, Австрію. У Відні врятував стратегічно-важливий міст, який фашисти мали намір підірвати. *Герой Радянського Союзу (1945).* Автор документальної повісті “Внизу - передній край” (1966) *Після війни працював у рідному селі.*

КОМПОЗИТОР ВОЛОДИМИР ЯЦОЛА – ЛЕГЕНДА УКРАЇНСЬКОЇ ЕСТРАДИ

*Головне – щоб жила в наших серцях і в
суспільній свідомості пам'ять про Володимира
Яцолу, що невідвладна плинові літ.*

Іван Драбчук

Нещодавно в Інтернеті створено сайт „Золотий фонд української естради”, який розповідає про найкращих композиторів, співаків та поетів-піснярів 50-90-х років XX століття, тобто радянської доби. Тут я й відшукав єдиного земляка, про існування якого „рідний край” донедавна і не здогадувався. А от у Прикарпатті, на Івано-Франківщині, які стали для талановитого композитора і аранжувальника Володимира Яцолу ще одним „рідним краєм”, він – ледь не культова постать. Там його навіть називають „Прикарпатським Івасюком”. Чому беру вислів „рідний край” у лапки, стане зрозуміло з подальшої розповіді.

Як стверджують івано-франківські біографи, Володимир народився 22 квітня 1954 року в селі Сотбалка Новоукраїнського району Кіровоградської області у родині військового політпрацівника Івана Ілліча Яцолу. Досить-таки, погодьтесь, дивна і незвична назва населеного пункту, яка спочатку породила сумнів, а чи існує він взагалі на території нашої області. Виявилось, що Сотбалка – це скорочена назва села Сотницька Балка (напевне ж, засноване козаками!), яке поки що, слава

Богу!, не зникло з географічної карти Кіровоградщини (за останніми даними у ньому мешкало 88 осіб). Чим займалися батьки у селі, у якій школі навчався Володимир, коли і від кого передалося захоплення музикою, встановити поки що не вдалося.

У 1965 році родина переїздить до Івано-Франківська. Тут Володимир Яцола після закінчення 8-го класу середньої школи № 13 та дитячої музичної школи вступає до Івано-Франківського музичного училища ім. Д. Січинського на відділення баяна. Відслуживши в армії, юнак навчається на музично-педагогічному факультеті (відділення музики і співів) Івано-Франківського педагогічного інституту ім. В. Стефаника. Тут він спільно з Галиною Кушнірук у 1970 році засновує ВІА «Гуцулочки» (**на знімку ВІА «Гуцулочки» з Володимиром Яцолою**), стає його музичним керівником.

Колектив швидко став дуже популярним, був лауреатом республіканських та всесоюзних фестивалів художньої творчості. Виступав у Києві, Москві та інших великих містах Радянського Союзу. Гастролював у Японії (1977), Польщі (1978), Алжирі (1979).

Свою першу пісню під назвою „Привітальна” Володимир Яцола написав у 1972 під час навчання в музичному училищі. Згодом з’явилися пісні: “Гей як сонце спати ляже”, “Загубив – не вернеш”, “Чари”, “Квіти сонця”, “Квітне Україна”, “Анничка”, “Танго кохання”, “Пора весіль”, “Печаль матері” та ін. ВІА “Гуцулочки” співали в основному твори Яцоли або його обробки народних пісень. У 1979 році Всесоюзна фірма “Мелодія” навіть випустила платівку „Гуцулочки”.

Володимир Яцола загинув за нез’ясованих обставин 18 жовтня 1979 року, йому було лише 25 років. Друзі згадують, що дізнавшись про смерть свого творчого покровителя Володимира Івасюка (на знімку), до якого часто їздив у Львів для творчих спілкувань, Яцола сказав: „Наступним буду я!” Музиканта вдарили по голові, а тіло скинули в озеро міського парку в Івано-Франківську. Папка з нотами нових пісень, яка була при ньому, зникла. Сталася ця трагічна подія через 5 місяців після не менш загадкової загибелі Володимира Івасюка (1949-1979). Багато хто переконаний, що це були політичні убивства. В офіційні версії самогубства чи нещасного випадку внаслідок творчих криз, спричинених алкогольним сп’янінням, народ не повірив.

Небувалий розквіт переживала у ті часи українська естрада. Пісні Івасюка та інших українських композиторів співав увесь СРСР – досить

згадати феноменальну популярність „Червоної рути"! А оскільки боротьба з усіма проявами „українського буржуазного націоналізму" (а любов до української пісні та мови входили до цього реєстру) для КДБ завжди була пріоритетним напрямком діяльності, то такий ренесанс української пісні, що сприяв національному усвідомленню, слід було припинити.

Кожен, хто пише про Володимира Яцюлу, згадує одну з найпопулярніших українських пісень „Край, мій рідний край", автором якої офіційно вважається Микола Мозговий (1947-2010). Навіть у російськомовній версії статті Вікіпедії, присвяченій Миколі Мозговому (1947-2010), відзначається: „В 1979 году (невдовзі після загибелі **Володимира Яцюли! – авт.**) София Ротару спела его песню «Край, мій рідний край», что сделало Мозгового широко известным. Хотя имеются сведения, что авторство этой песни принадлежит Владимиру Яцолу – известному в Прикарпатье композитору, начинавшему свой творческий путь практически в одно время с Владимиром Ивасюком и также, как и он, погибшему при невыясненных обстоятельствах..."

Буцiмто музиканти його гурту (інструментальний склад "Гуцулочки") у приватних розмовах розповідають, що Володимир Яцюла у присутності Миколи Мозгового незадовго до смерті похвалився, що написав таку пісню, яку знатиме вся Україна і наспівав окремі заготовки "Рідного краю". Микола Мозговий чи то жартома, чи то всерйоз попросив віддати йому цю пісню, на що Яцюла начебто відповів: „Та вже бери! Я собі ще напишу!"

Якщо це правда, то підстав звинувачувати Миколу Мозгового у привласненні чужої пісні, як це роблять його недоброзичливці навіть після його смерті, немає. У взаєминах творчих людей такі випадки не поодинокі. Згадаймо класичний приклад, коли Пушкін подарував Гоголю сюжети і „Ревізора", і „Мертвих душ". Адже готової пісні, що визнають і „свідки" цієї угоди між композиторами, ще власне й не було (були „окремі заготовки"). Та хоч як там було насправді, „Край, мій рідний край" став однією з піснених візитівок не лише Прикарпаття, а й усієї України:

*Там, де гори й полонини,
Де стрімкі потоки й ріки,
Де смерічок, ген, розмай,
Ллється пісня на просторі,*

**Вільна, сильна, наче море,
Про мій милий рідний край.
І у синю даль
Понад горами лине пісня ця, -
Про чудовий край,
Чарівний край Черемоша й Прута.
Край, мій рідний край,
Пісенний край завзяття і труда,
Ти - моя любов,
Ти рідна матінко, моя земля!
Завітайте в Прикарпаття,
Завітайте, люди добрі,
Завше будуть раді вам.
Хлібом-сіллю вас зустрінуть,
Файну пісню заспівають -
Шану нашим світлим дням.**

Прикарпаття – другий „рідний край” для Володимира Яцоли – шанує творчість уродженця Кіровоградщини. Зокрема, у 2001 році в Івано-Франківській обласній філармонії пройшов вечір пам’яті «Повернення Володимира Яцоли». У 2006 році було видано нотну збірку пісень Володимира Яцоли „Недописані мелодії... Недоспівані пісні...” Планується одній з вулиць Івано-Франківська присвоїти ім’я Володимира Яцоли, а на будинку по вул. Матейка, де він мешкав, установити меморіальну дошку.

СЕРПЕНЬ

1 – 120 років (1892) від дня народження (*м. Єлисаветград, за іншими*

даними народився 29.07.1892 у Бобринці) Дукельського Семена Семеновича (1892-1960), співробітника радянських спецслужб. Закінчив 3 класи єврейського казенного училища в Єлисаветграді, навчався тут у приватній музичній школі та оперно-музичній школі Медведєва у Києві (1909). Працював піаністом (тапером) у кінотеатрах Єлисаветграда, Бобринця, Києва та інших міст. Неодноразово як безробітний заарештовувався поліцією і був висланий по етапу. У 1915-1917 служив у армії рядовим музичної

команди Московського полку. У 1917 вступив у РСДРП(б). З 1920 – в органах ВЧК. Очолював Одеську губернську ЧК, Житомирське та Дніпропетровське управління ГПУ. Один з організаторів „червоного терору” в Україні. З 1934 по 1937 - начальник Управління НКВД по Воронежській області, боровся з „ворогами радянської влади” і в інших регіонах. З 1935 - старший майор держбезпеки СРСР. Активний учасник і організатор масових репресій у Центральній Росії. Влітку 1937 потрапив у автокатастрофу, довго лікувався. У 1938-1939 – голова Комітету у справах Кінематографії при Раднаркомі СРСР. З 1939 по 1942 – нарком Морського флоту СРСР. У 1942-1943 - уповноважений Державного комітету оборони з виробництва боєприпасів на заводах Наркоматів боєприпасів і мінометного озброєння у Челябінській області. З квітня 1943 до 1948 - заступник наркома (міністра) юстиції РРФСР. Причетний до організації репресій після ВВВ. У 1953 в числі інших одіозних осіб відправлений на пенсію. Автор книги „ЧК на Україні” (перевидана у 1989).

1 – 80 років (1932) від дня народження (*м. Мала Виска) Соколовської*

Жанни Павлівни, мовознавця. Мати працювала вчителькою Маловисківської СШ №3, батько – редактором районної газети. У 1940 родина переїхала у Кіровоград. Дружина відомого мовознавця, доктора філологічних наук М.О.Рудякова Закінчила Одеський університет. Працювала в Ірані Польщі, Угорщині, Болгарії; викладала у Кіровоградському державному педагогічному інституті ім. О.С.Пушкіна,

Кишинівському і Таврійському університетах. Доктор філологічних наук, професор. Автор понад 100 наукових праць, трьох монографій – «Проблемы системного описания лексической семантики»,

„Исследования по лексической семантике” „Картина мира”. У 2002 в Ялті відбулась Міжнародна наукова конференція, присвячена 70-річчю Ж.П.Соколовської. Професор Таврійського національного університету ім. В.В.Вернадського, член редколегії журналу „Культура народов Причерноморья”. **Сини Павло і Олександр Рудякови успадкували від батьків захопленість мовою і літературою, обидва доктори філологічних наук, професори.**

2 – 80 років (1932) від дня народження (м. Світловодськ) Смирнова

Бориса Григоровича, інженера, педагога. У 1956 закінчив Миколаївський суднобудівний інститут. Кандидат технічних наук (1966). **У Кіровоградському інституті сільськогосподарського машинобудування працює з 1980.** Завідувач кафедри електротехніки та мікроелектроніки (1996-2002), професор. Сфера наукових інтересів – автоматизація виробничих процесів, пов'язаних з електротехнологією та мікроелектронікою.

Член-кореспондент Суднобудівної Академії України. Автор 50 наукових праць.

3 – 75 років (1937) від дня народження (Черкащина) Юрченка Анатолія

Микитовича (1937-2002), краєзнавця. Закінчив філологічний факультет КДПІ ім. О.С.Пушкіна. Багато років працював науковим співробітником Кіровоградського обласного краєзнавчого музею. Основні теми досліджень: усипальня Раєвських у с. Розумівці Олександрівського району, усипальня генерала Г. Емануеля в Єлисаветграді, могила козака Сави Самодриги (Чалого) у с. Іскрівці Петрівського району, Пушкін і Раєвські та ін. Лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В.М.Ястребова (1996). Своім коштом видав книгу „Записки краєведа” (2001).

5 – 90 років (1922) від дня народження (Казахстан) Бегельдінова

Талгата Якубековича, військового діяча, льотчика-штурмовика, двічі Героя Радянського Союзу. У 1942 закінчив Оренбурзьку школу пілотів. Учасник ВВВ з січня 1943. **Першу Зірку Героя отримав 26.10.1944 „отвагу и боевое мастерство, проявленные при освобождении городов Знаменка, Кировоград, за лично сбитые в воздушных боях 4 вражеских самолета и эффективное содействие наземным войскам при выходе на государственную границу СССР”.** Вдруге медалі “Золота Зірка” капітан Бегельдінов

удостоєний 27.07.1945. Всього за два роки здійснив 305 бойових

вильотів, провівши в повітрі майже 500 годин; знищив багато бойової техніки, збив 7 літаків у повітряних боях. Учасник Параду Перемоги 24.06.1945. У 1950 закінчив Військово-повітряну академію, до 1956 служив на командних посадах у ВПС, полковник. Заслужений військовий льотчик СРСР. Автор книг: "Илы атакуют", "305 рейдов" та ін.

5 – 60 років (1952) від дня народження (м. Кіровоград) Валькевич

Раїси Андріївни, концертно-камерної співачки, педагога. **Випускниця СШ № 18. В 1973 закінчила Кіровоградське музичне училище**, у 1980 - Одеську консерваторію ім. А.В.Нежданової. **З 1980 - викладач кафедри хорового диригування та методики музичного виховання Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, професор (2003).** Автор багатьох науково-методичних праць: навчально-методичний посібник "Сценічна культура у педагогічному просторі" (2005);

репертуарно-хрестоматійних видань, зокрема, збірок "Сто українських народних пісень для дітей шкільного віку" (1993), "Перлини та перлиночки" (1995); репертуарно-методичної збірки "Співає Раїса Валькевич" (1993). Має фондові записи концертних програм на радіо й телебаченні України. **З 1982 - солістка Кіровоградської обласної філармонії.** У репертуарі твори світової та вітчизняної класики, романси, народні пісні. Лауреат IV Міжнародного конкурсу молодих виконавців (Люблін, 1988). Гастролювала із сольними програмами містами України, Росії та Західної Європи. Співпрацювала з відомими симфонічними оркестрами, а з 1995 – з Національним оркестром народних інструментів під керівництвом народного артиста України В. Гуцала. Народна артистка України (2002).

5 – 55 років (1957) від дня народження (с. Нижні Верещаки

Олександрівського району) Савченка Олександра Ілліча, правознавця. **У 1979 закінчив Кіровоградський інститут сільськогосподарського машинобудування (факультет дорожніх будівельних машин і устаткування), за фахом - інженер-механік. Працював у студентських будівельних загонах на будівництві залізниць Добровеличківського району, займався боксом.** З 1984 – в органах і підрозділах УВС м. Києва. У 1994 закінчив Національну академію внутрішніх справ

України. З 1999 по 2001 - заступник начальника ГУ МВС в м. Києві - начальник міліції громадської безпеки. Працював начальником Департаменту адміністративної служби МВС України. З грудня 2007 - заступник Міністра внутрішніх справ України, начальник міліції громадської безпеки. Заслужений юрист України. Нагороджений орденом "За заслуги" III ст., срібною Георгіївською медаллю „За сумлінну службу”;

відзначений Міжнародним академічним рейтингом популярності „Золота Фортуна”, нагрудним знаком “Знак пошани” та ін. Генерал-полковник міліції.

5 – 55 років (1957) від дня народження (*с. Інгуло-Кам'янка Новгород-ківського району*) **Горчар (Ковальчук) Катерини** Георгіївни, поетеси, журналістки. *Закінчила філологічний факультет КДПІ ім. О. С. Пушкіна. Працює в газетах області, з 1994 – власний кореспондент „Кіровоградської правди”, нині - всеукраїнської газети „Сільські вісті”.* Автор збірок поезій: „Пелюстка світу” (1989), „Листи до любові” (1994), „Неприручений птах” (2001), „Мій серпень” (2003), „День, якого не було” та ін. Член Національної спілки письменників України (1997).

Лауреат обласної літературної премії ім. Є.Ф.Маланюка (2007).

7 – 55 років (1957) від дня народження (Краснодарський край) **Саса Сергія Володимировича**, державного діяча. *Дитинство пройшло на Кіровоградщині, після закінчення школи працював робітником Рейментарівського відділу Капітанівського бурякорадгоспу Новомиргородського району.* У 1980 закінчив Львівський зооветеринарний інститут, у 1990 – Національну юридичну академію України імені Ярослава Мудрого. *З 1982 по 1985 – старший ветлікар Кіровоградської обласної станції боротьби з хворобами тварин, головний ветлікар радгоспу „Більшовик” Кременчуцького району. З 1985 – заступник голови правління колгоспу „Жовтень” с. Тишківки Новомиргородського району. У 1987-1996 – голова колективного СГП „Мрія” Новомиргородського району (с. Тишківка).* Народний депутат України (з 1998). Заступник голови Комітету ВР України з питань регламенту, депутатської етики та організаторської роботи.

8 – 90 років (1922) від дня народження (*м. Єлисаветград*) **Золотаренка Георгія Сергійовича** (1922-2002), зоолога, ентомолога, лепідоптеролога. У 1951 закінчив біологічний факультет ґрунтознавства Томського державного університету. Відтоді (майже півстоліття) працював у Біологічному інституті Західно-Сибірського філіалу Академії наук СРСР (нині - Інститут систематики та екології тварин Сибірського відділення Російської Академії Наук). Головний науковий співробітник Сибірського зоологічного музею Інституту систематики та екології тварин Сибірського відділення Російської Академії Наук. Доктор біологічних наук (1974). Автор близько 100 наукових праць (більше 20 книг).

8 – 55 років (1957) від дня народження (Киргизстан) **Безуглова Миколи**

Миколайовича, композитора. *Дитинство пройшло на Кіровоградщині. У 1978 закінчив музично-педагогічний факультет Кіровоградського педагогічного інституту ім. О.С.Пушкіна*, у 1985 - Одеську консерваторію ім. А.В.Нежданової (нині музична академія) (1985), клас композиції проф. О.О.Красотова. У 1980-1988 – військовий музикант Одеського вищого військового училища ППО. З 1988 по 1991 – зав. музичною частиною Одеського театру ляльок. Від 1991 –

звукорежисер Одеської державної телерадіокомпанії. Член Національної Спілки композиторів України (1989). Лауреат та дипломант I-го Всеукраїнського конкурсу ім. В.С.Косенка на кращу дитячу пісню (1996), лауреат I-го Всеукраїнського конкурсу на кращу пісню, присвячену 200-річчю м. Одеси (1994). Пише музику до вистав Одеських театрів юного глядача і ляльок, художніх та анімаційних фільмів.

8 – 50 років (1962) від дня народження (*м. Олександрія*) **Сипливого**

Сергія, актора. Закінчив Київський державний інститут ім. І. К. Карпенка-Карого. З 1987 – провідний актор Київського академічного драматичного театру на Подолі, зайнятий у 13 постановках. На телебаченні працював з 1996 по 2000. Ведучий авторських програм “Привет Завтра”, “Звездное меню”, “Сторінки життя” на ТРК “Київ” та “Музыкальный подъезд” на телеканалі „Інтер”. Викладає у Національному університеті театру, кіно і телебачення ім. І.К.Карпенка-Карого. З 1998 по 2009

знявся у 30 кінофільмах та серіалах: “Богдан-Зіновій Хмельницький” (реж. М. Мащенко, 2006, роль Ксьондза); “Дев’ять життів Нестора Махна” (реж. М. Каптан, 2006, роль Шомпера); „Райські птахи” (реж. Р.Балаян, 2008) та ін.

11 – 145 років (1867) від дня народження **Едгара де (фон) Валя**

(*м. Ольвіополь Єлисаветградського повіту*, нині м. Первомайськ Миколаївської області) – лінгвіст, засновник міжнародної штучної мови окциденталь (інтерлінгва). За походженням – балтійський німець. Закінчив Санкт-Петербурзький університет, викладав фізику і математику в Ревелі (нині Таллінн, Естонія), професор. Володів 12 європейськими мовами.

У молодості був прихильником волапука. Відразу після публікації в 1887 проекту мови есперанто вступає в полеміку з його автором Л. Замен-гофом. У 1906 публікує перший варіант власного лінгвопроекта під назвою «Аулі» (Auli, від Auxiliari Lingue

International „допоміжна міжнародна мова“), що стала основою майбутнього окциденталю. У 1907 році реформує мову ідіом-неутраль для участі в конкурсі, оголошеного Всесвітньої делегацією з прийняття міжнародної мови. У 1922 видає перший номер журналу «Kosmoglott», де викладає принципи і граматичні правила нової мови, яка згодом отримала назву окциденталь («західний»). Часопис і дотепер служить досить плюралістичною трибуною для обговорення проблем і напрямів інтерлінгвістики.

11 – 55 років (1957) від дня народження (м. Миколаїв) **Могилюка**

Володимира Олександровича, поета. Закінчив Одеський медичний інститут. З 1980 працює у медичних установах Кіровоградщини, завідувач терапевтичного відділення. Починав як пародист, автор збірок літературних пародій: „Відблиски Дикого Поля“ (1996), „Органіка душі“ (1997) та ін. Лірична поезія представлена у збірниках: „Сіроокого світу світлина“ (1998), „Пісок часу“ (2000), „Вітри бетонних оз“ (2000), „Свято врожаю“ (2006) та ін. Переклав низку віршів Арсенія Тарковського

на українську мову. **Упорядкував дві антології сучасної поезії кіровоградських авторів „Євшан“ (2000) та гумору „П'яте колесо“ (2001).** Член Національної Спілки письменників України.

12 – 95 років від (1917) дня народження (с. Велика Андрусівка

Світловодського району) Дикого Михайла Прокоповича (1917-1967), військового льотчика. Закінчив три курси Дніпродзержинського металургійного технікуму. У 1937 закінчив Ворошиловградську військову авіаційну школу льотчиків. Учасник радянсько-фінської та ВВВ. Начальник повітряно-стрілецької служби 236-ї винищувальної авіаційної дивізії 5-ї повітряної армії Закавказького фронту, капітан. Здійснив 264 успішних бойових вильотів; у повітряних боях особисто збив 4 і в

групі 3 літаки ворога. **Герой Радянського Союзу (1943).** У 1955 закінчив курси удосконалення офіцерського складу при Військово-повітряній академії, полковник.

12 – 85 років (1927) від дня народження (м. Зінов'євськ) **Клігмана Ізяслава Онисимовича** (1927-2006), художника. **Батько – караїм, був художником; помер, коли синові було 6 років. Закінчив семирічну школу в Кіровограді у 1940,** вступив на скульптурне відділення Одеського художнього училища (майстерня професора Л.Мучника). Учасник ВВВ. **Після війни до 1951 працює художником Будинку культури м. Бобринця.** Потім повертається в Одесу, працює художником-оформлювачем. У 1955 заочно закінчив Одеський інститут

іноземних мов (англійська мова). З 1952 працює у галузі книжкової та прикладної графіки. У 1956, 1957 та 1958 проектує та оформляє павільйони Казахської та Української РСР на ВДНГ у Москві, бере участь в оформленні павільйонів СРСР на Міжнародних виставках у Брюсселі й Лейпцігу. З 1993 живе і працює в США, брав учась у 20 виставках, 9 творів придбані Нью-Йоркським музеєм. У 1998 в Нью-Джерсі проходила виставка “Ізяслав Клігман. Із Росії з експресіонізмом”. Твори митця представлені в музеях і приватних збірках Росії, України, Франції, Італії, Англії, Німеччини, Ізраїля, Канади та США.

13 – 75 років (1937) від дня народження Кривенка Віталія

Єфремовича, архітектора, геральдиста. Закінчив Іванівське художнє училище в Росії та Київський інженерно-будівельний інститут. Трудову біографію розпочав у 1959 художником-оздоблювачем. **З 1976 по 1987 – головний архітектор м. Кіровограда. У 1991-1996 – начальник управління містобудування, архітектури, землеустрою та землекористування Кіровоградського місьвиконкому. Автор 50 проєктів споруд соціально-культурної сфери та пам'ятників: міські музеї М.Л.Кропивницького та О.О.Осмьоркіна; пам'ятники Б. Хмельницькому, Роберту і Томасу Ельворті, Ангелу Хранителю у Кіровограді та ін. Розробив проєкт реконструкції будівлі головпоштамту - пам'ятки архітектури ХІХ ст. Ініціатор системного відродження і розвитку геральдичної справи в області, засновник та голова (з 1996) обласного відділення Українського геральдичного товариства. Автор символіки (герба і прапора) міста Кіровограда та багатьох районів області. Автор відзнаки до звання почесного громадянина м. Кіровограда; медалі лауреата обласних премій імені В.Ястребова, Є.Маланюка, Я.Паученка та ін. Один з авторів альбому-каталогу „Символіка Кіровоградщини” (2002). Лауреат обласної премії ім. Я.В.Паученка в галузі архітектури та геральдики (2004). Заслужений архітектор України(2009).**

13 – 55 років (1957) від дня народження (с. Вербове Голованівського

району) Розвозчика Петра Іпаріоновича, поета і педагога. У 1980 закінчив філологічний факультет Київського державного університету ім. Тараса Шевченка. З 1980 по 1999 учителював у школах м. Біла Церква. У 1997 став переможцем Всеукраїнського конкурсу „Вчитель року”. Заслужений вчитель України (1997). У 1999-2003 працював завідувачим кабінетом української мови та літератури Київського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів. З 2003 –

методист, а з 2004 – начальник відділу довузівської підготовки Білоцерківського інституту економіки та управління Відкритого міжнародного університету розвитку людини “Україна”. Автор збірок поезії „Коні волі” (1996), „На долонях подорожника” (1998), „Земля Світовида” (2004). Член Національної Спілки письменників України (1998).

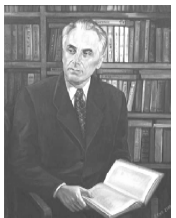
13 – 40 років (1972) від дня народження (с. Ставидла Олександрівського району) Батуріна Юрія

Анатолійовича, актора. У 1992 закінчив Дніпропетровське театральне училище, у 1996 – Російську академію театального мистецтва (курс М.А.Захарова). Працював у театрі Ленінського комсомолу в Москві. На декілька років полишив мистецтво. Працював барменом, потім адміністратором в елітному ресторані, водієм-механіком, займався виданням журналів. У кіно й театр повернувся, коли виповнилося 33 роки. Знявся у фільмах

та серіалах: „Золотая теща” (2006), „Обратный отсчет” (2006), „Слушая тишину» (2007), „Морозов» (2007), „Кружева» (2008), „Сила притяжения» (2008), „Знахарь» (2008), „Еще один шанс» 2008), „Обручальное кольцо» (2008-2009), „Люди Шпака» 2009), „Судебная колонка» (2009), „Ефросинья» (2010), „Вербное воскресение» (2010) та ін.

14 – 110 років (1902) від дня народження (м. Єлисаветград)

Яновського Юрія Івановича (1902-1954), класика української літератури ХХ століття: прозаїка, драматурга, кіносценариста. **Закінчив Єлисаветградське земське реальне училище.** Навчався у Київському політехнічному інституті (1922-1924). Працював на Одеській кіностудії. Друкуватися почав у 1924. Був військовим кореспондентом, кореспондентом „Правди України” на Нюрнберзькому процесі. Твори виходили у п'яти томах

(1983). **У с. Нецаївці Компаніївського району відкрито літературно-меморіальний музей Ю. І. Яновського (1972). У Кіровограді – меморіальну дошку на будинку, де він жив. На знімку: художник Л. Кир'янова „Портрет Юрія Яновського» (2008).**

14 – 75 років (1937) від дня народження (с. Павлиш Онуфріївського району) Базилевського Володимира Олександровича,

поета, прозаїка, публіциста, літературознавця. Закінчив філологічний факультет Одеського університету (1962). Був на журналістській роботі, старшим редактором видавництва „Промінь” (Дніпропетровськ), **керував літературною студією „Сівач” (Кіровоград).** Перша поетична збірка „Ятрань” вийшла у 1968. У наступні роки побачили світ книги поезій: „Світлиця” (1970), „Гони”

(1971), „Пора перельоту” (1974), „Поклик простору” (1977, „Побачення з тобою” (1978), „Допоки музика звучить” (1982), „Чуття землі небесне” (1983), „Світлом єдиним” (1983), „Труди і дні” (1984), „Вибране” (1987), „Колодязь” (1988), „Вертеп” (1992). Автор документальних повістей „Делегат конгресу” (1975), „Ці довгі і сувори зими” (1979); книжок нарисів та есе „Земля двох морів”, „Обираю тривогу” (1982); літературно-критичних статей „І зав'язь дум, і вільний лет пера” (1990), „Лук Одиссеїв” (2005). Лауреат літературної премії ім. П. Г. Тичини (1990, за книгу „Колодязь”). Лауреат Державної премії України ім. Т. Г. Шевченка (1998, за книгу „Вертеп”). **На смерть В. О. Сухомлинського відгукнувся віршом – рекевієм „У Павлиші зараз осінь...”** Член Комітету Національної премії України ім. Т. Г. Шевченка (з 1999).

14 – 75 років (1937) від дня народження (*с. Новомиколаївка*

Новоукраїнського району) Скларенка Віталія Григоровича, мовознавця-славіста. У 1959 закінчив філологічний факультет Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова. Доктор філологічних наук (1983), професор (1992), академік-секретар Відділення літератури, мови і мовознавства НАН України. З 1996 – директор Інституту мовознавства ім. О.О.Потебні НАН України. Головний редактор журналу «Мовознавство».

Лауреат премії ім. О.О.Потебні НАН України. Академік Національної академії наук України (2003), заслужений діяч науки і техніки України. Автор монографій: „Темні місця” в „Слові о полку Ігоревім”, „Русь і варяги», „Праслов'янська акцентологія» (1998), «Історія українського наголосу. Іменник» (2007) та ін. Співавтор і співредактор семитомного «Етимологічного словника української мови» — унікального лексикографічного видання, до якого написав понад 2500 статей.

15 – 70 років (1942) від дня народження (*с. Володимирівка*

Новоархангельського району) Буряка Володимира Костянтиновича, педагога, фізика, дидактика. **Закінчив у 1967 фізико-математичний факультет Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О.С.Пушкіна.** Трудовий шлях розпочав у 1967. У Криворізькому державному педагогічному університеті працює з 1980, ректор – з 2000. Доктор педагогічних наук (1987), професор (1988). Іноземний член Російської академії освіти, дійсний член МСАО

ім. Я.А.Коменського. Створив наукову школу з дидактики. Автор 150 наукових праць, у тому числі 10 книг (монографій, методичних посібників), які видані у Києві, Москві, Тбілісі. Найголовніші: „Самостійна робота учнів” (1984), „Уроки в старших класах” (1990), „Ергономічні основи навчального процесу у вищій школі” (1998).

16 – 50 років (1962) від дня народження (с. **Суходільське Долинського району**) **Колісниченко Наталії Олексіївни**, спортсменки

(хокей на траві). Закінчила Криворізьке медичне училище і Харківський електротехнічний технікум. Займатися хокеєм на траві почала в 1977 в команді „Рудана” Кривий Ріг, потім виступала за команду Харківського авіаційного інституту. Сповна реалізувала свій талант у провідній команді вищої ліги СРСР „Колосі” (м. Борисполь Київської обл.). Чемпіонка СРСР, володар кубка СРСР (1984), учасниця двох фіналів Кубка європейських чемпіонів (1984, 1986).

Заслужений майстер спорту СРСР.

17 – 95 років (1907) від дня народження (Сумщина) **Трегуба Семена**

Адольфовича (1907-1975), критика, літературознавця. *Дитинство і юність пройшли в Єлисаветграді. Тут закінчив школу, дебютував як поет на сторінках газети „Красный путь”.* Закінчив Московський інститут журналістики. Автор книг: «О Николае Островском» (1938), «Маяковский – газетчик» (1939), «Владимир Маяковский» (1940), «Фронтовые записи» (1941), «Счастье Корчагина» (у співавт., 1944), «Живой Корчагин» (1966), «Жизнь и творчество Николая Островского» (1968) та ін.

17 – 60 років від дня народження (1952) (с. **Йосипівка Ульяновського району**) **Савранчука Володимира Вікторовича**,

агронома. Закінчив Уманський сільськогосподарський інститут. **З 1983 по 1993 працював директором радгоспу „Росія” Маловисківського району. З 1998 – генеральний директор Кіровоградської державної сільськогосподарської дослідної станції, керівник Центру наукового забезпечення АПК області. У 2005 установі надано статус Кіровоградського**

інституту Агропромислового виробництва УААН: 13 лабораторій, 46 наукових співробітників. Кіровоградські селекціонери вивели зокрема 44 сорти сої. Кандидат сільськогосподарських наук (2004). Заслужений працівник сільського господарства України (2003).

18 – 80 років (1932) від дня народження **Желтобрюха Віктора**

Миколайовича, машинобудівника. *Живе у Кіровограді з 1946, закінчив Кіровоградський машинобудівний технікум, а у 1962 – Кіровоградський філіал Харківського політехнічного інституту.* Кандидат технічних наук. **З 1958 по 1983 працював головним конструктором, головним інженером та директором заводу „Гідросила”. У 1983-1988 –**

генеральний директор ВО „Червона Зірка”. З 1989 до 1991 – керівник державного виробничого об’єднання „Посівмаш”. За його керівництва завод „Гідросила” вважався одним з кращих підприємств СРСР. З 1992 – директор заводу-фірми „Вісь”. Відзначений орденами „Знак пошани”, Дружби народів, Трудового Червоного Прапора та ін. *Нагороджений почесною відзнакою „Честь і слава Кіровоградщини”. Почесний громадянин м. Кіровограда (2004).*

18 – 75 років (1937) від дня народження (с. Новогригорівка Маловисківського району) Ткача Миколи Леонтійовича, лікаря. За фахом – хірург. З 1975 по 1987 – завідувач відділу охорони здоров’я Кіровоградського міськвиконкому. За цей час у місті збудовано 5 поліклінік з сучасним діагностично-лікувальним обладнанням, сучасну станцію швидкої допомоги, пологовий будинок, будинок дитини та ін. З 1987 до 2006 був головним лікарем Кіровоградської міської лікарні швидкої допомоги, де щороку виконується до 5 тисяч операцій, обслуговується 12 тисяч пацієнтів. Заслужений лікар України.

18 – 65 років (1947) від дня народження (Вінничина) Чурпія Костянтина Леонідовича, лікаря. У 1972 закінчив Івано-Франківський медичний інститут. *Працював головним лікарем Перегонівської дільничної лікарні в Голованівському районі (1973-1977). З 1977 по 1981 – головний лікар Хмельівської районної лікарні, а з 1981 – Маловисківської центральної районної лікарні.* Кандидат медичних наук. Автор понад 40 наукових праць з хірургії та організації охорони здоров’я, 2 винаходів. Провів понад 6 тисяч операцій. Заслужений лікар України (1992). Нагороджений медаллю „20 років незалежності України” (2011).

20 – 180 років (1832) від дня народження (с. Малоолександрівка Верхньодніпровського повіту Катеринославської губернії) Поля Олександра Миколайовича (1832-1890), ученого, громадського діяча, мецената. Батько – нащадок німецького кардинала Поля, мати – праправнучка наказного гетьмана П. Полуботка. Закінчив Полтавську гімназію (1854) та Дерптський університет. Обезсмертив своє ім’я тим, що знайшов найбільше у світі Криворізьке родовище залізних руд (1873), заснував його промислову розробку (1881). Створив у Катеринославі міський музей українських старожитностей (5 тисяч експонатів). У Кривому Розі був споруджений пам’ятник (1908). *Його ім’я знаходимо у списку землевласників Олександрійського повіту: Поль володів частиною*

хутора Миронівки Баштинської волості (800 десятин), нині це Петрівський район. У 1872 на південній околиці с. Петрового виявив поклади залізної руди, графіту, каоліну та парафіну.

20 – 75 років (1937) від дня народження Ломачинського В'ячеслава

Олексійовича, технолога. Закінчив середню школу в с. Хащуватому Гайворонського району. Вищу освіту

здобув у Одеському технологічному інституті харчової і холодильної промисловості за фахом „машини і апарати харчових виробництв”. 9 років працював інженером-механіком та головним інженером на Мелітопольському консервному заводі. З 1969 по 1975 – в апараті Головного управління консервної, овочесушильної і харчоконцентратної промисловості Мінхарчпрорму УРСР.

З 1975 – директор Всесоюзного (з 1992 - Всеросійського) НДІ консервної і овочесушильної промисловості. Доктор технічних наук. Автор понад 200 наукових праць, 200 винаходів. Член-кореспондент Російської академії природничих наук, заслужений працівник харчової промисловості Російської Федерації (1997).

20 – 65 років (1947) від дня народження (с.Водяне Павлоградського району Дніпропетровської обл.) Садового Миколи Іллча,

фізика-методиста, педагога, громадського діяча. У 1970 закінчив фізико-математичний факультет Кіровоградського державного педагогічного інституту імені О.С. Пушкіна. До 1971 працював учителем фізики Павлівської СШ Онуфріївського району. До 1982 – у кіровоградських школах. З 1982 на викладацькій роботі в КДПІ ім. О.С.Пушкіна.

Кандидат педагогічних наук (1986), доктор педагогічних наук (2002). З 1986 по 1988 – декан фізико-математичного факультету. **З 2003 – професор кафедри фізики та**

методики її викладання КДПУ імені Володимира Винниченка. Автор більше 270 науково-методичних публікацій (монографій, підручників для ВНЗ, посібників, статей тощо): «Науково-методичні основи шкільного курсу квантової фізики» (1998), «Становлення та розвитку фундаментальних ідей дискретності та неперервності у курсі фізики середньої школи» (2001), «Наукові фізичні школи в Україні» (2002), «Методика і техніка експерименту з оптики» (2007), «Нариси з еволюції основних фізичних ідей XIX-XX, початку XXIст.» (2008), «Фізика: підручник для підготовчих відділень вищих навчальних закладів» (2008). Народний депутат України IV, V скликань. Нагороджений Почесною грамотою Верховної Ради України.

22 – 75 років (1937) від дня народження (Вінницька область) **Уліча**

Леоніда Ісаковича, агронома. У 1956 закінчив Львівський сільськогосподарський технікум, у 1965 – Львівський сільськогосподарський інститут. **З 1980 по 1987 працював завідуючим сортодільницею в Ульяновці, з 1987 – директором Кіровоградської обласної державної сортовипробувальної станції.** Кандидат сільськогосподарських наук (1990). Директор Центру сортознавства і сортовивчення в м. Біла Церква Київської області. **Депутат обласної ради (2002-2006).**

23 – 55 років (1957) від дня народження (с. Роздолля Компаніївського

району) Кононенка Олексія Анатолійовича, письменника. **У 1978 закінчив філологічний факультет Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О. С. Пушкіна. З 1978 по 1989 – на комсомольській роботі у Компаніївському районі, Кіровограді та Києві.** Працював головним спеціалістом Міністерства освіти України (1989-1990), заступником директора центру „Музика, мода, молодь” (1990-1992), редактором відділу журналу „Азбука сімейного виховання” (1992-1994), завідувачем відділу культури популярного київського тижневика „Дзеркало тижня” (1994-1998). Член Національної Спілки письменників України. Пише українською та російською мовами. Автор близько 30 книг загальним накладом понад 800 тисяч примірників. Автор текстів понад 200 пісень (зокрема „Доне, моя донечко” на музику М. Свидюка). Лауреат Всеукраїнської літературної премії імені Івана Огієнка (2003, разом з братами Сергієм і Віктором та сином Максимом – „за мистецький проект для дітей „Слов’янський світ”). Заслужений діяч мистецтв України (2004). Представлений в антології „Украина. Русская поэзия. XX век” (2007).

24 – 100 років (1912) від дня народження (м. Макіївка Донецької області)

Семенова Георгія Гнатовича (1912-1982), актора. Навчався у Ленінградському технікумі сценічних мистецтв. З 1929 працював у театрах Артемівська, Києва, Павлодара, Миколаєва, Хмельницького, Кіровограда. **У 1940-1952 та з 1959 і до кінця життя – у Кіровоградському музично-драматичному театрі ім. М. Л. Кропивницького.** Серед ролей – Микола Задорожний („Украдене щастя” Франка), Мартин Боруля (одноіменна п’єса Карпенка-Карого), Микита („Дай серцю волю, заведе в неволю” Кропивницького), Галушка („В степах України” Корнійчука), Тарас Бульба (за однойменним твором М. Гоголя), Расплюєв

(„Весілля Кречинського” Сухово-Кобиліна), Лір („Король Лір” Шекспіра) та ін. Знявся у фільмах: „Солдатики”, „Сон”, „Два дні у грудні”, „Народжені бурєю”. Народний артист УРСР (1973).

24 – 75 років (1937) від дня народження (м. Херсон) **Попова В'ячеслава**

Васильовича, медальєра. У 1957 закінчив скульптурний факультет Дніпропетровського художнього училища.

Мешкає у Світловодську. Учасник багатьох виставок.

Твори зберігаються в Ермітажі, Музеї Т. Г. Шевченка в Києві, Музеї О. С. Пушкіна в Москві, історико-культурному заповіднику „Чигирин”, Шевченківському заповіднику (Канів), Історичному музеї (Москва), Музеї медалі (Лейден, Нідерланди), Музеї монетного двору (Париж) та ін. Член Federation internationale de la medaille Paris (FIDEM).

Учасник XXVI конгресу FIDEM у Гаазі (Нідерланди, 1998)

та XXVII конгресу FIDEM у Веймарі (Німеччина, 2000). В 2009 у Москві та Кіровограді відбулися персональні виставки майстра „Образ і кредо”, на яких експонувалося понад 180 його медалей. У Москві було видано каталог творів (автор-упорядник Віктор Петраков). **Нагороджений почесним знаком Світловодської міської ради „За заслуги перед Світловодськом”**.

27 – 85 років (1927) від дня народження (с. **Митрофанівка**

Новгородківського району) Сумарокова Павла

Івановича (1927-2010), поета. Закінчив філологічний факультет Дніпропетровського університету (1962).

Працював учителем у навчальних закладах Кіровоградщини і Дніпропетровщини. З 1985 – керівник Оріхівської літературної студії „Ластівка” (Запорізька область).

Учасник колективних збірок „Великий луг” (Запоріжжя, 1992), „Веселий курінь” (Запоріжжя, 1993);

упорядник і редактор літературного альманаху поетів Оріхівщини „Передзвін”. На знімку: Павло Сумароков у центрі.

27 – 60 років (1952) від дня народження (м. **Олександрія**) **Джогана**

Василя Климовича, військового штурмана, правознавця,

державного діяча. У 1972 закінчив Челябінське вище

військове авіаційне училище штурманів, у 1987 –

авіаційний льотний факультет Червонопрапорної академії

ім. В.І.Леніна, у 1998 пройшов навчання з професійної

підготовки у Воронежському університеті зі спеціальності

„економіка”. У 2001 закінчив юридичний факультет

Російської академії державної служби при президенті

Російської Федерації. Понад 25 років служив на командних посадах у Збройних Силах (перед звільненням у запас – заступник командира

авіаційної дивізії). Має 12 державних нагород. Кандидат технічних наук (2008). Заслужений військовий штурман Російської Федерації. З 2003 працював на керівних посадах в Управлінні Федеральної служби судових приставів по Воронежській області. Нагороджений іменною вогнепальною зброєю. З 2010 - начальник Управління Судового департаменту у Воронежській області.

29 – 75 років (1937) від дня народження (м. Херсон) Очаківського

Вілена Яковича, дисидента, правозахисника з покоління „шістдесятників”. У 1959 вступив до Одеської середньої спеціальної школи МВС СРСР. Через рік його виключили зі школи міліції за фейлетон “Школа держиморд”, який послав у журнал “Советская милиция”, потім у газету “Комсомольская правда”. Щоб стати професійним правозахисником, у 1962 вступив на юридичний факультет Іркутського держуніверситету, та переконавшись, що конфлікт з офіційною правосвідомістю неминучий,

покинув навчання у 1964. З 1978 мешкає з родиною в м.Олександрії. У 1980 закінчив на відмінно Макіївську гірничо-механічну школу за фахом машиніст гірничо-видобувних машин, працював прохідником на шахті «Ведмежоярська» тресту “Олександріяшахтвуглебуд”. Готував листівки – антибрежневські, антипартійні фотоколажі зі своїми карикатурами і віршами. Розкидав ці листівки в Донецьку, в Москві під час Олімпійських ігор 1980. У жовтні 1982 був заарештований. Його відправили у спеціальне відділення Одеської обласної психлікарні. Експертиза поставила діагноз: «шизофрения непрерывнотекущая, параноидный вариант». **3 квітня 1983 по 1986 перебував на примусовому лікуванні у спеціальних психіатричних закладах. Був врятований горбачовською перебудовою.** У 1988 заснував у Олександрії „Меморіал”, потім Народний рух України за перебудову. **Домігся повторної психіатричної експертизи, яка визнала його психічно здоровим, та повної реабілітації Президією Верховної Ради УРСР. Була навіть виплачена грошова компенсація за «вимушений прогул», що тривав 4 роки і 1 місяць. Активно працює в “Меморіалі” ім. В.Стуса, у Міжнародному “Меморіалі”. Написав спогади „Дорога в ад” (одеська газета „Юг”, квітень 1993).**

30 – 90 років (1922) від дня народження (с. Новоскелевата Олександрійського повіту, нині Казанківського району Миколаївської області) Глазового Павла Прокоповича (1922-2004), поета-гумориста і сатирика. Після восьмирічки закінчив педучилище в Новомосковську Дніпропетровської області, мріяв бути учителем української мови. Один рік попрацював учителем молодших класів. Учасник ВВВ. Вищу освіту здобув у

Київському педагогічному інституті (1950). З 1950 по 1961 р. працював заступником редактора журналу «Перець», згодом — заступником головного редактора журналу «Мистецтво». Член Спілки письменників України (1968). Автор 13 книг сатири та гумору, 6 книжок для дітей. Заслужений діяч мистецтв України (1993). Нагороджений Орденом «За заслуги» III ступеня (1997).

30 – 55 років (1957) від дня народження (*с. Калабарок Новогеоргіївського району*) **Мусієнка Івана Івановича**, правознавця. У 1978 закінчив Сумське вище артилерійське командне училище, у 1982 – Вищі курси військової контррозвідки Комітету державної безпеки СРСР, у 1987 – спеціальні курси керівного та оперативного складу КДБ СРСР зі знанням східної мови, у 1993 – Міжгалузовий інститут підвищення кваліфікації при Харківському інженерно-економічному інституті за спеціальністю «Менеджмент і маркетинг» та у 2003 – Національну юридичну академію України ім. Ярослава

Мудрого. Полковник, кандидат військових наук (2000), доцент (2004). Перший заступник директора Інституту підготовки юридичних кадрів для СБУ у складі Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого. З 2009 - директор Інституту підготовки юридичних кадрів для СБУ. Заслужений юрист України (2008). Генерал-майор (2010). Нагороджений більш ніж 20 урядовими та відомчими нагородами.

КАВАЛЕРІЙСЬКЕ УЧИЛИЩЕ – ГОРДІСТЬ ЄЛИСАВЕТГРАДА

Нещодавно виповнилося 145 років від часу заснування одного із найзнаменитіших військових навчальних закладів Російської імперії – Єлисаветградського кавалерійського училища (1865-1917). Представник славетної єлисаветградської династії Георгій Якович Ерделі (1883-1954) у недавню опублікованих „Воспоминаниях” („Московский

журнал. История Государства Российского”, №1, 2009) відзначає: *„Гордился город своим кавалерийским юнкерским училищем (таких училищ было в России всего три: в Елизаветграде, в Петербурге... и в Твери). Занимало оно бывший дворец, построенный при императоре Николае I, так как государь Николай Павлович часто бывал в Малороссии - тогдашнем всероссийском центре расположения кавалерии, жил подолгу в Елизаветграде... Дворец состоял из трех корпусов строгой архитектуры; эти три корпуса и манеж обрамляли громаднейший плац (больше московской Театральной площади) для верховой езды, скачек, учений и прочего, который был еще окружен широкой полосой сада с прекрасными аллеями и скверами. Там стояли столики под навесами, играла музыка и подавалось мороженое: публика усаживалась за столики и сквозь зелень наблюдала за вольтижировкой юнкеров”.*

Сотні, якщо не тисячі, відомих військових діячів (полковників і генералів) з гордістю називали себе вихованцями „славной южной школы”. А це, у що важко повірити, половина офіцерів-кавалеристів російської армії! Випускники ЄКУ були на провідних ролях під час Першої світової війни (досить лише згадати трагічну долю колишнього начальника ЄКУ, а згодом командувача 2-ї російської армії Олександра Васильовича Самсонова). Або випускника ЄКУ 1908 року Олександра Козакова (1889-1918), який перекваліфікувався у пілоти і став одним з кращих асів Першої світової війни, збивши 17 ворожих літаків.

У братовбивчій громадянській війні вони воювали як у лавах Білої та Червоної Армії, так і в складі Армії УНР. Приміром, випускник ЄКУ 1916 року, корнет Сергій Володимирович Марков (1898-1944) брав найактивнішу участь у спробах врятувати імператора Миколу II та його родину, про що згодом написав надзвичайно цікаві спогади „Покинутая

царская семья”, вперше видані у Відні у 1928 році і перевидані нещодавно в Росії (2002). „Переможцем Чапаєва” увійшов в історію громадянської війни випускник ЄКУ 1905 року Тимофій Іполитович Сладков (1884-1956). Це він – полковник Уральського козачого війська – у вересні 1919 року розгромив штаб 25-ї дивізії на чолі з легендарним Чапаєм. А колишній елісаветградський юнкер Іван Васильович Полтавець-Остряниця (1890-1957) став одним з найвидатніших діячів українських національно-визвольних змагань: обирався наказним гетьманом Вільного Українського Козацтва, був генеральним писарем Української Держави.

Опинившись в еміграції, де тільки не шукали застосування своїм військовим здібностям вихованці Елісаветградського кавалерійського училища! Навіть у далекому Парагваї, як національного героя, шанують випускника ЄКУ 1914 року Сергія Сергійовича Салазкіна. З 1928 року він воював у Парагваї під час війни з Болівією (1932-1935), був командиром полку в парагвайській армії, загинув 30 серпня 1933 року. У столиці Парагваю Асунсьйоні його іменем названо вулицю, написана п’єса під назвою „Майор Салазкін”.

Ще один учасник найкровопролитнішої війни XX століття в Латинській Америці (Болівія і Парагвай разом втратили понад 250 тисяч чоловік), випускник ЄКУ 1900 року, генерал-майор російської армії Микола Францевич Ерн (1879-1972) став ще й генерал-лейтенантом парагвайської армії, згодом генерал-інспектором та радником Генерального Штабу, був професором Військової академії. У нього навчався майбутній президент Парагваю Альфредо Стресснер (1912-2006).

Випускник ЄКУ 1915 року, ротмістр Лев Павлович Сукачов (1895-1975) з 1924 по 1939 рік перебував на службі в албанського короля Ахмета бек Зогу: полковник албанської армії, командир королівської гвардії. Згодом, оцінивши військовий хист Сукачова, його запросили на службу до італійської армії. Лев Павлович мав зустріч з Беніто Муссоліні, який запропонував йому сформувати з албанців полк для охорони короля Віктора-Еммануїла III. За роки служби в Італії (1939-1949) колишній елісаветградський юнкер дослужився до чину бригадного генерала.

Розсіяні по всьому світу колишні вихованці ЄКУ в 1965 році у Нью-Йорку на чолі з полковником Сергієм Ряснянським спромоглися видати унікальну книгу „Исторический очерк Елисаветградского кавалерийского училища с воспоминаниями питомцев школы. Незабываемое прошлое Славной южной школы. 1865-1965.”

Справедливості ради слід згадати, що до заснування Елісаветградського юнкерського кавалерійського училища в місті з 1859 по 1865 рік існувало офіцерське кавалерійське училище. Його історія, на превеликий жаль, майже не досліджена. А тим часом відомо, що при цьому специфічному навчальному закладі в 1861 році діяла... недільна школа для дітей ремісників, і учителями на громадських засадах працювали викладачі офіцерського кавалерійського училища, зокрема

випускник Академії Генерального штабу, приятель Т.Шевченка, М.Чернишевського і М.Добролюбова Микола Дементійович Новицький (1833-1906). Перебуваючи у нашому місті, він з 1860 року брав безпосередню участь у визволенні з кріпацтва родичів Тараса Шевченка, листувався з ним. Написав спогади про зустрічі з Кобзарем, у Єлисаветграді його відвідував Добролюбов. Дослужився Микола Дементійович до генерала кавалерії та члена Військової Ради Росії.

Ці гуманні традиції, поважне ставлення до українського народу, його історії та культури успадкувало від свого попередника Єлисаветградське

юнкерське кавалерійське училище (з 1902 – Єлисаветградське кавалерійське училище). Звертає на себе увагу активна участь керівництва, викладачів та юнкерів ЄКУ в діяльності Єлисаветградського благодійного товариства поширення грамотності й ремесел (1873-1918). Дивовижно, але факт: з 30 учасників першої постановки „Вечорниць” П.Ніщинського в Єлисаветграді (1875), яка відбулася у приміщенні громадського зібрання, 11 – це юнкери ЄКУ на чолі з своїм викладачем, відомим українофілом Миколою Федоровським (1838-1918)!

У тому ж таки 1875 році в Єлисаветграді за сприяння Товариства було видано першу в історії міста україномовну книгу під невибагливою назвою „Дещо з перекладів і самостійних творів І.Гриненка. Випуск І.” Такий псевдонім обрав Йосип Шевченко – небіж Тараса Григоровича, юнкер Єлисаветградського кавалерійського училища (на знімку). Книга коштувала 30 копійок, мала тираж 1200 примірників. У збірці вміщено 21 вірш Йосипа Варфоломійовича, 9 його перекладів та „рекламу” Товариства (витримки із протоколів засідань та звітів тощо). Присвячувалася книга Варфоломію Григоровичу Шевченку, батьку поета. Зрозуміло, що небіж Тараса Шевченка, який чудово виконував народні пісні, був учасником історичної постановки „Вечорниць” в Єлисаветграді.

Інший викладач ЄКУ М.І.Рахубовський у 1882 році пропонував Товариству поширення грамотності й ремесел зайнятися „изданием и распространением в массы книг, доступных для народа и ремесленников”. Було створено спеціальну комісію для „открытия библиотек в городах Елисаветградского уезда”.

Начальник ЄКУ, полковник Є.Є. Ринкевич, на одному із засідань Товариства запропонував влаштовувати народні читання. У дореволюційній Росії це була одна з найпопулярніших форм позашкільної освіти для поширення серед населення елементарних загальноосвітніх, професійних і прикладних знань.

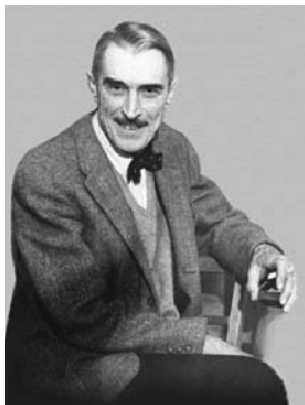
Феномен ЄКУ полягає ще й у тому, що військовою справою в ньому оволодівали майбутні... художники і письменники. Як неперевершений

ілюстратор українських народних пісень (28 мініатюр) в історію українського образотворчого мистецтва увійшов випускник ЄКУ 1875 року Амвросій Андрійович Ждаха (1855-1927), який також брав участь у постановці „Вечорниць”. Згодом він закінчив Одеську школу малювання та креслення. У 1893 році першим з українських графіків започаткував комплексне оформлення “Кобзаря” Т.Шевченка, ілюстрував “Чорну Раду” П. Куліша (1901) та твори інших українських письменників.

Більш карколомної долі, ніж та, що випала випускникові ЄКУ 1914 року Віктору Михайловичу Арнаутову (1896-1979), навіть важко уявити. Він був учасником Першої світової та громадянської воєн на боці адмірала Колчака. В еміграції навчався у Каліфорнійській школі образотворчих мистецтв (Сан-Франциско), секретами монументального мистецтва оволодівав, працюючи у Мексиці разом з геніальним Дієго Ріверою. У 1937 році Арнаутів виконав фрески для фойє школи ім. Д. Вашингтона у Сан-Франциско, майже чверть століття викладав живопис, графіку та дизайн у Стенфордському університеті, мав 8 персональних виставок. У 1941 Віктор Михайлович вступає до лав... Комуністичної партії США, обирається головою Російсько-американського товариства з надання допомоги Червоній Армії. Після цькування за карикатуру на Р.Ніксона та загибелі під колесами авто дружини у 1963 році повернувся на батьківщину. Жив і працював у Маріуполі. Живописні твори зберігаються в Російському музеї (Санкт-Петербург), Музеї образотворчих мистецтв ім. О.С.Пушкіна (Москва), Музеї образотворчих мистецтв Сан-Франциско, багатьох приватних колекціях.

Якщо Арнаутов уже посів гідне місце в історії російського та українського мистецтва, то цього поки що не скажеш про іншого

вихованця ЄКУ 1917 року Матвія Едмундовича фон Рейтлінгера (1897-1983). Його відкриття як талановитого художника лише починається. Рейтлінгер встиг повоювати на фронтах Першої світової війни, а після революції – у білих військах на Півдні Росії. В листопаді 1920 року опинився в еміграції в Югославії. Тут Матвій Едмундович вирішив перекваліфікуватися у художники. З цією метою він у 1932 році закінчив у Белграді Королівську школу витончених мистецтв. Ще будучи студентом, під час літніх канікул, брав участь у розписах храмів по всій Югославії. Набутий досвід роботи з фресками допоміг йому виробити свій стиль виконання

композицій великого розміру з великою кількістю персонажів. Одночасно почав працювати ілюстратором. У 1937 році Рейтлінгер виконав чудовий графічний портрет 20-річної російської емігрантки Анни Юріївни Бетулинської, яка стала знаменитою французькою співачкою, композитором і поетом Анною Марлі (1907-2006) (на знімку). Її пісні виконували Едіт Піаф, Шарль Азнавур та інші зірки французької естради. У 1944 році Матвій Едмундович переїхав до Німеччини, працював у кінематографі. У 1951-му емігрував до США. Тут працював у православних парафіях, відроджуючи візантійську традицію в іконописі. Зокрема, написав іконостас церкви в ім'я Божої Матері у Філадельфії. Займався живописом на пушкінські теми. У 1964 і 1970 роках у Філадельфії випустив дві книги ілюстрацій (туш, перо) до творів російської класики ("Братья Карамазовы" Достоевського, "Левша" і "Очарованный странник" Лескова, "Капитанская дочка" та "Пиковая дама" Пушкіна, "Война и мир" Толстого). Персональні виставки неодноразово влаштовувалися в Югославії, Німеччині та США.

З 1876 по 1886 рік при Єлисаветградському кавалерійському юнкерському училищі існувало козаचे відділення. Потім його перевели до Новочеркаського козачого училища. Серед тих, хто вступав і навчався в ЄКУ, а завершував військову освіту уже в Новочеркаську, був один із найзагадковіших російських письменників Іван Олександрович Родіонов (1866-1940). Саме його, а не Михайла Шолохова, деякі дослідники (передусім журналістка і літературознавець

Галина Стукалова) вважають справжнім автором геніального роману „Тихий Дон”. Ще в 1914 році Родіонов опублікував книгу нарисів з історії донського козацтва під промовистою назвою... „Тихий Дон”. Свій літературний архів з розділами роману він втратив під час громадянської війни. Перебуваючи в еміграції, письменник буцімто пожертвував своїм авторством задля спасіння родини, яка залишилася у радянській Росії. Репутацію гіпотетичного автора „Тихого Дону” трохи псує той факт, що Родіонов був запеклим антисемітом. Головними ворогами Росії він вважав п'янство та євреїв.

Як куратор військових навчальних закладів Російської імперії, починаючи з 1900 року, Єлисаветградське кавалерійське училище часто

відвідував представник правлячої династії Великий Князь Костянтин Костянтинович Романов (1858-1915), онук Миколи I. В історію російської літератури він увійшов як поет під криптонімом К.Р. Його улюбленим поетом був Афанасій Фет, значна частина життя і творчості якого пов'язана з нашим краєм. Перебуваючи в Єлисаветграді, Великий Князь влаштовував літературно-музичні вечори, писав тут свою знамениту драму „Царь Іудейський” (1911-1912). За життя вийшло тритомне зібрання його творів, багато перекладів західноєвропейських поетів. На вірш Костянтина Романова „Растворил я

окно...” П.І.Чайковський написав романс-шедевр вокальної класики. З 1889 року він – Президент Російської Академії Наук. У цій іпостасі зокрема допоміг здобути освіту уродженцю Єлисаветградщини Юхиму Придворову, майбутньому пролетарському поету Дем'яну Бедному.

Мріяв вступити до Єлисаветградського кавалерійського училища Анатолій Євгенович Величковський (1901-1981). Його батько учині ротмістра викладав у ЄКУ, та й родина мешкала в одному з корпусів училища. Анатолій навчався у Єлисаветградській громадській гімназії. У 1919 році його батько полковник Євген Величковський був Єлисаветградським повітовим комісаром. 18-річним юнаком Анатолій вступив у Білу Армію. В еміграції став визначним поетом –

продовжувачем „тютчевського напрямку” в російській поезії. Про його творчість схвально відгукувався лауреат Нобелівської премії Іван Бунін.

Багато віршів Величковського навіяні ностальгією за Україною, Єлисаветградом та його гордістю – кавалерійським училищем:

**Это было - где-то,
Далеко от Сены:
Солнце пахло - летом,
Ветерок - сиренью.
Под апрельским небом
Было на параде,
На плацу учебном
В Елисаветграде.
Светлых шашек гребень
Лошади, знамена:
Слушали молебн -
Оба эскадрона...**

**Отзвучали гимны
Отзвенел парад -
И не стало имени:
Елисаветград.
На песке - сердечки:
Конские следы...
И уходят в вечность
Конные ряды.
Ясно и дождливо...
Будет - как всегда,
А христоролюбивых
Воинств - никогда!**

ВЕРЕСЕНЬ

1 – 75 років (1937) від дня народження (Чернігівщина) **Березана**

Олександра Петровича, організатора фізичної культури і спорту. *Дитинство минуло в с. Вершино-Кам'янці Новгородківського району.* Захоплювався футболом і легкою атлетикою. *У 1963 закінчив факультет фізичного виховання КДПІ ім. О.С.Пушкіна. Був головою комітету по фізкультурі і спорту при Кіровоградському міськвиконкомі (1972-1974), першим директором ДЮСШ обласного комітету по фізкультурі і спорту при облвиконкомі. Протягом багатьох років (з 1978 по 1997) працював начальником Кіровоградського обласного управління фізичної культури і спорту. Сприяв створенню народного музею „Спортивна слава Кіровоградщини”, відкриттю пам'ятного знака воїнам-спортсменам Кіровоградщини, що загинули в роки ВВВ, зведенню бейсбольного стадіону в Кіровограді і т.д.* Суддя всесоюдної категорії з легкої атлетики, обслуговував Олімпійські ігри 1980 у Москві. Заслужений працівник фізичної культури і спорту України (1993).

1 – 75 років (1937) від дня народження (с. Тарасівка Бобринецького району) **Голубовського Миколи Пантелійовича**, інженера-зв'язківця.

У 1960 закінчив Одеський електротехнічний інститут зв'язку. Вважається одним з кращих у Росії фахівців у галузі телеграфної техніки зв'язку. З 1960 по 1979 працював у Калузькому НДІ телемеханічних пристроїв. Пройшов шлях від рядового інженера до начальника науково-дослідного відділу інституту, був головним конструктором виробу Р-014, керівником низки науково-дослідницьких робіт та безпосереднім виконавцем розробки складних вузлів дослідно-конструкторських робіт. При створенні виробу Р-014 одним з перших серед підприємств галузі використав інтегральні мікросхеми вітчизняного виробництва. У 1979 призначений головним конструктором комплексу „оконечной аппаратуры и аппаратуры сопряжения “Шмель”. Брав активну участь в опрацюванні взаємодії об'єкта А-50 з різними типами каналів зв'язку і автоматизованими системами управління. Викладає у Московському технічному університеті зв'язку та інформатики (військова кафедра).

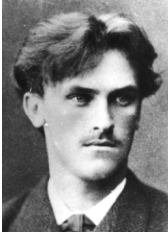
2 – 65 років (1947) від дня народження (с. Богданівка Знам'янського району) **Володіна Миколи Миколайовича**, лікаря. *Через 3 роки після народження родина переїхала до підмосковної Балашихи.* У 1971 закінчив педіатричний факультет 2-го Московського медичного інституту ім. М.І.Пирогова. З 1973 по 1993 працював у ньому (нині – Російський державний медичний університет): завідувач кафедри, декан. *Доктор*

медичних наук, професор. Автор 400 наукових праць: 12 підручників, 23 монографій, 14 винаходів. Підготував 9 докторів медичних наук та 28 кандидатів. З 1993 по 1997 - начальник управління навчальних закладів Мінздравмедпрому Росії. У 1997-1999 - заступник керівника, керівник Департаменту науково-дослідницьких та освітніх закладів Мінздраву Росії. З 1999 по 2004 - директор Департаменту освітніх медичних закладів і кадрової політики Мінздраву РФ. З 2006 - заступник

керівника Федерального агентства з охорони здоров'я і соціального розвитку. З 2007 по 2011 - ректор Російського державного медичного університету. Президент Російської асоціації спеціалістів перинатальної медицини. Академік РАМН. Лауреат премії Уряду РФ в галузі науки і техніки. Заслужений лікар РФ.

3 – 150 років (1862) від дня народження (с. Миколаївка поблизу

Єлисаветграда) Тарковського Олександра Карловича (1862-1924), громадського діяча, літератора, мемуариста. З 1872 після смерті від холери обох батьків виховувався у родині **І. К. Карпенка-Карого, одруженого з його сестрою Надією Карлівною Тарковською. Закінчив ЄЗРУ, брав участь в організації та постановці перших спектаклів української трупи. Навчався у Харківському університеті до арешту 1884 за участь у Єлисаветградському народовольчому гуртку. П'ять**

років перебував у сибірському засланні, де заприятелював з майбутнім президентом Польщі Ю. Пілсудським. З 1897 по 1920 служив у Єлисаветградському міському громадському банку, був попечителем комерційного училища. Один із засновників Єлисаветградської Громадської бібліотеки (1897). Писав прозу, вірші, нариси, перекладав твори зарубіжної літератури. Знав багато мов: французьку, німецьку, англійську, італійську та ін. На прохання В. І. Леніна написав спогади про „Народну волю”, автор „Очерков революционного движения 80-х годов в Елисаветграде”.

4 – 130 років (1882) від дня народження Морфессі Юрія Спиридоновича

(1882-1957), оперного та естрадного співака. Сучасники називали Бояном та князем циганської пісні. Дитинство і юність минули в Одесі. Навчався в Одеському комерційному училищі, працював регентом хору училищної церкви. Закінчив Одеську консерваторію (клас співу П. Борисова). Дебютував в Одеський опері („Фауст”). У Київському оперному театрі Бородея виконував провідні ролі у 14 операх. Згодом став зіркою Московського театру оперети. **На початку XX століття побував з**

гастролями в Єлисаветграді, закохався у місцеву красуню Марію Загорську. Залишив яскраві спогади про свій „єлисаветградський роман”. Перебував в еміграції, знімався в кіно. Автор книги мемуарів „Жизнь, любовь, сцена” (Париж, 30-ті роки XX ст.).

5 – 90 років (1922) від дня народження с. Зибкове Онуфрієвського

району) Гаврилова Кузьми Антоновича (1922-1997), військового діяча. Трудову біографію почав токарем у Тбілісі. Учасник ВВВ. Будучи рядовим телефоністом 38-ї стрілецької дивізії, особливо відзначився під час форсування Дніпра. У ніч з 23 на 24.09.1944 з першими десантниками перебрався на правий берег, налагодив зв'язок і корегував вогонь наших батарей. **Герой Радянського Союзу (1944).** Після війни жив і працював у Тбілісі.

6 – 115 років (1897) від дня народження (с. Рівне Новоукраїнського

району) Микитенка Івана Кіндратовича (1897-1937), письменника. **Працював у Єлисаветграді, с. Неचाївці Компаніївського району.** Закінчив Херсонське військово-фельдшерське училище (1915) та Харківський медичний інститут (1927). Один з організаторів літературно-мистецького життя Одеси, керівник філії „Гарту”. З переїздом до Харкова очолив ВУСПП, з 1934 – секретар правління СПУ. У 1937 – репресований і розстріляний.

Зібрання творів виходило у шести томах (1965). **У с. Рівному Новоукраїнського району відкрито музей І.К.Микитенка (1967), споруджено пам'ятник.**

6 – 110 років (1902) від дня народження (Черкащина) Гречухи Михайла

Сергійовича (1902-1976), державного діяча. Дитинство і юність провів у Малій Висці. Працював на Маловисківському цукровому заводі. Згодом займав високі державні посади, був Головою Верховної Ради Української РСР (1939-1954), заступником Голови Ради Міністрів УРСР (1954-1965).

9 – 180 років (1832) від дня народження (Вінничина) Ніщинського Петра Івановича (псевдонім Петро Байда) (1832-1896), композитора, поета-перекладача. Закінчив філологічний та богословський факультети Афінського університету (1856). Викладав у гімназіях грецьку та російську мови, керував хорами, писав музику. **З 1870 часто приїздить у Єлисаветград до М. Кропивницького та І. Карпенка-Карого.**

Найвидатніший твір – музична картина „Вечорниці” – написаний на власний текст як вставна сцена до драми Т. Шевченка „Назар Стодоля”. **Вперше виконаний у приміщенні Єлисаветградського Громадського Зібрання (1875) місцевим аматорським гуртком за участю автора та його родини. В Єлисаветграді під час репетицій познайомилися і невдовзі побралися дочка композитора Муза Ніщинська та син місцевого священика Петро Левицький. Їхні сини Вадим і**

Олександр Левицькі стали відомими акторами і співаками. Племянницями Левицького були видатні співачки Л. Балановська і М. Коваленко. Жило подружжя Левицьких у с. Кам'яні Потіки Олександрійського району, де зять Ніщинського служив священиком.

9 – 140 років (1872) від дня народження (м. Єлисаветград) Емануеля Олександра Миколайовича (1872-1923), військового діяча. Онук героя Вітчизняної війни 1812 Г.А.Емануеля. Закінчив Миколаївське кавалерійське училище (1891). Учасник Першої світової та громадянської воєн. Полковник Кримського кінного полку. Воював у складі Добровольчої армії, Збройних Силах Півдня Росії та Російській Армії. У жовтні 1919 – командир Святохрестовського загону Військ Північного Кавказу, начальник Осетинської кінної дивізії. Генерал-майор. Після евакуації з Криму (1920) жив у Югославії.

9 – 55 років (1957) від дня народження (с. Кривуші Кременчуцького району Полтавської області) Голіусової Лариси Іванівни, музиканта, педагога. У 1981 закінчила Київську державну консерваторію за спеціальністю: баян, концертний виконавець, педагог. **З 1984 працює у Кіровоградському музичному училищі (КМУ): викладач, заступник директора з навчальної роботи (з 1998), директор (з 2004). У 1995 започаткувала проведення у Кіровограді Всеукраїнського фестивалю-конкурсу виконавців на народних інструментах „Провесін”, є художнім керівником і диригентом симфонічного оркестру КМУ, одним з організаторів традиційного щорічного піаністичного форуму „Нейгаузівські музичні зустрічі”. Заслужений діяч мистецтв України (2009).**

9 – 50 років (1962) від дня народження (Полтавщина) Шила Віктора Анатолійовича, поета. **У 1984 закінчив Кіровоградський інститут сільськогосподарського машинобудування,** аспірантуру. За фахом – інженер-механік, автор 10 винаходів. Працював на інженерних посадах, був науковим співробітником, членом громадського об'єднання молоді

„Атма”. Вірші та прозу друкував у журналах „Горизонт” (Кишинів), „Смена” (Москва), альманасі „Ларец” Міжнародного фонду слов’янської писемності (Москва) та ін. Автор збірок поезій „Розуміння історії” (1990), „Практика: 1962-1991” (1991), „Лезо голки” (2001), „Танець порожнечі” (2006); публіцистичного роману (у співавт. з Павлом Чорним) „Бодай-цикута” (2006). Член обласного відділення Асоціації українських письменників (1997).

10 – 100 років (1962) від дня народження (*с. Олексіївка Єлисаветградського повіту*) **Ніколенка Миколи Йосиповича** (1912-1975), художника, іконописця та реставратора. Батько – священик – розстріляний, мати репресована. У 1928 вступив до художньої студії Крюгера-Прахова у Києві, а в 1930 перейшов на навчання у Київський художній інститут (майстерня професора Бойчука). У 1933 був заарештований і засуджений до 5 років позбавлення волі у концтаборі на Колимі. У 1939 знову був заарештований за звинуваченням у підготовці збройного повстання. Засуджений до розстрілу, який замінили 10-річним ув’язненням. У 1940 звільнений по амністії. Заробляв на життя ілюструванням книг, працював театральним художником. У 1941 мобілізований в армію і, як колишній зек, направлений у штрафний батальйон. Був кілька разів поранений, потрапив у німецький полон, перебував у трудовому таборі під Дрезденом до закінчення війни. Повернувся до живопису, шукав рецепти фарб старих майстрів. Викладав у Російській художньо-промисловій школі у Гамбурзі, яка спеціалізувалась на розробці проблем стилістики й техніки візантійського і давньоруського іконопису та фрески. Одночасно писав ікони для церкви Успіння Пресвятої Богородиці у таборі Фішбек (Німеччина). У 1950 за допомогою Толстовського фонду емігрував у США, займався реставрацією старих картин. В 1951 у Фордемському університеті відбулась перша персональна виставка художника. У 1956 - учасник виставки візантійського мистецтва у Вашингтоні. Був одружений з мистецтвознавцем та письменницею Ладєю Ростиславівною (1915-1996). Автор виставки документальних рисунків «Колима». Брав участь у виставці «Мистецтво США в 1958 р.» (1958). У 1961 влаштована персональна виставка в музеї Атланти, яка викликала інтерес до творчості художника. В 1962 виконав 104 малюнки до книги «Міфи про героїв» - збірника легенд різних народів у переказі Норми Лоррі Гудрич. У 1969 повернувся до зображень природи, до архітектурних пейзажів та сюрреалізму. З 1970 жив у ФРН. Оформляв книги Галича, А. Кузнецова, Дж. Орвелла та інших авторів, які друкувало видавництво «Посев» (Франкфурт-на-Майні). Література: Александров Е.А. Русские в Северной Америке: Биографический словарь. - Хэмден; Сан-Франциско; СПб., 2005. - С. 368.

11 – 75 років (1937) від дня народження (Донецчина) **Кобзона Йосипа**

Давидовича, співака, метра радянської естради. *Кіровоградщину називає „другою батьківщиною”, оскільки з 12 років впродовж майже чотирьох десятиліть щоліта жив у родичів, які мешкали у Гайворонському районі. У зрілому віці регулярно влаштовував концерти у Гайвороні та Заваллі, неодноразово виступав у Кіровограді.* Творчий шлях починав в ансамблі пісні й танцю Закавказького

військового округу. Після демобілізації з 1958 навчався на вокальному факультеті Державного музично-педагогічного інституту ім. Гнесіних. Лауреат Міжнародного конкурсу в Сопоті (1964). Народний артист РРФСР. Народний артист СРСР. З 1996 – депутат Державної Думи Росії. У 1997 завершив гастрольну діяльність туром по 100 містах колишнього СРСР. Почесний громадянин 28 міст колишнього СРСР.

12 – 75 років (1937) від дня народження (*смт Устинівка*) **Муляви**

Володимира Савелійовича, державного і військового діяча. *Після закінчення школи працював у колгоспі в Устинівському районі.* Навчався на юридичному і філософському факультетах Київського університету ім. Т.Г.Шевченка, самостійно освоїв ще й програму механіко-математичного факультету. Кандидат філософських наук. За докторську дисертацію „Людина в індивіді: національне як реалізація людського роду в індивіді” зазнав переслідувань. Один з організаторів Народного Руху

України на Поділлі (1988). Заступник голови секретаріату на I з'їзді НРУ, на II з'їзді обраний членом проводу НРУ. Голова оргкомітету з проведення з'їзду офіцерів України. Один з авторів концепції створення Збройних Сил України шляхом трансформації та реформування частин Радянської Армії, дислокованих на її території. У Міністерстві оборони України – з перших днів створення. Автор концепції соціально-психологічної служби ЗСУ, начальник цієї служби. Член колегії МО України, з 1993 – помічник міністра оборони України. Генерал-майор (1992). Тричі обирався Гетьманом Українського козацтва. Народний депутат України (1994-1998). Член президії Товариства української мови ім. Т.Г.Шевченка „Просвіта” (з 1993).

13 – 95 років (1917) від дня народження (*смт Компаніївка*) **Алфьорова**

Миколи Семеновича (1917-1982), архітектора. Закінчив архітектурний факультет Харківського інституту інженерів комунального господарства (1940). Серед споруд (усі – у Свердловську) – житлові та адміністративні будинки, ансамбль історико-революційного скверу (1968-1974), проекти і реконструкції великих промислових підприємств (70-і роки). Автор праць з історії та теорії промислової

архітектури. У 1951-1982 викладав у Свердловському архітектурному інституті (з 1964 – професор, з 1972 – ректор). Член-кореспондент Академії мистецтв СРСР (з 1978), народний архітектор СРСР (1978). На будівлі Уральської архітектурно-художньої академії встановлено меморіальну дошку.

13 – 75 років (1937) від дня народження (с. Межирічка Голованівського

району) Гашука Олександра Сергійовича, художника-монументаліста, живописця і графіка. У 1963 закінчив Одеське художнє училище, у 1971 - Львівський державний інститут прикладного та декоративного мистецтва. Педагоги з фаху – Ю. Лащук, В. Манастирський, Б. Горбальук. Учасник виставок з 1964. З 1979 по 1991 працював на Київському комбінаті монументально-

декоративного мистецтва. Автор вітражів, мозаїк, розписів, керамічних виробів: розписи в Корсунь-Шевченківському історичному музеї (1980), вітражі – в ДТСААФ, м. Смоленськ (1985), „Казковий світ”, смт Південне (1986), на заводі „Маяк”, м. Київ (1983). Член Національної спілки художників України (1990).

13 – 65 років (1947) від дня народження (с.Рівне Новоукраїнського

району) Донченка Анатолія Володимировича, вагонобудівника. У 1970 закінчив Дніпропетровський інститут інженерів залізничного транспорту. З 1970 працює у Кременчуцькому філіалі Всесоюзного НДІ вагонобудування. З лютого – директор Українського НДІ вагонобудування. Кандидат технічних наук. Член-кореспондент Транспортної академії України, почесний професор управління та бізнесу. Нагороджений орденами „За визначні досягнення”, „Лаври слави”; міжнародним призом „Європейська якість”, міжнародною відзнакою „Золотий Меркурій”. Лауреат Державної премії України у галузі науки і техніки.

13 – 35 років (1977) від дня народження (с. Кіровка Маловисківського

району) Мальчик Алли, спортсменки (легкоатлетки), паралімпійця. **Закінчила факультет фізвиховання КДПУ ім. В.К.Винниченка**. Інваспортом займається з 2000. Бронзовий призер Паралімпійський ігор в Афінах зі штовхання ядра (2004). У 2006 на чемпіонаті світу в Нідерландах виборола золоту медаль зі штовхання ядра та срібну – з метання диска. Чемпіон Паралімпійський ігор

у Пекіні (2008) з метання диска та бронзовий призер – зі штовхання ядра. Заслужений майстер спорту України. Рекордсменка світу в штовханні ядра.

14 – 90 років (1922) від дня народження (м. Новомиргород) Понеділка

Миколи (1922-1976), письменника. Навчався в Одеському університеті (1939-1941). З 1943 – в еміграції. Був актором в українських театрах В. Блавацького й Й. Гірняка. Працював в українському та німецькому відділах книгарні у Нью-Йорку (1955-1976). Дебютував оповіданням „Червона хустина” у 1947. Автор книг гумору та сатири на емігрантську і радянську дійсність: „Вітаміни” (1957), „Соборний борщ” (1960), „Смішні сльозинки” (1966); збірок

спогадів-оповідань з життя українського села „Говорить лише поле” (1962), „Зорепад” (1969); п’єс з емігрантського життя „Знедолені”, „Лейтенант Фляєв”; переклав п’єси Ж. Ануя „Антигона” і „Медея”, твори Д. Прістлі та ін. Написав п’єсу „А ми тую червону калину...” (1957). Майстерно виконував свої твори на зібраннях українських громад США та Канади.

14 – 65 років (1947) від дня народження (Кіровоградщина) Лимаренка

Валентина Павловича, громадського діяча. Має вищу технічну освіту, за фахом – інженер-механік. Останні 12 років працює головним інженером Алматинського інституту енергетики та зв’язку. Від 1991 є активістом Українського культурного Центру м.Алмати, а від березня 2006 – головою цієї української громади. У 2006 його обрано членом Асамблеї народу Казахстану. Був делегатом IV Всесвітнього Форуму Українців. **Нині -**

заступник Голови Асоціації «Українці Казахстану». Нагороджений почесними грамотами і медалями Республіки Казахстан.

15 – 105 років (1907) від дня народження (с. Хашувате Гайворонського

району) Меламуда Хаїма Гершковича (1907-1993), письменника. З 14 років працював на цукровому заводі. У 1927 разом з батьками переселився у Ново-Златопольський національний єврейський район. Був землеробом, головою сільради. У 1931-1941 – відповідальний секретар, потім редактор районної газети. Першу повість „У степу” опублікував у 1932, у 1938 – з’явилася повість „Квітуха акація”, у 1939 – збірник нарисів „Оновлена земля” і повість „Дорога до життя”. Учасник ВВВ. Після війни жив у Чернівцях. Деякий час працював кореспондентом газети у Біробіджані. З 1961 – член редколегії журналу „Советіш Геймланд”. Писав єврейською, українською і російською мовами. Автор романів: „Літа молодії”, „Всього потроху”, „Між Дністром і Прутом”, „Дні і ночі”, „Так повелося у світі” та ін. **Особливий інтерес становлять „Хашуватські оповідання” (1984): «Мы все родом из местечок... Писатели и генералы, академики и врачи, известные композиторы, и не менее известные рабочие и**

инженеры, высокие специалисты, которыми гордятся Москва и Ленинград, Свердловск и Новосибирск, Киев и Баку... Все, все мы выходцы из еврейских местечок, из бывшей печально известной „черты оседлости,” и да славится наша родословная!”

15 – 105 років (1907) від дня народження (Миколаївська область)

Степанова Михайла Карповича (1907-1962), військового діяча. У Червоній Армії з 1934. У 1940 закінчив курси молодших лейтенантів. На фронтах ВВВ – з червня 1941. Воював на 2-у Українському фронті. Командир роти 13-го гвардійського повітряно-десантного полку. Відзначився під час боїв в Угорщині. **Герой Радянського Союзу (1945). Після війни живе у Кіровограді, працював на заводі „Червона Зірка”.**

15 – 70 років (1942) від дня народження (с. Чемерпіль Гайворонського району) Сарахана Миколи Микитовича, журналіста і поета (сатира і гумор). Закінчив Київське медичне училище і факультет журналістики Київського університету ім. Т.Г.Шевченка. Тривалий час працював у районній газеті Калинівського району Вінницької області. Автор книг сатири і гумору „Тимчасова секретарка” (2002) та „Чемерпільська відьма” (2004). Член Національної спілки письменників України, лауреат премії імені Степана Руданського.

17 – 50 років (1962) від дня народження (м. Новоукраїнка)

Козловського Петра Олексійовича, художника. У 1986 закінчив Московське вище художньо-промислове училище ім. С.Г.Строганова (відділення станкового живопису). У 1997 – Київський національний університет культури і мистецтв (відділення промислового дизайну). У 1992 відкрив майстерню у Києві, став одним з організаторів асоціації «Мастер Арт», в якій понад 30 художників. Член Національної спілки художників України (2002). Твори експонувалися у Франції, Швеції, Чехії,

Польщі, Росії. В 2004 брав участь у «Виставці двадцяти», яка проходила в Осло (Норвегія), у галереї «Кампен».

19 – 220 років (1792) від дня народження Воронцової Єлизавети

Ксаверіївни (1792-1880), княгині, однієї з найвродливіших жінок XIX ст., благодійниці. Дружина Новоросійського генерал-губернатора М.С.Воронцова, „муза” О.С.Пушкіна під час його заслання до Одеси (1824), **звідки він був відправлений на боротьбу із сараною в Єлисаветградський повіт. Неодноразово виявляла прихильність до нашого краю. Зокрема, у 1841**

організувала в Одесі збір пожертвувань для мешканців Єлисаветграда, що потерпіли від руйнівного паводку. У 1873 обрана почесним членом Єлисаветградського благодійного товариства поширення грамотності й ремесел, надавала йому грошову допомогу.

19 – 80 років (1932) від дня народження (с. Красне Скадовського району

Херсонської області) **Вікторенка Віктора Макаровича** (1932-2009), авіатора. У 1955 закінчив Кіровоградське військове авіаційне училище льотчиків. Працював в училищі льотчиком-інструктором літаків Як-18, Як-18у, ІЛ-2 та ІЛ-28. У 1960 розпочав цивільну трудову діяльність у Кіровоградській школі вищої льотної підготовки на посаді командира корабля-інструктора. У 1966 закінчив Вище авіаційне училище цивільної авіації у Ленінграді. З 1975 по 1978 – начальник

КШВЛП. З 1978 – перший заступник начальника з льотної підготовки Кіровоградського вищого льотного училища. З 1989 – старший викладач кафедри безпеки польотів Кіровоградської державної льотної академії України. Автор 9 методичних посібників. За період його роботи у Кіровограді підготовлено та перепідготовлено майже 100 тисяч авіаспеціалістів, з яких 4 тисячі для країн зарубіжжя. Як пілот, налітав 10 тисяч годин. Заслужений льотчик СРСР (1987).

20 – 165 років (1857) від дня народження (поблизу Новомиргорода)

Дудченка (Ковбасенка) Івана Степановича (1857-1917), лікаря-мікробіолога, епідеміолога. **Випускник Златопільської чоловічої гімназії**. Закінчив медичний факультет Київського університету (1885). Працював в Україні, на Далекому Сході, у Забайкаллі. Розробляв проблему профілактики чуми, питання санітарної статистики тощо. Організував перші бактеріологічні лабораторії на Далекому Сході. Його ім'ям названо одну

з вулиць Новомиргорода.

20 – 75 років (1937) від дня народження (сmt Новгородка)

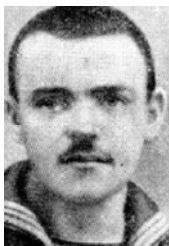
Бершадського Миколи Андрійовича, художника. У 1961 закінчив Одеське художнє училище ім. Грекова. Учасник виставок з 1970. Живе і працює в м. Миргород на Полтавщині. Улюблені жанри – пейзаж і натюрморт. Головні твори: „Грибники” (1981), „Літо”, „Три осики” (2001), „Стихія” (2003), „Тихий куток” (2003), „Бедуїни”, „Лісовий ручай”, „Зима в селі”, „Дари української природи” (2002), „Галки у зимовому лісі” (2008), „Осінній натюрморт” (2009) та ін.

21 – 115 років (1897) від дня народження (м. Єлисаветград)

Камінського Якова Йосиповича (1897-1996), лікаря. 3 1905 по 1915 навчався в Єлисаветградській громадській гімназії. У 1915 вступив на медичний факультет Одеського університету. У 1919 служив лікарем в артилерійському дивізіоні Червоної Армії. У 1921 отримав диплом лікаря, початок наукової діяльності. У 1931 їздив до Туреччини. У 1937 заарештований, вирок – 8 років виправно-трудоих таборів. Працював за фахом: лікар ОЛП – 7, керівник туберкульозної служби Ухти, головний лікар табірної лікарні. У 1943 оголошено про дострокове звільнення, однак був залишений у ГУЛАГі до 1956 – до повної реабілітації. У 1961 повернувся в Одесу, працював завідувачем рентгенофлюорографічного відділення Одеського обласного тубдиспансеру, займався науковою та педагогічною діяльністю. Перший організатор і керівник кафедри фізичного виховання та лікувальної фізкультури Одеського державного медичного інституту ім. М.І.Пирогова. Кандидат медичних наук, доцент. Учений секретар Одеського обласного наукового товариства рентгенологів та радіологів, з 1988 – його почесний голова. Уклав перший посібник для студентів з рентгенодіагностики. Запропонував методику поліпозиційної діагностичної флюорографії, яка отримала назву „методики Камінського”. **Рідне місто востаннє відвідав у 1981 – був запрошений відкрити Всеукраїнський з'їзд рентгенологів у Кіровограді.** Автор мемуарів „Минувшее проходит предо мною...: Избранное из личного архива” (Одесса, 1995). Заслужений лікар Комі АРСР.

21 – 110 років (1902) від дня народження (селище Павлиш

Онуфріївського району) Шевченка Івана Івановича (1902-1977), поета. Навчався у Кременчуцькому залізничному технікумі. Редагував газети „Молоде село”, „Радянський юнак”. Член літорганізації „Молодняк”. Працював у рідному селі. Друкувався з 1920. Поет – пісняр. Автор збірок: „Комсомольське”, „Юнкорія”, „Червоний пісенник” (1925), „Поезії” (1962). **Влітку 1957 селище Павлиш відвідав голова Верховної Ради УРСР, поет, академік П. Г. Тичина; на згадку про своє перебування написав вірш „В гостях у пісняра Івана”.**

22 – 130 років (1882) від дня народження (м. Єлисаветград) Журавського Андрія Володимировича (1882-1914), зоолога, ботаніка, етнографа. Був підкинутий немовлям до Єлисаветградського притулку. Виховувався у родині військового інженера В.І.Журавського у Петербурзі. У 1901 закінчив Петербурзький університет. Протягом 1903-

1909 був начальником 17 експедицій з вивчення геології, флори, фауни та етнографії Печорського краю. У 1905 нагороджений Російським Географічним Товариством великою золотою медаллю ім. М. Пржевальського. Організатор і перший завідувач Усть-Ціленської зоологічної станції. Дійсний член імператорських Географічного і Етнографічного товариств. У 1909 за етнографічне дослідження від Російської Академії Наук отримав найвищу нагороду – медаль „Лучший ученый – собиратель России”. Був секретарем комісії із встановлення принципів наукового розподілу Росії на географічно-ботанічні райони. У 1911 відкрив першу у Примор’ї Печорську сільськогосподарську станцію. Автор близько 500 наукових і публіцистичних праць. Загинув від руки найманого вбивці. Ім’я Журавського носить Державна сільськогосподарська дослідна станція КОМІ АР Російської Федерації. Він – один з героїв книги Л. Смоленцева „Печорские дали”. **У Державному архіві Кіровоградської області сформовано його особовий фонд.** У 1964 в Республіці Комі відкрито Усть-Цілемський історико-меморіальний музей А.В.Журавського.

22 – 75 років (1937) від дня народження (м. Краснокутськ Харківської області) **Скалько Світлани Леонідівни**, педагога, профспілкового діяча. Дочка Героя Соціалістичної Праці Ігнат’євої Антоніни Гнатівни. Закінчила Уманський сільськогосподарський інститут (1959) і Черкаський педагогічний інститут (1965). **З 1962 по 1968 працювала методистом обласного інституту удосконалення вчителів, інспектором обласного методистом обласної станції юннатів. З 1969 і дотепер – голова обласного комітету профспілки працівників освіти і науки.** Започаткувала проведення щорічних зльотів молодих вчителів Кіровоградщини і науково-практичних конференцій „Тиждень молодого вчителя” (з 1968), які проводяться під час березневих канікул. При обкомі працює творча група з соціальних досліджень і прогнозування ситуації у трудових колективах (з 1988). Нагороджена медаллю А. С. Макаренка (1987), нагрудним знаком „Профспілкова відзнака” (1998) та ін. Лауреат обласної педагогічної премії ім. В.О.Сухомлинського. Заслужений працівник освіти України (2009).

25 – 90 років (1922) від дня народження (с. Ганно-Леонтовичеве Устинівського району) **Кирдана Бориса Петровича** (1922-2006), фольклориста і літературознавця. Це офіційна (за документами) дата народження ученого, хоча насправді він народився 1.02.1920. **Батьки – вчителі. У 1940 закінчив СШ №7 у м. Долинській.** Учасник ВВВ від першого до останнього дня (1941-1945), нагороджений бойовими

орденами і медалями. У 1951 з відзнакою закінчив філологічний факультет МДУ ім. М.В.Ломоносова. З 1953 по 1983 працював науковим співробітником сектора фольклору в Інституті світової літератури АН СРСР. Про його шляхетність та порядність ходили легенди. В Інституті жартували: „Кирдан нам Богом дан”. Доктор філологічних наук (1967). З 1979 по 2004 – професор кафедри російської літератури Московського державного педагогічного інституту. Його називають всесвітньо відомим дослідником українського епосу, який створив першу фундаментальну історію українських дум. Автор 4-х монографій: „Український народний епос” (1965), „Народні співці-музиканти „України” (1980), „Кобзарі” (1980); ґрунтовної антології „Українські народні думи” (1972) та багатьох інших праць. Написав документально-мемуарну книгу „Нам дороги эти позабыть нельзя” (готується до друку).

25 – 70 років (1942) від дня народження (с. **Аджамка Кіровоградського району**) **Козки Степана Петровича**, церковного діяча

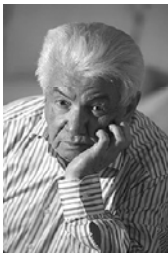
(архієпископа Київського і всієї України Руської православної старообрядницької церкви **Савватія**). У 1968 закінчив Вижицьке училище прикладного мистецтва, розпочав трудову діяльність дизайнером на Чернігівському камвольно-суконному комбінаті. **У 1972 повертається на Кіровоградщину, де самостійно вивчає Святе Письмо, основи богослов'я, статут церковної служби.** У 1987 висвячений у священноєреї. З 1993 – єпископ Київської єпархії і всієї України. З 2006 –

архієпископ. Захоплюється фотографією. В 2010 у Чернівецькому обласному художньому музеї експонувалась фотовиставка владики під назвою „Ностальгія за прекрасним”.

25 – 60 років (1952) від дня народження (с. Нижні Станівці Кіцманського району Чернівецької області) **Шевчука Миколи Тодоровича**, лікаря. Закінчив Чернівецький медичний інститут. **Очолював Компаніївську ЦРЛ, був заступником начальника обласного управління охорони здоров'я. Нині – головний лікар Кіровоградської обласної лікарні. Депутат Кіровоградської обласної ради кількох скликань.** Заслужений лікар України.

26 – 80 років (1932) від дня народження (м. Сталінабад Таджицької РСР) **Войновича Володимира Миколайовича**, російського письменника, поета і драматурга, художника. Батько Микола Павлович Войнович (1905-1987) – частково сербського походження, працював журналістом,

редактором газет, був репресований. **Мати Розалія Колманівна Гойхман (1908-1978) народилася у єврейському містечку Хащевате (нині Гайворонського району), працювала вчителькою математики.** Після звільнення батька родина переїхала у Запоріжжя. Вищої освіти не здобув. Навчався півтора року в Московському педагогічному інституті (1957-1959). Брав участь в освоєнні цілини в Казахстані. У 1960 влаштувався редактором на радіо, автор текстів до 40 пісень (найвідоміша „Песня космонавтов”- „14 минут до старта”, 1960). Член Спілки письменників СРСР (1962). Найзнаменитіший прозаїчний твір – сатиричний роман „Жизнь и необычайные приключения солдата Ивана Чонкина”. У 1980 змушений був емігрувати із СРСР, позбавлений радянського громадянства. З 1980 по 1992 жив у ФРН, потім у США. Співробітничав з радіо „Свобода”. Займається живописом, перша персональна виставка була влаштована у 1996. Лауреат Державної премії Російської Федерації (2000). Почесний член Російської академії мистецтв.

27 – 75 років (1937) від дня народження (сел. Шевченкове -

м. Долинська) Дудкіна Володимира Михайловича (1937-2007), військового діяча. Закінчив Ленінградське училище військових сполучень і Читинський політехнічний інститут. Проходив військову службу у Казахстані і Монголії. У складі залізничних військ один з організаторів будівництва Байкало-Амурської магістралі (1974-1985). Брав участь у ліквідації Чорнобильської катастрофи (1986-1987). Генерал-майор (1984). Почесний залізничник СРСР. Почесний будівельник СРСР.

30 – 90 років (1922) від дня народження (с. Мачкасси Пензенської області) Прокаєва Федора Івановича (1922-1989 у Кіровограді), літературознавця. Закінчив Саратовське театральне училище, Пензенське педагогічне училище, філологічний факультет Сталінабадського педінституту (1954). Працював актором, учителем, викладачем у Росії, Середній Азії. Кандидат філологічних наук. **Доцент кафедри російської та зарубіжної літератури КДП ім. О. С. Пушкіна (1971-1985), автор кількох підручників. Читає курси античної і середньовічної літератури, вражав студентів феноменальною пам'яттю. Дружина Тамара Порфиріївна Прокаєва – літературознавець, кандидат філологічних наук, також викладала в КДП ім. О. С. Пушкіна. Була чи не найяскравішою постаттю серед його викладацького складу, яку вирізняли ерудиція, інтелігентність, культура.**

ЛЕВ ЗІЛЬБЕРБЕРГ: ДОЛЯ ТЕРОРИСТА І ЙОГО РОДИНИ

Убийство – вещь ужасная. Только в минуту сильнейшего аффекта, доходящего до потери самосознания, человек, не будучи извергом и выродком человечества, может лишить жизни себе подобного.

Сергей Степняк-Кравчинский

Народовольцы стали родоначальниками террора организованного... Будучи предтечей нынешних террористов, народовольцы были тоже вполне безжалостны, но все же не столь неразборчивы в средствах и целях. Они не приводили в действие заряды в местах скопления мирных жителей, не подрывали жилые дома и пассажирские средства передвижения, не захватывали заложников, не отрезали им головы и не убивали детей.

Владимир Войнович

З 1968 по 1991 рік у Радянському Союзі у видавництві Політиздат великими тиражами виходила популярна серія книг „Пламенные революционеры”. За цей час було надруковано понад 120 романів та повістей відомих письменників, які в художній формі розповідали про життя і діяльність революціонерів усіх часів і народів. Чи не найцікавішими були твори, присвячені народовольцям та есерам, які „прославилися” своїми терористичними актами проти царської родини, представників правоохоронних органів та найвищих чиновників. З 1894 по 1917 рік вони знищили близько 17 тисяч чоловік! Народовольців та есерів називали „жерцями та жертвами політичного терору”. Тому відповідно й симпатії і співчуття авторів книг, а значить і читачів були на боці убивць, а не їхніх жертв.

І хоча Ленін, старший брат якого Олександр Ульянов був страчений за спробу організувати убийство імператора Олександра III, обіцяв, що його партія піде „іншим шляхом”, на практиці більшовики мало чим

відрізнялись від своїх попередників – їхній „червоний терор” проти інакодумців тривав десятки років, а жертвами його стали мільйони людей.

У довідниках, словниках та енциклопедіях, присвячених історії революційного руху в Росії, уродженців Єлисаветградщини серед революціонерів, анархістів і терористів так багато, що можна було б написати велику книгу нарисів про їхнє життя і „подвиги” задля кращого майбутнього. Воістину – „добрими намірами дорога до пекла встелена”!

Особливий інтерес викликає доля есера-терориста Льва Зільберберга (1880-1907), його сестри Євгенії (1884-1940) та їхніх дітей. Кращого сюжету для захоплюючого роману серії „Пламенные революционеры” годі й шукати! Дивно, що його й досі немає...

Народився Лев Іванович Зільберберг 26 вересня 1880 року в Єлисаветграді в єврейській родині, яка прийняла християнство. Навчався спочатку в місцевій гімназії, потім у 3-й Московській. У 1899 році вступив на фізико-математичний факультет Московського університету (на математичне відділення). У лютому 1902 року був заарештований у Севастополі за участь у студентських заворушеннях, засланий на 4 роки в Якутію. Там познайомився зі студенткою Ксенією Ксенофонтівною Пампіловою (1881-1957), яка також відбувала покарання за антиурядову діяльність. Між ними спалахнуло кохання, і вони одружилися. Через рік Льва і Ксенію амністували і передали під нагляд поліції. У Твері в 1903 році Лев і Ксенія вступили у партію соціалістів-

революціонерів (есерів), того ж року виїхали за кордон. На з'їзді зарубіжних організацій партії (1904) Зільберберги представляли лєжеську групу есерів.

Навесні 1905 року Лев з дружиною вступив у Бойову організацію партії соціалістів-революціонерів, став одним з її керівників. Ось як змальовує уродженця Єлисаветграда один із лідерів партії есерів, керівник Бойової організації, згодом активний учасник Білого руху і одночасно талановитий письменник (прозаїк, публіцист, мемуарист) Борис Савінков (1879-1925) у своїй знаменитій книзі „Воспоминания террориста”: **„Зильберберг был одним из тех людей, которые, быть может, более всяких других, необходимы для организации. Он исполнял всю черную работу террористического дела. На его долю приходилось наиболее скучное, но и совершенно необходимое: поездки, сношения с товарщицами, паспортное бюро, доставка динамита и т.д. Он никогда не жаловался и молчаливо и точно исполнял поручения.**

Скромный и аккуратный, он брался за всякую работу: он был и химик, и извозчик, и впоследствии организатор. Каковы были его душевные мнения, - мне неизвестно. Он почти не говорил о них, как вообще не любил касаться вопросов теории. В Киеве и в Нижнем я близко сошелся с ним и убедился, что мы были правы: он был достойный наследник Каляева, Покотилова, Сазонова и Швейцера...

Партійні клички Зільберберга – „Серебров” і „Николай Иванович”. У Фінляндії він налагодив виробництво вибухових речовин у динамітній майстерні. У липні 1906 року в Севастополі Зільберберг організував втечу з в'язниці Бориса Савінкова, засудженого до смертної кари за спробу замаху на командуючого Чорноморським флотом. Того ж року через декілька місяців після народження дочки з Берна (Швейцарія) повертається в Росію Ксенія Зільберберг, аби допомагати чоловікові у терористичній діяльності. Дочку назвали на честь матері – Ксенією.

Восени 1906 року Лев Іванович очолив летючий Бойовий загін при ЦК партії. Він готував замах на П.А.Столипіна, великого князя Миколу Миколайовича, київського генерал-губернатора М.Клейгельса та ін. Керував замахом на петербурзького градоначальника В. Ф. фон Лауница. Сталося це 23 грудня 1906 року під час освячення нової клініки Петербурзького медичного інституту: ***„Когда после богослужения все спускались по лестнице, какой-то молодой человек во фраке ринулся к градоначальнику и выстрелил ему в затылок из маленького браунинга. Потом выстрелил себе в висок. В это же мгновение он получил удар шашкой по голове и в него дважды выстрелил полицейский. Стрелявший ” член «Боевой организации эсеров» Евгений Кудрявцев („Адмирал”). После убийства Лауница Кудрявцева опознать не смогли, и голову, заспиртованную в банке, выставили на всеобщее обозрение***”. Сьогодні жертву терористичного акту Володимира Федоровича Лауница (1855-1907) називають Новомучеником та сповідником Російської Православної Церкви, «рыцарем долга и чести».

Невдовзі організатор та керівник замаху Лев Зільберберг був виданий поліції керівником есерівських бойовиків і одночасно агентом царської охоранки Є. Ф. Азефом, заарештований 9 лютого 1907 року. Повішений уродженець Єлисаветграда під чужим прізвищем (Володимир Штифтарь) у Петропавлівській фортеці 16 липня 1907 року. Перед смертю 26-річний терорист написав зворушливі прощальні листи матері, дружині й доньці. Борис Савінков у книзі

„Воспоминания террориста” (1928) так змальовує Зільберберга: **„... Он был хорошо сложен, мускулист и широкоплеч. По характеру он принадлежал к... типу людей с твердыми убеждениями и твердой волей... Он был математик по образованию и с любовью занимался прикладными науками. От его скупых слов веяло... силой... Жена его Ксения, или по партийной кличке «Ирина», была тоже замкнута и молчалива”.**

Після страти друга Борис Савінков у 1908 році одружився з його сестрою Євгенією Іванівною Зільберберг (1885-1942). Вона також народилася в Єлисаветграді, була есеркою, членом Бойової групи Савінкова у 1909-1911 році (возила динаміт з Фінляндії в Петербург).

Їхній син Лев Борисович Савінков (1912-1987), названий на честь Льва Зільберберга, був журналістом і поетом (автор книги віршів „Аванпост”, виданої у Парижі в 1936 році). У 1933 році він з групою молодих російських емігрантів-інтелектуалів створив Союз Російських націонал-більшовиків (СРНБ), який мав свій друкований орган – журнал „Завтра”. Тобто на відміну від батька та дядька – знаменитих есерів-терористів – Лев Савінков за своїми політичними поглядами був комуністом-максималістом: з 1936-го (півтора року) воював у складі інтербригади в Іспанії, був поранений; потім брав участь у Русі Опору Франції (партизанів разом з росіянами, які втекли з полону). Після 2-ї світової війни – масон, симпатизував СРСР, навіть мав намір повернутися на батьківщину. Похований на кладовищі Сент-Женевсьє-де-Буа.

Сам Борис Савінков став жертвою блискучої операції ОГПУ „Трест” (так, до речі, називався й популярний радянський серіал). Його переконали, що в СРСР існує потужна контрреволюційна організація, готова до повстання, яке він має очолити. Приманка спрацювала: Савінков „клінув”, повернувся на батьківщину і звісно був схоплений. Після того, як він закликав соратників за кордоном припинити антирадянську діяльність, його убили, подавши це як самогубство.

Після розлучення з Борисом Савінковим Євгенія Зільберберг вийшла заміж за колишнього кавалерійського офіцера, князя Георгія Ширинського-Шихматова (1890-1942). В еміграції він став лідером руху націонал-максималістів, видавцем журналу “Утверждения” (1931-1932), одним з керівників Об’єднання післяреволюційних течій, загинув у Освенцимі.

Княгиня Євгенія Ширинська приятелювала з Мариною Цветаєвою, Вірою Буніною та іншими видатними жінками російської еміграції. В одному з листів М.Цветаєвої до В.Буніної 1933 року про уродженку Єлисаветграда сказано наступне: **„Рядом с Вами шла, можно сказать, шествовала – тоже, тогда, красавица, нынешняя Княгиня Ширинская, а тогда даже еще не Савинкова, у которой до сих пор глаза совершенно невероятной красоты. Мы с ней, часто видимся... Она мне говорила о своих угрызениях совести, что до сих пор не ответила на Ваше чудное письмо, а я утешала, что**

Вы сами подолгу не отвечаете, и по той же причине – исчерпывающего ответа”.

Не менш примхливо склалася доля дружини й доньки Льва Зільберберга. Після арешту чоловіка Ксенія Ксенофонтівна Зільберберг 31 березня 1907 року разом з донькою-немовлям виїхала за кордон. Жила у Франції, потім Італії. Розчарувавшись у революції 1917 року, відмовилася повертатися в Росію. Натомість будучи православною християнкою, захопилась сіонізмом і у 1932 році поселилася в Єрець-Ізраелі (так до 1948 року називалась єврейська частина Палестини, підмандатна Великій Британії). Жила і працювала в єврейських кібуцах, які уявлялись їй практичним втіленням соціалістичних ідей. Померла в 1957 році, похована в кібуці Наан.

Її донька Ксенія Львівна Зільберберг (1905-1951) залишилася в Італії. У 1929 році вона вийшла заміж за Еміліо Серені (1907-1977), який став одним з лідерів Комуністичної партії Італії. Хоча спочатку, як і майбутня теща, захопився лівим сіонізмом, навіть мав намір поселитися в Єрець-Ізраелі. Проте уже в 1928 році стає комуністом, а з 1936-го – член ЦК Італійської компартії. Після Другої світової війни Серені займав міністерські посади в уряді Італії (1946-1947), з 1948 року – сенатор. Редагував партійний теоретичний журнал „Критика марксиста”. Автор багатьох праць з аграрних питань.

Його дружина Ксенія Зільберберг (Серені), яка в Італії додала до свого імені ще одне – Марина, написала книгу спогадів „Дни нашей жизни”, яка побачила світ уже після її смерті в 1955 році. Їхня донька Клара Серені (1946 року народження) стала відомою італійською письменницею і перекладачем, автором декількох романів та новел, лауреатом Національної літературної премії (2002).

НАРОДОВОЛЬЦІ В ЄЛИСАВЕТГРАДІ: ЗАМАХ НА ГОРИНОВИЧА ТА АРЕШТ ГОЛЬДЕНБЕРГА

У другій половині XIX століття наше місто принаймні двічі опинялося в епіцентрі трагічних подій з далекосяжними наслідками, що були пов'язані з народовольцями та їхніми попередниками – народниками. Деякий час у 1875- 1876 роках у Єлисаветграді навіть розміщувалась „штаб-квартира” групи народників революційного гуртка „Київська комуна”, які називали себе „Южными бунтарями” („Південними бунтівниками”). До неї входили такі відомі діячі, як Лев Дейч (1855-1941), Віра Засулич (1849-1919), Володимир Дебогорій-Мокрієвич (1848-1926), Яків Стефанович (1854-1915), Михайло Фроленко (1848-1938), Микола Бух (1853-1934) та ін.

Свою квартиру в розпорядження „південних бунтівників” надав уродженець Єлисаветграда Лев Майданський (1854-1879). Він служив військовим фельдшером 7-го Білоруського гусарського полку, який квартирував у нашому місті. Досить помітну роль у діяльності гуртка відігравав син єлисаветградського дяка Іван Дроб'язгін (1851-1879).

„Південні бунтівники” передусім прагнули організувати селянське збройне повстання у Чигиринському повіті. З цією метою вони створювали так звані таємні дружини. У справі, що увійшла в історію під назвою „Чигиринська змова”, фігурують села Липове, Подорожнє, Самусівка та місто Новогергіївськ нинішнього Світловодського району. Зрозуміло, що ця змова не увінчалася успіхом, оскільки була викрита задовго до вирішальних дій повстанців.

Єлисаветградські „південні бунтівники” „прославились” іншою справою, яку називають „справою Гориновича” (1855-1912). Уродженець м. Немирова Подільської губернії Микола Єлисейович Горинович до 6-го класу навчався у Київській гімназії, потім служив унтер-офіцером в одному з піхотних полків. Юнак мріяв вступити до Єлисаветградського кавалерійського училища, натомість у 1874 році вступив до народницького гуртка „Київська комуна”.

Разом з товаришами „ходив у народ”.

Зокрема, влаштувався на цукровий завод у Шполі, де пробував вести серед робітників революційну пропаганду. Та вже через декілька місяців був заарештований, назвавшись селянином Михайлюком. Проте відразу був викритий і дав відверті зізнання. Як новачок у революційних справах, Горинович знав мало, і його свідчення особливої цінності для слідства не являли. Тому в 1875 році він був звільнений з-під варті під нагляд поліції. Розгублений, смертельно наляканий тим, що з ним сталося, Горинович мріє виїхати за кордон у Болгарію, щоб воювати з братами-слов'янами проти турецького поневолення.

На початку червня 1876 року він приїхав до Єлисаветграда, розраховуючи на допомогу „товаришів”; деякий час жив на квартирі у Майданського. Йому пообіцяли дістати фальшивий паспорт, гроші та переправити до Одеси. Горинович звісно і гадки не мав, що його визнали зрадником і шпигуном, який має бути страчений. Уночі 11 червня 1876 року поблизу одеського вокзалу Яків Малинка, Лев Дейч і Яків Стефанович здійснили замах на його життя. Після пострілу в голову вони облили його обличчя ще й сірчаною кислотою, щоб труп не був опізнаний, і залишили записку: „Смерть шпиону!” Однак Горинович, хоч страхітливо спотворений, сліпий та однорукий, вижив і дав свідчення про учасників замаху. В одеській лікарні він пробув майже півтора року.

Попри страшне каліцтво, 5 травня 1877 року за належність до антиурядової організації Микола Єлисейович на „Процесі 193-х у Петербурзі” був засуджений до заслання у віддалені губернії. Але вже через декілька днів був звільнений з-під варті і помилуваний. Письменник Ю. Давидов у романі „Глухая пора листопада” (1968) пише: „Фотографію Гориновича інспектор Судейкин любив, як би нечаянно сунуть арестованным революционерам. Страшал: ну, хорошо-с, мы тебя, батенька, выпустим, а вослед шпионом осливим, а со шпионом-то ваш брат, гляди, чего производит.”

Подальше життя Миколи Єлисейовича – яскравий приклад воскресіння людини, здавалось би приреченої на жалюгідне існування в якомусь притулку для калік, до повноцінного життя. У 1882 році Горинович одружився, мав...8 дітей. У 1886 році він закінчив Королівський Пруський навчальний заклад для сліпих, отримав право викладати у школах для сліпих. Деякий час Микола Єлисейович працював в одній з московських шкіл, став дуже віруючою людиною; відкрив богадільню для незрячих дітей. Незадовго до смерті він продиктував спогади, в яких виклав історію свого життя та свою версію трагічної події. Виявляється, до Миколи Єлисейовича в похилому віці приїздив один з його убивць Яків Стефанович. На колінях колишній „південний бунтівник” вимолював у Гориновича прощення, зізнавшись, що саме він видав поліції товаришів, а тому, аби відвести від себе підозри, звинуватив Миколу Єлисейовича.

...Через три роки 14 листопада 1879 року на станції Єлисаветград трапилася ще одна надзвичайна подія. Вагар Полонський, оглядаючи

багажний вагон одеського поїзда, звернув увагу на підозрілий чемодан – невеликий за розмірами, він був дуже важкий. Станційний жандарм наказав видати пасажиру дивний чемодан лише у його присутності. У багажному відділенні зібралися жандарми Васильєв, Перцев, Ісаєв та Суржик. Власник чемодана представився як потомствений почесний громадянин міста Тули Степан Петрович Єфремов. Проте, коли жандарм Васильєв запитав, що знаходиться у чемодані, пасажир заявив, що не знає, оскільки вантаж належить його приятелю, який лише попросив доставити його у Курськ.

Далі події розвивалися стрімко. Васильєв відкриває чемодан, в якому виявляє 9 металевих коробок; при обшуці у кишенях Єфремова знайдено ключі від чемодана, а сам він вихоплює з бокової кишені якісь папірці і намагається їх знищити. Поки один жандарм побіг доповідати вищому начальству майору Пальшау, другий був зайнятий чемоданом, а третій збирав клптики паперу, Єфремов зробив спробу втекти. Він вискочив на перон, вихопив звідкись револьвер і направляв його на своїх переслідувачів. Як водиться, зібрався натовп допитливих, серед яких опинилися декілька гусарів 7-го Білоруського полку. Рядовому Буригіну вдалося підкрастися до Єфремова ззаду і вихопити у нього зброю. Втікача скрутили, добряче побили і віднесли на вокзал.

Перший допит у присутності прокурора Єлисаветградського окружного суду провів жандармський майор Пальшау. Затриманий знову назвався Єфремовим, 25 років, православним, членом революційної партії, що недавно повернувся із-за кордону. І все! А тим часом, викладач хімії Єлисаветградського земського реального училища встановив, що у чемодані міститься 18 кг динаміту. Затриманого помістили в одиночну камеру Єлисаветградської в'язниці. Місцеві „стражі порядку” зрозуміли, що до їх рук потрапила „велика птиця” і надіслали начальству телеграму:

**СЕГОДНЯ НА ЕЛИЗАВЕТГРАДСКОМ ВОКЗАЛЕ ЗАДЕРЖАН
ЖАНДАРМАМИ ПРИБЫВШИЙ ОДЕССКИМ ПОЕЗДОМ НЕИЗВЕСТНЫЙ
ЧЕЛОВЕК ЕХАВШИЙ В КУРСК НАЗЫВАЮЩИЙСЯ ЕФРЕМОВЫМ ПРИ
ЗАДЕРЖАНИИ ОКАЗАЛ СОПРОТИВЛЕНИЕ РЕВОЛЬВЕРОМ В БАГАЖЕ
ЕФРЕМОВА НАЙДЕНО МНОГО БОЛЕЕ ПУДА ВЗРЫВЧАТОГО
ВЕЩЕСТВА НА ДОПРОСЕ ЕФРЕМОВ ОБЪЯВИЛ СЕБЯ
СОЦИАЛИСТОМ**

До Єлисаветграда негайно виїхав начальник Київського губернського жандармського управління полковник Василь Дементійович Новицький (1837-1907). Слід зазначити, що відомий діяч політичного розшуку в царській Росії у молодості закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище, де викладав його рідний брат Микола Новицький, який симпатизував... революційно-демократичному рухові. Досить швидко 21 листопада Василь Дементійович встановив особистість заарештованого. Ним виявився... сам Григорій Давидович Гольденберг (1855-1880) –

знаменитий терорист-народоволець, який у лютому 1879 року особисто застрелив Харківського генерал-губернатора Дмитра Кропоткіна (до речі, двоюрідного брата теоретика анархізму князя Петра Кропоткіна); брав участь в організації замаху на Олександра II. Отой чемодан з динамітом, вилучений у Гольденберга, також призначався для чергової спроби знищити російського імператора.

Через тиждень Гольденберга перевезли з Єлисаветграда до Одеси. В камеру до нього підсадили талановитого провокатора, якому Григорій довірився і багато що розповів про себе та інших народовольців. У подальшому талановитий слідчий Добржинський зумів переконати його видати відомих йому народовольців в обмін на припинення урядового терору. Гольденберг дав детальні свідчення з характеристиками на 143-х народовольців. „Народній волі” було завдано нищівного удару. Зрештою, усвідомивши, що його обманули, 15 липня 1880 року Григорій Гольденберг повісився у в'язниці, використавши для цього рушник. Про подробиці цієї гучної справи можна прочитати у романі Ю. Трифонова „Нетерпение” та інших літературних творах, присвячених народовольцям, у мемуарах В.Д.Новицького „Из воспоминаний жандарма” (1929, 1991).

За пильність та винахідливість, виявлені під час затримання небезпечного державного злочинця, елисаветградці отримали щедрі грошові виногороди. Жандарми Васильєв, Ісаєв і Суржик від шефа жандармів Дрентельна – по 25 рублів кожний. Ще більше розбагатіли вагар Полонський і гусар Буригін: їм дісталось аж по 50 рублів на брата! А рядовий Буригін отримав чин унтер-офіцера.

ЖОВТЕНЬ

1 – 155 років (1857) від дня народження (с. Обознівка на

Кіровоградщині) Конощенка Андрія (справжнє прізвище **Грабенко Андрій Михайлович**) (1857-1932), громадського діяча, фольклориста-музикознавця, художника-аматора. **Закінчив ЄЗРУ (1876), відвідував Єлисаветградський гурток "Громади" (1878-1885).**

Один з авторів Єлисаветградського літературного альманаху „Степ” (1886), представлений у ньому віршем-піснею „В невеселую годину...” Учителював у земській школі рідного села (1880-1882). Навчався у

Петербурзькому гірничому інституті. Згодом працював діловодом і секретарем у Херсонській земській управі, а після смерті Є. Борисова редагував „Сборник Херсонского земства”. У 1905 – Херсонський міський голова, делегат

Всеросійського земського з'їзду в Москві. Був одним із засновників, а згодом і головою херсонської „Громади”. За свої революційні переконання переслідувався властями як політично неблагонадійний, не раз звільнявся з роботи. За часів УНР (1919) був головою Херсонської губерніяльної управи. Художник-аматор, любив малювати краєвиди, один з організаторів виставок Херсонського товариства любителів образотворчого мистецтва. У 1927 обраний членом Етнографічної комісії АН УРСР. **Зібрав та**

записав на Єлисаветградщині, Київщині та Полтавщині майже 100 народних пісень. Упорядник збірок „Українські пісні” (1900) та „Українські пісні з нотами” (1907-1909). Під час репресій його викликали на допити по сфабрикованій справі СБУ (1929), виселили у господарську будівлю поруч із домом. Заповів поховати себе на міському цвинтарі при дорозі напроти вирощеного ним чудового саду. **Євген Чикаленко у своїх спогадах відзначає, „...Дуже симпатичний і талановитий хлопець: він мав колосальну пам'ять, був добрим математиком, добре малював і був таким музикальним, що самотужки вивчився грати на багатьох інструментах.”**

2 – 85 років (1927) від дня народження (с. Трояни Добровеличківського району) Кундієва Юрія Ілліча, лікаря, ученого у галузі

медицини праці та промислової токсикології. Рано втратив батька Кундієва Іллю Гнатовича, якого було репресовано у 1936 і розстріляно як «ворога народу» в 1938. У 1944 склав іспити до МВТУ ім. М. Баумана, проте через стан здоров'я був змушений припинити навчання. У 1951 закінчив санітарно-гігієнічний факультет Київського медичного інституту, працював у Київському НДІ гігієни

праці та профзахворювань (з 1964 – директор Інституту медицини праці АМН України). Доктор медичних наук (1967), професор (1969). Автор 524 наукових праць, серед них 28 монографій, посібників та підручників. Академік Національної академії наук України (1979) та Академії медичних наук України (1993), заслужений діяч науки України (1977), двічі лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (1997, 2002).

3 – 120 років (1892) від дня народження (м. Яффа в Палестині)

Константиновського Йосипа Самсоновича (1892-1969), художника (скульптор-аніمالіст, живописець) та письменника. У Франції його називали **Жозефом Констаном**, як письменник мав псевдонім **Мішель Матвеев**. Через два роки батьки повернулися в Одесу. **Після першої російської революції 1905 сімейство переїздить до Єлисаветграда. У**

1914 Йосип вступає в Одеське художнє училище, де заприятелював з іншим єлисаветградцем – художником Амшеєм Нюренбергом (1887-1979). Батько і брат загинули в Єлисаветграді під час григор'євського погрому у травні 1919. Після цього він з дружиною емігрує в Палестину. З 1923 жив і працював у Парижі, мав ательє на Монпарнасі, зробив собі ім'я як скульптор-аніمالіст. Почав заради заробітку писати твори французькою мовою. Перша книга „Люди п'ятого года” про події революції 1905 надрукована у 1928.

Найвідоміший роман „Загнанніє” (1933) перекладений на 7 європейських мов, у ньому змальований кривавий єврейський погром в Єлисаветграді та долі єврейських емігрантів з Росії в різних країнах, зокрема поневірвання у Румунії. На німецькій мові роман опублікований у 2010. У 1936 за збірник оповідань „Странная семья” отримав літературну премію, згодом вийшли спогади „Вчера и давно” про дитячі роки в Єлисаветграді та Одесі 1914. У 1947 побачила

світ книга «Город художников», яка детально змальовує сумне життя маленької колонії російських художників у Парижі, а в 1959 – роман про дитинство «Далеко, давно». Жоден твір російською мовою не перекладався. У 1964 мер ізраїльського міста Рамат-Ган виділив Жозефу Констану безплатну майстерню, і він періодично жив то у Парижі, то в Ізраїлі. Після смерті ательє в Рамат-Гані претворили в музей Жозефа Констана (на знімку). У журналі „Лехаим” (2010) опублікована стаття Олега Юрьєва

„Равномерная поступь несчастья, или роман с сигуранцей. Мишель Матвеев о жизни в страшном сне”. На знімках: твори Константиновського: картина „Сцена в інтер’єрі” (1913) та скульптура з дерева „Ему” (1955).

3 – 120 років (1892) від дня народження (**м. Олександрія**) **Волкова Григорія Івановича** (справжнє прізвище **Гуревич Григорій Самійлович**) (1892-1938), правознавця. Працював завідувачем губ’юстів та прокурором у Миколаєві, Одесі, Харкові та Києві. У 1920-1930 працював у Харківському інституті народного господарства. З 1931 – викладач Всесоюзного інституту юридичних наук у Москві, професор, згодом директор. Автор монографій та підручників з кримінального права. Репресований і розстріляний. Реабілітований у 1997.

3 – 75 років (1937) від дня народження (**сmt Новгородка**) **Постельняк**

Антоніни Іванівни, педагога. Закінчила філологічний факультет КДПІ ім. О.С.Пушкіна. Працювала учителем, заступником директора у школах Новгородківського району. З 1963 – завуч знаменитої Новгородківської СШ №2 („школи Козуля”). З 1970 до 2012 працювала методистом, завідувачкою кабінету школознавства, згодом завідувачкою науково-методичного центру обласного інституту удосконалення вчителів (нині – КОІППО імені Василя Сухомлинського). Пропагандист педагогічних ідей В.О.Сухомлинського. Автор низки методичних рекомендацій щодо вивчення та впровадження його спадщини: „Золоті розсипи педагогічних ідей В.О.Сухомлинського” (1989), „Школа ім. В.О.Сухомлинського”, „Невичерпне джерело”, „Виховання громадянина, патріота”, „Створити свій педагогічний почерк”, „До серця дитини через захоплення” та ін. Підготувала ґрунтовні методичні посібники: „Азбука управління. Новопризначеному директору про управління школою” (1998), „Педагогічна рада: технологія підготовки і проведення” (2003) та ін. Лауреат обласної педагогічної премії ім. В.О.Сухомлинського (2002).

3 – 105 років (1907) від дня народження (**м. Єлисаветград**) **Бланка**

Мойсея Абрамовича (1901-1983), графіка і живописця. Навчався у Харківському художньому інституті (1925-1931) у С.М.Прохорова, М.А.Шаронова. Учасник виставок з 1927. Член Спілки художників України з 1948. Жив у Харкові, працював у галузі станкової графіки та живопису. Серед його робіт: „Дах” (ліногравюра, 1927), „У Донбасі” (автолітографія, 1949), пейзажі України (офорт, 1950-ті рр.), „На Уралі” (кольорова автолітографія, 1955), серія „Харківський тракторний” (офорт, 1957), „Натюрморт з куманцем” (гуаш, 1960). „Бахчисарай” (акв., 1963), „Наташа” (монотипія, 1976) та ін. Один з провідних харківських акварелістів. Персональні

виставки влаштовувалися у 1963, 1969, 1976-77, 1982, 1997. Літ.: Безхутрий М. Мусій Бланк: Каталог, Харків, 1982.

6 – 130 років (1882) від дня народження (с. Тимошівка на Черкащині) **Шимановського Кароля** (1882-1937), польського композитора, піаніста, педагога. **Закінчив у 1900 Єлисаветградське земське реальне училище, початкову музичну освіту здобув у школі Нейгауза (1901-1905). Брав участь в організації музичного життя Єлисаветграда (1917-1918). Разом із Г. Нейгаузом, Б. Гайсинським та В. Дешевовим створив симфонічний оркестр, влаштовував концерти, здійснював постановку оперних спектаклів. У Єлисаветграді написав оперу „Король Рогер” (лібрето Я. Івашкевича), роман „Ереб” та інші літературні й музичні твори.** З 1920 жив у Польщі. Був ректором Варшавської консерваторії (1927-1932) та Академії музики (1930-1932). Автор багатьох творів, визнаних класикою. Музика К.Шимановського звучить у знаменитому фільмі А.Вайди „Баришні із Вілько” (за новелою Я.Івашкевича (1979). **У Кіровограді створено міський музей музичної культури ім. К. Шимановського. 28-30.09.1993 у Кіровограді відбулася міжнародна наукова конференція „Кароль Шимановський і Україна”. Збірник матеріалів конференції надрукований у 1998.**

6 – 90 років (1922) від дня народження (с. Юрківка Київської області) **Джунковської Галини Іванівни** (1922-1985), військової діячки, педагога. Закінчила медичне училище у Грозному (1938), два курси Московського авіаційного інституту (1940) та курси штурманів (1942). На фронтах ВВВ з 1941 до 1945: стрілець-бомбардир, штурман ланки, ескадрильї. Зробила 62 бойові вильоти, збила два ворожі літаки. **У 1951 закінчила Кіровоградський державний педагогічний інститут ім. О. С. Пушкіна, жила і вчителювала в Москві, викладала англійську мову.** Автор книг: „Юність в огні” (1970), „Расскази, береза” (1983). Герой Радянського Союзу (1945). Учасник Параду Перемоги у Москві, воювала також в Японії. Її ім'я присвоєно школі с. Юрківки Київської області. Нагороджена орденами Леніна, Червоного Прапора, двома Червоною Зіркою та ін.

6 – 85 років (1927) від дня народження (с. Тернівка Новоархангельського району) **Оліфіренка Івана Павловича** (1927-2005), журналіста, прозаїка, краєзнавця. З грудня 1944 до 1957 служив у Радянській Армії та Військово-Морському флоті. Закінчив Харківський університет. **До виходу на пенсію багато років працював у Кіровоградському обкомі КПУ. Брав участь у підготовці та**

написанні тому „Історія міст і сіл УРСР. Кіровоградська область” (1972), низки путівників. Сприяв створенню обласних організацій Спілки письменників України та Спілки художників України, брав участь у заснуванні декількох музеїв. Автор книг: „Вдови”, „Добре дошли, друзарі!”, „Там, де Ятрань...”; кількох сценаріїв. У 2009 міськвиконком дав дозвіл на встановлення меморіальної дошки на фасаді будинку, де він жив (вул. Єгорова, 26).

7 – 90 років (1922) від дня народження (с. Давидівка Голованівського району) Фартушняка Дмитра Івановича (1922-2007), педагога, історика. Після закінчення Підвисоцької середньої школи навчався в Одеському індустріальному інституті (1939-1941). Учасник ВВВ, нагороджений трьома орденами, 16 медалями. Після війни навчався на історичному факультеті Одеського університету. З 1953 до 1994 вчителював у с. Підвисокому Новоархангельського району. У 1967 створив музей історії села. Найбільшою популярністю користується розділ, присвячений початку Великої Вітчизняної війни, коли поблизу Підвисокого 27 серпня 1941 потрапили в оточення частини 6-ї та 12-ї армій (65 тисяч воїнів). Матеріалами музею скористався поет Є. Долматовський при написанні книги „Зелена брама”. Повернуто імена багатьом загиблим, зібрано спогади учасників тих трагічних подій. У 1973 музею присвоєно звання „народного”. Заслужений працівник культури УРСР (1973), лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В.М. Ястребова (1999). Почесний громадянин с. Підвисокого (2003).

7 – 75 років (1937) від дня народження (с. Новосілка Голованівського району) Покрови Володимира Даниловича, лікаря, організатора охорони здоров'я. Випускник Сухоташлицької середньої школи Вільшанського району. У 1957 закінчив Первомайське медичне училище, у 1966 – Одеський медичний інститут за спеціальністю „Лікувальна справа”. З 1971 по 1982 працював головним лікарем Новоукраїнського району. У 1982-1990 – головний лікар Кіровоградського обласного лікувально-санаторного управління. З 1990 – організатор і впродовж 10 років головний лікар обласного кардіологічного диспансеру. Заслужений лікар України (1985). У 2001 нагороджений Академією медичних наук України медаллю академіка М.Д.Стражеско „За заслуги в охороні здоров'я”. Має державні нагороди: орден „Знак пошани” (1976), медаль „За працю і звитягу” (2001) та ін.

8 – 170 років (1842) від дня народження (Полтавщина) **Демченка Якова**

Григоровича (1842-1912), публіциста. У 1868 закінчив юридичний факультет Київського університету. Протягом 28 років працював мировим судею та судовим слідчим Чигиринського повіту. **Після виходу у відставку жив і працював у своєму маєтку в Олександрійському повіті, займався господарством та громадсько-літературною діяльністю. Був обраний почесним мировим судею та земським гласним Олександрійського повіту.** Автор творів, присвячених

критиці іудаїзму та єврейських задумів світового панування; проблематиці й причинам українофільства (книга „Правда об украинофильстве”, 1906). З цього питання займав оригінальну позицію. Він симпатизував українофілам, відстоював самобутність української мови й буття народу, але одночасно відкидав звинувачення у сепаратизмі: **«...Подозрение малороссов в склонности к сепаратизму могло внушаться только врагами русского народа..., а приниматься на веру только по недоразумению правительства... Украинofilы в лице своих передовых людей повинны лишь в любви к родине и родному языку и литературе. Эта склонность дает им возможность познавать свой народ и его духовные проявления, как часть целого славянства и направлять свою деятельность, стоя на родной почве. Все, что делают на поле освещения своей среды малороссы, послужит на пользу и великороссам, и наоборот. Мы советуем обеим народностям работать на этом обширном поле дружно и относиться друг к другу родственно, стараясь сблизаться между собой, а не разъединяться...».**

10 – 160 років (1852) від дня народження (**м. Єлисаветград**) **Достоевської Євгенії Андріївни** (1852-1919), **дочки Андрія Достоевського (міського архітектора Єлисаветграда у 1849-1858)**, племінниці Федора Достоевського. Була дружиною Михайла Олександровича Рикачова (1840-1919), одного з найвидатніших російських метеорологів, академіка. Протягом 17 років (з 1896 по 1913) – директора Головної фізичної (нині Геофізичної) обсерваторії АН Росії, академіка. Євгенія закінчила курси стенографії і допомагала чоловікові у його роботі. Свого геніального дядька вперше побачила 12-річною дівчинкою. Пізніше письменник „по-справжньому” познайомився з нею і її чоловіком після весілля (1875). Вони декілька разів зустрічались, Євгенія була на похороні, про що детально писала батькам. Зберігся один її лист до дяді та 11 листів до його дружини А.Г.Достоевської. Дочка Олександра Михайлівна Рикачова (1874-1971) – онука Андрія Михайловича Достоевського “вийшла заміж за Сергія Васильовича Леніна, представника родини, яка „подарувала” вождеві світового

пролетаріату своє прізвище. Ці факти оприлюднені у сенсаційній книзі дослідника Михайла Штейна „Ульяновы и Ленин. Тайны родословной и псевдонима” (Санкт-Петербург, 1997).

11 – 175 років (1837) від дня народження Крестonosцева Петра

Олександровича (1837-1907), художника і педагога. Академік портретного живопису Санкт-Петербурзької Академії мистецтв. *Прибув до Єлисаветграда на запрошення директора ЄЗРУ М.Р.Завадського восени 1879, викладає у ремісничо-грамотному училищі, чоловічій гімназії (1880-1883), реальному училищі. У 1880 заснував при ЄЗРУ „Вечерние Рисовальные Классы для вольноприходящих” – першу в Росії громадську школу мистецтв (проіснувала до 1918).*

Керував нею до 1893. Навчання для всіх бажаючих незалежно від віку, статі і станової належності було безплатним. Утримувалися ВРК на кошти Єлисаветградського земства (1,5 тисячі рублів щорічно). За зразок взяв „Рисовальную школу для вольноприходящих”, що належала Імператорському Товариству заохочення мистецтв. Кращі випускники ВРК вступали до АМ та інших навчальних закладів. Завдяки дружбі Крестonosцева з художниками-передвижниками, ТПХВ регулярно влаштовувало виставки в Єлисаветграді (з 1876 по 1913 експонувалось 18 виставок). 1 жовтня 1884 було організовано Єлисаветградське товариство шанувальників витончених мистецтв, половина його прибутків йшла ремісничо-грамотному училищу, інша – „найбіднішим учням АМ, які вступили до неї із ВРК при ЄЗРУ”. У 1884 оздоблював церкву Св. Василя Парійського при Єлисаветградському духовному училищі (виготював іконостас, написав ікони). У Єлисаветграді виконав: портрети подружжя Купченків (ОХМ), смотрителя Єлисаветградського духовного училища В. Флоровського (Крестonosцев був ктиторм ЄДХ), І. М. Кошиця, імператриці Марії Федорівни, пані Когон в образі Юдіфи та ін. (місцезнаходження цих творів невідоме).

11 – 70 років (1942) від дня народження (с. Теклівка Крижопільського

району Вінницької області) Яворівського Володимира Олександровича, письменника, громадського діяча. У 1964 закінчив філологічний факультет Одеського університету ім. І. І. Мечникова. Трудовий шлях розпочав у 1962 редактором Одеського обласного радіо. Працював у редакціях газет і журналів, на радіо й телебаченні, секретарем Спілки письменників УРСР. Написав біля 30 книг: романів, повістей, публіцистики. Найвідоміші твори:

„Автопортрет з уяви” (1981), „Вічні Кортеліси” (1984), „Марія з квітом

полину” та ін. Лауреат Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1984). У часи горбачовської перебудови – народний депутат СРСР (1989-1991). З 1990 – народний депутат України. **Двічі у 1990-1994 та 1994-1998 обирався народним депутатом від Світловодського виборчого округу. Десятки разів відвідував Кіровоград та інші населені пункти області. В основі сюжету однієї з сатиричних повістей легко вгадуються реальні події та прототипи кіровоградського походження.** У Верховній Раді України тривалий час очолював постійну комісію з питань подолання наслідків Чорнобильської катастрофи. З 2004 – голова Національної Спілки письменників України.

11 – 60 років (1952) від дня народження (с. Березівка Маловисківського району) Белінського Володимира Васильовича, журналіста. У 1973 закінчив філологічний факультет Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О. С. Пушкіна, у 1988 – відділення журналістики Вищої партійної школи при ЦК КПУ. З 1976 працював в обласній газеті „Кіровоградська правда”, тривалий час був головним редактором. Заслужений журналіст України.

12 – 55 років (1957) від дня народження (м. Кіровоград) Табалова Олександра Миколайовича, підприємця. Закінчив Кіровоградський інститут сільськогосподарського машинобудування. Працював інженером-механіком у міжобласному управлінні „Оргводоканал”, госпрозрахунковій структурі Міністерства культури України „Укратракціон”. У 1992 заснував виробниче об’єднання „Формула”, першу хлібопекарню відкрив у 1995. Нині до складу ВО „Формула” входить 24 підприємства, у тому числі 7 хлібозаводів у різних регіонах України.

З 2001 очолює ВАТ „Кіровоградський хлібозавод”. Забезпечує роботою понад 7 тисяч людей. Підпорядковані йому заводи щодня виготовляють понад 300 тонн хлібобулочних виробів. Займається благодійною діяльністю. Захоплюється образотворчим мистецтвом; зібрав цінну колекцію творів живопису та графіки уродженців Єлисаветградщини І.Похитонова, А.Нюренберга, Ф.Козачинського, П.Ганського та багатьох інших.

12 – 45 років (1967) від дня народження (м. Усть-Кут Іркутської області) Онула Миколи Леонідовича, підприємця, громадського діяча, благодійника. Закінчив Ленінградське Арктичне училище та Київський юридичний інститут МВС. Співзасновник обласного благодійного

фонду „Ветеран”. Ініціатор реконструкції та оновлення дендропарку ім. 50-річчя Жовтня, який зробив одним з кращих в Україні, улюбленим місцем відпочинку та розваг для городян. Президент Корпорації «XXI століття». Обирався депутатом Кіровоградської міської ради. Нині – депутат Кіровоградської обласної ради.

13 – 45 років (1967) від дня народження (м. Кіровоград) Харченка-

Куликовського Володимира Володимировича, кінорежисера, сценариста, продюсера. У 1992 закінчив акторський факультет Воронежського державного інституту мистецтв. З 1998 навчався на Вищих Курсах режисерів і сценаристів. У 2001 за власним сценарієм зняв короткометражний фільм “Хоровод”. До 2005 знімав документальні стрічки для телебачення, найбільш відома з них - “Зоя Космодемьянская. Правда о подвиге” демонструвалась на каналі „Россия” (2005). У 2006

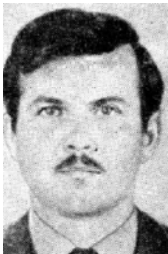
працював режисером-постановником на серіалі “Обреченная стать звездой”, зняв повнометражний телевізійний фільм “Рассмешить Бога” для каналу „Россия” (2006). У 2007 на студії “Дебют” поставив 8-серійний фільм “Путешествие”. У 2010 зняв фільм „Фальшивомонетчики. Гении и злодеи”. Продюсер серіалу „Принцесса цирка” (2008). Нині - креативний продюсер компанії ТелеРоман.

15 – 185 років (1827) від дня народження Зічі Міхала (1827-106),

художника, класика угорського та російського образотворчого мистецтва. Був придворним живописцем трьох російських імператорів (1859-1873, 1883-1906). **Супроводжував імператора Олександра III з дружиною Марією Федорівною та сином Миколою на Єлисаветградські військові маневри 1888 (під Новою Прагою). Єлисаветградський зошит начерків містить 57 малюнків** (зберігається у Державному Російському музеї у Петербурзі).

15 – 60 років (1952) від дня народження (с. Бірки Олександрівського району) Гая Анатолія Івановича, письменника. Закінчив

факультет журналістики Київського університету (1974). Працював кореспондентом газет „Радянська Житомирщина” та „Київська правда”. Автор 14 прозових книг для дітей і дорослих, у тому числі збірок повістей та оповідань: „Зажинки” (1979), „Хамаль – місяць весняний” (1984), „Сім струн райдуги” (1985), „Тиша над полігоном” (1986), „Чорна рота” (1995), „Блаженна Марія” (2002) та ін. Член Національної спілки письменників України (1986).

Заслужений працівник культури України. Лауреат літературної премії ім. І.С. Нечуя-Левицького.

16 – 110 років (1902) від дня народження (*с. Грушка Ульяновського району*) **Червонія Логвина Даниловича** (1902-1980),

військового діяча. На військовій службі з 1929 після закінчення Одеської піхотної школи. Воював в Іспанії (1939), на лінії Маннергейма (радянсько-фінська війна, 1940). У роки ВВВ брав участь у битві на Курсько-Орловській дузі (1943). Командував дивізією, яка визволяла Україну, Білорусію і Польщу. За подвиг дивізії при взятті міста Кельце гвардії генерал-майору Червонію присвоєно звання Героя Радянського Союзу (6.04.1945).

З 1950 – у відставці. Почесний громадянин м. Рівне.

16 – 70 років (1942) від дня народження (*Апрелівка Бобринецького району*) **Яковенко Наталії Миколаївни**, історика.

Закінчила відділ класичної філології Львівського університету (1967). У 1970-1981 – старший науковий співробітник Центрального історичного архіву України, 1987-1991 – старший науковий співробітник Інституту історії України НАН України, 1991-1995 – завідувача відділом Інституту Української археографії і джерелознавства НАН України. З 1995 – провідний науковий співробітник Інституту східноєвропейських досліджень НАН України, водночас з 1992 – професор Києво-Могилянської академії. Доктор історичних наук (1994). Автор понад 160 наукових праць, зокрема підручника з латинської мови для істориків, а також ґрунтовних монографій: „Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст.” (1993), „Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст” (2001) та ін. Лауреат премій ім. М. С. Грушевського (1996), освітньої фундації П. Яценка (1995), Фонду ім. Гелени (1996). Голова товариства дослідників Центрально-Східної Європи (1998). Почесний член Російської АН (2002).

16 – 65 років (1947) від дня народження (*м. Гайворон*) **Мєськова**

Валерія Сергійовича, філософа, державного діяча. У 1970 закінчив філософський факультет МДУ ім. М.В.Ломоносова. Доктор філософських наук, професор МДУ ім. М.В.Ломоносова. Фахівець з логіки та методології науки. З 1988 по 1991 – заступник начальника Управління соціально-гуманітарної освіти Держкомітету СРСР з освіти. З 1992 – начальник Управління гуманітарної освіти Комітету з вищої освіти Міністерства науки, вищої школи і технічної політики Російської Федерації. Працював заступником Міністра загальної і професійної освіти Російської Федерації, заступником Голови Державного комітету по вищій освіті РФ. Автор багатьох наукових праць.

16 – 50 років (1962) від дня народження (м. Кіровоград) Зяблицького

Анатолія Вікторовича, державного діяча. Закінчив Московський інститут інженерів залізничного транспорту за фахом “інженер-електрик” та Московський фінансовий інститут за фахом “економіст з міжнародних економічних відносин”. Трудовий шлях почав інженером на заводі “Дзержинець” (Москва). У 1987-1992 працював у структурах Міністерства нафтової і газової промисловості, Міністерства іноземних справ. У 1995-2007 працював у сфері зовнішньоекономічної діяльності, інвестицій, фінансів та банківської справи. З серпня 2008 – перший заступник глави адміністрації Новгородської області. Голова Ради засновників АНО “Новгородское областное телевидение”.

17 – 80 років (1932) від дня народження (м. Харків) Шутенка Кіма

Олександровича (1932-2010), композитора і педагога. У 1956 закінчив Державний музично-педагогічний інститут ім. Гнесіних у Москві. У 1954-1959 – викладач, заступник директора Якутського музично-художнього училища, 1959-1962 працював у Калузькому музичному училищі.

Викладає теоретичні предмети та композицію у Кіровоградському музичному училищі (з 1962). Писав музику до спектаклів Кіровоградського музично-драматичного театру ім. М. Л. Кропивницького („Лиха іскра поле спалить й сама щезне” І. Карпенка-Карого, „Катерина” за поемою Т. Шевченка), до п'єс сучасних драматургів. Для симфонічного оркестру музичного училища створив „Козацьку увертюру”, „Російську увертюру” та інші твори. Концерт для фортепіано з оркестром (1967) виконувався у Москві та інших містах. У доробку багато дитячих п'єс для фортепіано, домри, балалайки, гобою, труби, скрипки. Автор багатьох пісень, циклу „27 двоголосних фуг на теми українських народних пісень”. **Його учень “ випускник Кіровоградського музичного училища – популярний композитор та продюсер Ігор Крутой.**

18 – 100 років (1912) від дня народження (с. Підгайці Кіровоградського району) Тарана Григорія Олексійовича (1912-1948),

військового діяча. У вересні 1931 вступає до Батайської авіашколи, працює льотчиком-інструктором. Він – один з піонерів освоєння повітряних трас над високогірним Паміром, першопрокладач авіалінії в Таджикистані (1938). Під час ВВВ 460 разів перетинав лінію фронту, здійснив 230 нічних вильотів у глибокий тил, з них 78 – з посадкою. **Герой Радянського Союзу (1944).** У

післявоєнні роки працював у цивільній авіації на міжнародних авіалініях.

Загинув у жовтні 1948. Його ім'я присвоєно Сасівському льотному училищу цивільної авіації у Рязанській області та школі у підмосковному Внуково.

18 – 60 років (1952) від дня народження (*с. Бірки Олександрівського району*) **Дудника Василя Олексійовича**,

профспілкового діяча. У 1957 закінчив Київський політехнічний інститут, за фахом – інженер-електрик, працював на інженерних посадах у Києві. У 1984-1991 – в апараті Укрпрофради. З 1991 – заступник голови Центральної ради профспілки працівників автомобільного та сільськогосподарського машинобудування (АСМУ). Вперше обраний головою АСМУ в 1999 на IV позачерговому з'їзді профспілки та повторно обирався на V з'їзді профспілки у 2000, на VI-му – у 2005 та VII-му – в 2010. На обліку в профспілці на час її утворення (1991) перебувало 522 тис. членів.

20 – 85 років (1927) від дня народження (с. Курилівка Канівського району Черкаської області) **Шабали Федора Михайловича**

(1927-1997), художника. За фахом – інженер-будівельник, закінчив Дніпропетровський інженерно-будівельний інститут. **Працював начальником відділу капітального будівництва Кіровоградського інституту сільськогосподарського машинобудування. Живописом всерйоз захопився після 40 років.**

Навчався в студії образотворчого мистецтва при Кіровоградському обласному будинку народної творчості (учитель І. Мартолога). Учасник багатьох республіканських та всесоюзних виставок самодіяльного мистецтва. **Велика персональна виставка влаштовувалась у Кіровоградській картинній галереї (1978).** Серія пастельних портретів українських полковників, сподвижників Б.Хмельницького експонувалась на виставці українського народного мистецтва у Канаді. Протягом життя написав не менше 1000 робіт; **понад 500 творів зберігається у Кіровоградському ліцеї нових технологій навчання.** Працював у всіх жанрах живопису (портрет, пейзаж, натюрморт, тематична картина), оволодів техніками олійного і темперного живопису, акварелі й пастелі. Займався генеалогією, склав родовід (відшукав по всьому світу близько 300 родичів). Написав історію рідного села та нариси про односельців, спогади, був пристрасним книголюбом.

25 – 80 (1932) років від дня народження (с. Новомиколаївка Новомиколаївського району Запорізької області) **Фокіна Вітольда Павловича**, державного діяча. **Випускник Олександрійської СШ №2.** Закінчив Дніпропетровський гірничий інститут, кандидат технічних наук, професор. З 1971 працює в Києві в

Держплану УРСР. У 1987-1990 – заступник голови Ради міністрів, голова Держплану УРСР. У 1990-1991 - голова Ради міністрів УРСР, у 1991-1992 - перший прем'єр-міністр уряду незалежної України Лауреат Державної премії України.

25 – 60 років (1952) від дня народження Вишневського Анатолія

Володимировича, кінорежисера. *Дитинство минуло на Кіровоградщині (Бобринецький район).* У 1984 закінчив Інститут журналістської майстерності. Працював помічником режисера на 25 кінофільмах („Ярослав Мудрий”, „Овод”, „Храни мене, мой талисман”, „Самотня жінка бажає познайомитися” та ін.). Був другим режисером у фільмі М. Белікова „Розпад” (1989). Як актор знявся у стрічках: „Каїн” (1992), „Зів'яла сакура в моєму саду, ти знову проходиш повз мене” (1993) та ін. Брав участь у зйомках російсько-українського телесеріалу „Під дахами великого міста” (2001), детективу „Слід перевертня” та ін. Заслужений працівник культури України. Заслужений діяч мистецтв України (1997).

26 – 150 років (1862) від дня народження (с. Мала Березівка

Олександрійського повіту) Леонтєва Миколи Степановича (1862-1910), військового діяча, дипломата, географа. Закінчив Миколаївське кавалерійське училище, служив у Лейб-гвардії уланському полку (до 1891), поручик запасу. Був різнобічно обдарованою людиною, членом Російського Імператорського Географічного Товариства, знав 10 іноземних мов. У 1892 разом із К. Звягініним здійснив кінну мандрівку через Персію і Белуджистан в Індію. У 1894 організував першу російську експедицію в Абіссінію (Ефіопію). Перебував у цій африканській країні до 1900. Став головним радником та довіреною особою імператора Менеліка II. Брав участь в італо-абіссінській війні (з грудня 1895), був удостоєний графського титулу та звання маршала. З 1897 – генерал-губернатор екваторіальних провінцій Ефіопії. У 1896 в Петербурзі вийшла книга „Імператор Менелік и война его с Италией. По документам и походным дневникам Н. С. Леонтьева” журналіста Ю. Єльця. У 1900 повернувся в Росію, але невдовзі виїхав до Парижа. Часто відвідував Санкт-Петербург, Російське Географічне Товариство, друкував статті в газеті „Новое Время”. ***Заповів свої землі в Косівській волості Олександрійського повіту (хутір Олександрівку і село Нову Макариху) у кількості 317 десятин Російському Імператорському Географічному Товариству, щоб „на доходы с имения снаряжались экспедиции в Абиссинию и другие страны”.***

29 – 50 років (1962) від дня народження **(м. Кіровоград) Гончаренка**

Юрія Борисовича, художника. У 1985 закінчив Дніпропетровське художнє училище, у 2002 – історичний факультет КІРУЕ. **Працює науковим співробітником обласного художнього музею.** Член Національної Спілки художників України. Учасник багатьох обласних, республіканських та зарубіжних виставок. Починав з реалістичного живопису, нині віддає перевагу різноманітним течіям нефігуративного живопису. Серед творів: „Осінній день” (1988), „Сергійко” (1988), „Давньослов’янський календар” (1998), „Сонячне різдво” (1998), „Крокове дерево” (1999), „Покуть” (2003) та ін. У 2003 разом із О. Босим упорядкував та видав унікальний календар „Трипільське диво”.

31 – 170 років (1842) від дня народження **(с. Макариха Знам’янського району) Градовського Григорія Костянтиновича** (1842-

1915), письменника та публіциста. Навчався у Харківському та Київському університетах (1864). Працював на високих урядових посадах. Друкувався у десятках періодичних видань Росії. Засновник і видавець щотижневої газети „Русское обозрение” (1876-1878). Окремими виданнями вийшла брошура „М.Д.Скобелев”; книга п’єс „Дві драми” (1907), книга публіцистики „Публицист – гражданин” (1916).

ОЛЕКСАНДР ГОМБЕРГ ЯК ДЗЕРКАЛО РОСІЙСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917 РОКУ

Коли заглиблюєшся в історію жовтневого державного перевороту 1917 року в Росії, згодом названого більшовиками Великою Жовтневою соціалістичною революцією, яка, хто і що б не говорив, мала всесвітньо-історичне значення і неабияк вплинула на хід розвитку людства в ХХ столітті, то мимоволі робиш висновок: її творцями були в основному уродженці Єлисаветградщини! Досить назвати лише два прізвища – Лев Троцький та Григорій Зінов'єв: як і Леніна, їх називали вождями світового пролетаріату! Втім, обидва наші земляки – давно вже персонажі офіційної історії більшовицької революції, їхні імена – серед 100 знаменитих анархістів та революціонерів усіх часів і народів.

Однак існує й таємна (закупісна) історія російської революції 1917 року, яка навряд чи коли стане відомою у повному обсязі. Так от, одним з головних персонажів цієї невідомої широкій громадськості історії є також наш земляк Олександр Семенович Гомберг (1887-1939), який став відомим американським фінансистом, політиком і громадським діячем. Історики, які вірять в існування масонів та створеного ними надсекретного уряду, що час від часу організовує і фінансує всі революції та державні перевороти, вважають Гомберга агентом цих справжніх володарів світу. Тому донедавна уродженця Єлисаветграда називали однією з найзагадковіших постатей часів російської революції 1917 року, наступного утворення СРСР та його дипломатичного визнання США: **„сірою плямою” в історії радянсько-американських взаємин, людиною, істинну роль якої у розвитку цих стосунків до кінця з’ясувати ще не вдалося”**.

Ситуація трохи змінилася після появи у США в 1977 році монографії Джеймса К. Ліббі „Александр Гомберг и советско-американские отношения. 1917-1933” та „Энциклопедии российско-американских отношений XVIII-XX вв. (упорядник Е.Іванян), виданої в Москві у 2001 році. Проте запитань щодо особистості нашого земляка від того не поменшало.

Народився Олександр Гомберг у 1887 році в родині єлисаветградського рабина, за іншими даними – учителя Талмуд-Тори

Шльоми (Семена) Гомберга. Мав двох молодших братів – Сергія та Веніаміна. До 1903 року Олександр жив у Єлисаветграді, однак, де навчався, не повідомляється. У рідному місті хлопець, очевидно, й підхопив „бацилу соціалізму”, яка супроводжуватиме його все подальше життя.

До речі, перший соціал-демократичний гурток виник в Єлисаветграді ще у 1897 році, а влітку 1902 року був створений Єлисаветградський комітет РСДРП. Як повідомляється у збірці спогадів та матеріалів з історії

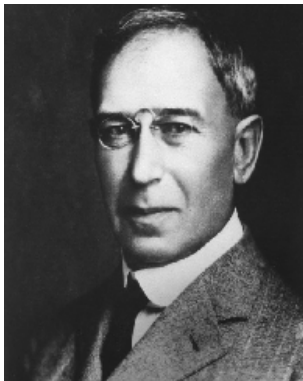
революційного руху на Єлисаветградщині „Красные веки” (1925), у 1903 році в оптово-роздрібній крамниці Ізраїля Шполянського був створений так званий „Соціалістичний університет” (гурток місцевих соціал демократів). Організував його не хто-небудь, а сам Григорій Радомисльський (майбутній голова Комінтерну, „права рука” Леніна – Г.Зінов’єв) разом із Матвієм Фішем та Самуїлом Любовичем. Проіснував гурток недовго – декілька місяців: того ж року після його розгрому „Сіра шапка” (партійний псевдонім Радомисльського) емігрував за кордон. Маємо вагомі підозри, що й терміновий від’їзд 16-річного Олександра Гомберга до США у 1903 році пов’язаний з цією подією.

Тим більше, що Радомисльські та Гомберги, виявляється, були родичами. Як згадує уродженка Єлисаветграда, відомий мистецтвознавець Елеонора Петрівна Гомберг-Вержбинська (1912-1980) її батько Пейсах (Петро) Хаїмович Гомберг був сином багатого купця, власника універсального магазину в Єлисаветграді (убитий під час погрому отамана Григор’єва у травні 1919 року). А найцікавіше ось що: **„Мой младший брат погиб в 9 лет в результате несчастного случая: его во время игры нечаянно столкнул в яму с негашенной известью сосед и кузен Гершен Радомисльский (будущий Григорий Зиновьев)”**.

Напрочуд швидко Олександр Гомберг отримує американське громадянство. Уже в 1908 році він став ліцензованим фармацевтом, зайнявся бізнесом. Дива трапляються, але важко уявити, щоб юнак, навіть дуже талановитий, зміг на чужині досягти всього сам. Адже ми знаємо, що в США з 1884 року жила родина єлисаветградського купця Герша Гомберга, певно (це моє припущення), дядька Олександра Гомберга. Ці Гомберги також опинились в Америці, рятуючись від переслідувань за революційну діяльність. Син Герша Мойсей Гомберг (1866-1947) став

геніальним американським хіміком. До приїзду родича з Єлисаветграда він у 1900 році уже зробив своє головне відкриття, за яке його називають „батьком хімії вільних радикалів”. Очевидно, без допомоги та підтримки американських родичів Олександр Гомберг не обійшовся.

...Готуючи цей нарис, я згадав, що якийсь Гомберг фігурує в автобіографічній книзі знаменитого Арманда Хаммера (1898-1990) „Мой век – XX-й. Пути и встречи” (1988). Цей американський бізнесмен російського походження (бабуся Вікторія, від якої родина „заразилась” соціалістичним ідеями, була уродженкою Єлисаветграда) вважався великим другом Радянського Союзу, мав 40 (!) зустрічей у Кремлі з усіма керівниками радянської держави від Леніна – до Горбачова. Так-от, Хаммер розповідає, що його сестра Анна вдало вийшла заміж за досить багатого підприємця Олександра Гомберга!

Та хоч як там було, Гомберг, крім справ бізнесових, займався й політичною діяльністю, зокрема був одним з керівників нью-йоркської радикальної газети соціалістів „Новый мир”, з якою під час перебування у США (січень–березень 1917 року) активно співробітничав Лев Троцький. Зрозуміло, що земляки-єлисаветградці відтоді заприятеливали.

Після Лютневої революції 1917 року, яка стала повною несподіванкою для Леніна і Троцького, вони повертаються в Росію. Спочатку у квітні 1917 року із Швейцарії в опломбованому вагоні прибув Ленін із Зінов'євим та групою з 35 соратників, а в травні із США на пароплаві – Троцький з товаришами.

Невдовзі, у жовтні 1917 року до земляків приєднався Олександр Гомберг. Він повернувся в революційну Росію як торговий представник відразу кількох американських компаній та секретар і перекладач місії американського Червоного Хреста в Росії, особистий радник її керівника Реймонда Робінса (1873-1954). Наш земляк виконував роль посередника та зв'язкового між Робінсом та урядом Радянської Росії. Дружив з американськими письменниками, які були свідками Жовтневої революції 1917 року, навчав їх російській мові. Внаслідок цього співробітництва вони написали талановиті книги: Альберт Ріс Вільямс (1883-1962) – „Путешествие в революцию. Россия в огне гражданской войны. 1917-1918”, Бесс Бітті (1886-1947) – „Красное сердце России” (1918) та ін.

Водночас Гомберг мав дуже напружені стосунки з Джоном Рідом (1887-1920), який у знаменитій книзі „10 днів, що потрясли світ” (1919) незаслужено назвав Гомберга „боягузом”, а його брата Сергія зобразив ворогом радянської влади. У свою чергу, Гомберг, дізнавшись про

призначення Д.Ріда радянським консулом у США, домігся зустрічі з Леніним і умовив вождя скасувати своє рішення. Натомість Ленін попросив Гомберга сприяти донесенню до американців правди про більшовицьку революцію. Як підкреслюють сучасні дослідники, **„особиста неприязнь Ріда до Гомберга спотворила роль останнього в історії радянської держави першого десятиріччя її існування, а згодом він був викреслений з неї зовсім. Хоча у 1917-1918 р.р. та й пізніше саме через Гомберга здійснювались всі контакти радянського уряду з американським посольством, неурядовими відомствами та громадськими організаціями США”**.

З 1923 року Гомберг - спеціальний кореспондент нью-йоркського відділення РОСТА та Інформаційного бюро Радянського Союзу, віцепрезидент і казначей американського відділення Всеросійського текстильного синдикату (до 1926 року). Москву він відвідував у 1927, 1928 та 1929 роках.

До 1930 року Олександр Семенович був радником американського «Чейз Нейшнл Бенк» (Chase National Bank), пізніше став службовцем потужної уолл-стрітівської інвестиційної компанії «Атлас корпорейшн» (Atlas Corporation). Продовжував займатися питаннями закупки американського промислового обладнання для СРСР. Гомберг користувався довірою як американських, так і радянських офіційних осіб, будучи, як відзначають історики, до 1933 року найбільш відомим громадянином США, котрий займався питаннями розширення торгівлі і розвитку політичних, економічних та культурних стосунків між СРСР і США. Трагічно склалася доля братів Гомберга Сергія та Веніаміна, багатьох його друзів.

Сергій Семенович Гомберг, який увійшов в історію під псевдонімом Зорін (1890-1937), став досить впливовим партійним і державним діячем СРСР. Ще будучи підлітком, у 1904-1905 році поширював заборонену літературу серед робітників Єлисаветграда. У 1906-му Сергій емігрував до Франції, потім переїхав у США до старших братів Олександра та Веніаміна. З 1911 по 1917 рік Зорін – співробітник щотижневої соціалістичної газети „Новый мир”, в якій друкував нариси про становище російської еміграції в США та політику американського уряду під час Першої світової війни. Навесні 1917 року Гомберг (Зорін) разом з Троцьким повернувся в Росію, брав активну участь у підготовці Жовтневого перевороту. У жовтні та листопаді 1917 року Сергій побував у Єлисаветграді, агітуючи за радянську владу. У наступні роки уродженець Єлисаветграда займав відповідальні посади:

голова Петроградського революційного трибуналу (1918-1919), відповідальний секретар Петроградського міського комітету РКП (б), відповідальний секретар Петроградського губернського комітету РКП (б) (1919-1920).

Брав участь у роботі 2-го конгресу Комінтерну (1920). У 1922-1924 році Зорін – референт Зінов'єва у Виконкомі Комінтерну. З 1924 року – кандидат у члени ЦК ВКП (б), брав участь у роботі 14-го з'їзду партії. У 1927 році Зорін разом із земляками Троцьким і Зінов'євим опинився в лавах антисталінської опозиції, був виключений з лав ВКП(б). Третій брат Веніамін Гомберг – керівник Російсько-Німецької торгової компанії, який пізніше очолював Всесоюзний хімічний синдикат, – також був репресований.

На судових процесах лунали звинувачення в антирадянській діяльності і на адресу Олександра Гомберга. Він написав детальне спростування, яке було опубліковане в газеті «Правда» у квітні 1930 року. Після дипломатичного визнання СРСР Сполученими Штатами у 1933 році Реймонд Робінс привітав «старого товариша и доброго друга» Гомберга **«в этот кульминационный момент его мудрой, храброй деятельности во имя общего благополучия его родины и усоновившей его страны»**.

Перший посол СРСР у США Олександр Антонович Трояновський (1882-1955) (його першою дружиною, до речі, була єлисаветградка Олена Розмирович, також відомий державний радянський діяч) намагався заступитися за братів Гомбергів. Не допомогло! Сергія та Веніаміна у 1937 році розстріляли. Воістину, революція поїдає своїх творців! Олександр Гомберг так і не зміг пережити це потрясіння і помер від коронарного тромбозу у 51-річному віці.

Сучасників він особливо дивував тим, що будучи фінансистом, мав страшенну відразу до грошей. Якось один приятель поклав на рахунок Гомберга 1 млн. дол., аби той використав ці гроші, як йому заманеться. Олександр Семенович категорично відмовився від подарунку і повернув гроші власнику.

На головне запитання, агентом якої країни (США чи СРСР) слід вважати Гомберга, чи був він одночасно слугою двох господарів (США і СРСР), хто, крім кайзерівської Німеччини, фінансував більшовицьку революцію, відповіді не знайдено. Інтригуючий висновок зробив американський дослідник Дж.К.Ліббі, автор книги „Олександр Гомберг і радянсько-американські взаємини. 1917–1933 (1977): **«Гомберг оказывал сложное, запутанное и тонкое влияние с «черного хода» в интересах более тесных советско-американских отношений. Временами он походил на невидимого режиссера спектакля. Он создавал сценарий, но уступал затем контроль нанятым продюсером актерам, исполнявшим главные роли»**.

ЛИСТОПАД

1 – 110 років (1902) від дня народження *(с. Глодоси Новоукраїнського району)* **Анастасьєва Григорія Терентійовича** (1912-

1974), одного з найвидатніших радянських фахівців у галузі кінної справи: спортсмена, тренера і арбітра. Закінчив Червонопрапорні кавалерійські курси удосконалення командного складу в Новочеркаську. З 1942 по 1954 викладав у Червонопрапорній Вищій офіцерській кавалерійській школі. 5-разовий чемпіон СРСР (1946-1952) з подолання перешкод. Полковник. У 1954-1974 – державний тренер СРСР з кінного спорту.

Головний тренер збірної команди СРСР на Олімпійських іграх 1956, 1960, 1964, 1968 и 1972. Суддя всесоюзної категорії (1954). Заслужений майстер спорту СРСР (1950). Заслужений тренер СРСР (1957).

1 – 75 років (1937) від дня народження (с. Коханівка Ананьєвського району

Одеської області) **Притули Бориса Григоровича**, музиканта, педагога. *Навчався у Завадівській семирічній СШ Кіровоградського району та Кіровоградській вечірній музичній школі №1. У 1964 з відзнакою закінчив Кіровоградське музичне училище (клас С.Дорогого), у 1968 “Одеську державну консерваторію ім. А.Нежданової. З 1968 працює викладачем диригування на кафедрі хорового диригування та методики музичного виховання КДПІ ім. О. С. Пушкіна, з 1978 по 1989 рік – завідувач*

кафедри музики і співів. Кандидат педагогічних наук (1977). З 1994 по 1998 за сумісництвом працює художнім керівником обласної філармонії та хормейстером аматорського народного хору “Барвінок” – неодноразового лауреата Всеукраїнських та обласних конкурсів і фестивалів (1981, 1983, 1988). У 2001 як керівник колективу отримує диплом лауреата III Всеукраїнського фестивалю “За високу творчу майстерність”; 2002 – диплом 1 ступеня “За значний внесок у розвиток і популяризацію хорового мистецтва”. Автор збірки “Вінок матусиних пісень” (2000), 50 наукових праць. Заслужений діяч мистецтв України (2006).

2 – 110 років (1902) від дня народження *(м. Новогеоргіївськ)* **Чернова Віктора Михайловича** (1902-1984), бібліотекаря, астронома. *Навчався в Олександрійській чоловічій гімназії, потім в Олександрійському педагогічному технікумі. Ще будучи гімназистом, під впливом І.Чижевського (батька Дмитра Чижевського) зацікавився астрономічними спостереженнями.* Більшу частину свого життя (з

1923 до 1937 і з 1943 до 1962) працював у Запоріжжі бібліотекарем, деякий час викладачем німецької мови, математики. За 60 років наукової діяльності опублікував 140 спостережень, заміток, статей у вітчизняних і 135 у закордонних наукових виданнях, часто у співавторстві з відомими вченими. З 1937 по 1941 працював у Таджицькій Астрономічній обсерваторії, але за станом здоров'я змушений був повернутися до Запоріжжя.

2 – 60 років (1952) від дня народження (с. Княжичі Броварського району Київської області) **Ревенка Анатолія Дмитровича**,

державного діяча. У 1978 закінчив економічний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. Працював завідувачим кабінетом політекономії, асистентом кафедри політекономії Ждановського металургійного інституту Донецької області. Кандидат економічних наук. **З 1988 на посаді старшого викладача, доцента, завідуючого кафедрою політекономії Кіровоградського державного педагогічного**

інституту ім. О. С. Пушкіна. У 1994 році обраний депутатом обласної ради, де очолював постійну планово-бюджетну комісію з питань економічної реформи, а також контрольну комісію з питань приватизації. У 1996-1998 – заступник голови облдержадміністрації з питань економіки, бюджету і фінансів. У 1998-2004 обіймав посаду голови Кіровоградського обласного територіального відділення Антимонопольного комітету України. З 2005 року працював першим заступником голови Кіровоградської обласної державної адміністрації. У 2006 році обраний депутатом обласної ради п'ятого скликання. З 2005 по 2008 – перший заступник голови обласної державної адміністрації. З жовтня по грудень 2007 виконував обов'язки голови облдержадміністрації. У 2008 – перший заступник директора Київської міської філії державного підприємства „Укрдержбудекспертиза”. З вересня 2009 — виконуючий обов'язки першого заступника голови обласної державної адміністрації.

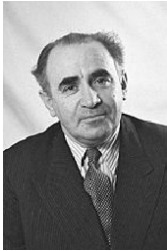
2 – 85 років (1927) від дня народження (с. Родзянкіно, тепер у складі

села Трудолюбівки Бобринецького району) Моторного Дмитра Костянтиновича, хлібороба. У 1959 закінчив Мелітопольський інститут механізації і електрифікації сільського господарства. З 1963 – голова колгоспу ім. С.М.Кірова с. Чорнобаївки Білозерського району Херсонської області (нині приватно-орендний кооператив „Зоря”). Депутат Верховної Ради УРСР 10-11 скликань. Народний депутат СРСР (1989-1991). Був членом Центральної ревізійної комісії КПРС. Двічі Герой Соціалістичної Праці (1966, 1986). Заслужений працівник

сільського господарства УРСР (1977). Нагороджений трьома орденами Леніна (1966, 1975, 1976), орденом Жовтневої революції (1971), орденом князя Ярослава Мудрого V ст. (1997) та ін. Герой України з врученням ордена Держави (2.11.2002). Самодіяльний композитор, автор популярної пісні „Покохайте поле”.

3 – 110 років (1902) від дня народження (м. Єлисаветград) Шапіро

Якова-Шимшона (1902-1993), юриста, політичного і державного діяча, одного із засновників держави Ізраїль. Вивчав медицину в Харківському університеті. Брав активну участь у діяльності сіоністського соціалістичного руху в Україні, за що на деякий час потрапив до в'язниці. У 1924 емігрував до Палестини, де став одним із засновників кібуцу Гіват. Здобув юридичну освіту в Єрусалимському університеті, з 1934 до 1948 працював адвокатом у м. Хайфа. Після створення держави Ізраїль очолює міністерство юстиції і стає першим генеральним прокурором Ізраїлю (1948-1950). Депутат кнессету (1951-1955), (1969-1974). З 1966 по 1973 - міністр юстиції Ізраїлю. Виступив проти аннексії Східного Єрусалиму після шестиденної війни, вимагав звільнити міністра оборони Моше Даяна. Після цього на знак протесту вийшов з уряду.

4 – 90 років (1922) від дня народження (Єлисаветградський повіт)

Ясногородського Віктора Георгієвича, лікаря-фізіотерапевта. Учасник ВВВ. У 1950 закінчив Дагестанський медичний інститут і працював головним лікарем СЕС у Грозненській обл. Кандидат медичних наук (1952). З 1952 по 1972 працював у Інституті фізіотерапії. З 1972 – заступник директора з науки Центрального НДІ курортології та фізіотерапії. Доктор медичних наук (1967), професор. Найбільший внесок зробив у вивчення і розвиток імпульсної електротерапії. Спільно з М.Равичем

розробив апарат «Ампліпульс», який серійно випускається дотепер. Автор понад 150 наукових праць, зокрема монографії «Електротерапия» (1987) та виданого за його редакцією «Справочника по физиотерапии» (1992).

5 – 175 років (1837) від дня народження (с. Масляниківка поблизу

Єлисаветграда) Шпіра Африкана Олександровича (1837-1890), філософа. Мати Олена Костянтинівна Пулевич – українка за походженням. З 8 років навчався в Рішельєвському ліцеї в Одесі, потім – у Чорноморській юнкерській школі в Миколаєві. Гардемарином у 1854 брав участь в обороні Севастополя під час Кримської війни. У 1856 вийшов у відставку; успадкувавши після смерті матері значні землеволодіння, жив у селі та Єлисаветграді.

У 1859 за два роки до офіційного скасування кріпосного права звільнив своїх селян. У 1862 здійснив поїздку за кордон, два роки слухав лекції Гельмгольца в Гейдельберзькому університеті. У 1864 назавжди покинув батьківщину, присвятивши себе заняттям філософією. У 1867 у Дрездені видав свій перший філософський твір, над яким працював ще в Єлисаветграді. У 1869 докорінно переробивши його, видав під назвою „Поиски достоверного в области познания действительности”. З 1878 жив у Швейцарії. Основні філософські праці: „Мысль и действительность” (1873), „Очерки критической философии” (1901), „Основы морали и права” (1920). Повне зібрання творів вийшло у 4 томах (1885). Писав німецькою мовою; досконало знав російську, українську, грецьку, французьку, англійську мови. Філософія Шпіра справила помітний вплив на творчість Л. Толстого, Ф. Ніцше, Р.-М. Рільке та інших європейських інтелектуалів. Його називають „філософом для філософів”. Творчістю Шпіра Толстого зацікавила єлисаветградка Н.А.Бракер, вона надіслала письменнику свій переклад праці філософа „Очерки критической философии” (1896). Тоді ж під враженням від прочитаного Толстой у листі до дружини 16 жовтня 1896 зазначив: **“Читаю щойно відкритого філософа Шпіра і радію. Читаю по-російськи в перекладі, котрий мені надіслала дама і який дуже хотілося б надрукувати, та, мабуть, не пропустить цензура саме тому, що це філософія справжня і внаслідок цього вона торкається питань релігії та життя (...) Дуже корисна книга, руйнує багато забобонів матеріалізму.”**

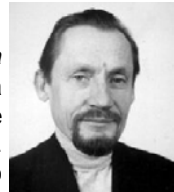
5 – 70 років (1942) від дня народження (с. Павлогірівка Бобринецького району) Капелюшного Леоніда Володимировича,

журналіста, сценариста. У 1960 закінчив Кіровоградський технікум механізації сільського господарства, у 1969 – філологічний факультет Київського університету ім. Т. Г. Шевченка. З 1973 по 1998 працював власним кореспондентом газет „Комсомольская правда” і „Известия” в Україні, Східному Сибіру та Литві. З 1999 – власний кореспондент „Литературной газеты”

(Москва). Голова правління регіональної асоціації журналістів „Південь” (з 1919). Член Спілки кінематографістів СРСР (1984). Лауреат премії Спілки журналістів СРСР (1985). Нагороджений медаллю „За строительство БАМа”. Автор книг: „Трасса” (1985), „Светит незнакомая звезда” (1987), „Командировка в Китай” (1988); 15 документальних фільмів. Володіє польською і чеською мовами.

5 – 65 років (1947) від дня народження (с. Гнатівка Кіровоградської області) Ткаченка Володимира Олексійовича, художника. Закінчив Ленінградське вище художньо-промислове училище ім. В. Мухоміної (1980). Працює в галузі графіки, монументально-декоративного

мистецтва. Основні твори: п-ти діячів визвольного руху України (Музей С. Бандери, вітраж, 2000). Член Національної спілки художників України(1999).

5 – 50 років (1962) від дня народження (м. Світловодськ) Бойка Вадима

Леонідовича (1962-1992), журналіста, державного діяча. Закінчив факультет журналістики Київського університету. Працював на Українському телебаченні, постійний ведучий молодіжних телепрограм „Гарт”. Нариси і репортажі друкували газети „Комсомольская правда” (Москва), „Молода гвардія” (Київ). „Голос України” та ін. Заслужений журналіст України. Народний депутат України. Загинув внаслідок нещасного випадку за нез’ясованих обставин. В. Яворівський назвав його „мужнім і мудрим

витязем молодого української демократії”. **У 1994 світ побачила книга нарисів, статей та інтерв’ю Бойка „Історії потрібна правда” (упорядник В. Журавський).**

7 – 75 років (1937) від дня народження (с. Хащувате Гайворонського

району) Білятинського Олександра Антоновича, інженера шляхів сполучення. **Випускник Хащуватської СШ.** Після закінчення з відзнакою Київського будівельного технікуму **працював у Гайворонській шляховій ремонтно-будівельній дільниці.** У 1964 закінчив Київський автомобільно-дорожній інститут, де й працює з 1966 (нині Національний транспортний університет).

Стажувався у Дрезденському Транспортному інституті (Німеччина). Доктор технічних наук (1988), професор (1990). З 1989 – завідувач кафедри проектування доріг. Наукові праці з питань проектування і реконструкції автомобільних доріг, охорони довкілля, економії енергоресурсів та інженерної геодезії. Під його керівництвом та з безпосередньою участю видані перші вітчизняні підручники з проектування доріг та інженерної геодезії. Дійсний член Транспортної академії України (1993). Заслужений діяч науки і техніки України (2007). Автор 274 наукових праць: 15 книг, навчальних посібників і підручників: „Проектування автомобільних доріг” (у 2-х частинах), „Інженерна геодезія. Збірник задач”, „Російсько-український словник автодорожника” та ін. Захоплюється математикою, мовами, музикою, поезією. Пише вірші та пісні. Видав кілька поетичних збірок: “Бузькі береги”, “Пісні рідного краю”, Лірика юності”, “Я пісню обіцяв подарувати” та ін.

7 – 75 років (1937) від дня народження (с. Веселівка Бобринецького

району) Резнікова Віктора Олександровича, художника-графіка. У 1958 з відзнакою закінчив Одеське державне театральне училище, потім навчався в Одеському педагогічному училищі ім. К.Д.Ушинського. Учасник

багатьох виставок, у тому числі зарубіжних (Франція, Італія, Югославія, Польща, Японія). Твори: офорти до поеми М. Гоголя „Мертві душі”; серія акварелей „Живописна Україна”, „**Веселієські наспіви**”; **серія портретів „Мої земляки-бобринчани”** та ін. Член Національної Спілки художників України.

8 – 125 років (1887) від дня народження (с. Медуха на Івано-Франківщині)

Вітовського Дмитра (1887-1919), військового діяча. Закінчив гімназію у Станіславі, навчався на юридичному факультеті Львівського і Краківського університетів. У студентські роки вступив до Української Радикальної Партії. Був одним з організаторів товариства „Січ” та читалень „Просвіти” на Покутті. На початку Першої світової війни вступив до Легіону Українських Січових Стрільців. У 1914-1915 командував сотнею, пізніше куренем УСС. Заснував друкований орган УСС – журнал „Шляхи” (1915-1918). **Як комісар війська Українських**

Січових Стрільців під час перебування на Єлисаветградщині влітку 1918 займався організацією шкільництва, відкриттям народних шкіл. Брав найактивнішу участь у культурно-просвітницькій діяльності січовиків серед місцевих мешканців. Згодом полковник УСС, один з фундаторів Західноукраїнської Народної Республіки, командувач її Збройних Сил. Загинув у авіакатастрофі.

8 – 95 років (1917) від дня народження (с. **Могильне Гайворонського району**)

Осатюка Дмитра Івановича (1917-1999), військового діяча. **Середню освіту здобув у рідному селі.** Закінчив кооперативний технікум (1936) та Сизранське військово-танкове училище (1941). Особливо відзначився у боях 12-30 січня 1943 при прориві кільця блокади Ленінграда. Його екіпаж знищив 11 гармат і 15 кулеметів противника, спалив 20 автомашин. Герой Радянського Союзу (1943). Після війни закінчив Вищу офіцерську бронетанкову школу, служив у Кантемирівській

дивізії. **З 1959 по 1972 – військовий комісар м. Кіровограда.**

8 – 85 років (1927) від дня народження (с. **Андріївка Новомиргородського району**) Литвина Віталія Свиридовича (1927-2009), художника. Закінчив Одеське художнє училище та художньо-графічний факультет Одеського педагогічного інституту. Улюблений жанр – пейзаж і морський пейзаж (марина). Учасник міських, обласних художніх виставок, виставок Одеського художнього музею. Керував

дитячою художньою студією Дому-музею ім. М.К.Періха в Одесі. За участь у міжнародних виставках “Марина – 96”, 98, 2000 нагороджений дипломами. З 1987 твори Литвина зберігаються в постійній експозиції музею Одеського військового округу, з 1994 співробітничав з Морською галереєю м. Одеси. Персональні виставки влаштовувались у Морській галереї м. Одеси (1996 і 2000), у музеї Одеського порту (1999), Одеському Домі-музеї ім. М.К.Періха (2006, 2009). Видано ілюстрований каталог виставки (2006). Картини художника є також у приватних колекціях України, Росії, Грузії, Білорусії, США, Канади, Ізраїля, Польщі, Бельгії. Написав книгу „Далекое, но близкое”, видану уже після смерті автора.

9 – 90 років (1922) від дня народження (Оренбурзька область)

Мельникова Олександр Леонтійовича, військового діяча. Учасник ВВВ. У 1941 закінчив Тбіліське артилерійське училище. З вересня 1941 брав участь у боях, був двічі поранений, отримав важку контузію. Нагороджений орденами Червоного Прапора, Червоної Зірки, Олександра Невського та багатьма іншими. Командував з'єднанням військ спеціального призначення. Почесний громадянин міст Новогрудка и Дятлово (Білорусія). **З 1960 по 1985 командував в/ч 14427, яка дислокувалась у Кіровограді. У Збройних Силах прослужив понад 45 років. Генерал-майор. Автор спогадів „Перевернутые страницы”, присвячених службі на Кіровоградщині.**

10 – 155 років (1857) від дня народження (с. **Новий Стародуб**

Петрівського району) Кравчинського Дмитра Михайловича (1857-1918), лісівника. **Брат знаменитого народовольця С. М. Степняка-Кравчинського. Дослідник Чорного лісу, працював на Чорноліській лісівній станції (поблизу с. Водяного Знам'янського району).** Сучасники називали його „батьком російського лісу”.

11 – 145 років (1867) від дня народження (м. Чернівці) **Яновичевої Ванди**

Адольфівни (1867-1950), актриси. Мати Леся Курбаса. У 1885-1898 грала у театрі товариства „Руська бесіда” у Львові, 1898-1899 – у Літньому театрі Кам'янця-Подільського. **У 1916-1918 мешкала на Хуторі Надія разом із вдовою І. Карпенка-Карого С. В. Тобілевич та його нащадками.**

11 – 60 років (1952) від дня народження (*м. Кіровоград*) **Шоргіна Сергія**

Яковича, математика, поета, перекладача. У 1974 закінчив факультет обчислювальної математики і кібернетики МДУ ім. М.В.Ломоносова. Доктор фізико-математичних наук (1997), професор (2003). З 1992 працює в Інституті проблем інформатики Російської академії наук (ІПІ РАН), з 1999 – заступник директора ІПІ РАН. З 1999 займається поетичною творчістю та перекладами зарубіжної поезії. Перекладає з англійської, польської, української та деяких інших мов.

12 – 85 років (1927) від дня народження (*с. Дубівка Новопраського, нині Олександрійського району*) **Чубенка Володимира**

Аврамовича, письменника (сатирик і гуморист). З 1944 по 1951 служив у лавах Радянської Армії. Багато років працював у багатотиражній газеті „Машинобудівник” Запорізького моторобудівного заводу. Пише українською та російською мовами. Член Спілки письменників СРСР (1975). Автор гумористичних збірок: „Балакучий автомат” (1971), „Торт і чорт” (1973), „Вакантний холостяк” (1975), „Критичне зауваження” (1978), „Закодоване доброчестя” (1983), „Сміх сміхом” (1986); збірок віршів для малят „Моторний коник” (1986), „Липа для Пилипа” (1991), „Хитра чапля” (1992), „Рекламна пауза” (1995), „І сміх, і пісня, і любов” (1997), „Лицарський дарунок” (2001).

13 – 50 років (1962) від дня народження (м. Київ) **Ралюченка Сергія**

Петровича, спортсмена (футболіст і тренер). Півзахисник, вихованець київського футболу (тренери - В.Онищенко і В.Кашей). Виступав за команди: СКА Київ, „Шахтар” Донецьк, „Металіст” Харків (99 матчів, 8 голів у чемпіонатах СРСР), „Сталь” Мелец (Польща), „Торпедо” Запоріжжя, „Темп” Шепетівка, „Скала” Стрий, „Ворскла” Полтава, „Нафтовик” Охтирка, **„Зірка” Кіровоград (1980-1985: 185 ігор, 36 голів).** Закінчив факультет фізичного виховання Кіровоградського

педагогічного інституту ім. О.С.Пушкіна. Майстер спорту СРСР. На тренерській роботі у харківському „Металісті” з 1998.

13 – 40 років (1972) від дня народження (м. Кіровоград) **Сухорук-Жукової Олени Миколаївни**, спортсменки. **З 13 років почала займатися пауерліфтингом у Кіровоградській ДЮСШ. У 1996 закінчила факультет фізичного виховання КДПІ ім. О.С.Пушкіна.**

Дворазова чемпіонка світу, триразова Європи, семиразова України, 15-разова рекордсменка світу, 20-разова – Європи. Їй належать 52 рекорди

України. Найвидатнішого успіху досягла на чемпіонаті світу 1999 в Данії, коли встановила три світові рекорди і стала абсолютною чемпіонкою світу. Заслужений мастер спорту України (1995). У 1999 визнана кращою спортсменкою Європи. З 1993 – тренер ДЮСШ Кіровоградського міськспорткомітету з пауерліфтингу.

14 – 165 років (1847) від дня народження **Марії Федорівни** (справжнє прізвище **Луїза Софія Фредерика Дагмар** – доньки данського короля Кристіана IX), російської імператриці, дружини Олександра III (1847-1928). Покровителька Російського товариства Червоного Хреста. **Одним з кращих в імперії вважався Єлисаветградський комітет, яким понад 20 років керував статський радник П. Д. Ревуцький. Кількість членів товариства в Єлисаветграді сягала 1136 чоловік. У 1890 була створена Свято-Єлисаветинська громада сестер милосердя, відкрита безплатна лікарня (1885). Лікарня за 10 років існування надала допомогу 67726 хворим, виписано 57151 рецепт на отримання безплатних ліків. У 1894 освячена церква в ім'я Святої Рівноапостольної Марії Магдалини (на честь покровительки Російського товариства Червоного Хреста імператриці Марії Федорівни), споруджена коштом єлисаветградця С. М. Козьми. Імператриця відвідувала Єлисаветград разом з чоловіком у 1888. Місцевий художник П.О.Крестоносцев написав тоді її портрет. В обласному художньому музеї зберігається „Портрет імператриці Марії Федорівни”, виконаний відомим російським художником М. Г. Шильдером.**

14 – 90 років (1922) від дня народження (с. Кримки Олександрівського району) **Цупренка Степана Григоровича** (1922-1991), військового діяча, правознавця. **Навчався у Зінов'євській школі ФЗН, працював на заводі „Червона Зірка”.** Учасник ВВВ з грудня 1941. У 1943 закінчив Харківське танкове училище. Командир танку, молодший лейтенант. Воював на Північному фронті, захищав Ленінград. Особливо відзначився у боях в Угорщині, знищив 7 ворожих танків. **Герой Радянського Союзу (1946).** Після війни жив у Харкові. Закінчив юридичний інститут. З 1949 працював в органах прокуратури.

16 – 100 років (1912) від дня народження (м. Новоукраїнка)

Смельянової Ніни Петрівни (1912-1998), піаністки, педагога. Навчалася у Ростовському музичному технікумі, у 1935 закінчила Московську консерваторію. У 1937 стала дипломантом Міжнародного конкурсу ім. Ф. Шопена у Варшаві. З 1938 – викладач спеціальності фортепіано Московської консерваторії. З 1965 – завідувача кафедрою. Професор (1960). Народна артистка РРФСР (1966). Гастролювала у 24 країнах світу.

16 – 90 років (1922) від дня народження (с. Андріївка Златопільського району) Бойка Івана Кіндратовича (1922-1987), краєзнавця, педагога і бібліотекаря. У 1940-1941 навчався у спеціальному артилерійському училищі м. Рівне. Учасник Другої світової війни. З червня 1941 по травень 1945 перебував у фашистських концтаборах у Скандинавії. Вивчав шведську та норвезьку мови, перекладав вірші скандинавських поетів на російську мову. Після звільнення деякий час працював перекладачем у військовій місії при посольстві СРСР у Норвегії. **У грудні 1945 повернувся на батьківщину, працював учителем німецької мови у Липнязькій СШ Добровеличківського району.** У 1951 закінчив Ленінградський бібліотечний інститут ім. Н.К.Крупської, одночасно працював учителем у вечірній школі. **З 1951 по 1956 – інспектор Златопільського району, викладав англійську мову у школі. З 1956 працював завідувачем Новомиргородської районної бібліотеки.** Автор нарису „Новомиргородський район” в „Історії міст і сіл УРСР. Кіровоградська область” (1972), сотень статей про визначних людей рідного краю. **У Державному архіві Кіровоградської області сформовано особовий фонд І. К. Бойка.**

16 – 65 років (1947) від дня народження (с. Благодатне Долинського району)

Гаращенко Федора Георгійовича, кібернетика, математика. Закінчив Київський університет ім. Т.Г.Шевченка. Доктор технічних наук (1984), професор (1986). Працює завідувачем кафедри моделювання складних систем факультету кібернетики Київського Національного університету ім. Т. Г.Шевченка. Автор 140 наукових праць: двох монографій та двох навчальних посібників. Результати наукових досліджень впроваджені при проектуванні прискорювально-фокуруючих та інших систем в Інституті ядерних досліджень АН України, Московському радіотехнічному інституті АН СРСР, в Інституті теоретичної та експериментальної фізики АН СРСР.

17 – 95 років (1917) від дня народження (м. Єлисаветград) Селіванова Віктора Івановича (1917-1984), співака. **Син єлисаветградського священика. В дитинстві співав у церковному хорі, навчався гри**

на скрипці. На початку 30-х років переїхав у Москву, де жили старші брати. Закінчив музичне училище при Московській консерваторії. Навчався у М.В.Владимирової (рідної сестри В.В.Барсової). Пройшов по конкурсу у Великий театр, але кар'єрі перешкодила війна. Воював на фронті, був поранений, нагороджений орденом „Червоної Зірки”. Після війни деякий час жив з родиною у Ризі, виступав солістом Ансамблю Прибалтійського військового округу. Повернувшись у Москву, протягом 30 років працював на радіо, де виконав десятки популярних пісень радянських композиторів.

17 – 90 років (1922) від дня народження (смм Петрове) Книша Георгія

Арсенійовича (справжнє прізвище Книшев) (1922-1997), поета і прозаїка. Закінчив Львівський університет (1950). Був на журналістській роботі в газетах і на телебаченні. Друкується з 1940. Видав 11 книг поезій, 9 романів („Жайвір”, 1975; „Приціл”, 1977; „Гніздо”, 1979; „Брость”, 1981; „Літо на долоні”, 1985; „Обітниця”, 1989; „Утоли мої печалі”, 1990); книжки нарисів „Троянди на мармурі” (1980); віршованої казки (у співавторстві з А.Волощиком) „За горами, за лісами” (1961). Підготував до видання збірку

віршованих фресок на біблійні теми.

17 – 90 років (1922) від дня народження (с. Роздолля Компаніївського району) Шинкаренка Станіслава Гавриловича (1922-

1991), живописця. Закінчив з відзнакою Дніпропетровське художнє училище (1955). З 1961 – член Спілки художників СРСР. Учасник багатьох республіканських, всесоюзних художніх виставок. Жив і працював у Запоріжжі. Один з організаторів Запорізької спілки художників України та Запорізького художнього музею. Працював у галузі

станкового живопису - картина, портрет, натюрморт. Багато творів присвятив героїчним і трагічним сторінкам української історії. Твори зберігаються у Запорізькому обласному художньому музеї, Національному заповіднику “Хортиця”, Запорізькому обласному краєзнавчому музеї, Сумському державному художньому музеї, інших музеях України, приватних збірках України та зарубіжжя. Основні твори: „На Січ” (1955), „Перший сніг” (1963), „Металург” (1969), „Риба”(1972) та ін. Остання посмертна виставка влаштована у 2008 з нагоди 140-річчя „Просвіти”. Дочка Ірина Гресик – заслужений художник України, голова Запорізької організації НСХУ.

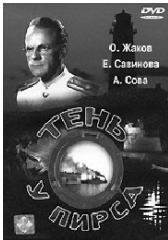
21 – 105 років (1907) від дня народження (м. Златопіль, нині у складі Новомиргорода) Хромченка Соломона Марковича (1907-2002), співака

(ліричний тенор), педагога. У 1932 закінчив Київський музично-драматичний інститут(консерваторію), у 1935 – аспірантуру при Московській консерваторії (керівник Н. Дорліак). Лауреат Першого Всесоюзного конкурсу вокалістів у Москві (1933). З 1934 по 1957 – соліст Великого театру СРСР. Записав на грамплатівку романси українських композиторів – Стеценка („О, не дивуйсь...”), Клебанова („Лелеченя”), а також два дуети разом з К. Лаптевим („Де ти бродиш, моя доле” Кропивницького і

Заремби та „Коли розлучаються двоє” Лисенка). З 1961 – викладач Московського музично-педагогічного інституту ім. Гнесіних, професор. Заслужений артист РРФСР (1947). Всесоюзна фірма грамзапису „Мелодія” випустила платівки С.М.Хромченка: арії і романси російських класиків (1977), неаполітанські пісні (1981), старовинні російські романси (1984), єврейські народні пісні (1988). Остання платівка (12 пісень) записана співаком у рік його 80-річчя, у що важко повірити, наскільки красивий тембр його голосу, який зачаровує свіжістю та енергією звучання. З 1991 жив у Ізраїлі, де продовжував повноцінну педагогічну й концертну діяльність. Був професором Єрусалимської музичної академії імені Рубіна. Ювілейний концерт з нагоди його 90-річчя відбувся в ізраїльській столиці 4.12.1997.

21 – 100 років (1912) від дня народження (**м. Бобринець**) **Винярьського**

Михайла Борисовича (1912-1977), кінорежисера. У 1935 закінчив режисерський факультет ВДІКу, учень С.М.Ейзенштейна. Був режисером-практикантом у О.П.Довженка на зйомках фільму „Аероград” (1935). Працював на Київській та Одеській кіностудіях. Знімав ігрові та науково-популярні фільми. Режисер-постановник художніх кінострічок: „Мечты сбываются” (1959), „Координаты неизвестны” (1957), „Тень у пирса” (1955). Написав спогади „Лучшие годы нашей жизни.

Воспоминания о занятиях в режиссерской мастерской Сергея Эйзенштейна” (сб. „Киноведческие записки”, № 68, 2004).

21 – 50 років (1962) від дня народження (**с. Росяхівка Бобринецького району**) **Різняка Рената Ярославовича**, математика,

педагога. У 1983 закінчив фізико-математичний факультет Кіровоградського державного педагогічного інституту імені О.С. Пушкіна, у 1989 захистив кандидатську дисертацію з проблем викладання математики у загальноосвітній школі. З 1987 – асистент, старший викладач, доцент, професор кафедри математики Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Нині – декан фізико-математичного

факультету. Автор понад 80 публікацій з проблем викладання математики в школі та педвузі.

22 – 55 років (1957) від дня народження (*с. Глодоси Новоукраїнського району*) **Безтаки Анатолія Петровича**, журналіста.

Навчався у Кіровоградській школі-інтернаті №1.

У 1979 закінчив Полтавське вище військове командне училище зв'язку, отримавши звання лейтенант. З травня 1981 проходив службу в Афганістані, має нагороди. Після звільнення з армії за станом здоров'я працював журналістом обласної молодіжної газети „Молодий комунар”. **У 1990 переходить в обласну профспілкову газету „Діалог”.** З 1993 – редактор, а з 1998 – головний редактор видання. Зробив газету найпопулярнішою не лише в регіоні (тираж понад 104 тис. примірників), а й в Україні (має статус **всеукраїнського періодичного видання**). Популярністю користуються також 7 додатків до „Діалогу”: „Домашній адвокат”, „Домашній доктор”, „Друг пенсіонера” та ін. Місячний наклад „Діалогу” з додатками складає понад півмільйона примірників. У 2003 здобув перемогу у Всеукраїнському конкурсі за вдалий проект в умовах ринкової економіки. Депутат обласної ради (2006). Заслужений журналіст України (2007).

23 – 75 років (1937) від дня народження (*с. Диківка Знам'янського району*) **Ніцю Анатолія Івановича** (1937-1996)

педагога. У 1956 закінчив Олександрійське профтехучилище № 3, працював на будовах Олександрії. У 1958-1963 навчався в КДПІ ім. О. С. Пушкіна, був секретарем комітету комсомолу. З 1963 по 1978 – на комсомольській і партійній роботі. Після закінчення ВПШ при ЦК КПУ очолював відділ пропаганди і агітації міському партії. **У 1978 перейшов на викладацьку роботу в КДПІ ім. О.С.Пушкіна.** Кандидат педагогічних наук. Потім був

ректором Херсонського педагогічного інституту. Залишив по собі добру пам'ять як чудовий організатор освітньої справи на Херсонщині.

25 – 110 років (1902) від дня народження (*м. Єлисаветград*) **Талмуда**

Ізраїля Львовича (1902-1981), хіміка. Брат Д.Л.Талмуда.

У 1927 закінчив Одеський хімічний інститут. З 1927 по 1931 працював на Одеському суперфосфатному заводі. У 1933-1935 – у тресті „Апатит”. З 1935 по 1940 – у Наркоматі важкої промисловості СРСР. У 1940-1950 – у Наркоматі кольорових металів. З 1951 по 1960 – директор Волховського алюмінієвого заводу. У 1961- 1980 – головний спеціаліст з кольорової металургії при

Державному комітеті при Раді Міністрів СРСР з координації науково-дослідницьких робіт. Лауреат Ленінської премії (1957), лауреат премії Ради Міністрів СРСР (1981).

25 – 60 років (1952) від дня народження (*м. Кіровоград*) **Буланова**

Юрія Костянтиновича, економіста, державного і громадського діяча. *У 1972 закінчив Кіровоградське льотно-штурманське училище цивільної авіації*, у 1979 – командний факультет Академії Цивільної авіації, у 2006 – аспірантуру Московської академії економіки і права. Кандидат економічних наук (2006). Працював на різних посадах у Міністерстві Цивільної авіації СРСР, Державіанагляді при Раді Міністрів СРСР. З 2000 – у структурах виконавчої влади міста Москви. З 2007 по 2010 – член уряду м. Москви: префект Південного адміністративного округу у ранзі міністра. Автор наукових книг: “Руководство по расследованию и предотвращению авиационных происшествий” (1986), “Управление развитием строительного и транспортного комплекса мегаполиса” (2005) та ін. Почесний будівельник Росії (2001). Почесний будівельник м. Москви (2003). Нагороджений багатьма орденами і медалями. **Член кіровоградського земляцтва „Єлисаветград” у Москві.**

25 – 50 років (1962) від дня народження (*м. Олександрія*) **Насалика**

Ігоря Степановича, бізнесмена, громадського діяча. Закінчив Львівський університет за спеціальністю „оптичні та оптико-електронні системи” (1989). З 1990 по 1992 – провідний спеціаліст Центру мікроелектроніки в м. Ульяновську (Росія). У 1993-1995 – радник директора з економічних питань малого підприємства „Корона” у Львові, 1995-1998 – президент промислово-виробничої корпорації „Техноінвестцентр” (згодом „Техно-Центр”) у м. Рогатин. Народний депутат України (з 1998). Працював у Комітеті ВР з питань паливно-енергетичного комплексу, ядерної політики та ядерної безпеки. Міський голова м. Калуша Івано-Франківської області у 2006-2010 та вдруге з 2010.

26 – 120 років (1892) від дня народження (*м. Єлисаветград*)

Осмьоркіна Олександра Олександровича (1892-1953), художника і педагога. *Навчався у Єлисаветградському земському реальному училищі (1902-1910), відвідував Вечірні Рисувальні Класи (учень Ф. С. Козачинського).* Навчався у Петербурзькій Школі Товариства заохочення мистецтв у М. Реріха (1910), Київському художньому училищі (1911-1913). **Учасник Першої Єлисаветградської художньої виставки**

(1913). З 1913 навчається в студії І.І.Машкова у Москві, експонує свої твори на виставках об'єднання „Бубновий валет” (з 1914). Викладацьку діяльність розпочав у ВХУТЕМАСі та ВХУТЕІНі (1918-1930), професор (з 1924). З 1932 по 1947 – професор-керівник індивідуальної майстерні Всеросійської Академії мистецтв (з 1944 – Інститут живопису, скульптури та архітектури ім. І. Ю. Рєпіна, завідувач кафедри живопису). Виховав плеяду відомих радянських художників ХХ століття. Твори зберігаються у багатьох художніх музеях та картинних галереях колишнього СРСР, видано декілька книг про творчий шлях митця. **У 1994 в Кіровограді відкрито художньо-меморіальний музей О.О.Осмьоркіна.**

27 – 85 років (1927) від дня народження (**с. Василівка Новомиргородського району**) **Владимирової**

Валентини Харлампіївни (1927-1994), кіноактриси. З 1955 після закінчення ВДІКу працювала у Театрі студії кіноактора. Майстер епізодичних ролей. Уміла показати багатство, різні грані російського національного характеру. Зіграла понад 100 ролей: Катерина Іванівна („Все починається з дороги”, 1960), Марія Агафонова („Не забудь, станція Лугова”, 1967), Тітка („Білий Бім Чорне вухо”, 1977), Марія Кирилівна у телесеріалі „Угрюм-ріка”(1968) та ін. Заслужена артистка РРФСР (1969). Знялася в українських фільмах: „Сумка повна сердець” (1964, Мотря), „Явдоха Павлівна” (1966, Ніна), „Бур'ян” (1966), „Варчина земля” (т/ф, 1968, Надія), „Вогонь” (1973), „Тут нам жити” (1974, Текля), „Мріяти і жити” (1974), „Час літніх гроз” (1980). Заслужена артистка Російської Федерації. Літ.: Павлова М. Валентина Владимірова. М., 1972.

30 – 85 років (1887) від дня народження (**м. Златопіль**) **Назаревського**

Олександра Андріановича (1887-1977), літературознавця і педагога. Закінчив Київський університет (1910). З 1914 до останніх років життя викладав у ньому. В 1928-1950 працював науковим співробітником АН УРСР. Друкувався з 1907. Автор досліджень з історії української і російської літератур, текстології, бібліографії, фольклористики, мистецтвознавства. Найбільш значні праці – про давньоукраїнські повісті, „Слово про Ігорів похід”, творчість О.С.Пушкіна, М.В.Гоголя, Т.Г.Шевченка і т.д. Розробляв питання українсько-російських літературних взаємин. Брав участь у текстологічній підготовці 10-томного видання творів Т. Шевченка.

ФРАНЦУЗЬКИЙ АСТРОЛОГ ВОЛЬЖЕН – НАШ ЗЕМЛЯК ОЛЕКСАНДР ВОЛГІН

*...Как странно знать,
что в некий день весенний
на части разрываются сердца
из-за каких-то слабых сотрясений,
случившихся в созвездии Стрельца.*

*Что я могу испытывать страданье
и жизнь моя мне кажется пуста
лишь оттого,
что где-то в мирозданье
погасла безымянная звезда.*

*И что моя когда-нибудь дорога
внезапно оборвется оттого,
что где-нибудь в созвездье Козерога
небесное распалось вещество.*

Ю.Левитанский. Взаимосвязи.

Сучасна наука вважає астрологію, яка вивчає вплив небесних світил на земне життя і людину, псевдонаукою, однак визнає, що саме з астрології народилася наука астрономія, яка досліджує рух, будову та розвиток небесних тіл. Парадокс!

Одним з найвидатніших європейських астрологів XX століття вважається француз Алекс Вольжен – так на батьківщині Мішеля Нострадамуса пристосували до своєї мови прізвище нашого земляка Олександра Волгіна (1903-1976). Прикметно, що серед десятків тисяч емігрантів з Росії, він – єдиний, хто здобув визнання як астролог. Більше того, Олександр Волгін належить до категорії справжніх астрологів (за всю історію людської цивілізації ними визнано лише трохи більше 300 „звездочотов“). На відміну від шарлатанів,

справжні астрологи займаються передусім духовним самовдосконаленням, вивченням внутрішнього світу людини, постійним накопиченням знань, досвіду та майстерності для побудови точних моделей реальності, аби правильно тлумачити майбутні події.

Народився Волгін 3 березня 1903 року о 5 годині 30 хвилин (для складання справжніх гороскопів така точність – обов'язкова умова) в містечку Нова Прага Олександрійського повіту. Середню освіту здобув у Харкові, астрологією захопився у фатальному для Російської імперії 1917 році, тоді ж з'явилися його перші публікації. У 1920 році після громадянської війни 17-річний юнак емігрував до Франції.

Сучасники відзначають феноменальну навіть для астролога ерудицію та енциклопедичний інтелект Волгіна, основні праці якого написані французькою мовою! А це ж астрологія – одна з найскладніших наук із специфічною символікою і термінологією. Вищої освіти Волгін, внаслідок відомих катаклізмів на батьківщині, здобути не встиг. До вершин освіченості дістався винятково завдяки самоосвіті!

Перші п'ять років перебування у Франції були найважчими. Волгін, попри слабе здоров'я, працював спочатку на металургійному заводі, потім у поштовій службі, згодом влаштувався секретарем у кінематографічний журнал. Весь цей час він продовжував самостійно вивчати астрологію, яку називав „своею релігією”.

Місцем постійного проживання астролог обрав курортне місто Ніццу – столицю Лазурного берега Франції.

У 1926 році в газеті „Новое русское слово”, що виходила в Нью-Йорку, Олександр Волгін під псевдонімом Вега (це моє припущення!) опублікував низку захоплюючих астрологічних статей під промовистими назвами „В мире тайны», «Влияние Зодиака на судьбу человека» та інші. Написані вони настільки блискуче, що читаються як поезія в прозі:

„...Испокон веков дивился человеческий ум тайнам бытия, тайнам человеческой души. Дивился судьбе простолюдина, блистательному шестиву королей, и фатальному их падению, и власти женщины. Человеческая мысль, не раздробленная на миллионы осколков, не озабоченная тысячью мелких забот в ранние эпохи человеческой жизни сильнее ощущала потребность в ответах на вечные и глубокие вопросы о тайнах бытия, о величайшем из чудес – Человеке и его судьбе. И когда стихал крик суетливого дня, этого яда глубокого и ясного понимания души, более пытливые умы погружались в тайну мироздания. Пытливо, с трепетным сердцем жаждущих познания, смотрели на мерцающие лампы, зажженные неведомой рукой в небесах, и вопрошали богов. И верили, что не случайны мириады звезд над землей, и одинокое шестиву бледной луны, и ясность дня и солнца зной. Целая наука была основана “ Астрология, наука о Зодиаке “ солнечном пути, планетах и их влиянии и на человека”.

Або ось такий вислів: **„В безбрежном море времени каждый правит своей ладьей жизни”.**

А в 1927-1928 роках уже під власним прізвиськом у „Новом русском слове” Волгін опублікував низку надзвичайно цікавих нарисів: “Мудрость звезд”, „Секрет Нострадамуса”, „Современный алхимик”, “Древняя Атлантида – родина астрологии”, “Астрология в древней Месопотамии”, “Астрономические памятники Халдеи”, “Астрологические предсказания”.

У 1927 році Олександр Волгін починає видавати журнал “la Revue Francaise d’Astrologie” (“Ревю Франсез д’Астроложи”). Проте внаслідок хвороби астролога світ побачило лише два номери часопису. В 1933 році наш земляк очолив видавництво, яке спеціалізувалося на виданні астрологічної літератури. Через 5 років Волгін засновує свій знаменитий астрологічний журнал “Les Cahiers astrologiques” („Астрологические тетради”), видання якого стане головною справою його подальшого життя. У цьому часописі наш земляк боровся проти вульгаризації астрології, повертав до життя праці давніх астрологів, публікував статті талановитих початківців. Сучасний російський історик астрології Валерій Толстой відзначає; **„...Наука, которую он исповедовал, была объемной, глубоко эзотеричной и требующей от изучающего ее открытости ума и необходимости познаний в разных областях. Астрология, которая пробуждала бы в человеке его духовное начало, а не отрезала от неба, делая заложником собственных иллюзий”.**

Сьогодні біографи Волгіна називають це періодичне видання **„детисем “великого русского”, которое золотыми буквами вписало фамилию своего редактора в историю мировой астрологии, настоящим сокровищем для изучающих эту древнюю науку”.**

З 1969 року часопис Волгіна друкувався ще й англійською мовою. Журнал виходив з січня 1938-го по травень 1976 року. Навіть після смерті засновника його учні та послідовники ще 7 років продовжували випускати „Астрологические тетради”. Всього за 43 роки існування часопису світ побачили 222 номери. А ще Волгін прославився тим, що його видавництво випустило унікальну серію „Метри оккультизму”, яка складається з 25 книг.

У липні 1937 року Волгін був учасником IV Міжнародного конгресу з наукової астрології в Парижі, на якому виступив з доповіддю “Роль Сіріуса у світовій астрології”. Прикметно, що того ж дня свою знамениту лекцію „Вплив сонячних плям та як його уникнути” прочитав делегат конгресу з Радянського Союзу Олександр Чижевський (1897-1964). Той самий геніальний учений, пристрасним пропагандистом вчення якого про сонячно-земні зв’язки, про вплив зірок та сонячного випромінювання на життя людини і суспільства в цілому уже понад 30 років є професор КДПУ ім. В.К.Винниченка, доктор технічних наук Залмен Юхимович Філер. На

замовлення облдержадміністрації кіровоградський науковець навіть підготував брошуру «Вплив сонячної активності на погоду, врожайність, демографічні та соціально-економічні процеси у 2008-2009 роках». А в 2007 році під загальною редакцією Філера в Кіровограді видано в перекладі на українську мову працю О.Л.Чижевського „Фізичні фактори історичного розвитку” (1924).

От якби хтось на батьківщині видатного астролога Олександра Волгіна так само захопився дослідженням його духовної спадщини! В Росії, завдяки зусиллям історика астрології Валерія Толстого, це вже зроблено. Деякі фундаментальні праці Волгіна у перекладі з французької на російську мову уже видані в Москві: „Лунная астрология” (1992), „Метод солнечных обращений” (2006), „Эзотеризм астрологии” (2009).

У Росії також побачила світ книга послідовника Олександра Волгіна, авторитетного італійського астролога Дешиполо Чиро „Новый трактат о солнечных революциях (2009)”. Готується до видання ще одна книга нашого земляка “Les Astres parlent” („Звезды говорят”) з інтригуючим анонсом автора: “Астрологическое изучение о будущей войне, конце Республики и влиянии Нептуна и Плутона сквозь призму всеобщей истории”.

Під час окупації Франції за категоричну відмову співробітничати з фашистським режимом Олександра Волгіна в 1942 році депортували до концтабору Маутхаузен. Маючи слабке здоров'я, астролог, здавалось, був приречений на швидку смерть. Проте в'язень під № 63311 не впав у відчай. Він склав гороскоп і знав, що не тільки виживе, а й навіть коли буде звільнений. Декільком друзям він назвав цю дату – 5 травня 1945 року. Неймовірно, але так і сталося!

Волгін свято вірив: ***„Час триумфа Астрологии близок. Он приближается с двух сторон: с одной стороны есть именно официальные ученые, которые обнаруживают и изучают некоторые астральные влияния, главным образом Солнца и Луны на земной организм. С другой стороны, есть нынешние астрологи, которые приносят в древних доктринах поддержку для современных наук. Час близок, где эти два течения соединятся”.***

ГРУДЕНЬ

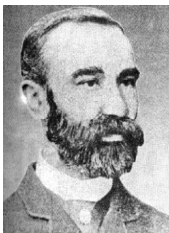
1 – 150 років (1862) від дня народження **Леонтовича Євгена**

Олександровича (1862–після 1937 в Уругваї), військовго діяча. Навчався в Одеському реальному училищі. **У 1883 закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище**, у 1890 – Миколаївську академію Генерального Штабу. Учасник Першої світової та громадянської воєн. Полковник (1901). З 1901 по 1902 був військовим агентом у Сербії, Чорногорії та Болгарії. **3.03.1902 представляв Росію на урочистому закладанні храму-пам'ятника полковнику М.М.Расєвському („графу Вронському”) в**

ім'я Св. Трійці в Горні-Андровац. Генерал-майор (1908). Учасник Першої світової та Громадянської воєн. За видатне командування 1-ю окремою кавалерійською дивізією нагороджений Георгіївською зброєю (10.11.1914). Генерал-лейтенант (1914). Війну закінчив командуючим корпусом. Активний учасник Білого руху. Георгіївський кавалер (1914). З 1920 – в еміграції. Жив у Румунії, з 1937 – в Уругваї (Монтевідео).

2 – 165) років (1847) від дня народження **Ельворті Томаса** (1847-1891),

брата Роберта Ельворті, англійських підданих, інженерів-конструкторів, підприємців. **У 1874 брати Ельворті заснували в Єлисаветграді завод з виготовлення землеробських машин і знарядь, з 1908 - Акціонерне товариство „Р. і Т. Ельворті”. Підприємство вважалось кращим у Європі у виробництві сівалок: з 1882 по 1911 – 12 нагород на найпрестижніших міжнародних виставках. Після націоналізації (1920) отримало назву: завод сільськогосподарського машинобудування “Червона Зірка”. Розквіт Єлисаветграда наприкінці XIX - початку XX століття – промисловий, освітній та культурно-мистецький - безпосередньо пов'язаний з Ельворті. Нині у будинку, де жили Ельворті, відкрито музей історії заводу „Червона зірка”; на його фасаді встановлено меморіальну дошку братам-засновникам. У 2004 біля входу до музею споруджено пам'ятник Ельворті (скульптур М. Олійник).**

4 – 145 років (1867) від дня народження (**м. Єлисаветград**) **Вайсенберга Самуїла Абрамовича** (1867-1928), лікаря, антрополога. Закінчив Гейдельберзький університет у Німеччині, доктор медицини. **Завідував міською амбулаторією, під час епідемії холери в Єлисаветграді (1892-1893) надав безплатну медичну допомогу 5508 пацієнтам. З 1890 відвідує засідання Єлисаветградського**

наукового медичного товариства, стає його дійсним членом. У 1909 заснував у Єлисаветграді Товариство поширення давньоєврейської мови (івриту). Багато мандрував по світу (Палестина, Сирія, Йемен, Північна Африка, Урал, Кавказ, Середня Азія, Крим). Публікував праці з єврейського фольклору та етнографії, написав замітку про українські писанки для німецького етнографічного часопису (1894). У „Єврейській енциклопедії” його названо **“... возможно, самым выдающимся после Чезаре Ломброзо представителем первого поколения еврейских антропологов, изучавших этнические и физические данные евреев”.** За ці дослідження у 1895 удостоєний золотої медалі Московського природничо-наукового товариства. Найвідоміша праця – „Развитие человека в связи с его возрастом, полом и расой” (1911). **Був дійсним членом Єлисаветградської громадської бібліотеки, щорічно дарував їй книги. Зберігся будинок Вайсенберга - творіння єлисаветградського архітектора Я.В.Паученка, в якому народився його онук Євген Немировський, видатний книгознавець сучасності.**

4 – 50 років (1962) від дня народження (с. Завалля Гайворонського району) Балика Володимира Михайловича,

правознавця. У 1988 закінчив юридичний факультет Київського університету. З 1988 по 1992 працював слідчим в органах прокуратури м. Кіровограда. З 1992 – в арбітражному суді Кіровоградської області. З 2002 – голова господарського суду Кіровоградської області. Заслужений юрист України (2004).

5 – 220 років (1792) від дня народження Поджіо Йосипа Вікторовича

(1792-1848), декабриста. Брат О. В. Поджіо. Штабс-капітан у відставці (з 1818). Учасник Вітчизняної війни 1812. Тривалий час мешкав у родовому маєтку Янівка (з 1944 - Іванівка) Олександрівського району, де й був заарештований у справі декабристів. Пробув 8 років у Шліссельбурзькій фортеці, покараний довічним засланням до Сибіру. Від першого шлюбу з Єлизаветою Матвіївною Челищевою (пом.1820) мав двох дочок Марію (за чоловіком Бодятинська, майорша) і Наталію (за чоловіком Сервирог, майорша). Обидві вони у 1837 мешкали у Янівці, якою згодом і володіли. Від другого шлюбу з Марією Андріївною Бороздіною декабрист мав сина Льва Йосиповича Поджіо, який народився 8.04.1826 у Янівці. Його хрещеним батьком був генерал М.М.Раєвський. З 1847 служив у Новомиргородському уланському полку.

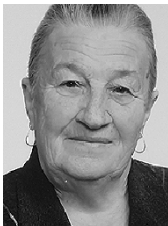
5 – 100 років (1912) від дня народження (*м. Єлисаветград*) Гомберг-

Вержбинської Елеонори Петрівни (1912-2002), мистецтвознавця. *Мати Міріам Белла Єлисаветинська походила з бідної єврейської родини, на кошти єврейської громади закінчила в Єлисаветграді російську гімназію. Її молодший брат загинув у 9 років, коли під час гри його ненавмисне штовхнув у яму з негашеним вапном сусід і кузен Гершен Радомисльський (майбутній*

улюблениць Леніна Григорій Зінов'єв). Батько Пейсах Хаїм Гомберг – син багатого купця, власника універсального магазину в Єлисаветграді, убитий ґригор'євцями у травні 1919. В Єлисаветграді дівчинка вчилася грати на роялі, уроки їй давала мати Генріха Нейгауза. У 1923 мати з 11-річною Елеонорою переїхала до Петрограда, де за розпорядженням Григорія Зінов'єва отримала ордер на кімнату у комунальній квартирі. У Петрограді після закінчення школи вступає до музичного технікуму, їй радять присвятити життя музиці. Натомість дівчина вступає на філологічний факультет Ленінградського університету. Кандидат філологічних наук. До 1941 працює в Ленінградському університеті, в якому викладала понад 40 років. Під час ВВВ працювала в Алма-Атинському університеті. У 1944 повертається у місто на Неві. Коли при історичному факультеті університету відкривається кафедра історії мистецтва, здійснює мрію своєї юності – стає мистецтвознавцем. Вдруге виходить заміж за художника-аматора Михайла Вержбинського, ставши таким чином Гомберг-Вержбинською. Автор книг: „Передвижники: книга о мастерах русской реалистической живописи от Перова до Левитана” (1961), „Передвижники. Рассказы об искусстве”; укладач книг (спільно з Ю.Подкопаєвою) „Врубель: переписка. Воспоминания о художнике (1963, 1976) та ін. У 1977 емігрувала.

6 – 80 років (1932) від дня народження (с.Сушки на Полтавщині)

Репетило Лідії Григорівни, матері-героїні. Народила та виховала з чоловіком Григорієм Івановичем 11 дітей (восьмеро доньок та троє синів), всі вони здобули вищу або середню спеціальну освіту. Одночасно жінка 46 (!) років пропрацювала в геолого-розвідувальній партії. *Нині живе у Кіровограді. Кавалер орденів „Мати-героїня” (1975) та „Материнська Слава” І-ІІ ступенів СРСР (1972-1973). У 2004 стала першою українкою, якій присвоєно почесне звання „Мати-героїня України”. Цю відзнаку їй вручив, ставши на коліна, Президент України з нагоди Дня незалежності.*

8 – 145 років (1867) від дня народження **(м. Єлисаветград) Околовича**

Миколи Андрійовича (1867-1928), художника. **У 1882 після закінчення Єлисаветградського духовного училища (відвідував також Вечірні Рисувальні Класи при ЄЗРУ)** вступив до Одеської семінарії, яку закінчив у 1887; одночасно навчався в Одеській Рисувальній Школі (1887-1889). У 1889 вступив до Академії мистецтв (пейзажний клас), але у 1892 через хворобу залишив навчання. Брав участь у якості рисувальника в експедиції Кондакова в Палестину. У 1897 знову навчається в АМ, у 1901 отримує звання художника. Викладав у Пензенському художньому училищі. Член Товариства південноросійських художників з 1894. З 1912 і до кінця життя був хранителем Російського музею, займався реставрацією картин.

10 – 235 років (1777) від дня народження **Олександра І – російського**

імператора Олександра Павловича Романова (1777-1825). Найзагадковіша особистість серед російських самодержців. Був безпосередньо причетним до вбивства батька Павла І, мав намір провести в Росії ліберальні реформи, переміг у війні з наполеонівською Францією. Існує версія, що він лише інсценував власну смерть, а насправді ще довго жив під іменем старця **Федора Кузьмича, спокутуючи гріхи. У 1784 шанець Бечка (зимівник Усівка) став повітовим містом Олександрійськом на честь Великого Князя Олександра Павловича, а з 1804 отримав сучасну назву Олександрія (нині районний центр Кіровоградської області). Згодом, уже як імператор, Олександр відвідував Єлисаветград під час влаштування військових маневрів у 1817, 1820 та 1823. Зупинявся у будинках Фундуклея та Месникова поблизу Преображенської церкви. 10 та 11 жовтня 1823 мав довірливу розмову з настоятелем Успенського собору протоієреєм К. М. Павловським, попросив його благословення. Крім Єлисаветграда, побував у Новомиргороді та Аджамці. Взяття Парижа 8.05.1814 єлисаветградці відзначили громадським балом, на який витратили майже 2 тисячі рублів.**

13 – 110 років (1902) від дня народження **(с. Могильне Гайворонського району) Земнорія Андрія Петровича** (1902-1994), фізика. **Випускник Могильненської СШ.** Закінчив політехнічний інститут у 1928, займався електрифікацією шахт Донбасу. З 1930 жив у Москві. Доктор технічних наук, професор. Працював директором Московського НДІ радіоелектроніки. Лауреат Державної премії СРСР.

13 – 50 років (1962) від дня народження (*м. Кіровоград*) **Медведенка**

Юрія Сергійовича – правознавця. У 1989 закінчив юридичний факультет Одеського державного університету ім. І.І. Мечнікова. З 1990 по 1992 працював на посаді народного судді Ленінського народного суду м. Кіровограда. З 1992 року - суддя апеляційного суду Кіровоградської області. Постановою Верховної Ради України від 11.07.2002 обраний на посаду судді безстроково. З червня 2003 по квітень 2004 обіймав посаду першого заступника голови апеляційного суду Кіровоградської області. **3 червня 2007 Радою Суддів**

України призначений головою апеляційного суду Кіровоградської області. Заслужений юрист України.

14 – 95 років (1907) від дня народження (*м. Гайворон*) **Янушевич Ганни**

Яківни (1907-1983), актриси. Закінчила Київський музично-драматичний інститут ім. М. В. Лисенка (1928). Працювала в Київському українському драматичному театрі ім. І. Франка (1927-1931), Харківському театрі Революції (1931-1936), з 1940 у Чернівецькому українському музично-драматичному театрі ім. О. Кобилянської. Сценічні образи відзначались глибиною психологічної трактовки. Виступала у жанрах героїчної трагедії та соціально-побутової комедії.

Знімалась у кінофільмах („Земля”, 1954; „Вовчиха”, 1967 та ін.) Народна артистка УРСР (1965).

16 – 115 років (1897) від дня народження (с. Лодейно Вятської губернії)

Конєва Івана Степановича (1897-1973), військового діяча. Учасник Першої світової та громадянської воєн. У 1934 закінчив Військову академію ім. М. В. Фрунзе. Під час ВВВ командував військами Західного, Калінінського, Степового, 1-го і 2-го Українських фронтів **Під його командуванням війська здійснили Кіровоградську наступальну операцію – одну з найважливіших на правобережній Україні.** Двічі Герой Радянського Союзу

(1944, 1945), маршал Радянського Союзу (1944). **3 середини грудня 1943 по 8 січня 1944 штаб К. містився у селищі Новій Празі, а у січні-лютому 1944 – у с. Бовтищі Олександрівського району. В боях за Кіровоградщину 400 воїнів удостоєні звання Героя Радянського Союзу, 58 частинам і з'єднанням присвоєно найменування „Кіровоградських”, „Знам'янських”, „Олександрійських” та „Новоукраїнських”.** Після війни був першим заступником міністра оборони СРСР та головнокомандуючим

Об'єднаними збройними силами країн - учасниць Варшавського договору (1955-1960). Автор мемуарів „Сорок п'ятий” (1970). **Деякий час після війни ім'я І. Конєва носив Кіровоградський обласний краєзнавчий музей. Почесний громадянин м. Кіровограда (1969).**

17 – 110 років (1902) від дня народження (м. Новомиргород)

Афанасьєва Данила Яковича (1902-1990), біолога, геоботаніка. **Закінчив Кіровоградський педагогічний технікум (1925)** та Одеський інститут народної освіти (1930). **У 1925-1926 завідував трудовою школою на Кіровоградщині.** З 1929 по 1935 – викладач, директор сільськогосподарського технікуму на Одещині. З 1931 працює в Інституті ботаніки АН УРСР. У 1945-1955 – завідувач відділу геоботаніки. З 1970 по 1990 – ст. науковий співробітник-консультант. Одночасно у 1933-1935 – директор Акліматизаційного саду ВУАН. Доктор біологічних наук (1966). Провідний вітчизняний лукознавець. Описав луки Десни, Прип'яті, Дніпра та його притоків, Полісся й Карпат. Лауреат премії ім М. Холодного АН УРСР (1973).

17 – 75 років (1937) від дня народження (м. Харків) Корольова Миколи

Кузьмовича (1937-2001), легендарного футболіста. Нападаючий. Протягом багатьох років (1956-1969) виступав за харківський „Авангард”. Майстер спорту СРСР (1961). Рекордсмен команди за кількістю зіграних матчів (361) та один з її кращих бомбардирів (86 голів). **За кіровоградську „Зірку” грав у 1967-1968: 69 матчів, 27 голів.** За манерою гри нагадував неперевершеного Едуарда Стрельцова.

17 – 65 років (1947) від дня народження м. Васильків Київської області)

Петракова Віктора Васильовича, державного діяча, краєзнавця, колекціонера. **У 1969 з відзнакою закінчив факультет фізвиховання КДПІ ім. О. С. Пушкіна**, у 1977 – історичний факультет Полтавського педагогічного інституту. **З 1969 до 1977 працював у Світловодському міському та Кіровоградському обласному комітетах комсомолу. Займався інтенсивною пошуковою роботою, пов'язаною з увічненням пам'яті учасників підпільної організації „Спартак” у с. Красногірці Голованівського району.** З 1977 – в апараті ЦК ВЛКСМ у Москві. У 1987-1990 працював у Лаоській Народно-Демократичній Республіці радником з питань розвитку молодіжного руху. З 1996 – заступник керівника Департаменту по

збереженню культурних цінностей Міністерства культури Російської Федерації, згодом заступник керівника – начальник Управління зі збереження культурних цінностей Федеральної служби по нагляду за дотриманням законодавства в галузі охорони культурної спадщини (Росохранкультура). Сприяв поверненню в Україну фресок Михайлівського Золотоверхого монастиря (2001-2003). Під час закордонних відряджень відшукав перше місце поховання генерала **О. В. Самсонова** (Ольштинське воєводство у Польщі), графічний портрет генерала **П. А. Текелії** (Сербія), одним з перших ознайомився з архівом поета-емігранта **А. Є. Величковського** (Франція) і т.д. Про цих видатних уродженців нашого краю розповів у статтях та нарисах, опублікованих у московських *часописах*. **Ініціатор заснування Кіровоградського земляцтва „Єлисаветград” у Москві. Готує монографію про історію Єлисаветградського юнкерського кавалерійського училища, знайшов штандарт ЄКУ в одному з петербурзьких музеїв. Один з засновників Міжнародних благодійних фондів родини Раєвських та генерала Самсонова. Відшукав у Петербурзі місце поховання уродженця Єлисаветграда генерала М. І. Гродекова, який у 1904 подарував місту статую левів. Зібрав унікальну колекцію поштових листівок з видами Єлисаветграда. Автор книги „Маленький Париж. Єлисаветград в старой открытке” (М., 2005), „Лев Мацеевич. Памятная книжка. Биография, документы, публикации (М., 2010) та ін. Лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В.М.Ястребова. Удостоєний національної премії “Лучшая книга года” (2006-2007) за випуск серії каталогів “Внимание, розыск” и “Внимание: возможно, подделка!”. Нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора (1986); багатьма російськими орденами й медалями.**

18 – 120 років (1892) від дня народження (с. Чаплинка на Херсонщині) **Куліша Миколи Гуровича** (1892-1937, розстріляний), драматурга. Автор відомих п'єс: „97”, „Патетична соната”, „Мина Мазайло”, „Народний Малахій” та ін. **У 1925 був редактором газети „Червоний шлях” у Зінов'євську. Тут працював над п'єсою „Отак загинув Гуска”. Враження від перебування у нашому місті знайшли відгук у комедії „Хулії Хурина” (1926), фейлетонах та листах.**

18 – 115 років (1897) від дня народження (м. Семенівка на Чернігівщині) **Примакова Віталія Марковича** (1897-1937, розстріляний), військового діяча. Брав участь у Жовтневому збройному повстанні 1917. З січня 1918 – організатор і керівник Червоного козацтва України. **Встановлював радянську владу в Єлисаветградському та Олександрійському повітах. У лютому 1919 Мелітопольський полк Червоного козацтва перебував в Олександрії. Тоді ж у**

Червоне козацтво записався юний олександрієць П. К. Кошовий – майбутній Маршал Радянського Союзу. Примаков виступав на мітингах в Олександрії та Новій Празі. Олександрійська повітова рада нагородила 1-й Мелітопольський полк Почесним Червоним Прапором. На честь цих подій в Олександрії названо дві вулиці – Червонокозача і Примакова. У 1923 закінчив Вищі військово-академічні курси. Був на військовій та дипломатичній роботі (1925-1930). Автор спогадів та оповідань з історії громадянської війни в Україні. Нагороджений трьома орденами Червоного Прапора.

18 – 110 років (1902) від дня народження (*м. Златопіль*) **Хаїма Аттара**

(справжнє прізвище **Аптекар**) (1902-1953), художника. У 1922 емігрував до Палестини, де став одним із засновників кібуцу Ейн-Харод. У 1933 та 1937-1938 навчається у Парижі. Улюблені жанри – портрет і натюрморт. Малював в основному дружину, дітей і членів кібуцу. У 1937 відкрив у Ейн-Хароді школу мистецтв. У 1948 в кібуці був створений музей мистецтва, присвячений його творчості – найбільший на півночі Ізраїлю. На знімку

– автопортрет художника.

19 – 110 років (1902) від дня народження (*м. Златопіль*) **Гольдштейна**

Аарона (1902-1976), ізраїльського політика. Освіту отримав у хедері, навчався в університеті. У 1921 виїхав до Палестини. Одним з перших почав використовувати для спілкування іврит. Працював на будівництві. У 1952 був обраний головою Асоціації будівельників Ізраїля, став членом ЦК ліберальної партії. Був членом кнессету (парламенту) від ліберальної партії з 1963 по 1974.

19 – 65 років (1947) від дня народження (*с. Першотравневе*

Долинського району) **Гнибіденка Івана Федоровича**, державного діяча. Закінчив Київський інститут народного господарства, працював у фінансових установах Долинського району. Тривалий час був на комсомольській і партійній роботі: перший секретар Долинського райкому ЛКСМУ, другий секретар Кіровоградського обкому комсомолу. Після навчання у ВПШ при ЦК КПУ працював в апараті Кіровоградського обкому партії. **У 1987-1996 – начальник управління праці і соціальних питань**

облвиконкому. Кандидат економічних наук. З 1996 працює в апараті Кабінету міністрів України: перший заступник міністра праці та соціальної політики України. З 2005 – керівник управління соціальної безпеки Ради національної безпеки і оборони України. Доктор економічних наук, професор Київської національної економічної академії України ім. В.Гетьмана (2007). Автор понад 30 наукових праць.

20 – 135 років (1877) від дня народження (м. Кузнецьк Томської губернії)

Титова Петра (1877-1937), церковного діяча, єпископа Єлисаветградського та архієпископа Херсонського Прокопія, священномученика. Закінчив Томську духовну семінарію (1897), Казанську Духовну Академію (1901). Викладав у Томському духовному училищі, Іркутській духовній семінарії, Житомирському духовному училищі. У 1907 приймає чернецтво з іменем Прокопій. **30.08.1914 в Одеському кафедральному соборі висвячений в єпископа Єлисаветградського, вікарія Херсонської**

єпархії. За труди з підготовки до канонізації Святителя Іркутського Софронія патріархом Тихоном возведений у сан архієпископа. У 1923 за відмову співпрацювати з більшовицькою владою арештований. Незламність та страждання за віру Христову обірвав розстріл.

20 – 100 років (1912) від дня народження (с. Спасо-Мажарівка

Знам'янського району) Самчука Івана Оникійовича (1912-1988), військового діяча. Навчався у Єлисаветградській кавалерійській школі ім. С.М.Будьонного. У 1933 закінчив Бакінське піхотне училище, перед війною – Військову академію ім. М. В. Фрунзе. Учасник оборони Києва і Сталінграда, визволення України, Румунії, Чехословаччини; зустрічі союзних військ на Ельбі. **Виявив високу військово-оперативну**

майстерність в боях за визволення Кіровоградщини. У мемуарах О.І.Родимцева підкреслено: „Мені, як командир, хотілося б відзначити велику роботу штабу 32-го гвардійського стрілецького корпусу, очолюваного гвардії полковником І. О. Самчуком, у плануванні операцій і чіткому управлінні військами в період боїв за Кіровоград”. Після закінчення у 1939 Академії Генерального штабу працював у ній старшим викладачем до виходу в запас. Автор мемуарів „Тринадцатая гвардейская” (М., 1971), «От Волги до Эльбы и Праги (1970) та ін. **Почесний громадянин м. Кіровограда (1973).**

20 – 70 років (1942) від дня народження (Оренбурзька область) Гаврилюка Юрія Миколайовича, інженера-електротехніка. Дитячі та шкільні роки минули у Помічній Добровеличківського району. З

відзнакою закінчив Одеський політехнічний інститут (1965). З 1965 по 1967 працював інженером у Томському філіалі Новосибірського відділення АН СРСР, займався розробкою напівпровідникових матеріалів. **У 1967-1983 – на заводі „Чистих металів” у Світловодську.** З 1983 по 1990 – генеральний директор Львівського НДІ. Кандидат технічних наук (1981). **У 1991-1998 – генеральний директор Світловодського заводу „Чистих металів”.** З 1998 – завідуючий кафедрою

Кременчуцького інституту економіки і технологій, з 2003 – ректор цього закладу. Автор більше 100 наукових праць, 50 винаходів. Лауреат Державної премії України (1991). Дійсний член (академік) Української Екологічної Академії наук (1992).

21 – 95 років (1917) від дня народження (**Олександрівка**

Слисаветградського повіту, нині Вознесенський район Миколаївської області) **Бодюла Івана Івановича**, радянського партійного і державного діяча. У 1937 закінчив Вознесенський агротехнікум, у 1942 – Військово-ветеринарну академію РСЧА, у 1958 – Вищу партійну школу при ЦК КПРС. Учасник ВВВ. Доктор філософських наук. З 1961 по 1980 – перший секретар ЦК КП Молдавської РСР. У 1980-1985 – заступник голови Ради

Міністрів СРСР. З 1961 по 1986 – член ЦК КПРС, депутат Верховної Ради СРСР 5-11 скликань. Нагороджений 4 орденами Леніна, 2 орденами Червоної Зірки, Орденом Республіки (2003) та ін.

21 – 75 років (1937) від дня народження (м. Чита) **Ножнова Михайла**

Михайловича (1937-2003), інженера, натураліста. Закінчив філіал Харківського політехнічного інституту у Кіровограді, нині – національний технічний університет) у 1962. З 1960 працював у спеціальному конструкторському бюро заводу „Червона зірка”, згодом у науково-виробничому об’єднанні „Лан” головним спеціалістом відділу маркетингу. У 1997 закінчив Всесоюзний інститут патентознавства у Москві, має два авторських свідоцтва СРСР на винаходи. Підготував два видання каталогу посівних сільськогосподарських машин. Автор понад 1,5

тисячі публікацій та фотознімків на природознавчі теми у московських, київських та місцевих часописах. В архіві понад 20 тисяч фотонегативів, впродовж життя вів записи фенологічних спостережень, зібрав велику колекцію народних прикмет погоди. Склавав та опублікував календар погоди Кіровоградщини (1998). Лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В. М. Ястребова (1997).

21 – 55 років (1956) від дня народження (м. Долинська) Данієлькевича

Миколи Івановича (1956-2007), історика, правознавця. Закінчив історичний (1978) та юридичний факультети Дніпропетровського університету. Працював учителем, був на громадській і партійній роботі. З 1998 – завідувач кафедри державного і адміністративного права та соціального управління Дніпропетровського національного університету. Кандидат історичних наук, професор права. Автор понад 145 публікацій та підручників: „Адміністративне право України” (1999, 2002, 2004), „Основи правових знань” (у співав. 1999), „Соціологія” (у співав. 2000); навчального посібника „Міжнародне приватне право” (у співав. 1997, 1998, 1999), „Економічна соціологія” (у співав., 1998); трьох монографій („Конфлікти в Україні” та ін).

23 – 200 років (1812) від дня народження Довнара Степана Осиповича (1812-1881), лікаря. **У 60-70-ті рр. XIX ст. – лікар кавалерійської дивізії у Єлисаветграді. У 1868 заснував у Єлисаветграді наукове медичне товариство – одне з перших в Україні.** Товариство об'єднувало 34 лікарів, передплачувало вісім газет і журналів медичної тематики на російській, німецькій та польській мовах; бібліотека нараховувала 600 томів медичної літератури. ЄМТ турбувалося про поліпшення санітарного стану міста, давало рекомендації зі здійснення профілактичних заходів, займалося благодійною діяльністю. У 1871 Товариство надрукувало „Извлечения из протоколов Общества Елисаветградских врачей”, яке містило такі праці: „Несколько слов об основании общества елисаветградских врачей” (І. Цеткін), „Краткий медико-топографический очерк г. Елисаветграда” (І. Цеткін), „Отчет Елисаветградской земской больницы за 1871г.” (Й. Веккер) та ін. Товариство ініціювало скликання першого з'їзду лікарів Херсонської губернії (1875).

24 – 75 років (1937) від дня народження (с. Єрки Звенигородського району

Черкаської області) **Чорновола В'ячеслава Максимовича** (1937-1999), політичного і державного діяча. Закінчив факультет журналістики Київського університету (1960). За українофільство та участь у правозахисному русі 1967, 1972 та 1980 за сфабрикованими звинуваченнями був засуджений до позбавлення волі відповідно на 3, 6 та 5 років. Один із засновників Народного Руху України за перебудову (1989). У 1991 був кандидатом у Президенти України, посів друге місце. З 1992 – голова НРУ, який перетворив із громадського об'єднання на політичну партію. Народний депутат України (1994, 1998). Лауреат Державної премії України ім. Т. Шевченка (1997, посмертно). **Останні публічні виступи**

відбулися у Кіровограді та Олександрії. У шахтарському місті з цього приводу встановлено меморіальну дошку, а кіровоградські літератори пропонували перейменувати на його честь обласний центр. Натомість у 2009 перейменували на його честь вулицю Луначарського (колишню Іванівську) в Кіровограді.

25 – 70 років (1942) від дня народження (*м. Долинська*) **Магдаченко**

Віктора Івановича, художника. Закінчив Харківський художньо-промисловий інститу (1974). Педагоги з фаху – Б. Косарев, Є. Биков, В. Шаламов В. Гонтарів. Працює в галузі живопису, монументального мистецтва. Основні твори: „Художник і природа” (1988), розпис „Легенда про червоне козацтво” в музеї М. Кропивницького, м. Ніжин (1989), „Весна” (1992), „Горобина” (1993), „Вечір” (1994). Член Національної спілки художників України (1990).

26 – 160 років (1852) від дня народження (м. Миколаїв) **Аркаса Миколи**

Миколайовича (1852-1909), історика, композитора, громадського діяча. У 1875 закінчив Новоросійський університет в Одесі, служив у морському відомстві в Миколаєві, контр-адмірал. **Часто бував у Єлисаветграді, дружив з М. Кропивницьким, І. Карпенко-Карим та іншими українофілами.** Впродовж багатьох років очолював миколаївську „Просвіту”. Зібрав та опрацював багато народних пісень. За сюжетом поеми Т. Шевченка у 1891 написав оперу „Катерина”, першу постановку якої здійснила у 1899 трупа Кропивницького у Москві. Автор славнозвісної „Історії України-Руси” (1908). Син **Аркас Микола Миколайович** (2-й) (1880-1938) – військовий і театральний діяч – **у 1901 закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище.**

26 – 145 років (1867) від дня народження (м. Себеж Псковської області)

Борисоглібської Ганни Іванівни (справжнє прізвище **Сидоренко-Свидерська**) (1867-1939), актриси. У 1886 закінчила школу „Благодійного товариства” у Харкові і склала іспити на звання вчительки. **У 1888 вступила до трупи М. Кропивницького, в якій працювала 10 років. Неодноразово грала в Єлисаветграді.** У 1902-1906 виступала в трупах П. Саксаганського й І. Карпенка-Карого, 1907-1917 – у першому українському стаціонарному театрі в Києві під керівництвом М. Садовського. З 1925 і до кінця життя – у Київському українському драматичному театрі ім. І. Франка. У фільмі „Коліїщина” І. Кавалерідзе (1933) зіграла роль матері Семена Неживого. Народна артистка УРСР (1936).

26 – 55 років (1957) від дня народження (м. Кіровоград) Любарського

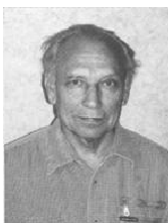
Романа Рафаїловича, поета, журналіста, краєзнавця. **У 1979 закінчив філологічний факультет КДПІ ім. О. С. Пушкіна.** З 1979 по 1989 учителював у Новоукраїнському й Кіровоградському районах та Кіровоградській СШ № 22. У 1990-1998 працював кореспондентом кіровоградських періодичних видань („Вечірня газета”, „Україна-Центр”). Один з ініціаторів створення у Кіровограді при синагозі Асоціації єврейської культури (1988-1989), член правління єврейської громади, директор єврейської недільної школи у Кіровограді (1997-1998). З 1998 по 2007 жив в Ізраїлі, після чого повернувся в Україну. Автор книг поезій: „Время звезд и дождей” (1995), „На пороге в XXI – й (2001), «Время ОНО» (2002), «Точка росы» (2007). Член Спілки письменників Ізраїлю. Представлений в антології „Україна. Русская поэзия. XX век” (2007). **У Державному архіві Кіровоградської області сформовано особовий фонд Р. Р. Любарського.**

27 – 105 років від дня народження (с. Рощахівка Бобринецького району) Червоніщенка Івана Григоровича (1907-1984),

поета. Осліп у юному віці, але не впав у відчай. Здобув вищу освіту (у 1941 закінчив Полтавський учительський інститут), став відомим поетом. Автор збірок віршів: „Серцем дивлюся” (1961), „Совість наказує” 1966); багатьох пісень. Член Спілки письменників УРСР (1953).

27 – 75 років (1937) від дня народження (м. Кемерово) Руденка Миколи

Сергійовича, інженера. У 1960 закінчив Томський політехнічний університет. До 1979 працював керівником сектору НДІ ядерної фізики при ТПІ. Доктор технічних наук (1978). **Деякий час працював на кафедрі електротехнічних систем Кіровоградського інституту сільськогосподарського машинобудування. З 1979 – у Державній льотній академії України, завідувач кафедри авіаційного обладнання, професор.** Сфера наукових інтересів – електрофізика,

вплив атмосферної електрики на обладнання. Автор кількох монографій, 10 винаходів, 100 науково-методичних праць.

28 – 90 років (1922) від дня народження Андронova Михайла (справжнє прізвище Михалков Михайло Володимирович) (1922-2006), розвідника, письменника, рідного брата автора гімну СРСР і Росії Сергія Михалкова.

У 1940 закінчив спецшколу прикордонних військ НКВД. У **1941-1942 перебував у фашистських концтаборах на Кіровоградщині (Кіровоград, Олександрія). Чудом уникнув смерті під час масового розстрілу кіровоградських євреїв, серед яких випадково опинився.** Досконало володів німецькою мовою. Виконував розвідувальні завдання під іменем Генріха Мюллера та ін., був перекладачем у СМЕРШі. Згодом за наказом Берії був заарештований, сидів у камері-одиночці

Лефортовської в'язниці чотири роки. Отримав три роки таборів і п'ять років заслання. Реабілітований у 1956. Писав вірші та нариси під псевдонімами **Михайло Андронов** (утворений від імені племінника, відомого кінорежисера Андрона Кончаловського) та **М. Лугових**. Автор автобіографічної повісті „У лабіринтах смертельного ризику“, яку видали спочатку за кордоном німецькою і французькою мовами. У Росії книга побачила світ у 1991. Її мають намір екранізувати племінники А. Кончаловський і Микита Михалков. Багато років спілкувався із знаменитим екстрасенсом Вольфом Мессінгом, написав про нього сенсаційну книгу.

28 – 90 років (1922) від дня народження (смт Олександрівка)

Демченко Галини Олексіївни (1922-1986), художниці, письменниці. У 1949 закінчила Київське художньо-промислове училище. Працювала художником декоративного ткацтва, у редакції журналу „Малютко“. Друкувалася з 1953. Автор збірок творів для дітей: „Малютам“ (1955), „Дідусеві казки“ (1957), „Оповідання Золотавки“, „Квіти-квітоньки“ (1960), „Що росте на полі“ (1963), „Варвара“ (1965), „Скаче зайчик“ (1970). Написала лібрето дитячої опери „У зеленому саду“ для композитора

А. Філіпенка (1969).

31 – 130 років (1882) від дня народження (Харківщина) Бєлоярцева Михайла Володимировича (1882-1959), лікаря. У 1911 закінчив медичний факультет Харківського університету. **Лікарську практику почав в Олександрії. З 1913 по 1941 – завідуючий лікарнею у містечку Братолюбівка Олександрійського повіту (нині село Долинського району).** За цей період оглянув понад 100 тисяч хворих, зробив сотні операцій. **Перебував в евакуації, після визволення Долинського району повернувся на роботу в Братолюбівську лікарню у вересні 1944.** Заслужений лікар УРСР (1949). У селі Братолюбівці його іменем названо вулицю.

ФК „ЕЛЬВОРТІ” ЄЛИСАВЕТГРАД – ЗВУЧИТЬ АМБІТНО!

Футбол только начинался. Считалось, что это детская забава. Взрослые не посещали футбольных матчей. Только изредка можно было увидеть какого-нибудь господина с зонтиком, и без того уже известного всему городу оригинала...

Юрий Олеша.

Дивовижний ми все-таки народ, який живе у місті Кіровограді. Втім, можливо, тому й дивовижний, що мешкає в місті під штучним псевдонімом – символом комуністичного минулого. Звідси цілком зрозуміле прагнення шукати дати заснування, виникнення чого-небудь у подіях радянської доби. Найчастіше точкою відліку беруть 1939 рік, коли була створена Кіровоградська область.

У цьому ми чітко наслідуюмо більшовицькі уявлення про минуле: мовляв, справжня історія почалась після 1917 року, а все, що було раніше, тільки передмова до неї. А тим часом, нинішні Кіровоград та Кіровоградська область за своєю значимістю для країни і в підметки не годяться Єлисаветграду і Єлисаветградському повіту. От про що свідчить історія: **«Єлисаветградский уезд – один из самых больших в Российской империи. Из 449 уездов, находящихся в 50 губерниях, только 48 больше Елисаветградского. Что касается центральных губерний Великороссии и Малороссии, то пространство Елисаветградского уезда могут составить лишь 5-6 тамошних уездов. Из губерний Польских только одна (Люблинская) больше Елисаветградского уезда. Остальные 9 меньше...»**

Тому Єлисаветград і називали однією з столиць провінційної Росії, „маленьким Парижем”, „українськими Афінами” і т.п. Місто у соціально-культурній сфері мало незаперечні пріоритети, особливо це стосується освіти, медицини, благодійності й т.п. Єлисаветград у цьому сенсі ні в чому не поступався губернським містам, а де в чому навіть переважав їх. Не випадково, феномен Єлисаветграда дослідники вбачають у тому, що жодне місто Російської імперії на рубежі XIX-XX ст. не подарувало людству стільки видатних особистостей.

І його „величність” футбол” не є винятком. Через те вкрай прикро і

несправедливо, на мій погляд, відзначати в 2112 році 90-річчя нашої головної футбольної команди «Зірка». Цей ювілей уявляється мені штучним, «винайденим» авторами-упорядниками журналу «Зірка. 1922-2002». Вони, готуючи 80-річний ювілей клубу, проробили величезну роботу, по крихтах відновлюючи історію нашої улюбленої футбольної команди, за що їм наша щира подяка. Єдине, з чим не можу погодитися, що «Зірці» наступного року виповниться всього лише 90. Тим паче, що й «Зіркою» команда стала коли? Правильно, в 1958 році! А до цього мала назви: «Червона Зірка», «Металіст», «Сільмаш», «Трактор», «Торпедо» і навіть «Динамо».

Всі ці відомості я знайшов у згаданому ювілейному виданні. Його упорядники твердять, що футбольна команда «Зірка» народилася, коли **«в нашому місті у 1922 році при центральному робітничому клубі організувались дві команди, до яких увійшли робітники заводів „Червона Зірка” та „Червоний Профінтерн”**. От така дивна відправна точка обрана. Але ж упорядники ювілейного довідника чудово знають, що завод «Червона Зірка» - це націоналізований більшовиками 15 січня 1919 року Єлисаветградський завод з виготовлення землеробських машин та знарядь АТ «Р. і Т. Ельворті». Підприємство було створене англієцями братами Робертом і Томасом Ельворті ще в 1874 році, а на початок ХХ століття вважалось одним з кращих в Європі.

«Винахідники штучного ювілею» собі же і суперечать, коли пишуть: **«В Кіровограді футбол був відомий ще до революції. Напевне дату, коли вперше на кіровоградську землю впав футбольний м'яч, не знає ніхто. Достеменно можемо стверджувати лише, що в наше місто, яке тоді називалось Єлисаветград, футбол потрапив через англієців, працівників заводу Ельворті. Форму завозили з Англії, а управляючий заводом Юнгман був суддею всіх зустрічей. Стадіон, вірніше футбольне поле, англієці побудували собі біля міського саду. І було це, вірогідніше всього, в 1907-1910 роках. Цікаво, що деякі історики стверджують, що родовід „Зірки” можна сміливо вести ще з часів „Ельворті”, адже це нинішній завод „Червона зірка”. Можливо, це й так»**.

Тому й кажу – дивна якась логіка простежується в істориків кіровоградського футболу. Замість того, щоб посперечатися зі Львовом та Одесою за почесне право називатися містом, де народився український футбол, або хоча б гідно відзначити, принаймні, 110-річчя елисаветградського футболу, вони свідомо уникають цього.

Посилання на те, що «майже не збереглися архівні документи», – непереконливе. Їх можна знайти – було б бажання і кошти на відрядження до Москви! Погортайте хоча б чудово видану в 2004 році в столиці Росії книгу «Маленький Париж. Єлисаветград в старій

открытке» Віктора Петракова. На 29-й сторінці ви побачите фото початку ХХ століття, на якому зображена футбольна команда заводу Ельворті. Серед футболістів у білій і чорній формі (одні сидять, інші лежать) – стоять троє чоловіків у капелюхах, очевидно, англійці наставники команди. Текст до знімку повідомляє: «Не случайно Кировоград претендует на звание одного из первых городов, куда из Англии был привнесен футбол».

Упевнений, що історію елисаветградського футболу можна знайти в місцевій періодиці, починаючи з газети «Елисаветградский вестник» (редактор-видавець Михайло Хороманський), яка виходила з 1876 до 1891 року. Це була перша в Росії газета, яка видавалась у повітовому місті. Друкувалися в Елисаветграді й інші газети, зокрема з 1903 року «Елисаветградские новости» (редактор-видавець Володимир Лапідус), а з 1905 по 1918 рік – «Голос Юга» (редактор-видавець Дмитро Горшков) – одна з кращих провінційних газет у Російській імперії.

На превеликий жаль, у державному архіві Кіровоградської області (ДАКО) у наявності лише окремі номери цих часописів. А повний комплект елисаветградських газет можна знайти лише у підмосковних Хімках, де зберігається Архів російської преси. Поки хтось із дослідників не ознайомиться з ними, ми приречені лише висловлювати гіпотези щодо дати народження футболу в Елисаветграді.

Футбол наприкінці ХІХ - початку ХХ століть був екзотичним явищем, і журналісти охоче писали про нього. Той день, коли в Елисаветграді відбувся перший футбольний матч працівників заводу Ельворті, і слід вважати днем народження команди «Зірка». Така подія не могла не потрапити на сторінки газети. Поки що з наявних в ДАКО елисаветградських газет впливає, що уже в 1910 році футбол у місті був досить популярним.

Уродженець Елисаветграда (хоча більша частина його дитинства пройшла в Одесі), знаменитий письменник Юрій Олеша (1899-1960), який мріяв стати футболістом, назвав цей час «зарей футболу». **«Тем не менее, - відзначав він, - команды выступали в цветах своих клубов, тем не менее, разыгрывался календарь игр, тем не менее, выпускались иногда даже афиши».** Все це, звісно, відбувалося не тільки в Одесі.

Спеціально я не займався дослідженням історії елисаветградського футболу. Але, працюючи в місцевому архіві з дореволюційною пресою, іноді робив виписки, коли натрапляв на інформацію футбольної тематики.

Ось, приміром, таке повідомлення в газеті за 16 жовтня 1915 року: **«В воскресенье на ипподроме Елисаветградского скакового общества состоялось состязание команды футбольного кружка „Эльворти“ с 1-й командой местной мужской гимназии. Победа на этот раз была на стороне кружка „Эльворти“ (4 гола**

против 1), но все-таки следует заметить, что в команде гимназистов игра ведется очень умело и энергично».

Свою команду мало також Єлисаветградське кавалерійське училище. Як бачимо, в місті було декілька футбольних команд (тоді їх називали гуртками), які регулярно грали між собою задовго до 1922 року, коли буцімто була створена наша головна футбольна команда. Більше того, є інформація про те, що єлисаветградські команди зустрічалися з футболістами інших міст, зокрема Миколаєва і Кременчука.

Достеменно відомо, що „Єлисаветградський футбольний гурток” у 1914 році став членом Всеросійського футбольного союзу (заснований у 1912 році). Чомусь це сталося із запізненням: раніше Єлисаветграда до ВФС вступили футбольні гуртки Києва, Одеси, Миколаєва, Харкова та Юзівки. До речі, днем народження російського футболу вважається 12 жовтня 1897 року, коли відбувся перший зафіксований пресою матч футбольних команд “Санкт-Петербургского кружка любителей спорта” (“Спорт”) і “Василеостровского общества футболистов”.

У серпні 1918 року єлисаветградці зіграли три матчі з командою Українських Січових Стрільців. Прикметно, що у всіх трьох поєдинках перемогу святкували наші земляки. Оскільки українці-галичани на той час були підданими Австро-Угорської імперії, то ці матчі можна віднести до перших міжнародних зустріч єлисаветградських команд.

Так навіщо тоді шукати й підкреслювати «пролетарське» походження нашого футболу; відхрещуватися від братів Ельворті, які прищепили мешканцям Єлисаветграда любов до цієї гри? Наша головна команда майже впродовж всієї своєї історії була пов'язана із заводом Ельворті (у радянські часи — „Червона Зірка”). Залишилося тільки з'ясувати, як це зроблено в Росії, коли відбувся в Єлисаветграді перший футбольний матч, і ми отримаємо точну дату заснування улюбленої команди. І, здається, це буде унікальний на пострадянському просторі приклад. Адже сучасні українські та російські футбольні клуби дійсно були засновані у радянські часи.

Футбольне життя в Єлисаветграді не завмирало у найскладніші періоди нашої історії. Єлисаветградці грали у футбол і під час Першої світової та громадянської воєн, і навіть під час німецько-фашистської окупації. 26 квітня 1942 року збірна м. Кіровограда зіграла уніцію (2:2) з німецькою командою військової частини. 20 травня 1942 року друга збірна міста з рахунком 1:3 поступилась німецькій команді «Опель». А наступного дня перша збірна м. Кіровограда взяла у німців реванш з рахунком 2:1.

Власне кажучи, коли об'єктивно і безпристрасно оцінювати досягнення місцевого футболу, то вони не такі вже й великі. Були й

злеті (тричі наша команда вигравала Кубок України), були й падіння (їх значно більше). Та, попри все, Кіровоград завжди вважався футбольним містом. Чи не парадокс?

Феномен нашого футбольного життя у полягає в тому, що місто володіє хистом виховувати юних обдарованих футболістів, які стають відомими майстрами в... командах інших міст, тобто виступає в ролі кадрового футбольного донора. Досить назвати лише декілька уже легендарних імен: Валерій Поркуян, Володимир Веремєєв, Вадим Євтушенко, Михайло Михайлов, Андрій Канчельськіс...

Навіть у новітні часи, коли головна команда міста то опинялась у вищій лізі українського футболу, то стрімко скочувалась до 2-ліги, то взагалі майже припиняла своє існування, троє вихованців кіровоградського футболу (Андрій П'ятов, Андрій Русол, Сергій Назаренко) стали гравцями національної збірної України, яка вперше і досить успішно зіграла у фінальній частині чемпіонату світу по футболу 2006 року. А Андрій Русол назавжди увійшов в історію українського футболу як автор першого голу національної збірної на мундіалі у Німеччині. Двічі, у 2006 та 2007 році, кращим футболістом України визнавався Сергій Назаренко. У 2010 році ним назвали іншого нашого земляка, володаря Кубка УЄФА Андрія П'ятова.

Але все це вже в минулому, яким можемо пишатися. Чи є майбутнє у кіровоградського футболу? Футбол у Кіровограді помре тоді, коли в нього припинять грати хлопчаків, коли зникнуть талановиті тренери-педагоги, які вміють знаходити здібних дітей і працювати з ними. Будемо сподіватися, що цього не станеться ніколи! Останній приклад – Євген Коноплянка, талант якого фахівці помітили, коли він грав у кіровоградському «Олімпіку». Юнак опинився у дніпропетровському «Дніпрі», де досить швидко став грацем основного складу, запрошений до національної збірної України. За манерою гри нагадує кращого футболіста світу - аргентинця Мессі. Сьогодні Євгена Коноплянку називають одним з найперспективніших молодих футболістів Європи – „українським Мессі”.

У справі відродження в місті професійного футбольного клубу нехай нас надихають славні футбольні традиції нашого краю. Їх потрібно знати, шанувати та розвивати!

Сказане вище зовсім не означає, що автор цих рядків виступає проти відзначення 90-річчя ФК „Зірка”. Мова про інше. Чому б нам не повернутися до витоків, коли наша перша і головна футбольна команда мала назву – Футбольний гурток «Ельворті»? ФК „Ельворті” Єлисаветград – звучить, по-моєму, здорово, оригінально (аналогів немає) та амбітно!

Валерій Поркуян

Володимир Веремєєв

Вадим Євтушенко

Андрій Канчельський

Сергій Назаренко

Михайло Михайлов

Андрій П'ятов

Андрій Русол

Євген Коноплянка

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

А

Аврахов Г.Г. – 34
Агліулін Р.М. – 118-119
Алексеев Г.О. – 100
Алфьоров М.С. – 176-177
Альошин В.Б. – 10-11
Анастасьєв Г.Т. – 213
Анастасьєв О.К. – 108
Андронов (Михалков) М.В. – 245
Андрушко Т.В. – 37
Анциферов В.В. – 70
Аптекарь С.І. – 48
Арго (Гольденберг А.М.) – 25-27
Аркас М.М. – 243
Аркуша Ю.В. – 125
Архангельський Ю.С. – 68
Аттар Хаїм (Аптекарь) – 239
Афанасьєв Д.Я. – 237
Афанасьєв-Чужбинський О.С. – 49

Б

Базилевський В.В. – 155-156
Балан І. – 43
Балик В.М. – 233
Балицький Л.М. – 110
Бальмонт К.Д. – 119-120
Баранець М.М. – 10
Барболін М.С. – 60
Батурін Ю.А. – 155
Бегельдінов Т.Я. – 149-150
Безтака А.П. – 225
Безуглов М.М. – 152
Бенардос М.М. – 138-139
Березан О.П. – 171
Березовський М.Д. – 13
Бершадський М.А. – 180-181
Белінський В.В. – 201
Белоярцев М.В. – 245
Билинська-Богданович А. – 127-129
Білятинський О.А. – 217
Бланк М.А. – 196
Бодюл І.І. – 241

Бойко В.Л. – 217
Бойко І.К. – 222
Бокій Н.М. – 123
Бондаренко Г.А. – 18
Борисоглібська Г.І. – 243
Босій В.С. – 17
Браунер О.О. – 16
Буланов Ю.К. – 226
Бурейко Г.С. – 36
Буряк В.К. – 156
Буян І.В. – 236-37

В

Вайсенберг С.А. – 232-233
Валь Е. – 152
Валькевич Р.А. – 150
Величко С.П. – 84-85
Венгер Джон – 122
Винярський М.Б. – 224
Вісікан П.З. – 141
Вишневський А.В. – 206
Вікторенко В.М. – 180
Вікулов В.А. – 37
Вінтенко Б.М. – 142-143
Віткоп (Вітковська Емілія) – 61
Вітовський Д. – 218
Владимирова В.Х. – 27
Вовк Ф.К. – 69-70
Войнович В.М. – 183-184
Волк І.П. – 84
Волков Г.І. – 196
Воловик Г.В. – 104
Володін М.М. – 171-172
Волохін Г.Й. – 20-21
Воронцова Є.К. – 179-180

Г

Габдрахманов Б.Г. – 110
Габе П.І. – 28-31
Гаврилов К.А. – 173
Гаврилюк Ю.М. – 240-241
Гай А.І. – 202

Гайворонський М. – 67
Гайдебуров П.П. – 40
Галицький В.І. – 109
Галуган О.І. – 71
Гамалій В.Ф. – 19-20
Ганський П.П. – 70-71
Гаращенко Ф.Г. – 222
Гашук О.С. – 177
Геркіял О.М. – 32
Гетьманець Ф.Д. – 22
Глазовий П.П. – 162-163
Глібов Л.І. – 61
Глебов І.Ф. – 43-44
Гмирьов О.М. – 70
Гнибіденко І.Ф. – 239-240
Голіусова Л.І. – 174
Голота (Мельник) П.І. – 121
Голубовський М.П. – 171
Гольдштейн Д.А. – 239
Гомберг-Вержбинська Е.П. – 234
Гомберг О.С. – 208-212
Гончаренко В.В. – 88
Гончаренко Ю.Б. – 207
Горчар К.Г. – 151
Градовський Г.К. – 207
Гребінка Є.П. – 32
Гребньов (Віктор Орлі) Г.В. – 45
Гречуха М.С. – 173
Гринчак В.І. – 123
Грузин Т.І. – 41
Гулак М.І. – 109
Гуртовий В.М. – 14

Д

Данількевич М.І. – 242
Дашевський Я.В. – 44
Демченко Г.О. – 245
Демченко Я.Г. – 199
Джоган В.К. – 161-162
Джунковська Г.І. – 197
Дикий М.П. – 153
Добровольський К.Е. – 101-102
Довнар С.О. – 242
Доленко Г.Н. – 46

Донченко А.В. – 177
Достоевська Є.А. – 199
Достоевський О.А. – 60-61
Дронова В.І. – 39
Дубельт М.Л. – 36
Дудкін В.М. – 184
Дудченко (Ковбасенко) І.С. – 180
Дукельський С.С. – 148

Е

Екскузович І.В. – 21-22
Еліасберг К.І. – 111
Ельворті Т. – 232
Елькінбард М.Н. – 113
Емануель О.М. – 174

Є

Єдкін В.Д. – 123
Ємельянова Н.П. – 222
Єрмоленко В.П. – 13

Ж

Желєзняк М.М. – 109
Желтобрюх В.М. – 157-158
Журавленко П.М. – 126
Журавський А.В. – 181-182
Журавський В.В. – 138

З

Завадський В.В. – 100-101
Завгородній (Загородній) Л.З. – 68
Загаров (Фессінг) О. – 12-13
Зайдєншнур Е.Ю. – 135
Запорожець В.П. – 20
Зарницька (Азгуріді) Є.П. – 41
Захарова Д.Ф. – 64
Земнорій А.П. – 235
Зічі М. – 202
Златопольський Ф.Й. – 139
Золотаренко Г.С. – 151
Золотарьов О.М. – 118
Зяблицький А.В. – 204

I

Іщенко І.М. – 106

К

Калашник Я.П. – 108
Календюк І.Х. – 10
Кальченко В.М. – 47
Камінський Ю.М. – 105-106
Камінський Я.Й. – 181
Капелюшний Л.В. – 216
Капканець Т.М. – 98
Кармалюк У.Я. – 64
Карпов Ф.Д. – 6
Кацман О.Й. – 61
Кердіваренко О.Ф. – 125
Кирдан Б.П. 182-183
Кирпатовський І.Д. – 125
Кир'янова Л.Г. – 23
Кібкало Є.Г. – 37-38
Клименко Я.Д. – 122
Клігман І.А. – 153-154
Клюй В.С. – 69
Книш Г.А. – 223
Кобзар В.Ф. – 88-89
Кобзон Й.Д. – 176
Коваль Ю.А. – 10
Козка С.П. – 183
Козловський П.О. – 179
Колесник Є.В. – 98
Колісниченко Н.О. – 157
Кондратюк Ю. –
 (Шаргей Олександр) – 120
Конєв І.С. – 236
Кононенко О.А. – 160
Конощенко (Грабенко) А.М. – 194
Константиновський Й.С. – 195
Коричев С.Д. – 112
Корнер В.Д. – 19
Корнев Ф.М. – 45
Корнєєв Л.Я. – 104
Корнієць Т.Й. – 107
Королюк С.К. – 44
Корольов М.К. – 237
Коссак Г.Й. – 61-62

Косенко О.І. – 85-86
Косенко П.Д. – 122
Косяченко В.Т. – 12
Кохан А.І. – 39
Кравченко А.І. – 105
Кравченко М.І. – 103-104
Кравчинський Д.М. – 219
Крамаренко О.І. – 62
Крестonosцев П.О. – 200
Кривенко В.Є. – 154
Кривицький Л.Г. – 83
Кривульченко А.І. – 142
Кулик Й.О. – 63
Куліш М.Г. – 238
Куманський Б.П. – 83
Кундієв Ю.І. – 194-195

Л

Лановенко М.Т. – 73
Ларін С.М. – 15
Лебедовський Ф.В. – 42-43
Леонтович Є.О. – 232
Леонтьєв М.С. – 206
Лимаренко В.П. – 178
Лисенко М.В. – 65
Литвин В.С. – 218-219
Литвинов М.Ю. – 99
Ломачинський В.О. 159–
Лушин П.В. – 141
Любарський Р.Р. – 244

М

Магдаченко В.І. – 243
Мазуренко О.Ю. – 138
Майданюк П.А. – 24
Максюта М.К. – 110-111
Маланюк Є.Ф. – 33
Мальчик А. – 177
Маннергейм К.Г.Е. – 120
Марджанішвілі К. – 111
Маринський І.А. – 143
Імп. Марія Федорівна – 221
Марон І.Е. – 60

Мартінова С.А. – 104
Маткевич В.Т. – 71-72
Мацієвич Л.М. – 9
Машинський І.К. – 67
Медведенко Ю.С. – 236
Меламуд Х.Г. – 178-179
Мельгунов О.П. – 35-36
Мельников О.Л. – 219
Меськов В.С. – 203-204
Микитенко І.К. – 173
Мікулін В.Й. – 62-63
Могилюк В.О. – 153
Молотов (Детенгоф) О.К. – 32-33
Момджі Г.С. – 71
Морозовський Н.С. – 137-138
Морфессі Ю.С. – 172-173
Мостовий В.П. – 65
Моторний Д.К. – 214
Моцний В.К. – 16-17
Мошинський В.М. – 42
Мулява В.С. – 176
Мусієнко І.І. – 163
М'ятович В.П. – 41

Н

Нагорний О.Ф. – 106
Назаревський О.А. – 227
Намір (Немировський) М. – 46
Насалик І.С. – 226
Нахімов П.С. – 137
Нахман – 84
Неділько С.М. – 124
Нейгауз Г.В. – 101
Нейман К.А. – 23
Непоменко Ф.І. – 15
Нечуйвітер В.І. – 24
Нежний І.В. – 100
Нікітін О.П. – 98-99
Ніколенко М.Й. – 175
Ніцой А.І. – 225
Ніщинський П.І. – 173-174
Ножнов М.М. – 241
Носов Г.Р. – 140
Нюрнберг А.М. – 86-87

О

Ойфа П.Н. – 66
Околович М.А. – 235
Олександр І – 235
Оліфіренко І.П. – 197-198
Омельченко Л.І. – 21
Онул М.Л. – 201-202
Осадчий О.П. – 112-113
Осатюк Д.І. – 218
Ос്മюркін О.О. – 226-227
Остапенко В.М. – 119
Отян А.В. – 66
Оффенберг І.П. – 102-103
Охупкін О.І. – 23-24
Очаківський В.Я. – 162

П

Павліков А.М. – 135-136
Панченко О.Я. – 64
Пастухова Л.Т. – 87
Перебийніс Г.М. – 14
Пересунько С.І. – 33-34
Петраков В.В. – 237-238
Петровський К.О. – 86
Петровський О.Ф. – 48
Печерін В.С. – 121
Писаренко Л.О. – 48
Піддубний М.О. – 19
Побережський Й.І. – 84
Повстенко О.І. – 47
Поджіо Й.В. – 233
Подушкін К.М. – 72
Покрова В.Д. – 198
Поль О.М. – 158
Понеділок М. – 178
Пономаренко Г.Я. – 18-19
Попов В.В. – 161
Поповкін Є.Ю. – 38
Постельняк А.І. – 196
Пращур В.С. – 85
Примаков В.М. – 238-239
Принцев (Пріцкер) Ю.Я. – 13
Притула Б.Г. – 213
Прокаєв Ф.І. – 184

Проценко І.С. – 14
Пруслін Н.І. – 45
Пунгін А.А. – 69

Р

Равський С.Л. – 49
Ралюченко С.П. – 220
Ревенко А.Д. – 214
Репетило Л.Г. – 234
Решетов О.О. – 136
Рибак І.-Б. – 33
Рибалкін В.С. – 106
Риндак В.Г. – 136
Ріжняк Р.Я. – 2240225
Резніков В.О. – 217-218
Різників О.С. – 46-47
Розвозчик П.І. – 154-155
Романовський П.
(єпископ Пантелеїмон) – 107
Рубінштейн А. – 22-23
Рудак М.В. – 63-64
Руденко Е.М. – 16
Руденко М.С. – 244
Русов О.О. – 35
Русуп І.В. – 136-137

С

Савельєв В.С. – 102
Савін В.М. – 39
Савранчук В.В. – 157
Савченко О.І. – 150
Садовий М.І. – 159
Самілик М.Г. – 111
Самчук І.О. – 240
Сараскіна Л.І. – 38
Сарахан М.М. – 178
Сарнов Б.М. – 11-12
Сас С.В. – 151
Свидюк М.І. – 11
Свірненко П.С. – 24
Селіванов В.І. – 222-223
Семенов Г.Г. – 160-161
Сердюченко Ю.М. – 119
Северянін (Лотарьов) І. – 100

Сиволап Д.С. – 143
Сидоренко В.В. – 19
Сипливий С. – 152
Скалько С.Л. – 182
Скляренко В.Г. – 156
Скопенко В.Ф. – 9
Скоромна Л.І. – 68
Смирнов Б.Г. – 149
Смідович А.Л. – 112
Смоленчук М.К. – 135
Собінов Л.В. – 110
Соколовська Ж.П. – 148-149
Сологуб А.І. – 140
Сотников В.Б. – 123-124
Сприкут Ю. – 126
Стависький І.М. – 108
Ставчанський Е.М. – 88
Степанов М.К. – 179
Стеценко К.Г. – 102
Сторицин (Коган) П.І. – 77-82
Сумароков П.І. – 161
Сухорук-Жукова О.М. – 220-221

Т

Табалов О.М. – 201
Талмуд І.Л. – 225-226
Таран Г.О. – 204
Таратута Є.О. – 105
Тарковська Н.К. – 65-66
Тарковський А.О. – 121
Тарковський О.К. – 172
Тарловський М.А. – 140-141
Тесленко А.Ю. – 43
Тираспольська Н.Л. – 101
Титов П.(єпископ Прокопій) – 240
Тікуш В.Л. – 105
Тігішев С.А. – 143
Ткач М.Л. – 158
Ткаченко В.О. – 216-217
Топольний Ф.П. – 42
Трегуб С.А. – 157
Третьяков В.М. – 108-109
Тюленєв І.В. – 17

У

Уліч Л.І. – 160

Ф

Фартушняк Д.І. – 198
Федоренко Н.П. – 40
Філоненко П.Є. – 139
Фільваров Г.Й. – 89
Фірсова Н.Ф. – 107
Фітінгоф І.А. – 72-73
Флоровський В.А. – 67
Фокін В.П. – **205-206**

Х

Хартман Е. – 87
Харченко-Куликовський В.В. – 202
Хромченко С.М. – 223-224
Худякова А.Ф. – 122-123

Ц

Ципін С.Й. – 34
Цуканов М.М. – 141
Цупренко С.Г. – 221

Ч

Червоний Л.Д. – 203
Червоніщенко І.Г. – 244
Чернов В.М. – 213-214
Чижов Б.Г. – 45
Чорновіл В.М. – 242-243
Чубенко В.А. – 220
Чурпій К.Л. – 158

Ш

Шабала Ф.М. – 205
Шамрай В.О. – 18
Шапіро Я.-Ш. – 215
Шевченко І.І. – 181
Шевчук М.Т. – 183
Шейко С.С. – 20
Шепель Ф.О. – 99
Шепетов І.М. – 139
Шило В.А. – 174-175
Шимановський К. – 197
Шинкаренко С.Г. – 223
Шитря О.І. – 87-88
Шліфер Л.Й. – 83
Шоргін С.Я. – 220
Шпір А.О. – 215-216
Шполянський М.Н. – 130-134
Штейнберг М.О. – 124
Штутман П.Л. – 14-15
Шутенко К.О. – 204

Ю

Юр'єв В.О. – 124-125
Юрченко А.М. – 149
Юрченко А.П. – 142

Я

Яворівський В.О. – 200-201
Яковенко Н.М. – 203
Яновичева В.А. – 219
Яновський Ю.І. – 155
Янушевич Г.Я. – 236
Ясногородський В.Г. – 215

ЗМІСТ

Стихотворения елисаветградских поэтов: Арго „По существу”, Арсений Тарковский „Жизнь, жизнь”..., Дон-Аминадо „Философические строки”.....	3-4
„Всесвітній клуб елисаветградців”: елисаветградці всіх країн, єднайтеся!.....	5-8
Пам’ятні дати січня	9-24
Аргонавт радянської сатири.....	25-27
Петро Габе – патріот Болгарії.....	28-31
Пам’ятні дати лютого	32-49
Єлисаветградські красуні: музи та дружини видатних чоловіків.....	50-54
Параска Луполова і Ольга Ерделі – рятівниці своїх батьків.....	55-59
Пам’ятні дати березня	60-73
„Ленін – завжди живий! Як наші земляки знімали мертвого вождя і перетворювали його...на мумію.....	74-76
„Ця неймовірна людина – Петро Сторицин!” Єлисаветградці й одеська літературна школа.....	77-82
Пам’ятні дати квітня	83-89
„Зброя Перемоги” уродженців Єлисаветграда: „Катюші” – від Лангемака, міни й торпеди – від Гейро.....	90-94
Михайло Воловац: одну з кращих пісень про Одесу написав наш земляк.....	95-97
Пам’ятні дати травня	98-113
Ігор Щорс – гірничий інженер і...контррозвідник.....	114-117
Пам’ятні дати червня	118-126
Анна Билинська-Богданович – зірка польського живопису.....	127-129
„Туди ходив трамвай...”: Михайло Шполянський – найвидатніший радянський інженер-транспортник.....	130-134
Пам’ятні дати липня	135-143
Композитор Володимир Яцولا – легенда української естради.....	144-147
Пам’ятні дати серпня	148-163
Кавалерійське училище – гордість Єлисаветграда.....	164-170
Пам’ятні дати вересня	171-184
Лев Зільберберг: доля терориста і його родини.....	185-189
Народовольці в Єлисаветграді: замах на Гориновича та арешт Гольденберга.....	190-193
Пам’ятні дати жовтня	194-207
Олександр Гомберг як дзеркало російської революції 1917 року.....	208-212
Пам’ятні дати листопада	213-227
Французький астролог Вольжен – наш земляк Олександр Волгін.....	228-231
Пам’ятні дати грудня	232-245
ФК „Ельворті” – звучить амбітно!.....	246-251
Іменний показчик.....	252

**Історико-краєзнавче видання.
Довідник**

Володимир Миколайович Босько

**ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР
КІРОВОГРАДЩИНИ
НА 2012 РІК
Люди. Події. Факти**

Редактор С.Янчуков

Коректор В. Босько

Підписано до друку 01.12.2010 р.
Формат 60х84^{1/16}. Папір офсетний. Гарнітура Times. Друк офсетний. Ум.
друк.арк. 14,9. Наклад 1000 прим. Замовлення 385.

Надруковано в КП „Центрально-Українське видавництво”
Україна, 25006, м.Кіровоград, вул. Тимірязєва, 69.
Тел.: (0522) 24-48-51, 24-25-96.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного
реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
від 27.12.2004 р., серія ДК № 2051